

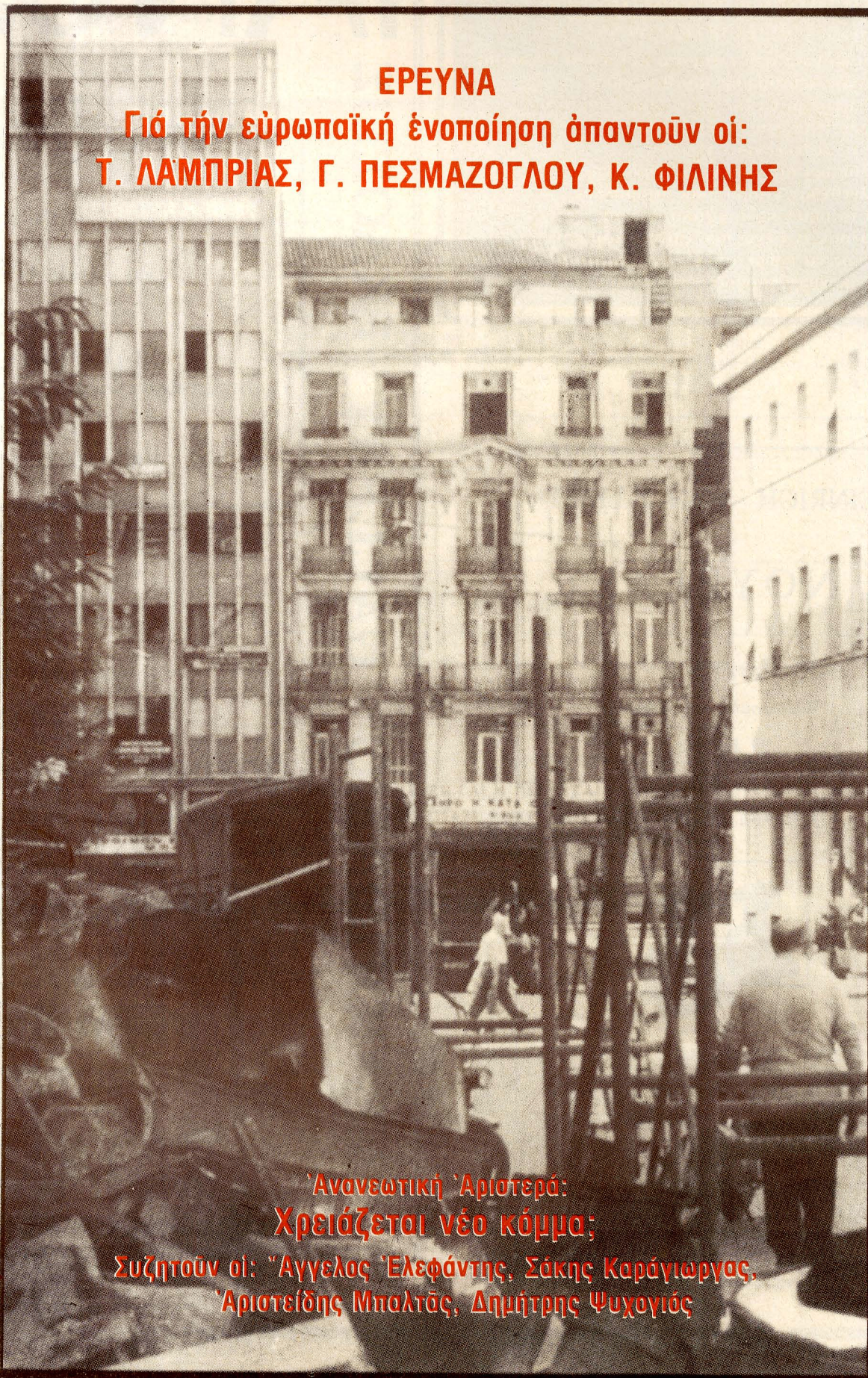
Δεκαπενθήμερος

ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 12 ΙΟΥΛΙΟΥ 1985, ΤΕΥΧ. 46, ΔΡΧ. 100

ΕΡΕΥΝΑ

Γιά τήν εὐρωπαϊκή ένοποίηση άπαντοῦν οί:
Τ. ΛΑΜΠΡΙΑΣ, Γ. ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ, Κ. ΦΙΛΙΝΗΣ

**Άνανεωτική Άριστερά:
Χρειάζεται νέο κόμμα;**

Συζητοῦν οί: **Άγγελος Έλεφάντης, Σάκης Καράγιωργας,
Άριστείδης Μπαλτάς, Δημήτρης Ψυχογιός**

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

Παρασκευή 12 Ιουλίου 1985

Τεύχος 45

Κέκροπος 2, Αθήνα 10558

τηλ. 3239645, 3228791

Θέση, Τά δάση δέν έχουν φωνή 4
Περιδιαβάζοντας την πολιτική επικαιρότητα 5

Γιώργου Ν. Μητροφάνη, Έθνικό συμβούλιο ανάπτυξης και προγραμματισμού .. 7
Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου, ΕΟΚ και νάτο τό πρόβλημα 10
Ευρωπαϊκή Ένοποίηση, Απαντούν οι Τ. Λαμπρίας, Γ. Πεσμαζόγλου, Κ. Φιλίνης .. 12
Νίκου Καϊμάκη, Ό αγώνας τών οικοδόμων για 35ωρο 17

Α. Έλεφάντης, Σ. Καράγιωργας, Άρ. Μπαλτάς, Δ. Ψυχογιός, Χρειάζεται ή ανανεωτική άριστερά νέο κόμμα; 19

Στιγμιαία 24

Γ. Καρρά, Τρεχάτε στή λεωφόρο Άμφιθέας 26

Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου, Η αδύνατη μεταρρύθμιση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ 28
Γ.Κ., Η κόκα κόλα ως ανάγκη και ως εμπόρευμα 31
Stuart Weir, Οι χούλιγκανς πιό κοντά στή Θάτσερ 32

Βασίλη Ζουναλή, «Νέες» κατευθύνσεις στή γαλακτοκομία 34
Γιώργου Μαργαρίτη, Έπιχείρηση εξετάσεις 37
Έλένη Δημητρίου, Μέ τίς μικρές ειδήσεις τής έφημερίδας 38
Γιώργου Βαρέμη, Για τόν Μάιλς Ντέιβς στόν Λυκαβηττό 40
Β. Μπελιγράτη, Πάν μετρό άριστον; 41

Τό δεκαπενθήμερο 42

Μ. Μπρέχτ, Όμιλία για τήν υπεράσπιση τής κουλτούρας 44
Δημήτρη Θεοδώρου, Περί εκτελεστικής εξουσίας 47

Συνδρομή έσωτερικού: Έτήσια (26 τεύχη) 2.000 δρχ. Έξάμηνη 1.000 δρχ.
Συνδρομή εξωτερικού: Ευρώπη έτήσια 2.800 δρχ., έξάμηνη 1.500 δρχ. Άλλες χώρες, έτήσια 3.000 δρχ., έξάμηνη 1.700 δρχ.

ΤΡΑΠΕΖΕΣ - ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΔΡΧ. 5.000. Η ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ίδιοκτησία Σ. Δελέγκας και Σία Ο.Ε. • Έκδότης Άγγελος Έλεφάντης, Μάρκου Μουρου 34 Αθήνα • Τυπογραφείο Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9440997

Μόνο μέ 4.000 δρχ.

τά τεύχη του

ΠΟΛΙΤΗ

άπό τό 1 έως τό 65
όλο τό περιοδικό άπό τό 1976

έως τό 1984
μαζί μέ τόν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΗ

Μπορείτε νά παραγγείλετε τή σειρά
στό βιβλιοπωλεία ή στό γραφεία μας
Κέκροπος 2 - 105 58 Αθήνα
τηλ. 3239645 και 3228791

ΤΑ ΔΑΣΗ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΦΩΝΗ

ΘΕΣΗ

— ΕΜΕΙΣ ΕΧΟΥΜΕ;

Τίς δυνατότητες ανάπτυξης τῶν δασῶν, τὰ δάση ἀναφυχῆς, τούς κινδύνους καταστροφῆς καί τίς προσπάθειες τοῦ κράτους γιά τή δασοπροστασία ἐξέταξε τηλεοπτική ἐκπομπή πού μεταδόθηκε πρόσφατα. Ἐξάλλου γιά τό Σεπτέμβριο ἔχει ἀναγγελθεῖ συνέδριο Εὐρωπαϊῶν δασοπόνων στό Ζάμπειο μέ θέμα τούς κινδύνους πού ἀπειλοῦν τὰ δάση καί τό περιβάλλον. Καί ἐνῶ, ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, τό θέμα τῆς προστασίας τῶν δασῶν συζητεῖται εὐρύτατα καί οἱ ἀρμόδιοι δείχνουν νά τούς ἀπασχολεῖ, τουλάχιστον ὡς θέμα ἐκπομπῶν καί συνεδρίων, διαβάζουμε παράλληλα καθημερινά στίς εἰδήσεις γιά δάση πού ἀφανίζονται: προχθές ἦταν τό Πήλιο, χθές ὁ Ὀλυμπος, σήμερα τό Σείχ Σού καί ἡ Τρουπητή τῆς Ἡλείας πού ἐπλήγησαν ἀπό πυρκαγιές. Πρόσφατα πάλι πληροφορηθήκαμε ὅτι ἡ γνωστή ἀσθένεια τῆς νέκρωσης τῶν δασῶν, πού πλήττει κυρίως τίς χώρες τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης καί ὀφείλεται στήν ὑπερβολική μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, ἐπισημάνθηκε καί στήν περιοχή τῆς Ἀττικῆς.

Δέν περιμένουμε βέβαια ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἀπό τούς ἀρμοδίους. Πιό κοντά στήν ἰδεολογία τους εἶναι ἐκεῖνο τό δημοσίευμα ὅτι «ἐπιδιώκεται σαμποτάζ στόν ἑλληνικό τουρισμό ἀπό πράκτορες συγκεκριμένης μικρῆς χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου μέ ἐμπρησμούς δασῶν στίς τουριστικές περιοχές μας». Ἡ ἐφησυχασμένη ἑλληνική κοινωνία καί οἱ ἀντίστοιχοι ἐκπρόσωποι τῆς ἀρεῶντος λοιπόν νά πιστεύουν ὅτι εἶναι τελικά κάποιοι ἄλλοι, ξένοι, πού εὐθύνονται γιά τό πρόβλημα. Τό ὅποιο ἄλλωστε δέν ἔγκριται στήν καταστροφή τῶν δασῶν ἀλλά στήν καταστροφή τοῦ τουρισμοῦ.

Οἱ πυρκαγιές καί ὁ θάνατος τῶν δασῶν ἀπό τή μόλυνση εἶναι τελικά ἀποτέλεσμα τοῦ ἴδιου καί τοῦ αὐτοῦ φαινομένου: τῆς ἔλλειψης περιβαλλοντικῆς συνείδησης, τῆς ἀγνοίας, τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ἀπό τή φύση μέ τήν ὁποία τουριστική μόνο σχέση διατηρεῖ. Εἴτε ὡς ἐκδρομέας-ἐμπρηστής ἐξ ἀμελείας, εἴτε ὡς πολίτης τοῦ παρακείμενου ἀστεως πού μολύνει τήν ἀτμόσφαιρα μέ τόν καπνό πού παράγεται ἐξ ἀμελείας, εἴτε ὡς ὑπεύθυνος πού προπαγανδίζει ἀπό τηλεοράσεως τὰ καλά τῶν «δασῶν ἀναφυχῆς» (=δασῶν πρὸς κατανάλωση, πρὸς κατασπάραξη, πρὸς καταστροφή), ὁ σύγχρονος Ἕλληνας διατηρεῖ μίαν ἄμετρα ἰδιοτελή, ἐγωιστική σχέση μέ τό δάσος: τοπία γιά ἐκδρομή, ἀνάβαση μέ τό αὐτοκίνητο ἢ πίκ-νίκ, ἀντικείμενο ἐκπομπῶν, συνεδρίων ἢ τουριστικῆς ἐκμετάλλευσης, σ' αὐτά ἔγκριται ἡ ἀξία τῶν δασῶν. Τά τελευταῖα ἀπό τή μεριά τους, καθὼς δέν τούς ἀναγνωρίζεται καμιά αὐταξία, ἐκδικοῦνται μέ τόν μόνο τρόπο πού τούς ἀπέμεινε: διά τῆς ἐξαφανίσεώς τους.

Τό καλοκαίρι καί οἱ μεγάλοι καύσωνες εἶναι μπροστά μας. Μπροστά μας ἔχουμε ἀκόμα τό τραγικό παρόν τῶν δασῶν στή Μεσευρώπη ὅπου ἡ ἀπονέκρωση ἔχει φτάσει στό 20% κατά μέσον ὄρο καί σέ ὀρισμένες περιοχές σέ πολύ μεγαλύτερα νούμερα. Ἄν κρίνουμε ἀπό τή μέχρι τώρα πλούσια σέ λόγια ἀλλά ἐξαιρετικά φειδωλή σέ δαπάνες καί σέ ἔργα στάση τῆς πολιτείας, ὁ ἀφανισμός τῶν δασῶν εἶναι σίγουρος γιά τό ἄμεσο μέλλον. Ὅσο γιά μᾶς, ἂν κάτι μένει νά κάνουμε, μιά καί οὔτε ἀρμόδιοι εἴμαστε οὔτε βυτιοφόρα διαθέτουμε οὔτε ἐπαρκοῦμε γιά νά πιᾶσουμε τίς τσάπες τήν ὥρα τῆς μεγάλης σφαγῆς, εἶναι νά πείσουμε τούς συμπατριῶτες μας ὅτι στή δολοφονία τῶν δασῶν δέν ἔχουν πιά τό ἐλαφρυντικό τῆς ἀμέλειας. Πῶς ἀντίθετα δροῦν ἐν πλήρει συνειδήσει, σχεδόν ἐκ προμελέτης.

Τὰ δάση δέν μποροῦν νά διεκδικήσουν οὔτε νά ζητήσουν εὐθύνες. Ἐμεῖς μποροῦμε.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Η σύνοδος κορυφής στο Μιλάνο

Στή διάσκεψη κορυφής της ΕΟΚ στο Μιλάνο μπήκε πάλι, και πιά αποφασιστικά, τó θέμα του περιορισμού του «βέτο» στις κοινοτικές διαδικασίες, του δικαιώματος δηλαδή πού έχει κάθε χώρα-μέλος νά επικαλεστεί σημαντικά εθνικά της συμφέροντα ώστε νά εμποδίσει τή διαμόρφωση αποφάσεων μέ τις όποιες διαφωνεί. Τό «βέτο» (= απαγορεύω, στά λατινικά) ή ή απειλή χρήσης του παραλύουν σημαντικές λειτουργίες της Κοινότητας και ιδίως εκείνες πού τείνουν νά ενισχύουν τήν ένοποίησή της. Η χρήση του όμως έχει γενικευτεί και σέ πολύ λιγότερο σημαντικά θέματα. Όλα αυτά είναι λίγο-πολύ γνωστά. Λιγότερο γνωστό είναι ότι δικαίωμα «βέτο» δέν αναγνωρίζεται από τή Συνθήκη της Ρώμης, τήν ιδρυτική δηλαδή συνθήκη της ΕΟΚ. Τό «βέτο» ισχύει άτυπα από τά μέσα της δεκαετίας του '60 όταν τό επέβαλε στους άλλους εταίρους ή γαλλική πολιτική (Ντέ Γκώλ) μέ τή συμφωνία του Λουξεμβούργου. Όσοι ζητάνε περιορισμό ή κατάργηση του «βέτο» ζητούν δηλαδή επιστροφή στην αρχική Συνθήκη πού προβλέπει ότι οί αποφάσεις παίρνουν-

ται μέ πλειοψηφία. Και όσοι επομένως αντιδρούν λέγοντας ότι δέν πρέπει νά αλλάξει τίποτε στή Συνθήκη της Ρώμης θεωρητικά δέχονται κι αυτοί τήν αρχή της πλειοψηφίας, εκτός κι αν στή Συνθήκη της Ρώμης περιλαμβάνουν και τή συμφωνία του Λουξεμβούργου, όποτε κάνουν λάθος.

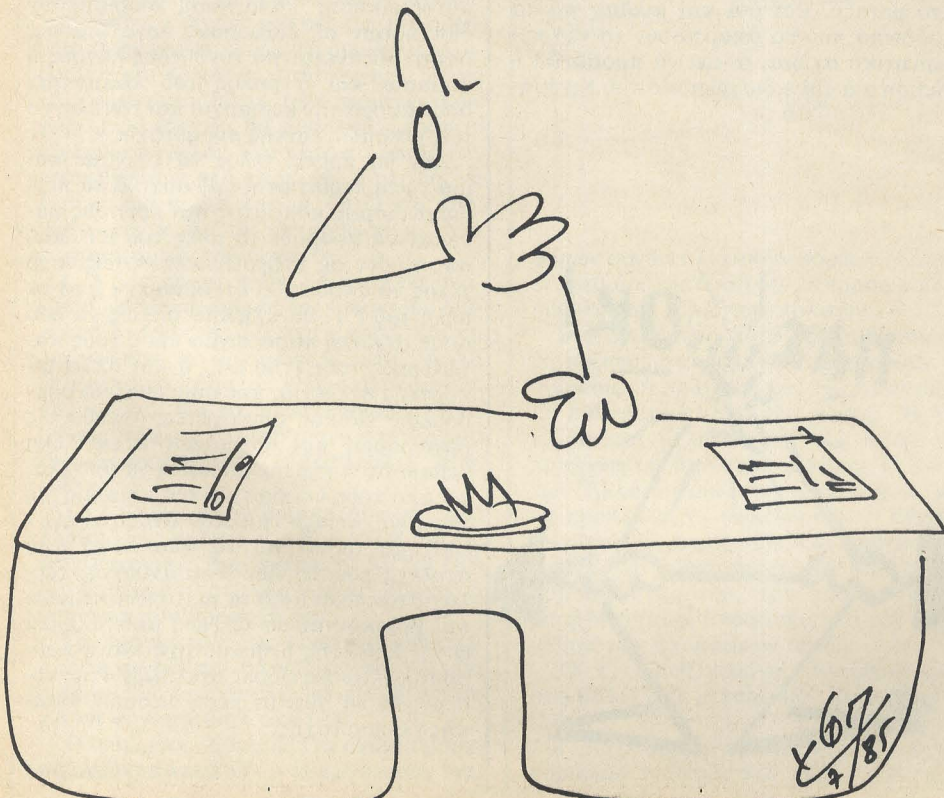
Πέρα όμως άπ' αυτά, τó ουσιαστικό πρόβλημα παραμένει: υπέρ ή κατά του περιορισμού ή της κατάργησης του δικαιώματος του «βέτο»; Στήν Ελλάδα προβάλλεται συχνά ως αυτόνοητο ότι θά πρέπει όλοι νά είμαστε κατά του περιορισμού ή της κατάργησης και υπέρ του δικαιώματος του «βέτο» γιατί έτσι, διαφυλάσσονται τά εθνικά μας συμφέροντα. Και πράγματι μπορεί κανείς νά αναφερθεί σέ συγκεκριμένα ύπαρκτά ή ύποθετικά παραδείγματα όπου ή χρήση του «βέτο» έπαληθεύει τήν αρχική αυτή τοποθέτηση. Όστόσο αυτή δέν πάει και πολύ μακριά και εν πάση περιπτώσει δέν συμβάλλει καθόλου σέ μιάν οποιαδήποτε σύνθεση της ελληνικής και της κοινοτικής πολιτικής μιάς κυβέρνησης πού είναι υποχρεωμένη νά έχει μιά συνολική στρατηγική ανάπτυξη μέσα στον σημερινό κόσμο.

Ιστορικά είναι αποδειγμένο ότι τό «βέτο» (πού δέν υπάρχει μόνο για... ελληνική χρήση) οδηγεί σέ επιβολή κυρίως των «μεγάλων» της Κοινότητας, κυρίως για νά εμποδιστεί αυτή ή εκείνη ή εξέλιξη των θεσμών ή της κοινοτικής πολιτικής. Η ελληνική πολιτική είναι υποχρεωμένη νά διαλέξει κάποτε αν θέλει μιά ισχυρή Κοινότητα (μέ ενισχυμένα κοινοτικά όρ-

γανα, ενισχυμένες κοινοτικές αποφάσεις και κοινοτικές πολιτικές αντιπαραθέσεις) ή απλώς τό σήμερα ύπάρχον ύβριδιο. Πού σύντομα όμως εξαντλεί τήν εμβεβεία του άπέναντι στις προκλήσεις των καιρών. Έξάλλου αν ή εκτίμηση της κυβέρνησης είναι ότι ύπάρχουν και θέματα στά όποια διακινδυνεύει, μέ τόν περιορισμό ή τήν κατάργηση του «βέτο», νά βρεθεί άπέναντι σέ όλους τούς συνεταίρους συνασπισμένους εναντίον της, ύπάρχει φυσικά και τό έσχατο και άναφαιρετο δικαίωμα στήν άποχώρηση. Άλλά ή πιθανότητα ή ή άληθοφάνεια τέτοιων διαιρέσεων στήν Κοινότητα (Έλληνες εναντίον άνθελλήνων) δέν έχει άκόμη άποδειχθεί.

Βέβαια, στό σημείο αυτό θά πρέπει νά λεχθεί ότι τά προτεινόμενα στό σχέδιο Μιτεράν-Κόλ δέν μπορεί νά γίνουν άποδεκτά παρά μόνον ως μεταβατική κατάσταση. Δέν άναφερόμαστε εδώ βέβαια τόσο στό σχέδιο «Εύρηκα» και στά περί ενιαίας έσωτερικής άγοράς, όσο στον πολιτικό τομέα της ένοποίησης, δηλαδή στά περί κοινής έξωτερικής και άμυντικής πολιτικής, στά περί αρχής της πλειοψηφίας στό Συμβούλιο Έπουργών και στά περί ενίσχυσης των άρμοδιοτήτων της Εύρωβουλής. Είναι φανερό ότι τό σημαντικότερο, όσον άφορά τήν πολιτική ένοποίηση της Εύρώπης, ζήτημα είναι οί άρμοδιότητες της Εύρωβουλής. Για όσον καιρό οί άρμοδιότητες αυτές δέν είναι ισχυρές, για όσον δηλαδή καιρό οί ουσιαστικές αποφάσεις παίρνονται από διάφορα συμβούλια των ύπουργών (οί όποιοι είναι εκπρόσωποι έθνικών κυβερνήσεων), καμιά δημοκρατία ή μάλλον καμιά αρχή της πλειοψηφίας δέν μπορεί νά ισχύσει ανάμεσά τους. Άλλωστε λίγη σημασία θά έχει αν τυπικά έχει καταργηθεί τό βέτο, καθώς ή ανάγκη της όμοφωνίας θά συνεχίσει νά ύπάρχει στήν πράξη, όπως τήν απειλή της άρνησικυρίας θά τήν αντικαταστήσουν στό μέλλον απειλές όριστικής άποχώρησης ή, απλούστερα, άρνηση μιάς χώρας νά συμμορφωθεί μέ τις αποφάσεις της πλειοψηφίας.

Η ουσιαστική λειτουργία του εύρωκοινοβουλίου είναι και ή μόνη έγγηση ότι στό μέλλον δέν θά διευθύνεται ή ΕΟΚ από «μόνιμες πλειοψηφίες», χώρες δηλαδή μέ ταυτότητα συμφερόντων πού θά επιβάλλουν τις άπόψεις σέ χώρες πού βρίσκονται μόνιμα σέ μειοψηφία, χωρίς μάλιστα οί πολίτες των τελευταίων νά είναι θεσμικά σέ θέση νά έλέγχουν τις κυβερνήσεις της πλειοψηφίας, καθώς αυτές εκλέγονται από τούς πολίτες άλλων κρατών... Μέ αυτή τήν έννοια, ή πρόταση Κόλ-Μιτεράν δέν μπορεί βέβαια νά χαρακτηριστεί έμπνευσμένη. Είναι απλώς προσαρμοσμένη στήν πρόκληση των καιρών και μόνον ως αρχή μιάς διαδικασίας μετάβασης προς μιάν ουσιαστική πολιτική ένοποίηση μπορεί νά έννοηθεί και νά γίνει άποδεκτή.

Υπουργικό συμβούλιο: εύλυγισία και άποτελεσματικότητα

Την ώρα που αυτά συνέβαιναν στην Κοινότητα, η ελληνική κυβέρνηση είχε άλλες, σοβαρότερες ασχολίες (ίσως μάλιστα γι' αυτό και να αϊφνιδιάστηκε από τα όσα διαδραματίστηκαν στο Μιλάνο).

Την περασμένη Τετάρτη κατατέθηκε λοιπόν στη Βουλή το νομοσχέδιο για το Υπουργικό Συμβούλιο, το οποίο εξασφαλίζει ένα κυβερνητικό σχήμα «εύλυγισίας και αποτελεσματικότητας» όπως είπε και ο κ. Παπανδρέου.

Για την αναμόρφωση του κυβερνητικού σχήματος ακριβώς λόγω της ανάγκης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα κι όχι λόγω της ανάγκης προγραμματισμού και πολιτικής βούλησης γράψαμε στο προπερασμένο τεύχος. Το τελικό αποτέλεσμα πάντως ήταν κατώτερο των προσδοκιών, ιδιαίτερα στον τομέα του υπουργείου Έθνικης Οικονομίας, το οποίο βγήκε μάλλον υποβαθμισμένο από το νομοσχέδιο. Αυτό σημαίνει ότι και στο μέλλον η ευθύνη για τις επιτυχίες (!) και τις αποτυχίες στον οικονομικό τομέα θα διαχέεται κάπου ανάμεσα στο υπουργείο Έθνικης Οικονομίας, το υπουργείο Οικονομικών, το υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας, Έργασίας, ακόμα και Γεωργίας.

Θετική είναι η ένταξη των κοινωνικών ασφαλίσεων στο υπουργείο Υγείας (στην ουσία ξαναδημιουργείται το υπουργείο Υγείας και Προνοίας που είχε καταργηθεί το 1983), όπως επίσης θετική, έστω και για συμβολικούς λόγους, είναι η υπαγωγή της Δημόσιας Τάξης στο υπουργείο Έσωτερικών. Αντίθετα, ο εμπλουτισμός του υπουργείου Πολιτισμού με τους διάφορους αθλητικούς τομείς, μαρτυράει μάλλον μιά αντίληψη «φοκκλόρ» και για τους δύο τομείς, ή όποια και μόνον οδήγησε στην ενοποίηση τους. Άξιομνημόνευτη είναι τέλος η «ένισχυση» του υπουργείου Παιδείας εις βάρος του υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας (που «βιομηχανοποιείται», χάνοντας την έρευνα και προσαρτώντας την τεχνολογία στο υπουργείο Βιομηχανίας) και του υπουργείου Πολιτισμού: φαίνεται ότι οι αντίληψεις του ΠΑΣΟΚ που διαχωρίζουν πλήρως τη βασική από την εφαρμοσμένη έρευνα δεν θα μäs άφησουν για καιρό ήσυχους. Τέλος υπάρχει η συγχώνευση τριών υπουργείων στο ΥΧΟΠ που μäs έχει ήδη απασχολήσει σε προηγούμενο τεύχος.

Γενικά οι μεταβολές είναι ήσσονος σημασίας, έτσι ώστε μεγαλύτερη πολιτική σημασία να έχουν τελικά τα πρόσωπα που θα καταλάβουν τις διάφορες θέσεις, καθώς και οι περιπτώσεις υπουργών που

θα αναλάβουν δύο υπουργεία (π.χ. Άρσένης). Φαίνεται άλλωστε ότι η κατάθεση του νομοσχεδίου είκοσι μέρες πριν από την ανάληψη καθηκόντων από τη νέα κυβέρνηση είχε σκοπό να όριστούν έπακριβώς «οί κανόνες του παιχνιδιού» για επίδοξους υπουργούς και ύφυπουργούς, άλλως ο αριθμός των μελών του υπουργικού συμβουλίου κινδύνευε να ξεπεράσει τα τρία ψηφία.

Άξιοσημείωτη είναι τέλος η σύσταση θέσεων μετακλητών γενικών γραμματέων στα διάφορα υπουργεία καθώς και ο αυξημένος αριθμός των γενικών γραμματέων (δεκατρείς). Ο θεσμός αυτός προβλέπεται να μäs απασχολήσει ιδιαίτερα στο μέλλον, καθώς οι γενικοί γραμματείς έχουν ουσιαστικές αρμοδιότητες σε διάφορους τομείς (πολλοί από τους όποιους είναι πρώην αυτοτελή υπουργεία), ενώ από την άλλη μεριά ο αριθμός τους και η υπαγωγή τους στα διάφορα υπουργεία μπορεί να ποικίλλει με προεδρικό διάταγμα. Από αυτή την άποψη οι γενικές γραμματείς είναι ίσως ο πιο «ευέλικτος» θεσμός του νέου σχήματος.

Διαχωρισμός κόμματος και κυβέρνησης

Στο μεταξύ, και μιά και μιλάμε για τα πρόσωπα που θα άπαρτίσουν το νέο κυβερνητικό σχήμα, αξίζει να προσεχθεί η κίνηση για τον «διαχωρισμό του Κινήμα-

τος από το κράτος», ή όποια έντείνεται τώρα τελευταία. Τις πρώτες νύξεις έκανε ο ίδιος ο πρωθυπουργός, ενώ τη συνέχεια ανέλαβε μερίδα του φιλικού του τύπου. Έκ πρώτης όψεως ή όλη επισημηματολογία μοιάζει άπλως να θέλει να κόψει την όρεξη και τις ανάλογες πιέσεις διαφόρων κομματικών για την ανάληψη κυβερνητικών θέσεων.

Όμως ακόμα και το ΒΗΜΑ εκφράζονται απόψεις «άνωτάτων κομματικών στελεχών» ύποστηρίζει μιά κατανομή που «θα επιτρέψει την άυτονομία του κόμματος (στά πλαίσια βεβαίως της άλληλεγγύης του με την κυβέρνηση) και την ουσιαστική στροφή του κομματικού μηχανισμού προς τα μαζικά κινήματα και τους κοινωνικούς άγώνες».

Δύο πράγματα μπορεί να σημαίνει αυτός ο διαχωρισμός (άν βέβαια προς στιγμήν παρακάμψουμε το γεγονός ότι δεν είναι ή πρώτη φορά που άκούγονται αυτές οι φράσεις) και δεν άποκλείεται να ισχύουν και τα δύο ταυτόχρονα: είτε δηλαδή βρισκόμαστε μπροστά σε μιά συντηρητικά στροφή της κυβερνητικής πολιτικής, ιδιαίτερα στον οικονομικό τομέα, όποτε άφενός θα πρέπει να μην πάρουν τα σκάγια τα κομματικά στελέχη, άφετέρου δε θα πρέπει «ή όργάνωση να αναλάβει το δύσκολο έργο της συστηματικής ένήμερωσης του λαού για ό,τι προγραμματίζει ή πραγματοποιεί ή κυβέρνηση», είτε το ΠΑΣΟΚ έχει σκοπό κατά τη δεύτερη τετραετία να προχωρήσει σε αναβάθμιση των «θεσμών λαϊκής συμμετοχής», π.χ. δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια τοπική άυτοδιοίκηση, κατάργηση διορισμένων διοικήσεων σε διάφορους όργανισμούς, όποτε αυξάνεται για ευνόησης λόγους ή σημασία και ο ρόλος του κόμματος, όσον άφορά την κυριαρχία και τον έλεγχο των «θεσμών λαϊκής συμμετοχής».

Δέν θα πρέπει τέλος να ξεχνάμε και μιά τρίτη περίπτωση: ενώ άρχικά τα περί διαχωρισμού κόμματος και κράτους φάνηκαν να άφορούν τα μέλη του Ε.Γ. που σκοπεύουν σε κυβερνητικές θέσεις, στο τέλος να άποδειχθεί ότι όρισμένα από τα μέλη του Ε.Γ. θα κληθούν άπλως να δώσουν το καλό παράδειγμα προς τους κατώτερους τους (της Κ.Ε. ή και άλλα μικρότερα στελέχη), που σήμερα είναι σύμβουλοι, ειδικοί συνεργάτες, διευθυντές όργανισμών και ίδρυμάτων κ.λπ. Όχι βέβαια ότι ή κυβέρνηση θέλει να άπαλλαγεί από τους εκφραστές του «πνεύματος της άλαζονείας»: μάλλον άναζητεί έναν εύσχημο τρόπο για να άπαλλαγεί από στελέχη που, άν δεν είναι άνικα, τουλάχιστον είναι άσχετα με το αντίκειμενο και βρίσκονται σε τελείως άκατάλληλη θέση. Στο έξης ή συμμετοχή και ή πρόσβαση τέτοιους είδους στελεχών στην κυβέρνηση θα γίνεται μέσω θεσμών «λαϊκής» συμμετοχής.

Ο δεκαπενθέμερος

“Όταν οι άτυπες διαδικασίες αντικαθιστούν τούς θεσμούς

Η κυβερνητική πρακτική

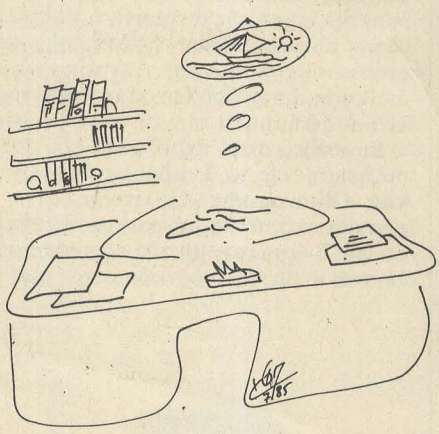
Τήν 27.6.1985 συνεδρίασε για πρώτη φορά τó Έθνικό Συμβούλιο Ανάπτυξης και Προγραμματισμού. Η σύγκληση τού συμβουλίου αὐτοῦ εἶχε ἀνακοινωθεῖ ἀπό τόν ὑπουργό Έθνικῆς Οἰκονομίας κ. Γ. Ἀρσένη ἀμέσως μετά τίς ἐκλογές, μαζί μέ τήν εἶδηση ὅτι ὁ πρωθυπουργός θά ἐκήρυττε τήν ἐναρξη τῆς πρώτης συνεδρίασης. Τό τί ζητάει ἡ κυβέρνηση ἀπό τó ΕΣΑΠ φαίνεται καθαρά στό ἀκόλουθα ἀποσπάσματα τῆς ὁμιλίας τού κ. πρωθυπουργοῦ: «...Χωρίς μιά ρεαλιστική οικονομική πολιτική, χωρίς τή συμβολή ἐργοδοσίας καί ἐργασίας ταυτόχρονα, χωρίς τή συμμετοχή ὄλων τῶν παραγωγικῶν φορέων, ὁ ἀγώνας θά εἶναι τραχύς καί οἱ κίνδυνοι μεγάλοι. Καί αὐτό τó ὁποῖο δέν κατορθώσαμε στό παρελθόν, δηλαδή, νά ἔχουμε μιά συχνή ἐπαφή, ἔστω καί κατ' ἴδιαν, τώρα θά τó κατορθώσουμε στό πλαίσιο αὐτοῦ τού ὄργανου (...).

(...) Δέν σημαίνει ὅτι πάντοτε θά συμφωνοῦμε. Εἶναι σαφές ὅτι ὑπάρχουν διάφορες ὀπτικές γωνίες καί μπορεῖ καί νά διαφωνοῦμε σέ ὀρισμένα θέματα. Ἀλλά θά πρέπει νά μεγιστοποιοῦμε τó πεδίο τῆς συμφωνίας. Νά τó μεγιστοποιοῦμε ὥστε νά συμβάλλουμε ταυτόχρονα στήν ἐνιαία ἐθνική προσπάθεια» (ΕΞΟΡΜΗΣΗ, 28.6.1985).

Τό ΕΣΑΠ λοιπόν βρίσκεται μέσα στό πλαίσιο τῆς πολιτικῆς τού ΠΑΣΟΚ γιά τίς «συμμετοχικές διαδικασίες». Μέχρι ἐδῶ δέν ὑπάρχει τίποτε νέο πού νά προκαλεῖ ἰδιαίτερα τήν προσοχή μας.

Τά πράγματα ὅμως εἶναι διαφορετικά ἀπό τή στιγμή πού θά παρατηρήσουμε τίς διαδικασίες πού ἀκολουθεῖ ἡ κυβέρνηση γιά νά συγκροτήσει τó ΕΣΑΠ.

Ὁ ὑπουργός Έθνικῆς Οἰκονομίας συγκάλυψε ἕνα συμβούλιο ἐκπροσώπων δια-

φόρων συνδικαλιστικῶν φορέων οἱ ὁποῖοι σέ καμιά περίπτωση δέν ἐκπροσωποῦν τó σύνολο τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν.

Στό συμβούλιο αὐτό συζητήθηκαν καί θά συζητοῦνται θέματα πού ἀφοροῦν τήν οικονομική πολιτική καί τόν ἀναπτυξιακό προγραμματισμό τῆς χώρας. Ἡ σύγκληση καί ἡ λειτουργία τού ΕΣΑΠ δέν προβλέπεται ἀπό κανένα νόμο. Ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων οὐδέποτε ψήφισε νόμο πού νά προβλέπει τή σύγκληση τού Έθνικοῦ Συμβουλίου Ανάπτυξης καί Προγραμματισμοῦ, τή σύνθεσή του, τά θέματα τῆς ἀρμοδιότητάς του, τόν τρόπο πού θά λαμβάνονται οἱ ἀποφάσεις καί τόν χαρακτήρα τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν.

Ὁ κ. πρωθυπουργός ἀπευθυνόμενος στό ΕΣΑΠ εἶπε μεταξύ τῶν ἄλλων καί τά ἑξῆς:

«...Τό συμβούλιο αὐτό ἀποτελεῖ τόν κορυφαῖο γνωμοδοτικό φορέα τού δημο-

κρατικοῦ προγραμματισμοῦ στή χώρα μας καί ἔρχεται νά ὀλοκληρώσει, σέ ἐθνικό ἐπίπεδο, τó θεσμικό πλαίσιο γιά τήν ἀνάπτυξη καί τόν προγραμματισμό τῆς χώρας.

Ἡ σύνθεση, οἱ ἀρμοδιότητες καί οἱ κανόνες λειτουργίας τού συμβουλίου θά διαμορφωθοῦν σέ συνεργασία μαζί σας καί θά καλυφθοῦν νομοθετικά» (ΕΞΟΡΜΗΣΗ, 28.6.1985)

Συνεπῶς ἡ κυβέρνηση, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἀλλάζει ἐπίσης ἄτυπα καί τίς νομοπαρασκευαστικές διαδικασίες. Αὐτό συμβαίνει γιὰτί ἐνῶ θεωρεῖ ὅτι τῆς χρειάζεται ἕνας «γνωμοδοτικός φορέας» γιά θέματα ἀναπτυξιακοῦ προγραμματισμοῦ, δέν προτείνει στή Βουλή ἕνα σχετικό νομοσχέδιο. Ἀλλά ἀντίθετα καθορίζει ἡ ἴδια τή σύνθεση τού φορέα, τόν συγκαλεῖ χωρίς νομοθετική κάλυψη καί τού δίνει τή δυνατότητα νά συμμετέχει στή διαμόρφωση τού θεσμικοῦ πλαισίου πού θά καθορίσει τή σύνθεση καί τίς ἀρμοδιότητές του.

Στήν ΕΞΟΡΜΗΣΗ τῆς 28ης Ἰουνίου 1985 διαβάσαμε τά ἑξῆς:

«...Ἀναφερόμενος στό θεσμό τού Έθνικοῦ Συμβουλίου Ανάπτυξης ὁ Γ. Ἀρσένης, ἀφοῦ ὑπενθύμισε ὅτι ἡ ἴδρυση καί ἡ λειτουργία του προβλέπεται ἀπό τó πενταετές πρόγραμμα οικονομικῆς καί κοινωνικῆς ἀνάπτυξης, τόνισε ὅτι αὐτό δέν πρέπει νά ἀποτελέσει χῶρο διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στίς παραγωγικές καί κοινωνικές ἀπόψεις, ἀλλά νά συμβάλλει στή σύγκληση τού χάσματος αὐτῶν τῶν διαφορετικῶν ἀπόψεων, πράγμα πού ἡ κυβέρνηση ἐλπίζει νά ὀδηγήσει στήν κοινωνική συναίνεση καί στήριξη τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Ἀνέφερε δέ ὅτι ὁ διάλογος πού θά διαμειβεται στίς συνεδριάσεις του, δέν θά δημοσιοποιεῖται, ἐνῶ ταυτόχρονα κάθε φορέας εἶναι ἐλεύθερος νά ἀνακοινώνει

ελεύθερα προς τὰ ἔξω τὶς ἀπόψεις του, κάτι πού ἔγινε δεκτό με ἐνθουσιασμό».

Ἐδῶ λοιπὸν τελειώνουν καὶ οἱ «συμμετοχικές διαδικασίες». Ὁ ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔτσι ἀπλά, χωρὶς κανένα πολιτικὸ πρόβλημα, προτείνει στοὺς ἐκπροσώπους τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων νὰ συμμετέχουν σὲ ἓνα κλειστὸ ὄργανο ἀπρόσιτο στὸ δημόσιο ἔλεγχο.

Τὶ προβλέπει ὅμως τὸ πενταετὲς πρόγραμμα γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ ΕΣΑΠ; Στὴ σελίδα 43 τοῦ ΦΕΚ 5 Α' / 17.1.1985 διαβάσαμε τὰ ἑξῆς διαφωτιστικά: «... Ἐτσι, σύμφωνα με τὰ προκαταρκτικά με τὸ ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Οἰκονομίας θὰ συνδεθεῖ ἓνα νέο εἰδικὸ ὄργανο ἐκπροσώπησης τῶν κοινωνικῶν φορέων σὲ ἔθνικὸ ἐπίπεδο».

Τὸ πενταετὲς λοιπὸν μᾶς παραπέμπει στὰ προκαταρκτικά του καὶ ἔτσι στὴ σελίδα 13 τοῦ ἀντίστοιχου κειμένου διαβάσαμε: «... Ἡ ἐδραίωση τοῦ δημοκρατικοῦ προγραμματισμοῦ προϋποθέτει καὶ τὴν ἀπαραίτητη θεσμοθέτηση τῶν ἐπιτελικῶν ὀργάνων καὶ τῆς κατάλληλης διαδικασίας. Βασικοὶ φορεῖς προγραμματισμοῦ εἶναι ἡ κυβέρνησις, ἡ κεντρικὴ διοίκηση καὶ ἡ Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση. Τὴν κύρια συντονιστικὴ εὐθύνη ἔχει τὸ ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Μὲ τὸ ὑπουργεῖο αὐτὸ θὰ συνδέεται ἓνα εἰδικὸ ὄργανο ἐκπροσώπησης τῶν κοινωνικῶν φορέων σὲ ἔθνικὸ ἐπίπεδο».

Συνεπῶς, ἡ προηγούμενη κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ ἔχει διατυπώσει τὴ θέση ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ θεσμοθέτηση τῶν ἐπιτελικῶν ὀργάνων τοῦ δημοκρατικοῦ προγραμματισμοῦ. Ἡ θέση αὐτὴ ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ θεσμοθέτηση σημαίνει ὅτι ἡ κυβέρνησις θὰ ἀκολουθήσει τὴ συγκεκριμένη διαδικασία θέσπισης τῶν νόμων, ὅπως προβλέπεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς νόμους πού τὴν καθορίζουν. Εἶναι σὲ ὄλους γνωστὸ ὅτι στὴν περίπτωσι τοῦ ΕΣΑΠ δὲν ὑπῆρξε τέτοια διαδικασία. Ἐπιπλέον στὸ πενταετὲς ἀναφέρεται γενικά «ἓνα εἰδικὸ ὄργανο ἐκπροσώπησης τῶν κοινωνικῶν φορέων».

Δὲν ἀναφέρεται πούθενά ὅτι τὸ ὄργανο αὐτὸ ὀνομάζεται ΕΣΑΠ καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καθορίζει τὴ σύνθεσή του καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀρμοδιότητάς του. Ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση πού θὰ ὑπῆρχαν συγκεκριμένες ἀναφορές, πάλι ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλέσει τὸ ΕΣΑΠ.

Τὸ κείμενο τοῦ πενταετοῦς δὲν ἀποτελεῖ νόμο τοῦ κράτους. Ἡ Βουλὴ ἀποδεχόμενη τὸ κείμενο αὐτὸ ἐγκρίνει τὶς γενικές κατευθύνσεις τῶν ἀναπτυξιακῶν ἐπιλογῶν τῆς κυβέρνησις. Ἡ ὑλοποίηση τῶν ἐπιλογῶν αὐτῶν μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο μέσα στὸ πλαίσιο τῶν νόμων.

Οἱ ἱστορικές καταβολές τοῦ ΕΣΑΠ

Ἡ πρόταση γιὰ τὴ συγκρότηση συμβουλίου «κοινωνικῶν καὶ παραγωγικῶν τάξεων» τὸ ὁποῖο θὰ γνωμοδοτεῖ στὴν κυβέρνησις γιὰ θέματα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς δὲν ἀποτελεῖ καινοτομία τοῦ ΠΑΣΟΚ.

Ἡ κυβέρνησις τῆς Ν.Δ. ἔκανε τὴν πρότασι αὐτὴ στὸ σχέδιο τοῦ Συντάγματος πού πρότεινε στὴ Βουλὴ τὸ 1975. Στὸ

πρῶτο σχέδιο τοῦ Συντάγματος, πού συζητήθηκε στὴν ἀρμόδια κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ, ὑπῆρχε τὸ ἄρθρο 86 τὸ ὁποῖο προέβλεπε τὴν ἴδρυση τοῦ Συμβουλίου Κοινωνικῆς καὶ Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς. Τὸ συμβούλιο αὐτὸ θὰ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 60 μέλη καὶ θὰ ἦταν συμβουλευτικὸ ὄργανο τῆς κυβέρνησις. Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τὸ ἄρθρο 86 διεγράφη ἀπὸ τὸ σχέδιο τοῦ Συντάγματος με πρότασι τῶν βουλευτῶν τῆς ἴδιας τῆς Ν.Δ. Ἀπὸ τὰ πρακτικά τῶν σχετικῶν συζητήσεων στὴ Βουλὴ εἶναι ἐμφανές ὅτι ὑπῆρξε ἐσωκομματικὴ ἀντιπαράθεσι σχετικὰ με τὰ ζητήματα τῆς συνταγματικῆς κατοχύρωσις τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς σχέσις του με τὸ κοινοβούλιο. Τελικά ἡ Ν.Δ. διέγραψε τὸ σχετικὸ ἄρθρο ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις τῆς δεσμεύτηκε νὰ καθιερώσει τὸ θεσμὸ τοῦ συμβουλίου με νόμο.

Τὸ 1975 τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσις στὴ Βουλὴ διατύπωσαν περίπου τὶς ἴδιες ἀπόψεις καὶ προσπάθησαν νὰ πετύχουν τὴ συνταγματικὴ κατοχύρωσι τοῦ θεσμοῦ. Ἡ βασικὴ θέση τῆς ἀντιπολίτευσις ἦταν ὅτι τὸ συμβούλιο μποροῦσε νὰ συμβάλει στὴν ἐξομάλυνσι τῶν κοινωνικῶν ἀντιπαράθεσεων καὶ στὴ διαμόρφωσι κοινῶν συναινετικῶν θέσεων γύρω ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε κυβερνητικὴ πολιτικὴ. Ὁ πολιτικὸς στόχος ἦταν ἡ διεύρυνσι τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας με ὄργανα στὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε νὰ πετύχει μεγαλύτερη συμμετοχὴ ἀπὸ αὐτὴν πού εἶχε στὸ κοινοβούλιο. Αὐτὸ θὰ ἦταν δυνατό με τὴν ἐκμετάλλωσι τῆς συγκριτικὰ καλύτερης θέσις τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσις στὸν συνδικαλισμὸ καὶ στὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, ὅπου δὲν λειτουργοῦσαν τὰ πολιτικὰ διλήμματα τῶν ἑθνικῶν ἐκλογῶν. Συνεπῶς, στὴν περίπτωσι τοῦ 1975 ἡ συζήτησι γιὰ τὸ Συμβούλιο Κοινωνικῆς καὶ Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς εἶχε ὡς πραγματικὸ, ἀλλὰ μὴ φανερό, ἀντικείμενο τὴν ἀνακατανομὴ τῆς ἐξουσίας μεταξὺ τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος καὶ τῆς

ἀντιπολίτευσις. Ἐτσι οἱ βουλευτὲς τῆς Ν.Δ. συσπειρώθηκαν ἀμέσως καὶ χωρὶς ἐσωκομματικὰ προβλήματα ἀπέκλεισαν τὴ συνταγματικὴ κατοχύρωσι τοῦ θεσμοῦ.

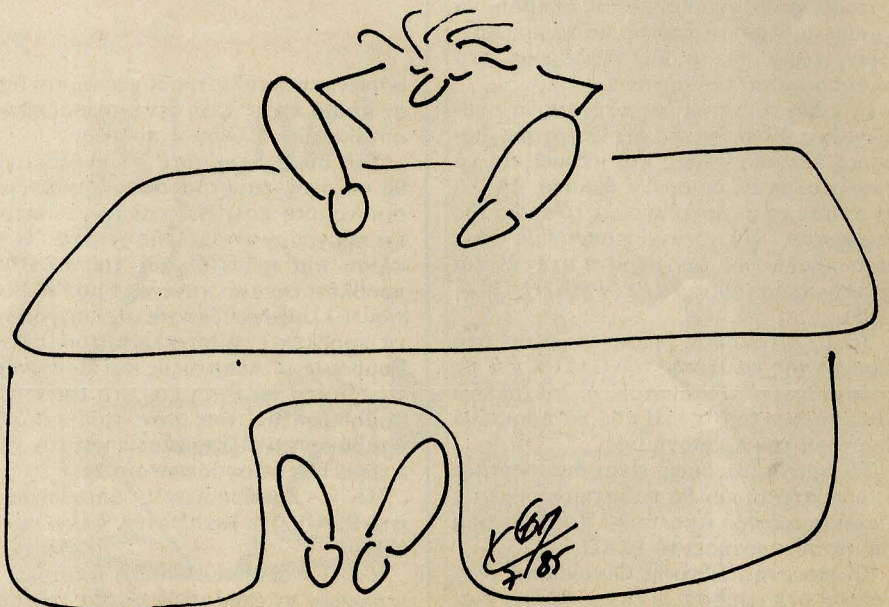
Τὸ ΣΚΟΠ συστήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1978 με τὴν ἀπόφασι 1906 ΦΕΚ Β' / 538/17.6.1978 τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ. Ἡ σύστασι τοῦ ΣΚΟΠ με πρωθυπουργικὴ ἀπόφασι καὶ ὄχι με εἰδικὸ νόμο βασίστηκε στὸ ἄρθρο 7 τοῦ Ν. 400/1976 «περὶ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργείων». Τὸ ἄρθρο 7 προέβλεπε τὴ δυνατότητα σύστασις εἰδικῶν ἐπιτροπῶν με ἀπόφασι τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τὸ ΣΚΟΠ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 50 μέλη τὰ ὁποῖα καθορίστηκαν μετὰ ἀπὸ ὑπόδειξι τῶν ὀργανώσεων πού συμμετεῖχαν στὸ συμβούλιο. Ἀπὸ τὰ 50 μέλη τὰ 45 ἐκπροσωποῦσαν τοὺς ἐργαζόμενους, τοὺς ἀγρότες καὶ τοὺς ἐργοδότες.

Ἐκπροσωπήθηκαν συνολικά 14 συνδικαλιστικὲς ὀργανώσεις καὶ εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ ΓΣΕΕ καὶ ἡ ΠΑΣΕΓΕΣ συμμετεῖχαν με 13 μέλη ἡ καθεμία.

Ὁ τότε πρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν κ. Εὐάγ. Γιαννόπουλος διατύπωσε ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὸ νομοτύπο τοῦ ΣΚΟΠ. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ ΒΗΜΑ τῆς 28.6.1978, ὁ κ. Γιαννόπουλος με τὴ διπλὴ ιδιότητά του ὡς νομικοῦ καὶ ὡς μέλους τοῦ ΣΚΟΠ διατύπωσε τὶς ἐπιφυλάξεις του, γιὰ τὸ συμβούλιο εἶχε συσταθεῖ με ἀπόφασι τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ὄχι με εἰδικὸ νόμο ἐπικυρωμένο ἀπὸ τὴ Βουλὴ.

Ἡ νομοθετικὴ διάταξι στὴν ὁποῖα στηρίχθηκε ἡ πρωθυπουργικὴ ἀπόφασι γιὰ τὸ ΣΚΟΠ, καταργήθηκε με τὸ Ν. 1299 ΦΕΚ Α' 129/13.10.1982. Ἐτσι ὁ κ. Ἀ. Παπανδρέου ὡς πρωθυπουργὸς δὲν ἔχει σήμερα τὴν ἔστω καὶ ἀμφισβητούμενη νομικὴ κάλυψι πού εἶχε ὁ κ. Κ. Καραμανλῆς τὸ 1978.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ν.Δ. ἴδρυσε τὸ ΣΚΟΠ, τρία χρόνια μετὰ τὴ δέσμευσί τῆς στὴ

Βουλή, όχι με νόμο αλλά με άμφισβητούμενη πρωθυπουργική απόφαση, δείχνει ότι οι έσωκομματικές αντιθέσεις εξακολουθούσαν να είναι ισχυρές. Δείχνει επίσης ότι η κυβέρνηση της Ν.Δ. εκτιμούσε ως ύπαρκτό τον κίνδυνο έλέγχου του ΣΚΟΠ από την αντιπολίτευση και για τον λόγο αυτό προτίμησε την προσωρινή από τη μόνημη σύστασή του.

Τό πολιτικό ζήτημα

Η σημερινή κατάσταση είναι τελείως διαφορετική. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν έχει να αντιμετωπίσει τό ένδεχόμενο του έλέγχου του ΕΣΑΠ από τη Ν.Δ.

Η Ν.Δ. δεν μπορεί να ακολουθήσει μία πολιτική που θα ισχυροποιήσει την πολιτική δύναμη των στελεχών της στον συνδικαλισμό και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Αυτό συμβαίνει γιατί η Ν.Δ. αποτελεί πολιτικό φορέα που διεκδικεί την κυβερνητική εξουσία και επομένως η τάση του ήγαιτικού πυρήνα της είναι να συγκεντροποιεί όσο τό δυνατόν περισσότερο την κομματική εξουσία του. Επιπλέον δεν έχει τη δυνατότητα «άριστερης» αντιπολίτευσης γιατί αυτό θα διαλύσει τελείως τό ιδεολογικό πρότυπο του κόμματος.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρό έσωκομματικό πρόβλημα τό όποιο αφορά την κατανομή της εξουσίας μεταξύ κυβερνητικών, κομματικών και κοινοβουλευτικών στελεχών. Η κυβέρνηση έχει διακηρύξει ότι ό «δημοκρατικός προγραμματισμός» πρέπει να αποτελέσει συστατικό στοιχείο της κοινωνικής όργάνωσης. Η θεσμοθέτηση όμως των φορέων που θα πραγματοποιήσουν τις προεκλογικές διακηρύξεις, προϋποθέτει πολιτικές επιλογές για την άνακατανομή της εξουσίας.

Αναπτυξιακός προγραμματισμός σημαίνει καταρχήν περισσότερα κέντρα αποφάσεων που θα έχουν την εξουσία έπιβολής των επιλογών τους. Τό 1975 ό κ. Α. Παπανδρέου ύποστήριξε στη Βουλή ότι στό Συμβούλιο Κοινωνικής και Οικο-

νομικής Πολιτικής έπρεπε να συμμετέχουν οι εκπρόσωποι όλων των κοινωνικών τάξεων καθώς επίσης και ξεχωριστοί εκπρόσωποι των περιφερειακών διαμερισμάτων της χώρας. Αυτό άνέβαζε τον αριθμό των μελών του συμβουλίου σε 100 άτομα περίπου, έναντι των 60 που είχε προτείνει η Ν.Δ.

Αν τό ΠΑΣΟΚ θεσμοθετήσει σήμερα ένα ανάλογο συμβούλιο, τότε η κυβέρνηση θα ύποχρεωθεί να εκχωρήσει ένα μέρος της εξουσίας της στα κομματικά στελέχη που δρουν στους χώρους του συνδικαλισμού και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η πολιτική δύναμη των στελεχών αυτών πηγάζει από την άμεση σχέση τους με την κοινωνική βάση του κόμματος και η ισχυροποίησή τους θα προκαλέσει σημαντικές αλλαγές στό σύστημα έλέγχου της κυβερνητικής εξουσίας. Παράλληλα, από τη στιγμή που ό αναπτυξιακός προγραμματισμός θα εφαρμοστεί στην πράξη τότε ό ρόλος των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ θα αλλάξει. Γιατί τά μέλη του κοινοβουλίου θα πρέπει πλέον να συμμετέχουν ένεργά στις διαδικασίες σύνταξης και παρακολούθησης του προγράμματος κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Συνεπώς, όταν η κυβέρνηση θα προτείνει στη Βουλή τό νομοσχέδιο για την ίδρυση του ΕΣΑΠ τότε θα άναγκαστεί να τοποθετηθεί στό σημαντικό πολιτικό ζήτημα της κατανομής της εξουσίας. Για τον λόγο αυτό ακολουθεί τη σημερινή παράτυπη διαδικασία πρόσπαθόντας να άποφύγει τό καθοριστικό ζήτημα, αλλά και να δημιουργήσει συγχρόνως την έντύπωση ότι «ό δημοκρατικός προγραμματισμός έπιτέλους ολοκληρώνεται».

Τό ΕΣΑΠ, έστω και αν θεσμοθετηθεί κανονικά, δεν θα έχει καμία ούσιαστική έπίπτωση στις κοινωνικές εξελίξεις. Γιατί οι κοινωνικοί συμβιβασμοί δεν πραγματοποιούνται έπειδή οι άστικές κυβερνήσεις προωθούν την ταξική συνεργασία. Η ταξική αντιπαράθεση είναι ιστορική διαδικασία που καθορίζει την εξέλιξη της κοινωνίας. Καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να την καταργήσει ή να την ύποκαταστήσει με χώρους συζήτησεων σαν τό ΕΣΑΠ

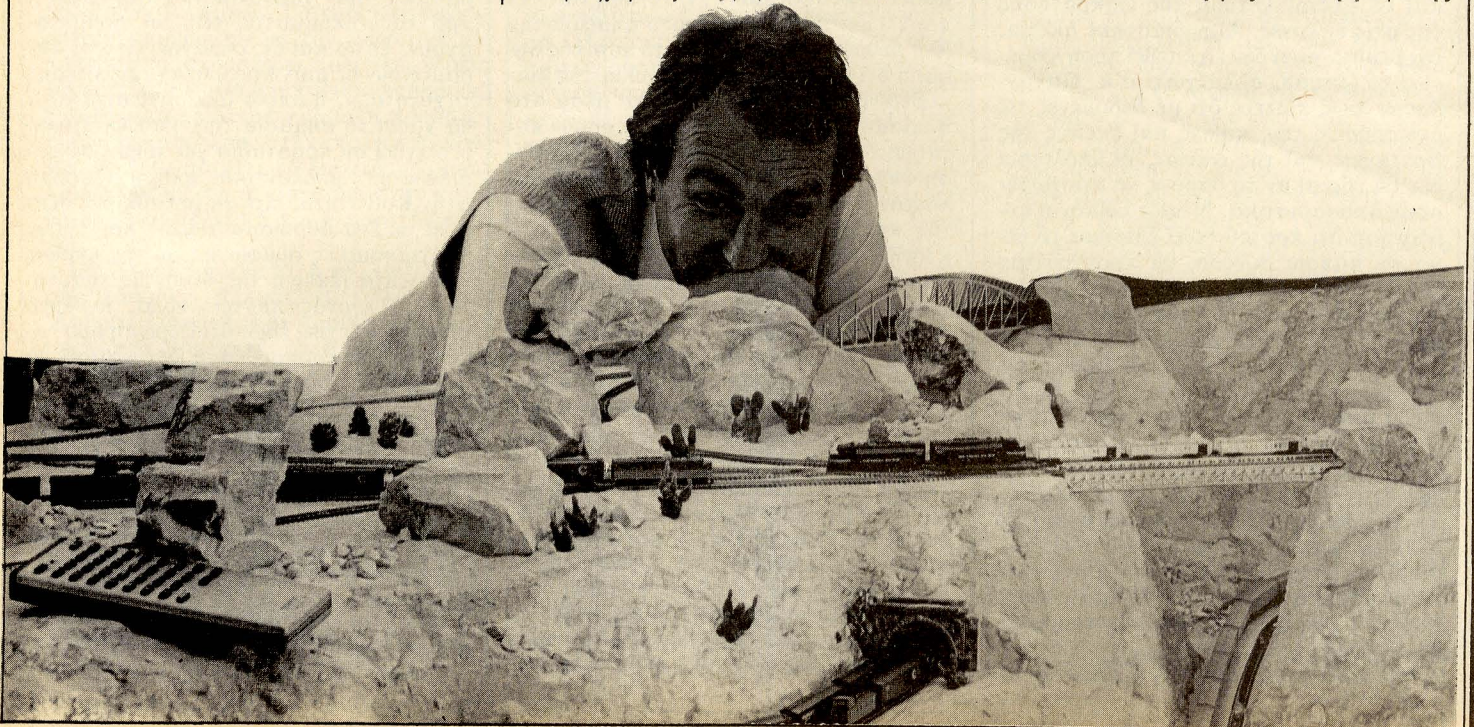
και με ύπουργούς που ύπερεκτιμούν την πατερναλιστική δύναμη της κρατικής εξουσίας τους.

Η κυβερνητική πρακτική όμως δημιουργεί σοβαρό πολιτικό ζήτημα: έχει τη δυνατότητα η κυβέρνηση να παρακάμψει τη Βουλή και να ίδρύει φορείς που θα διαχειρίζονται δημόσια θέματα χωρίς την ύπάρξη συγκεκριμένου νόμου;

Τό ζήτημα αυτό δεν άπασχόλησε καθόλου αυτούς που συμμετείχαν στην πρώτη «άτυπη» συνεδρίαση του ΕΣΑΠ. Βέβαια οι εκπρόσωποι των έργοδοτών και τά κυβερνητικά στελέχη δεν έχουν λόγους ανησυχίας. Άλλά οι εκπρόσωποι της ΓΣΕΕ, έστω και αν άνήκουν στην κυβερνητική παράταξη, δεν έπρεπε να συμμετάσχουν στη συνεδρίαση όργάνου που συγκαλείται από την κυβέρνηση χωρίς την ύπάρξη σχετικού νόμου. Η «άστική νομιμότητα» δεν παραχωρήθηκε μόνο από τό άστική τάξη, αλλά κερδήθηκε και με σκληρούς άγώνες των εργαζομένων. Η πρακτική της ΓΣΕΕ συμβάλλει στην πολιτική ισχυροποίηση της κυβέρνησης άπέναντι στη Βουλή, πράγμα που είναι άρνητικό για τά γενικότερα συμφέροντα των εργαζομένων. Τά ίδια ισχύουν και για τό ΑΕΜ, γιατί όπως φαίνεται από σχετικό δημοσίευμα της ΑΥΓΗΣ στις 3.7.1985, ό εκπρόσωπος του Δ. Χατζησωκράτης στη συνεδρίαση της έκτελεστικής έπιτροπής της ΓΣΕΕ δεν έθιξε καθόλου τό θέμα της νομιμότητας του ΕΣΑΠ. Άντίθετα, διατύπωσε προτάσεις για την καλύτερη συμμετοχή των εργαζομένων. Έτσι τό ΑΕΜ συμμετέχοντας στις «άτυπες» διαδικασίες είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα διατηρήσει τά τωρινά ποσοστά του στην εργατική τάξη.

Παρ' όλα αυτά, τό πολιτικό ζήτημα παραμένει άνοιχτό. Άρμόδιοι να άπαντήσουν είναι πλέον οι Έλληνες βουλευτές και κυρίως οι άνήκοντες στην κυβερνητική πλειοψηφία. Γιατί τό ΕΣΑΠ με τις «άτυπες» και μή δημόσιες συνεδριάσεις του θα θέτει συνεχώς τό ζήτημα του ρόλου της Βουλής και των μελών της.

Γιώργος Ν. Μητροπάνης

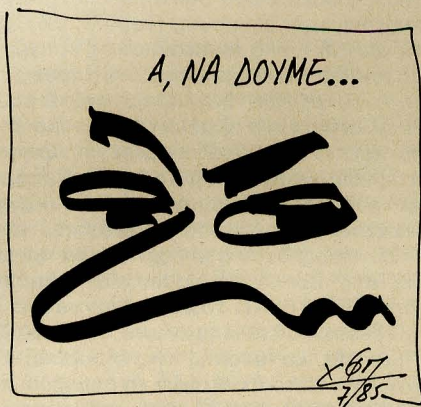

ΕΟΚ, καί νάτο τό πρόβλημα

Οί καταγγελίες τοῦ κ. Παπανδρέου κατά τή διάσκεψη κορυφῆς τοῦ Μιλάνου περί «πραξικοπηματικῶν ἐνεργειῶν», αἰφνιδισμοῦ, προσπάθειας ἐπιβολῆς τοῦ διευθυντηρίου κ.λπ., δέν εἶναι λόγια γιά ἐσωτερική κατανάλωση. Μαρτυροῦν ἀντίθετα τόν «εἰλικρινή» αἰφνιδισμό πού ἐνωσε ἡ ἑλληνική πλευρά, ὅταν λίγες μόλις μέρες μετά τό τέλος τῆς κοπιαστικῆς προεκλογικῆς περιόδου καί ἐνῶ ἡ ἴδια ἀνάλωνε τίς ὥρες τῆς φροντίζοντας ποῖο θά εἶναι τό καταλληλότερο κυβερνητικό σχῆμα πού δέν θά τραυμάτιζε τίς λεπτές ἰσορροπίες πού στηρίζουν τήν κυβερνητική παράταξη, οἱ Εὐρωπαῖοι ἔδειξαν ὅτι τοὺς ἀπασχολοῦν ἄλλα, πῖο σοβαρά, ζητήματα.

Αἰφνιδιάστηκε λοιπόν ἡ ἑλληνική κυβέρνηση κυρίως γιατί κατά τό τελευταῖο κρίσιμο τετράμηνο, ὅπου εἶχε πλέον ἀνοιχτά τεθεῖ τό θέμα τῆς προώθησης τῶν διαδικασιῶν γιά τήν εὐρωπαϊκή ἐνοποίηση, ἡ ἴδια ἀσχολοῦνταν μέ τά προεδρικά καί τό φλέγον ζήτημα τῆς ἐπικράτησής της στίς ἐκλογές. Αἰφνιδιάστηκε ἀκόμα, ὄχι βέβαια γιατί δέν εἶχε τεθεῖ προηγουμένως τό ζήτημα, ἀλλά γιατί ὁ κ. Παπανδρέου ἴσως πίστευε ὅτι μέ δεδομένες τίς ἀντιρρήσεις του, καθώς καί ἐκεῖνες τῆς Βρετανίας καί τῆς Δανίας, οἱ ὑπόλοιποι δέν θά ἔβρισκαν τό θάρρος νά προχωρήσουν ἀποφασιστικά. Νόμιζε λοιπόν ἡ κυβέρνηση ὅτι προτοῦ τεθεῖ ἐπίσημα τό θέμα σέ κάποια σύνοδο, θά προηγοῦνταν μιά μακρά περίοδος παρασκηνιακῶν διαβουλεύσεων, μέ σκοπό τήν ἐξεύρεση μιᾶς μέσης λύσης πού θά εἶχε τή συγκατάθεση καί τῶν 10 (καί στό ἐξῆς 12) μελῶν. Μέ βάση αὐτή τήν ἀντίληψη ὁ κ. Παπανδρέου θά μπορούσε νά ἀσκήσει μιά πολιτική κωλυσιεργίας ἐπ' ἀόριστον, μέ σκοπό εἴτε τήν ἀπόσπαση τῶν μεγαλύτερων δυνατῶν παραχωρήσεων (καί ἐξαίρεσεων) ἀπό τήν Κοινότητα ὡς ἀνταμοιβή γιά τή συγκατάθεση σέ μιά φόρμουλα συμβιβασμοῦ, εἴτε γενικότερα τήν ἀσκηση μιᾶς πολιτικῆς τοῦ βλέποντας καί κάνοντας, πού ἀποτελεῖ ἄλλωστε καί τήν προσφιλή του μέθοδο.

Αἰφνιδιάστηκε λοιπόν ἡ κυβέρνηση ἀ-

πό τήν ἀποφασιστικότητα τῶν Εὐρωπαίων, οἱ ὁποῖοι κατά πλειοψηφία καί παρά τίς ἀντιρρήσεις τῶν τριῶν, ἀποφάσισαν τή σύγκληση διακυβερνητικῆς διάσκεψης πρωθυπουργῶν μέ ἀντικείμενο τήν ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐνέργεια αὐτή ἀποκλήθηκε πραξικόπημα καί τό γεγονός ὅτι ἡ ἑλληνική κυβέρνηση δέν τήν περίμενε, φαίνεται καί ἀπό τήν ἀντίδρασή της, ὅτι-δῆθεν κάτι τέτοιο ἀντίκειται στή συνθήκη τῆς Ρώμης.

Πράγματι, τό κοινό γαλλογερμανικό σχέδιο προτάθηκε αἰφνιδιαστικά γιά ὀρισμένους, παρότι ὁ κ. Κράξι εἶχε προετοιμάσει τό ἔδαφος μέ τήν εἰσήγησή του. Ὑπάρχει ὡστόσο ἓνα ἀδύνατο σημεῖο στήν ὅλη μεθόδευση τῶν «ἐξ», τό γεγονός δηλαδή ὅτι καί ἡ νέα πρωτοβουλία τῆς διακυβερνητικῆς διάσκεψης εἶναι μέσα στό πλαίσιο τῶν κοινοτικῶν διαδικασιῶν καί ἐπομένως καί ἐκεῖ ἡ ὁποιαδήποτε ἀπόφαση ἀπαιτεῖ ὁμοφωνία. Ὁ κ. Παπανδρέου λοιπόν μπορεί νά ἐλπίζει στήν εὐδόωση τῆς παλιᾶς διαπραγματευτικῆς του τακτικῆς, τῆς κωλυσιεργίας. Ὅμως μόνο φαινομενικά. Γιατί στήν πραγματικότητα τοὺς Εὐρωπαίους δέν τοὺς ἐνδιαφέρει καί τόσο πολύ ἡ στάση τῆς Ἑλλάδας, οὔτε βέβαια τῆς Δανίας. Τοὺς ἐνδιαφέρει ἀντίστροφα, καί μάλιστα πολύ, νά εἶναι ἡ Μεγάλη Βρετανία στή νέα ἐνοποιημένη καί πῖο ἐξελικτική Εὐρώπη. Ἄν λοιπόν, ὅπως δείχνουν καί τά πράγματα, βρεθοῦν τά σημεῖα κοινῆς ἀποδοχῆς μέ αὐτή τή χώρα, τότε τό ὁποιοδήποτε βέτο τῆς Ἑλλάδας ἢ τῆς Δανίας τυπική μόνο σημασία μπορεί νά ἔχει, πολιτικά ὅμως θά εἶναι τελείως ἀνίσχυρες. Γιατί τότε μέσα στό πλαίσιο τῶν κοινοτικῶν διαδικασιῶν θά ἔχει διαπιστωθεῖ ἡ θέληση τῶν ὀκτώ (μαζί μέ τήν Ἰσπανία καί τήν Πορτογαλία δέ-

κα) κυριότερον καί ἰσχυρότερον μελῶν νά προχωρήσουν οἱ διαδικασίες ἐνοποίησης, ἡ δέ ἀντίδραση τῆς Ἑλλάδας ἢ τῆς Δανίας μόνο «παράσιτα» μπορεί νά προκαλέσει καί πάντως ὡς τέτοια θά ἐκληφθεῖ ἀπό τήν εὐρωπαϊκή κοινή γνώμη. Εἶναι δηλαδή πολύ μικρό τό βεληνεκές τῶν χωρῶν αὐτῶν γιά νά μπλοκάρουν μιά διαδικασία, πού στό κάτω κάτω δέν τοὺς ἀφορᾷ ἀπαραίτητα: ἂν δέν θέλετε, μή συμμετέχετε, λένε οἱ Εὐρωπαῖοι (φράση πού δέν τήν ἀπευθύνουν μέ τήν ἴδια εὐκολία καί στήν κα Θάτσερ), δέν ἔχετε ὅμως κανένα δικαίωμα (καί καμιά ἰσχύ) νά παρεμποδίσετε ὅσους ἐπιθυμοῦν τήν ἐνοποίηση.

Στήν περίπτωση λοιπόν αὐτή, τό παλάκι θά εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου στή μεριά τῶν Ἑλλήνων (καί τῶν Δανῶν). Χωρίς κανένα διαπραγματευτικό ἔρεισμα (τοὺς περιφήμους ἄσους πού ὁ κ. Παπανδρέου ἀρέσκειται πάντα νά ἔχει, ἢ νά διατείνεται πῶς ἔχει, στο μανίκι), οἱ δύο χώρες θά βρεθοῦν πρό τετελεσμένων γεγονότων, πρό τοῦ διλήμματος εἴτε νά συμμετάσχουν, ἔστω καί ὡς οὐραγοί, εἴτε νά παραμεινοῦν σέ μιάν Εὐρώπη «χαμηλότερης ταχύτητας», ἡ ὁποία ἄλλωστε σιγά σιγά θά χάσει τή σημασία της, καθώς εἴτε θά ἐξελιχθεῖ σέ προστάδιο γιά χώρες πού ἐπιδιώκουν μελλοντικά πλήρη εἰσδοχή στήν Κοινότητα, εἴτε θά μεταβληθεῖ σιγά σιγά σέ ἓνα ἄθροισμα χωρῶν πού ἔχουν προτιμησιακές συμφωνίες μέ τήν κυρίως Κοινότητα (ἐκεῖνη τῆς «ὑψηλῆς ταχύτητας»). Γεγονός πάντως εἶναι, κι αὐτό πρέπει νά λεχθεῖ ἐδῶ, ὅτι Εὐρώπη δύο ταχυτήτων μακροπρόθεσμα δέν μπορεί νά ὑπάρξει: δέν εἶναι δυνατή δηλαδή (καί δέν ἔχει καί κανένα νόημα) ἡ ὑπαρξη τῆς «χαμηλότερης ταχύτητας», μόνο καί μόνο γιά δύο κράτη ὅπως ἡ Δανία καί ἡ Ἑλλάδα. Μ' αὐτή τήν ἐννοια, ἡ συνθήκη τῆς Ρώμης εἶναι μᾶλλον καταδικασμένη σέ μαρasmus ἢ σέ ἀναθεώρηση πρὸς μιά ἀπό τίς δύο κατευθύνσεις πού ἀναφέραμε πῖο πάνω.

Φαίνεται λοιπόν πῶς σωστά μιλοῦσε μέ περιφρόνηση ὁ κ. Παπανδρέου ὅταν περιέγραφε τήν Κοινότητα ὡς μιά τελωνεια-

κή ένωση σύν μία κοινή (καί άλλοπρόσαλλη) άγροτική πολιτική. Μόνο πού οί όροι άντιστράφηκαν. Τώρα είναι οί Εύρωπαϊοί πού επιδιώκουν περισσότερες και ούσιαστικότερες κοινοτικές δικαιούσεις και έχει μείνει ο κ. Παπανδρέου νά υπερασπιστεί τήν τελωνειακή ένωση και τήν άγροτική πολιτική.

Πρώτα ή Έλλάδα

Τά κράτη της Εύρώπης επιδιώκουν τήν ένοποίηση τους γιά τούς ίδιους λόγους πού από τήν αρχαιότητα ως τις μέρες μας όλα τά κράτη και τά καθεστώτα άπανταχού της Γης συμμαχούσαν, σχηματίζαν συμπλοτείες κ.λπ.: γιά νά αντιμετωπίσουν μέ καλύτερους όρους κάποιες άλλες αντίπαλες δυνάμεις. Στην περίπτωση της Εύρώπης πρόκειται γιά τόν οικονομικό άνταγωνισμό τών ΗΠΑ και της Ίαπωνίας και τήν πολιτικοστρατιωτική ήγεμονία τών ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης. Τόν άνταγωνισμό αυτόν, καθώς και τήν πολιτική τους άδυναμία νά αντιδράσουν, αισθάνονται σήμερα έντονα οί πιά άνεπτυγμένες χώρες της Εύρώπης. Οί δυσκολίες προώθησης τών προϊόντων τους, ο κατακλυσμός της έσωτερικής τους άγοράς μέ ξένα (ιδίως γιαπωνέζικα) προϊόντα και κυρίως ή τεχνολογική καθυστέρηση σε τομείς πού μέσα στην έρχόμενη δεκαετία θά είναι νευράλγικοί όσον άφορά τή διάρθρωση της κοινωνίας τού 2000, ή άνεργία κ.ά., όλα αυτά δείχνουν ότι μάλλον άρρησαν νά έκδηλωθούν οι πρώτες ένέργειες γιά τήν πολιτική ένοποίηση. Πάντως σήμερα οί περισσότεροι φαίνεται νά γνωρίζουν ότι, άν δέν αντιδράσουν, σε λίγα χρόνια θά είναι ούραγοί μιάς μορφής ανάπτυξης πού θά τή διαχειρίζονται άλλοι. Ώς έδώ άλλωστε φτάνει και ή συμφωνία τών Εύρωπαίων. Από κει και πέρα, ως πρós τόν τρόπο αντίδρασης, άρχίζουν οί διαφορές ανάλογα μέ τήν ταξική τοποθέτηση τών διαφόρων πολιτικών δυνάμεων. Γιατί οί μέν συντηρητικοί επιδιώκουν μέ τήν ένωση νά μιμηθούν από ισχυρότερες πολιτικές θέσεις γιαπωνέζικα και άμερικανικά πρόσωπα, ένώ άρκετά άριστερά κόμματα προσβλέπουν περισσότερο στην πολιτική ισχύ πού θά τούς παρέιχε ή δυνατότητα μιάς πιά οργανωμένης άντίστασης στην οικονομική και πολιτική πρόκληση της έποχής.

Η Έλλάδα αντίθετα, ή μάλλον, γιά νά μήν άδικούμε άλλους, ή Έλλάδα τού Άνδρέα Παπανδρέου, αισθάνεται άλλα πράγματα. Νιώθει νά τήν απειλεί οικονομικά όχι ή προηγμένη γιαπωνέζικη τεχνολογία (δέν φτάσαμε ακόμα σ' αυτό τό σημείο) αλλά ή προηγμένη (σε σχέση μέ τήν Έλλάδα) εύρωπαϊκή τεχνολογία, πού άλλωστε τόσο γεωγραφικά, όσο και λόγω ΕΟΚ είναι πολύ πιά κοντά της. Η στάση τού κ. Παπανδρέου λοιπόν προσδιορίζεται και σ' αυτό τό θέμα από μία έλληνοκεντρική θεώρηση και αποτελεί άπλώς μία πρωτογενή αντίδραση σε όσα αισθάνεται άμεσα νά τόν απειλούν. Επιδιώκει λοιπόν τό μέτωπο τών «φτωχών» άπέναν-

τι στους πλούσιους της Εύρώπης μέ αίτημα τή σύγκλιση τών οικονομιών, χωρίς νά νοιάζεται γιά τά προβλήματα πού άντιμετωπίζουν οί «πλούσιοι», πού όμως τείνουν νά τούς καταστήσουν λιγότερο πλούσιους, και συνεπώς και λιγότερο «γενναϊόδωρους» πρós χώρες σάν τήν Έλλάδα.

Τό ΠΑΣΟΚ λοιπόν δέν νοιάζεται νά συνθέσει πολιτικά τά έλληνικά αίτήματα μέ τά προβλήματα τών άλλων εύρωπαϊκών κρατών, νά αποκτήσει δηλαδή εύρωπαϊκή πολιτική. Βοηθώντας και τού έθνικισμού τού έχει εκλάβει τό ρόλο της Έλλάδας στην Εύρώπη ως ρόλο άντιδρασης. Ώλλωστε κατ' αυτό τόν τρόπο έναρμονίζεται ή παλιά του θέση «έξω από τήν ΕΟΚ» μέ τά νέα δεδομένα της εισόδου μας σ' αυτή, όποτε μέσα πιά στην ΕΟΚ τό παλιό αντιΕΟΚικό σύνθημα μετεξέλισσεται στό «πρώτα ή Έλλάδα». Μέσα λοιπόν από τήν ΕΟΚ δίνουμε τή μάχη γιά τά έλληνικά συμφέροντα, ήγουν τραβάμε πόρους από τό κοινοτικό ταμείο φροντίζοντας ταυτόχρονα νά μήν υπερπροσδιορίζεται ή «έθνική κυριαρχία» από άνώτερα εύρωπαϊκά όργανα.

Η μετεξέλιξη της παλιάς θέσης «έξω από τήν ΕΟΚ», στη νέα, πιά περίπλοκη, «πρώτα ή Έλλάδα», είναι άποτέλεσμα μιάς γενικότερης, πιά σύνθετης θεώρησης της έλληνικής κοινωνίας από τό ΠΑΣΟΚ πού κυριάρχησε περίπου από τήν έποχή πού τό κόμμα αυτό άνήλθε στην έξουσία. Η παλιά τελείως άρνητική στάση τού ΠΑΣΟΚ πρós τήν ΕΟΚ άντανακλούσε και έξέφραζε τούς φόβους κυρίως τών παραδοσιακών μικροαστικών και άγροτικών στρωμάτων πού έβλεπαν στην είσοδο της Έλλάδας στην ΕΟΚ τήν προοπτική της συρρίκνωσης μέχρι πλήρους εξαφάνισης του, προοπτική πού θά είχε τελικό άποτέλεσμα τήν προλεταριοποίησή τους (τότε ακόμα ή άνεργία δέν ήταν στην ήμερήσια διάταξη). Η αντίπαλη πολιτική, εκείνη πού άπαντούσε στην ένταξη στην ΕΟΚ, ήταν ή πολιτική πού θά είχε τελικό άποτέλεσμα τήν άνάπτυξη και τού προστατευτισμού, τήν όποία υίοθετούσε τότε τό ΠΑΣΟΚ.

Άλλά ή έλληνική οικονομία είναι μιά οικονομία άνοιχτή μέ ταυτόχρονα συμπληρωματικό έως περιθωριακό χαρακτήρα. Η άποκοπή της από τις άλλες εύρωπαϊκές οικονομίες και ή προοπτική της αυτοδύναμης άνάπτυξης σήμαινε άφενός μεγάλες και άπότομες κοινωνικές άνακατατάξεις (πού βέβαια άπάδουν τού κοινωνικού συντηρητισμού τού ΠΑΣΟΚ) και άφετέρου σκληρή έργασία (αυτό άλλωστε σημαίνει και ή λέξη άνάπτυξη), τήν όποία δέν ήταν σε θέση νά οργανώσει τό ΠΑΣΟΚ. Σήμαινε ακόμα περιορισμό της ύπερκατανάλωσης ως συμπτώματος της άνοιχτής συμπληρωματικής οικονομίας, σήμαινε γενικότερα —κι αυτό άσχετα μέ τό άν συμφωνεί κανείς μέ αυτή τήν κατεύθυνση— άλλαγή στις δομές της έλληνικής κοινωνίας. Ταυτόχρονα, τό ΠΑΣΟΚ άνακάλυπτε μιά πολύ πιά εύκολη και «άνώδυνη» σχέση μέ τήν κοινότητα. Είναι εκείνη της έλληνικής άποβιομηχανίας, πού όμως λόγω ΕΟΚ δέν γίνεται άισθητή στη ζήτηση, εκείνη τών άγροτικών έπιδοτήσεων (πού επιτρέπει νά συντηρείται ένα μάλλον πλεονάζον άγροτικό δυναμικό), ή σχέση τέλος της συντήρησης ενός άντιπαραγωγικού κοινωνικού σχη-

ματισμού μέσω της συμπληρωματικότητας του ως πρós τόν εύρωπαϊκό και της άντλησης πόρων από τά κοινοτικά ταμεία, έτσι ώστε νά ίσοσταθμίζονται οί άπώλειές μας (κυρίως στην τομέα της βιομηχανικής παραγωγής) από τήν ένταξη.

Η σχέση αυτή μέ τήν ΕΟΚ άρμόζει πολύ περισσότερο στις ρίζες μας και τις έθνικές μας παραδόσεις, είναι άλλωστε ή σχέση πού είχαν άνεκαθεν και άσχετως ΕΟΚ όλες οί έλληνικές κυβερνήσεις μέ τούς «πλούσιους» της Εύρώπης. Είναι σχέση καθαρά οικονομικοκοινωνική και έκφράστηκε μέ άπόλυτη σαφήνεια από τόν κ. Παπανδρέου, όταν έξηγώντας τή στροφή του στό θέμα ΕΟΚ έλεγε ότι τό κόστος από τήν έξοδο μας θά είναι (καθώς είμαστε ένταγμένοι στην ΕΟΚ) πολύ μεγαλύτερο από τό κόστος πού έχουμε παραμένοντας σ' αυτή. Στη φράση αυτή, όσο άστειά κι άν φαίνεται, βρίσκεται τό πραγματικό κοινωνικό περιεχόμενο της ύπαρκτης σχέσης Έλλάδας—ΕΟΚ και κυρίως της μόνης σχέσης πού μπορούν νά έχουν μέ τήν ΕΟΚ τά κοινωνικά στρώματα πού άνέδειξαν τό ΠΑΣΟΚ.

Τό ΠΑΣΟΚ λοιπόν είναι «καταδικασμένο» νά έχει ως άξονα της εύρωπαϊκής του πολιτικής τή διατήρηση της τελωνειακής ένωσης, της Κοινής Άγροτικής Πολιτικής και τών κοινοτικών ένισχύσεων, τή διατήρηση δηλαδή της ΕΟΚ όπως αυτή είναι σήμερα. Γιατί αυτή είναι ή μόνη σχέση πού επιτρέπει στην έλληνική κοινωνία μέ τις ιδιαιτερότητές της νά συντηρείται χωρίς νά μεταβάλλεται. Όποιαδήποτε άλλη σχέση, είτε της πλήρους άποσύνδεσης και της αυτοδύναμης άνάπτυξης είτε της περαιτέρω σύνδεσης και εύρωπαϊκής άνάπτυξης, θά προϋπέθετε μεγάλες κοινωνικές άνακατατάξεις. Κι όμως, άπ' ό,τι φαίνεται πού ΠΑΣΟΚ θά κληθεί σε λίγο καιρό νά διαλέξει άνάμεσα στά δύο, καθώς ή παλιά σχέση της Έλλάδας μέ τήν Κοινότητα δέν μπορεί νά διαιωστεί.

Δέν γνωρίζουμε τί θά πράξει τελικά ο κ. Παπανδρέου. Άν όμως πάρουμε στά σοβαρά όσα ο ίδιος λέει (ότι δηλαδή ή άποχώρηση θά κοστίζει πολύ), άν ακόμα άναλογιστούμε ότι ο ίδιος γνωρίζει νά ξεχωρίζει τό κοινωνικό από τό ιδεολογικό περιεχόμενο τών πράξεών του, και επειδή τέλος ο Κ. Φιλίνης είχε δίκιο όταν παρατηρούσε ότι τό αίτημα τού κ. Παπανδρέου γιά σύγκλιση τών οικονομιών είναι άπλώς λόγια, τό πιθανότερο είναι νά διαπραγματευθούμε τή συγκατάθεσή μας στην εύρωπαϊκή ένοποίηση έναντι χρηματικού άνταλλάγματος (κάτι σάν τά ΜΟΠ), πιστοί στό δρόμο πού έχουμε χάραξει από καιρό. Ώσως λοιπόν οί Εύρωπαίοι μιάς παραχωρήσουν κάποια χρήματα νά «ανάπτυχθούμε» και νά «συγκλίνουν οί οικονομίες», χρήματα πού θά μιάς επιτρέψουν, καταναλώνοντάς τα, νά τή βγάλουμε μερικά χρόνια ακόμα. Αυτό θά είναι και τό τελικό περιεχόμενο πού θά πάρει τό αίτημα τού κ. Παπανδρέου γιά «σύγκλιση τών οικονομιών», οί δέ έμπειροι Εύρωπαίοι θά πρέπει νά τό χουν μυριστεί από τώρα. Εκτός πιά κι άν ή παραμονή της Έλλάδας στην ΕΟΚ δέν αξίζει γι' αυτούς ούτε μιά χούφτα δολάρια.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

Ναί ή Όχι

στήν Εὐρωπαϊκή Ένοποίηση;

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς διάσκεψης κορυφῆς τοῦ Μιλάνου, ὅπου κατά πλειοψηφία τῶν κρατῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ ἀποφασίστηκε ἡ σύγκληση διακυβερνητικῆς διάσκεψης πρωθυπουργῶν μέ ἀντικείμενο τήν ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης, ἀπευθύναμε πέντε ἐρωτήματα στούς κυρίους Ἄλ. Ἀλαβάνο, (ΚΚΕ) Τάκη Λαμπρία (Ν.Δ.), Θεόδωρο Πάγκαλο (ΠΑΣΟΚ), Γιάγκο Πεσμαζόγλου (ἀνεξάρτητο) καί Κώστα Φιλίνη (ΚΚΕ ἔσωτ.) Ὁ εὐρωβουλευτής τοῦ ΚΚΕ κ. Ἄλ. Ἀλαβάνος δέν ἀπάντησε στά ἐρωτήματά μας. Τήν ἀπάντηση τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Θ. Πάγκαλου θά τή δημοσιεύσουμε στό ἐπόμενο τεῦχος.

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Πόσο ὄριμες εἶναι οἱ συνθήκες γιά τήν κατάργηση ἢ τόν περιορισμό τοῦ δικαιώματος τοῦ «βέτο» στίς κοινοτικές ἀποφάσεις;

2. Πῶς βλέπετε τήν ἐξέλιξη τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Νομισματικοῦ Συστήματος καί τή θέση πού θά ἔπρεπε νά ἔχει ἡ ἐλληνική πολιτική ἀπέναντί του;

3. Στήν προοπτική μιᾶς σύσφιξης τῶν κοινοτικῶν δεσμῶν ἢ ἀκόμη καί στή σημερινή τους κατάσταση εἶναι παραδεκτό οἱ ἐξουσίες τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου νά εἶναι τόσο περιορισμένες; Πρός ποιά κατεύθυνση θά ἔπρεπε νά ἀναπτυχθοῦν κατά προτεραιότητα;

4. Μέ ποῖο τρόπο θά ἔπρεπε νά προωθηθεῖ ἡ βιομηχανική καί ἡ τεχνολογική ἐνοποίηση καί ἀνάπτυξη τῆς Κοινότητας, ἰδίως δέ σέ ἀντιπαράθεση μέ τήν ἀμερικανική καί τήν ἰαπωνική πρόκληση;

5. Ποιά σημασία ἀποδίδετε στά μέτρα πού συζητοῦνται σήμερα σχετικά μέ τήν ἐνίσχυση τῆς «Εὐρώπης τῶν Πολιτῶν»;

Ἀπαντοῦν σέ 5 ἐρωτήματα τοῦ «Δεκαπενθήμερου Πολίτη» οἱ: Τάκης Λαμπρίας, Γιάγκος Πεσμαζόγλου καί Κώστας Φιλίνης

ΤΑΚΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΣ

Δύο λόγια προοιμιακά. Οἱ ἀπαντήσεις στά καίρια ἐρωτήματα τοῦ Πολίτη μπορεῖ νά ἔχουν κάποιο νόημα γιά ὅσους ἐνδιαφέρονται σοβαρά γιά τήν Εὐρωπαϊκή Ἰδέα. Ὅσοι, ἀντίθετα, τή μκκτηρίζουν ὅσοι, ἰδίως, ἐπιμένουν νά θεωροῦν τοὺς Εὐρωπαίους πότε «κουτόφραγκους» καί πότε «ἐκμεταλλευτές» —θύματα ἢ θύτες κατά περίσταση τοῦ «ἐλληνικοῦ δαιμονίου» ὅσοι διατυπώνουν τό ἔωλο δόγμα ὅτι «παραμένουμε στήν Εὐρώπη, ὅπου μπήκαμε κακῶς, ἐπειδή θά μᾶς στοίχιζε περισσότερο ἂν βγαίναμε...», εἶναι συμπλεγματικά δυσκίνητοι γιά τήν προσέγγιση τῆς οὐσίας τῶν προβλημάτων πού τίθουν τά ἐρωτήματα.

Συγκεκριμένα:

1. Ἡ Εὐρώπη, μάλιστα ἡ Εὐρώπη ἀπό προχθές τῶν 12 (καί κάποτε, ἄς ἐλπίσουμε μιά Εὐρώπη πλησιέστερη στόν γεωγραφικό της ὄρο) εἶναι ἀδύνατο νά ἀναποκριθεῖ στήν πρόκληση τῶν καιρῶν χωρίς ν' ἀποκτήσει μιάν ἀποτελεσματική διαδικασία λήψης ἀποφάσεων. Εἶναι ἀδύνατο νά διαμορφωθεῖ σέ ὀργανική ἐνότητα —νά «ἀποεθνικοποιηθεῖ» στό βαθμό πού ἐπιβάλλουν τά κοινά συμφέροντα τῶν λαῶν πού τήν ἀπαρτίζουν— ὅταν κάθε μέλος της μπορεῖ νά ἐμποδίζει, αἰθαί-

ρετα καί ἀνέλεγκτα, τή διαμόρφωση μιᾶς κοινῆς πολιτικῆς. Καί μόνο μιά κοινή πολιτική, μέ μακροπρόθεσμη ἐμπνευση, θά μποροῦσε ν' ἀποτρέψει τόν ραγδαία ἐπερχόμενο καί πολύπλευρο (ὄχι μόνον οἰκονομικό) μαρασμό τῆς «γηραιᾶς ἡπείρου».

Λησμονοῦν οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ «βέτο» ὅτι οἱ ἰδρυτικές Συνθήκες τῆς Κοινότητας εἶχαν θεσπίσει τή χρήση του σέ πολύ περιορισμένη ἔκταση καί γιά ἐξαιρετικές μόνο περιπτώσεις. Ἡ διεύρυνση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀρνησικυρίας μέ τήν ἀνέλεγκτη ἐπίκληση τοῦ «ζωτικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος» ἔγινε ἄτυπα καί ἀντικαταστατικά πολύ ἄργότερα, μέ τόν λεγόμενο «συμβιβασμό τοῦ Λουξεμβούργου». Μ' αὐτόν δόθηκε ἔκτοτε ἡ δυνατότητα σέ κάθε μέλος τοῦ Συμβουλίου (δηλαδή σέ κάθε μετέχοντα ὑπουργό) νά ἐκβιάζει, νά δημαγωγεῖ; νά ἀποδυναμώνει καί τελικά νά ἐμποδίζει τή λήψη μιᾶς ἀποφάσεως, ὅσοδήποτε καί ἂν τήν καθιστοῦσαν ἐπιτακτική οἱ ἀνάγκες τῆς Κοινότητας. Τά ἐπιμέρους ἐθνικά συμφέροντα, συνήθως κοντόφθαλμα, ὄχι σπάνια εὐτελῶς κομματικά καί πάντοτε ἀνταγωνιστικά τῆς πορείας πρὸς τήν πολιτική ἔνωση, θριάμβευαν.

Μολονότι ποταμοὶ μελάνης ἔχουν χυ-

θεϊ για την κατάργηση αυτού του άτυπου «συμβιβασμού», μολονότι νομικοί και πολιτικοί έχουν αναλώσει πολλή φαιά ουσία για την καθιέρωση μιάς ρεαλιστικής διαδικασίας, που θα επέτρεπε την άπρόσκοπτη λήψη αποφάσεων χωρίς να διακυβεύονται τὰ πραγματικά «ζωτικά» εθνικά συμφέροντα, ή αυθαίρετη χρήση— και προπαντός επίκληση— του «βέτο» γίνεται ακόμη και από χώρες που έχουν κηρυχθεί άναφανδόν υπέρ του έξοβελισμού του. Έσχατο άλλ' όχι ελάχιστο παράδειγμα ή στάση της Γερμανίας στό θέμα των άγροτικών τιμών την προπαραμονή της διασκέψεως του Μιλάνου, που είχε στην ήμερήσια διάταξη της και τό θεσμικό θέμα! Αυτό τό τροχοπεδητικό «βέτο» επικαλούνται όμως και προσπιζονται ακόμη και κυβερνήσεις (όπως ή ελληνική του κ. Α. Παπανδρέου) που θά είχαν κάθε συμφέρον για την κατάργησή του. Ένώ θορυβούν για τίς άνισότητες Βορρά—Νότου (όρθως) και την ανάγκη συγκλίσεως των οικονομίων (όρθότατα), σιωπούν (μυστηριωδώς) στό άκαταμάχητο επιχείρημα: Έ ή διατήρηση του «βέτο» έξοπλίζει τίς μεγάλες και πλούσιες χώρες άπέναντι στην δυνατότητα των μικρότερων και πτωχότερων νά συγκροτούν πλειοψηφία και νά προσπιζονται άποτελεσματικά τὰ συμφέροντά τους. Μέ την είσοδο της Ίσπανίας και της Πορτογαλίας ή Εύρώπη των 12 προσλαμβάνει έναν έντονότερο «μεσογειακό» χαρακτήρα· και πάντως ή πλειοψηφία άνήκει στους άσθενέστερους. (Δέν είναι περίεργο ότι και αυτήν ακόμη τή μετατόπιση του βάρους από τον Βορρά στό Νότο άποπειράθηκε νά έμποδίσει, μέ τό «βέτο» του στό Δουβλίνο, ό κ. Παπανδρέου;).

Δυστυχώς, υπάρχει τόση σύγχυση και σκόπιμη παραπλάνηση της ελληνικής κοινής γνώμης, ώστε νά υπερηφανευόμαστε για «άνεξάρτητη πολιτική» ακόμη και όταν εκ των πραγμάτων κουβαλούμε νερό στόν μύλο της κ. Θάτσερ ή του κ. Κόλ ή αφήνουμε κατάπληκτους και όργανισμένους, μέ τή φαντασμαγορική επιπολαιότητα μας, τον κ. Κράξι ή τον κ. Γκονζάλες· και φυσικά όλους τους Εύρωπαίους, που μοχθούν για ν' άποτινάξει ή Εύρώπη τή χειμερία νάρκη της και τον σοβινιστικό πολιτικαντισμό.

2. Άνάλογη σύγχυση επικρατεί και στό επόμενα θέματα. Οί άντιδράσεις που καθυστερούν τήν ολοκλήρωση του Εύρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος δέν προέρχονται από τίς μικρές και πτωχότερες χώρες· ούτε, βέβαια, από τους «εύρωπαίους». Όργανώνονται (και επιβάλλονται) από τὰ κολοσσιαία τραπεζικά συγκροτήματα—κραταιά μέσα στό ίδια τους τὰ κράτη— που έμεις στην Έλλάδα τὰ χαρακτηρίζουμε «πολυεθνικά» ενώ στην ουσία άποτελούν τή νέα, κρυφή μορφή σοβινισμού: τή συγκέντρωση σ' ένα κλειστό σύστημα της οικονομικής έξουσίας. Άν δεχθούμε ότι ή Εύρώπη δέν μπορεί νά αναπτυχθεί χωρίς τή σύγκλιση των εθνικών οικονομίων, ενισχυόμενη από ένα συλλογικά έλεγχομένο νομισματικό σύστημα, θ' άντιληφθούμε ότι και αυτό δέν μπορεί νά επιτευχθεί, όσα εύχολόγια κι άν διατυπώνονται, άν δέν επικρατήσει ή αρχή της πλειοψηφίας. Μόνον έτσι μπορεί, σταδιακά έστω, ν' άποδυνα-

μωθούν οί άντιδράσεις ή ύπομονεύσεις των όλίγων που είναι και οί παντοδύναμοι.

3. Δέν είναι άπλως άπαράδεκτο, είναι βαριά προσβλητικό για τους λαούς της Εύρώπης τό γεγονός ότι για δεύτερη κατά σειρά φορά έξέλεξαν ένα Κοινοβούλιο, μέ τήν πεποίθηση ότι δημιουργούν ένα υπεκρατικό νομοθετικό όργανο, κι αυτό παραμένει χωρίς ουσιαστικές άρμοδιότητες. Τό λεγόμενο «σχέδιο Σπινέλι» που άποτελεί άπόφαση του Κοινοβουλίου άναποκρίνεται στις προσδοκίες (κυριολεκτικά στις ψήφους) έκατοντάδων έκατομμυρίων πολιτών της Εύρώπης. Όστόσο τό Συμβούλιο των Υπουργών κρατάει μέ πείσμα (και εθνικότροπο ζήλο διαμέσου του «βέτο») τίς νομοθετικές έξουσίες, διοχετεύοντας τον «εύρωπαϊσμό» σε μιά διαρκώς όγκούμενη εύρωπαϊκή γραφειοκρατία, που κυριαρχεί στό άλλα θεσμικά όργανα της Κοινότητας.

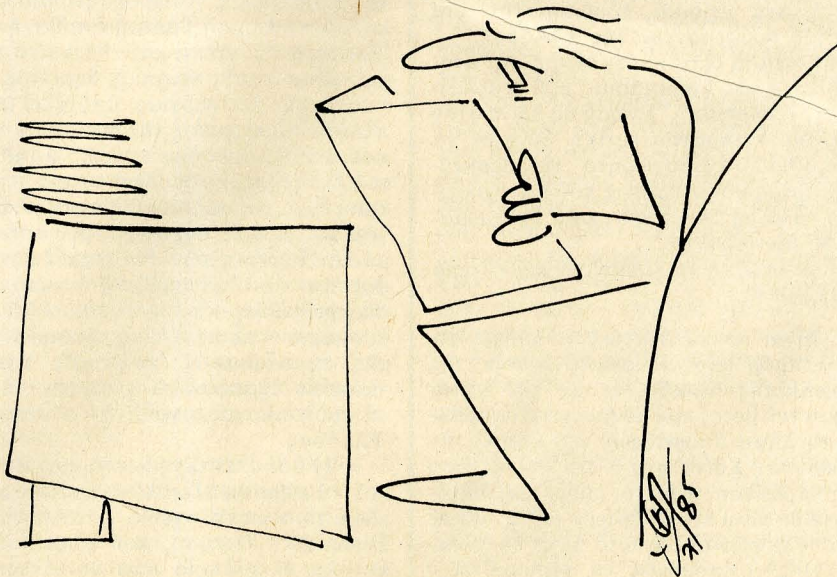
Οί κατευθύνσεις προς τίς όποιες θά έπρεπε νά αναβαθμιστεί τό Κοινοβούλιο είναι: ή κατάργηση της διακρίσεως μεταξύ ύποχρεωτικών και μή ύποχρεωτικών δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού· ή άποφασιστική του άρμοδιότητα για τή θέσπιση ίδιων πόρων· ή συναρμοδιότητα σε ειδικώς προσδιορισμένα πεδία (όπως ή ανάπτυξη της έσωτερικής άγοράς, ή προώθηση νέων τεχνολογιών, ή θέσπιση κανόνων στην προστασία της εργασίας, του περιβάλλοντος κ.λπ.) ή δυνατότητα υπερκεράσεως της κωλυσιεργίας του Συμβουλίου· ή λογοδοσία της Έκτελεστικής Έπιτροπής κ.ά. Ίσως τό πιο άποτελεσματικό από όλα σε πρώτη φάση θά ήταν ν' αναλάβει τό Κοινοβούλιο τό περιλάλητο θέμα του «βέτο». Νά εκτιμά δηλαδή αυτό, μέ τους αίρετούς εκπροσώπους των εύρωπαϊκών λαών, άν συντρέχει πράγματι λόγος «ζωτικού συμφέροντος» για τήν έξαίρεση μιάς χώρας από τήν αρχή της πλειοψηφίας για τήν εφαρμογή μιάς κοινοτικής άποφάσεως.

4. Μέ πολλή καθυστέρηση ή Εύρώπη άρχισε νά κατανοεί ότι κινδυνεύει νά χάσει τό τρένο στην εποχή της πληροφω-

κής και βιοτεχνολογίας που ήδη διανύουμε. Οί άντικειμενικές ώστόσο προϋποθέσεις ύπάρχουν στην «γηραιά ήπειρο» για τήν άντιμετώπιση της άμερικανικής και ιαπωνικής προκλήσεως. Έ ή ίδια ή «γηραιότητα» της σημαίνει τήν ύπαρξη πνευματικών δυνάμεων και πολιτισμικού ύπόβαθρου σε επίπεδα πολύ ύψηλότερα από τους άνταγωνιστές της. Τό μέγεθος έπίσης αλλά και ή πολυμέρεια του ανθρώπινου δυναμικού της άποτελούν πρόσθετα στοιχεία υπεροχής. Ύστερεί όμως άναμφισβήτητα ή Εύρώπη στις ύποκειμενικές προϋποθέσεις: δέν έχει, ιδίως στό επίπεδο της πολιτικής ήγεσίας, ένστερνωθεί μέ τον άναγκαίο ζήλο τήν ιδέα της οργανικής ένώσεως. Έτσι, καταντά κωμικό ν' άναμένει κανείς ότι ή Εύρώπη, κατακερματισμένη σε άλληλοάνταγωνιζόμενα κρατίδια, θ' άποφύγει μιάν καταλυτική κρίση.

Βέβαια, στην χώρα μας, όπου ή όπισθοδρόμηση της Παιδείας συναγωνίζεται τή διαστρεβλωτική επίδραση της κρατικής προπαγάνδας, ή νάρκωση είναι ακόμη πιο βαθιά. Κι ό κίνδυνος μιάς όδυνηρης άφυπνίσεως ακόμη μεγαλύτερος. Και είναι νά θλιβεται κανείς γι' αυτό, έπειδή ειδικότερα στην Έλλάδα ύπάρχει τό άνθρώπινο δυναμικό που θά μπορούσε νά συμβάλει πλούσια (χωρίς νά προϋποθέτει τήν ύπαρξη πλούτου) στην πρόοδο της «μεταβιομηχανικής εποχής» που χαράζει.

5. Έ ή «Εύρώπη των πολιτών» είναι ίσως τό μόνο παρήγορο σημείο των ήμερών, ή σύγχυση των όποιων κορυφώθηκε στην διάσκεψη του Μιλάνου. Γιατί πέρα από τὰ συγκεκριμένα μέτρα που εισηγείται ή «έπιτροπή Άντονίνο», οί ρυθμίσεις όδηγούν στην διαμόρφωση μιάς εύρωπαϊκής «ταυτότητας». Κι ή ταυτότητα αυτή, ή συνειδητοποίηση της εύρωπαϊκής μοίρας από τὰ 300 έκατομμύρια πολιτών που άπαρτίζουν σήμερα τήν Κοινότητα, προσλαμβάνει ιστορική σημασία και—παρ' όλες τίς άντιδράσεις που προαναφέρθηκαν— άμετακίνητο πολιτικό βάρος.

ΠΑΓΚΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

1. Είναι ώριμες οι συνθήκες για ν' αντιμετωπιστεί σταδιακά το θέμα σέ συνδυασμό με την πορεία προς την ευρωπαϊκή πολιτική ένωση, την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σέ μία τέτοια αντιμετώπιση έχει συμφέρον και δυνατότητα νά επιμείνει αποφασιστικά ή Ελλάδα διεκδικώντας συγκεκριμένες δεσμεύσεις, πού είναι αναγκαίο και λογικό νά εξασφαλιστούν στίς διακυβερνητικές συνεννοήσεις και διαπραγματεύσεις πού θά ακολουθήσουν. Πρός τή βασική αυτή θέση ήταν αντίθετοι οι χειρισμοί του κ. πρωθυπουργού στην πρόσφατη «σύννοδο κορυφής» του Μιλάνου (28-29 Ιουνίου). Τά όσα υποστήριξε εκεί ο κ. Παπανδρέου ήταν αντιφατικά και ζημιώοντα την Ελλάδα.

Τό γενικό ΟΧΙ του κ. Παπανδρέου στην κατάργηση ή περιοριστική ρύθμιση του βέτο περίπου ισοδυναμεί με «κατάργηση» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Θά μπορούσε κάποιος νά υποψιασθεί ότι την κατάργηση ή παράλυση της Κοινότητας θέλει τό ΠΑΣΟΚ για νά γλιτώσει από τό πρόβλημα και «τό κόστος εξόδου» της Ελλάδας απ' αυτήν. Αλλά όμως φυσικά δέν συμβαίνουν, γιατί είναι βέβαιο ότι ο κ. πρωθυπουργός θέλει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, πού όφειλε και την Ελλάδα και τό ΠΑΣΟΚ, και είναι επίσης βέβαιο ότι ή Ευρωπαϊκή Ένωση νομοτελειακά προχωρεί και θά προαχθεί, γρήγορα ή άργά, με ή χωρίς την Ελλάδα. Η διαφωνία έξάλλου του κ. πρωθυπουργού στό Μιλάνο προς τή σύγκληση διακυβερνητικής διάσκεψης για την άναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης έγινε μαζί με τίς χώρες του Βορρά, Άγγλία και Δανία, και σέ άντιπαράθεση με τίς μεσογειακές χώρες του Νότου —για τίς όποιες διατείνεται ο κ. Παπανδρέου ότι αγωνίζεται εναντίον του Διευθυντηρίου του Ευρωπαϊκού Βορρά. Η άρνητική στάση τέλος του κ. πρωθυπουργού στίς προτάσεις για μία ένισχυμένη όργανωση της ευρωπαϊκής κοινής έξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας, άποτελούσε ένέργεια διαμετρικά αντίθετη στό «ειδικά προβλήματα» και «ζωτικά συμφέροντα» της Ελλάδας.

Μία στάση θετική, ξεκάθαρη και σταθερή υπέρ της διαδικασίας πού θεμελιώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση θά έδινε στην Ελλάδα διαπραγματευτική δύναμη νά διεκδικήσει άνυποχώρητα τίς δεσμεύσεις, άρχές και ρυθμίσεις πού κατοχυρώνουν τά έλληνικά κυριαρχικά δικαιώματα και συμφέροντα.

Είναι άνάγκη νά τονισθούν ειδικότερα τά ακόλουθα:

1. Είναι γενικά δεκτό ότι ύπάρχει σοβαρό πρόβλημα «δυσλειτουργίας» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την άτάχρηση του βέτο, πού ματαιώνει ή άναβάλλει τή λήψη αποφάσεων και οδηγεί την Ευρωπαϊκή Κοινότητα σέ άποτελμάτωση και παράλυση. Και τό πρόβλημα αυτόνομη θά γίνει πολύ όξύτερο με την αύξηση των χωρών-μελών από Δέκα σέ Δώδεκα. Πρέπει επομένως νά περιοριστεί ή κατάχρηση του βέτο, πού γίνεται κυρίως

άπό τίς μεγάλες χώρες. Αυτό μπορεί νά επιτευχθεί με την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης της Ρώμης, πού άλλωστε είναι ισχυρές και δεσμευτικές για όλους. Οι διατάξεις αυτές ένώ προβλέπουν όμοφονία, δηλαδή παρέχουν τό δικαίωμα του VETO σέ κάθε χώρα για βασικές αποφάσεις (όπως είναι ή προσχώρηση μίας άλλης χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ή ή κοινή δράση σέ ένα νέο πεδίο, όπως είναι ή έξωτερική ή άμυντική πολιτική), άρκούνται σέ άπλή σταθμισμένη πλειοψηφία για αποφάσεις έκτελεστικού χαρακτήρα, όπως είναι ο καθορισμός κάθε χρόνο των άγροτικών τιμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι άγροτικές τιμές τό 1982 όρίσθηκαν με πλειοψηφία και όχι με όμοφονία παρά την κατηγορηματική αντίθεση της Άγγλίας και της Ελλάδας. Τό ίδιο θά μπορούσε νά συμβεί και πρόσφατα κατά τον καθορισμό της τιμής των σιτηρών, πού ματαίωσε με την προβολή του βέτο ή Γερμανία. Τά ειδικά οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας επομένως μπορούν ν' αντιμετωπιστούν άποτελεσματικότερα μαζί με αντίστοιχα προβλήματα των άσθενέστερων μεσογειακών χωρών στό πλαίσιο μίας ισχυρής μεσογειακής πολιτικής και της άναγνώρισης της άνάγκης νά περιορισθούν οι άνισότητες Βορρά - Νότου.

2. Η Ελλάδα έχει έντονο συμφέρον νά προχωρήσει ή διαδικασία προς την πολιτική ένωση και νά ένισχυθούν οι έξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Έπιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η ισχυροποίηση των θεσμών και της λειτουργίας των κοινωτικών αυτών όργάνων, με την αυτόνομη ένεργό, ζωντανή και διεκδικητική παρουσία και συμμετοχή της Ελλάδας, άποτελεί τον καλύτερο δρόμο για νά προστατευθούν και ένισχυθούν τά έλληνικά δικαιώματα και συμφέροντα. Έπιπλέον, ή συμμετοχή της Ισπανίας και Πορτογαλίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα οδηγεί σέ άλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων, άφου τό βάρος των μεσογειακών χωρών αύξάνεται σημαντικά και επομένως δυναμώνει ή ικανότητά τους νά προστατεύουν τά συμφέροντά τους και νά άντλούν όφέλειες μέσω μίας ισχυρής μεσογειακής πολιτικής της Κοινότητας. Αλλά όλα βέβαια στηρίζονται πάνω στην βασική άποδοχή ότι ή Ένωση των Δέκα και αύριο των Δώδεκα, μέσα στους θεσμούς δημοκρατικής κοινοτικής λειτουργίας, άποτελεί ισχυρό πλαίσιο προστασίας της οικονομικής και κοινωνικής προόδου και της ασφάλειας του έλληνικού λαού. Μία τέτοια τοποθέτηση είναι φυσικά άσυμβίβαστη με τίς λεγόμενες ειδικές σχέσεις ή ρυθμίσεις και με την Εύρστη των δύο ταχυτήτων, πού φαίνεται ότι υποστηρίζει ή άποδέχεται ή σημερινή έλληνική κυβέρνηση. Αλλά άποδυναμώνουν τά σημαντικά πλεονεκτήματα της προνομακής πολιτικής σχέσης, τά όποια έξασφαλίζει ή πολιτική ένωση και ή ένεργός συμμετοχή σ' αυτήν της Ελλάδας.

3. Η άσφαλέστερη άφετηρία για τή συνολική ρύθμιση όλων των θεμάτων αυτών είναι τό γνωστό σχέδιο Σπινέλι για την Ευρωπαϊκή Ένωση, πού ψηφίστηκε με μεγάλη πλειοψηφία από τό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με εύρεία συμμετοχή όλων

των πολιτικών ομάδων — με άποχή όμως του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ έξωτερικού και με κατάψήφιση του ΚΚΕ. Ύστερα από τίς συνεννοήσεις πού άποφασίστηκαν στην «σύννοδο κορυφής» του Fontainebleau τό 1984 διαμορφώθηκε, με διαφωνίες των εκπροσώπων της Ελλάδας, Άγγλίας και Δανίας, πρόταση νά συγκληθεί διακυβερνητική συνδιάσκεψη με θέμα την πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην πρόταση αυτή άντιτάχθηκαν ή Ελλάδα και οι δύο χώρες του Βορρά — όχι ή Ιρλανδία. Πρέπει νά σημειωθεί ότι τό σχέδιο (Σπινέλι) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπει βασικά δεκαετή μεταβατική περίοδο, κατά την όποία αν θίγεται «ζωτικό συμφέρον» μίας χώρας και συμφωνεί σ' αυτό και ή (Έκτελεστική) Έπιτροπή των Βρυξελλών, θά μπορεί ή ένδιαφερόμενη χώρα νά ζητήσει την άναβολή της ψηφοφορίας. Οι λόγοι πού θεμελιώνουν τό «ζωτικό συμφέρον» καθώς και ή σχετική γνώμη άποδοχής της Έπιτροπής θά δίνονται στην δημοσιότητα. Οι διατάξεις αυτές θά μπορούσαν ίσως νά διαμορφωθούν έτσι ώστε για τίς μεσογειακές χώρες και ένδεχομένως για όρισμένες κατηγορίες θεμάτων νά άναγνωρίζεται «ζωτικό συμφέρον» για την Ελλάδα και τίς άλλες μεσογειακές χώρες.

Ο δρόμος επομένως πού ακολουθήσε ο κ. πρωθυπουργός στό Μιλάνο οδηγεί έξ άντικειμένου στην άπομόνωση και άποδυναμωση της χώρας. Είναι άνάγκη νά αλλάξει άμέσως πορεία πλεύσης ο κ. Παπανδρέου και νά συνδυάσει τή θετική άποδοχή της πορείας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση με την ένεργό και διεκδικητική συμμετοχή στις άμέσως προσεχείς διαδικασίες για νά επιτευχθεί με συγκεκριμένες προτάσεις και ρυθμίσεις σταθερή προστασία των «ζωτικών συμφερόντων» της χώρας.

2. Η σταθερή ένισχυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και μία ισχυρή μεσογειακή και περιφερειακή πολιτική άποτελούν τίς δύο βασικές επιδιώξεις πού μαζί με τή σταδιακή έξάλειψη όλων των έμποδίων στην κυκλοφορία των αγαθών και των ύπηρεσιών μπορούν νά έξασφαλίσουν μία άποφασιστική οικονομική και κοινωνική ισχυροποίηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στό έπόμενο 20 χρόνια. Οι τρεις αυτές επιδιώξεις συμπληρώνονται άμοιβαία και είναι άνάγκη νά υποστηρίζονται στην άλληλεξάρτησή τους. Αλλά άλλωστε άποτελούν και τή βάση για τή λεγόμενη «σύγκληση», δηλαδή την προσέγγιση των στόχων και μεθόδων της οικονομικής πολιτικής μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Μέσα στό πλαίσιο αυτό και σέ άναφορά προς τίς πιο πάνω συγκεκριμένες επιδιώξεις πρέπει και μπορεί νά έξασφαλιστεί μία ούσιαστική συνεννόηση για την προσέγγιση των οικονομικών του ευρωπαϊκού Νότου με τίς οικονομίες του Βορρά. Γι' αυτό όμως δέν άρκει ή άόριστη άναφορά και διεκδίκηση της άνάγκης αυτής της σύγκλησης: άπαιτείται κάποια διαδικασία «προγραμματικών πολιτικών συνεννοήσεων» για έναν σταδιακό «συντονισμό» της οικονομικής πολιτικής μεταξύ όλων

των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Και άσφαλώς τό πρόβλημα αυτό δέν είναι θέμα μόνο μεταφοράς πόρων, δηλαδή ένισχύσεων και άλλων κεφαλαίων. Είναι θέμα έναρμόνισης τής συνολικής οικονομικής πολιτικής για τήν παραγωγική ανάπτυξη των χωρών του Νότου.

Είναι ανάγκη επομένως νά ύποστηριχθεί σταθερά από τήν Έλλάδα τό Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα σέ συνδυασμό μέ συγκεκριμένες προτάσεις για τή σταδιακή προσαρμογή και τήν ένταξη του νομισματικού και πιστωτικού συστήματος τής κάθε χώρας-μέλους, επομένως και τής Έλλάδας, στό ένιαίο Ευρωπαϊκό Νομισματικό και Πιστωτικό Σύστημα πού διαμορφώνεται.

Μέσα σέ μία τέτοια προοπτική και μέ αντίστοιχη πολιτική στό έσωτερικό τής χώρας, θά ένισχυθεί γενικότερα ή *δραχμή* και τό ελληνικό νομισματικό σύστημα. Έτσι θά άποκτήσει νέα έρείσματα ή *πολιτική άνοιχτής οικονομίας*, πού είναι άπαραίτητη για τήν οικονομική και κοινωνική μας πρόοδο.

3. Όχι, δέν είναι παραδεκτό οί έξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου νά παραμένουν περιορισμένες. Η σταθερή ένίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σημαίνει σταθερή ένίσχυση τής δημοκρατικής, τής λαϊκής και πολιτικής βάσης τής Κοινότητας. Είναι άδιανόητη ή σύσφιξη των κοινοτικών δεσμών, άκόμη και ή γόνιμη συνέχιση τής λειτουργίας τής Κοινότητας, άν δέν ένισχυθούν οί έξουσίες, ή συμμετοχή και ό έλεγχος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πάνω στις κοινοτικές δραστηριότητες. Και αυτό συμφέρει ιδιαίτερα τήν Έλλάδα, καθώς και τις άλλες μικρότερες χώρες, γιατί στό πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μπορούν νά έπιτευχθούν συνεννοήσεις και συμμαχίες πού έννοούν τά ελληνικά συμφέροντα και τις ελληνικές επιδιώξεις.

Τρεις είναι οί έπιβαλλόμενες κατευθύνσεις στις όποιες μπορεί νά ύπάρξει πρόοδος και πρίν άκόμη όλοκληρωθεί ή διαδικασία για τήν Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρώτη κατεύθυνση: συστηματικότερες συνεννοήσεις και τήν κατάρτιση νέων κανονισμών ή τήν τροποποίηση των ύφιστάμενων κανονισμών, μέ μεγαλύτερη προσοχή στις έπιλογές και προτάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Δεύτερη κατεύθυνση είναι οί συστηματικές συνεννοήσεις πάνω σέ θέματα διεθνών σχέσεων και έξωτερικής πολιτικής.

Και τρίτη κατεύθυνση είναι ή άξιοποίηση τής πρωτοβουλίας και του σχεδίου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τήν Ευρωπαϊκή Ένωση μέ συνεννοήσεις του Πρόεδρου και τής αντιπροσωπείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τόσο μέ τις κυβερνήσεις, όσο και μέ τά προεδρεία των εθνικών κοινοβουλίων των χωρών-μελών. Θά προαχθεί έτσι μία κοινή αντίληψη και συνείδηση ως προς τήν άναγκαϊότητα και τις μεθόδους θεμελίωσης τής Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι και ό άσφαλέστερος τρόπος για τήν άναγκαϊά συνολική συμφωνία πού θά θεμελιώσει τήν Ευρωπαϊκή Ένωση.

4. Το θέμα είναι πράγματι μεγάλο και ή αντιμετώπισή του προϋποθέτει μία γενική

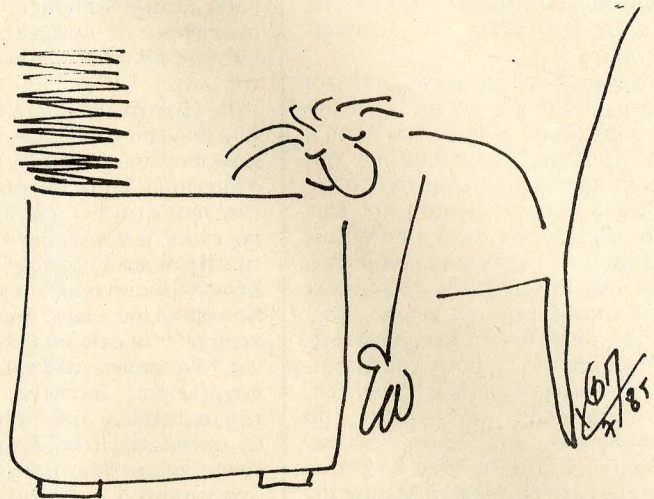
πρόοδο στην οικονομική και πολιτική ένότητα των Δώδεκα.

Εδικότερα άπαιτούνται ισχυρές, έξειδικευμένες διευρωπαϊκές κοινοπραξίες, όπως αυτές πού προωθούνται από τήν Ευρωπαϊκή Έπιτροπή και τό Συμβούλιο Υπουργών, μέ συμμετοχή έπιχειρήσεων, δημόσιων οργανισμών και έρευνητικών ιδρυμάτων/όλων των χωρών-μελών. Οί πρωτοβουλίες αυτές θά καρποφορήσουν όταν αναπτυχθούν μέσα σέ μία γενική πορεία άνανέωσης και δραστηριοποίησης τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Άσφαλώς έχει ζωηρό ένδιαφέρον ή Έλλάδα νά μετάσχει έγκαιρα και συστηματικά σ' αυτές τις προσπάθειες. Αυτό όμως άπαιτεί μίαν άλλη, διαφορετική από τήν έως τώρα αντίληψη και πολιτική στά έσωτερικά θέματα και συνάπτεται μέ τήν ισχυρή ένίσχυση ενός άνανεωτικού πνεύματος έκσυγχρονισμού και αύξημένης πα-

ραγωγικότητας σ' όλες τις ελληνικές δραστηριότητες —δημόσιες και ιδιωτικές.

5. Τά θεωρώ χρήσιμα και άναγκαϊά. Όρισμένα από τά προτεινόμενα μέτρα, όπως ή Ευρωπαϊκή Κάρτα Υγείας ή τό Ευρωπαϊκό Διαβατήριο θά ύποκινήσουν άμεσα τό ένδιαφέρον και θά δημιουργήσουν τήν αίσθηση ότι ή πορεία προς τήν ένότητα τής Ευρώπης έπηρεάζει τήν καθημερινή ζωή του κάθε πολίτη και τής κάθε οικογένειας. Όλα μαζί τά μέτρα αυτά ένισχύουν τή συνείδηση ότι δυναμώνει και προάγεται ή ευρωπαϊκή ένότητα, όπου οί ευρωπαϊκοί λαοί μετέχουν ισότιμα για νά προστατεύσουν από κοινού τόν πολιτικό και κοινωνικό πλουραλισμό, τήν οικονομική και κοινωνική πρόοδο, τήν άσφάλειά τους και τήν παγκόσμια ειρήνη.

ΚΩΣΤΑΣ ΦΙΛΙΝΗΣ

Θά πρέπει προφανώς ή άπάντησή μας στα έρωτήματά σας νά πάρει ύπόψη τής και τά στοιχεία πού προκύπτουν από τή Διάσκεψη Κορυφής του Μιλάνου.

Είναι γεγονός ότι ή Διάσκεψη αυτή συζήτησε σημαντικά ζητήματα τής πορείας τής ευρωπαϊκής ένιοποίησης και αυτό ύπέρξε θετικό.

Έν τούτοις, τόσο ή ήμερήσια διάταξη, όσο και τό περιεχόμενο όρισμένων προτάσεων είχαν σοβαρά άρνητικά σημεία πού δέν ανταποκρίνονταν π.χ. στό πνεύμα και τό γράμμα τής γνωστής άπόφασης του Ευρωκοινοβουλίου (Σχέδιο Σπινέλι). Διότι όντως δέν είναι δυνατόν νά έχουν πραγματικά άξια οί καλύτερες θεσμικές λύσεις όσο παραμένει τελείως άσαφές τό περιεχόμενο τής πολιτικής πού θ' άκολουθήσει ή Κοινότητα και ειδικά όσον άφορά τό θέμα των οικονομικών προτεραιοτήτων.

Έτσι π.χ. δέν άκούστηκε λέξη για τό όξέυατο πανευρωπαϊκό πρόβλημα των 13 εκατ. άνέρων. Άπουσίασαν προτάσεις όλοκληρωμένες για ανάπτυξη νέων κοινοτικών πολιτικών. Σχεδόν άγνοήθηκε τό πρόβλημα τής σύγκλισης των οικονομικών για τό ξεπέραςμα του εύρυνόμενου

χάσματος άνάμεσα σέ πλουσιότερες και φτωχότερες χώρες τής Κοινότητας. Έλειψε προκλητικά και ή παραμικρή νύξη για αύξηση του προϋπολογισμού και των «ιδίων πόρων» τής Κοινότητας. Και είναι προφανές ότι π.χ. ή όλοκλήρωση τής άπελευθέρωσης τής έσωτερικής άγοράς μέχρι τό 1992 χωρίς νέες κοινοτικές πολιτικές, χωρίς ένα στοιχειώδες έπαρκές ύψος προϋπολογισμού, ούτε τήν άπόσταση τής Ευρώπης από τους Άμερικανούς και Ιάπωνες άνταγωνιστές τής θά καλύψει, παράλληλα θά μεγαλώσει τό χάσμα πλούσιων και φτωχών στο έσωτερικό τής Κοινότητας, ενώ τέλος θά έξακολουθήσουν νά πέφτουν τά βάρη τής κρίσης στις ράχες των έργαζόμενων μέ τήν αύξανόμενη άνεργία και τήν ύποβάθμιση του βιοτικού επίπεδου και τής ποιότητας ζωής τους.

Σέ ό,τι άφορά τήν ελληνική άντιπροσωπεία, ναι μέ έδειξε μία όρθή έπιμονή στο θέμα τής «σύγκλισης των οικονομικών» (πέτυχε έτσι νά συμπεριληφθεί τό στοιχείο αυτό στο σημείο τής άπόφασης πού άφορά τήν έσωτερική άγορά) αλλά δέν έκανε σφαιρική κριτική των προτά-

σεων που έγιναν και κυρίως τήρησε απόλυτα αρνητική στάση σε μία σειρά προβλημάτων χωρίς συγκεκριμένες προτάσεις θετικού χαρακτήρα (συμπληρωματικές ή αντιθετικές). Και δεν συζητούμε εδώ τις άστοχίες που έγιναν, όπως π.χ. την επίθεση Παπανδρέου κατά του Κράξι για τη διακυβερνητική διάσπαση. ("Όπως εξήγησε εκ των υστέρων ο ίδιος ο Έλληνας πρωθυπουργός, το άδικο ήταν με τό μέρος του). Αίτια αυτής της κυβερνητικής στάσης είναι η ιδιόμορφη «τριτοκοσμική» της πολιτικής που οδηγεί σε άγνοια του ρόλου των εργαζομένων και σε παραμέληση κάθε ουσιαστικής προσπάθειας για αναζήτηση συμμαχιών μέσα στην Ευρώπη, τόσο από άποψη προοδευτικών κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, όσο και από άποψη κρατών. Το πρόβλημα έχει μεγάλες προεκτάσεις πολύ ενδιαφέρουσες, αλλά θα φραχάμε από τό θέμα μας. Και τώρα ως χωρήσουμε στις συγκεκριμένες ερωτήσεις του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη*.

1. Για τό θέμα της «όμοφωνίας» (βέτο) έχει καλλιεργηθεί στη χώρα μας ένας μύθος που καιρός είναι να διαλυθεί. Αυτή η επέκταση της αρχής του βέτο σε όλα σχεδόν τά συζητούμενα προβλήματα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, επέκταση που έχει γίνει κατά παρέκκλιση άκωμα και της ίδιας της συνθήκης της Ρώμης, παρουσιάζεται τάχα σαν ένας θεσμός που ωφελεί την Ελλάδα και τις μικρές χώρες. Κι όμως, η πείρα απέδειξε ότι έχει συμβεί ακριβώς τό αντίθετο. Το βέτο έχει χρησιμοποιηθεί μόνο από τις μεγάλες χώρες εις βάρος των μικρότερων και εις βάρος του συνολικού συμφέροντος της Κοινότητας. Κακώς υποστηρίζεται ότι τάχα η ελληνική άπειλη του βέτο διέσωσε τά Μεσογειακά Προγράμματα. Διότι ο ίδιος ακριβώς ο κίνδυνος έξουδετέρωσης των Μεσογειακών Προγραμμάτων προέκυψε από τό βέτο της Αγγλίας, που τορπιλίζει μόνιμως κάθε αύξηση του προϋπολογισμού της Κοινότητας. Αντί λοιπόν η ελληνική κυβέρνηση να άρνείται κάθε συζήτηση περί περιορισμού του βέτο, πράγμα που την άπομακρύνει και από συμμάχους και από την κοινή γνώμη όλων σχεδόν των χωρών της Κοινότητας, τά έπρεπε να υποβάλει συγκεκριμένες προτάσεις που να προσδιορίζουν σε ποιές συγκεκριμένες περιπτώσεις τά περιοριστεί ή χρήση της αρχής της όμοφωνίας. Άλλωστε υπάρχει και ο κανόνας της αύξημένης πλειοψηφίας για πολλά συζητούμενα θέματα, κανόνας που γίνεται ήδη ευνοϊκότερος για τις μικρές χώρες, όταν από 1.1.86 τά ψηφίζουν στο Συμβούλιο Υπουργών και ή Ισπανία και ή Πορτογαλία.

Υπενθυμίζουμε βέβαια και πάλι ότι ο ρόλος του θεσμού της «όμοφωνίας» δεν μπορεί να εξετάζεται άποκομμένα από τό περιεχόμενο των πολιτικών της Κοινότητας.

Γι' αυτό και ένας ουσιαστικός περιορισμός, ή και σε συνέχεια μία κατάργηση του βέτο, πρέπει να συνοδεύεται από συγκεκριμένο καθορισμό στόχων και προτεραιοτήτων στον οικονομικό τομέα (άλλα και σε τομείς πολιτικής συνεργασίας).

2. Ένα Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα άποτελεί προφανώς άπαραίτητο συστατικό στοιχείο μιας ουσιαστικής πορείας προς την ένοποίηση.

Στις σημερινές ώστόσο συνθήκες ή προώθησή του κρύβει κινδύνους για μία χώρα σαν την Ελλάδα, κινδύνους που τά έπρεπε να αντιμετωπιστούν με αντισταθμιστικά μέτρα. Πράγματι, τά μπορούσε να συμμετάσχει και ή δραχμή στο σύστημα διακύμανσης των νομισμάτων των χωρών της Κοινότητας αλλά με τις εξής προϋποθέσεις: α) Να αύξηθεί ο κοινοτικός προϋπολογισμός στο ύψος του 2,5-3% επί του ΑΕΠ της Κοινότητας με αύξηση του όριου του φόρου προστιθέμενης αξίας, ώστε να υπάρξουν τά μέσα για ουσιαστική εφαρμογή μιας πολιτικής σύγκλισης οικονομικών και μεταφοράς πόρων στις ασθενέστερες χώρες. β) Να ένισχυθούν οι μηχανισμοί στήριξης των ισοζυγίων πληρωμών για τις χώρες που έχουν έλλειμματικό ισοζύγιο. (Είναι χαρακτηριστικό ότι στο Σχέδιο Σπινέλι προτείνεται ο θεσμός ενός «συστήματος δημοσιονομικής έξισορρόπησης», πράγμα που άποσιωπήθηκε σε εκθέσεις του Συμβουλίου και στις προτάσεις που έγιναν στο Μιλάνο).

3. Η ανάπτυξη των πολύ περιορισμένων σήμερα έξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου άποτελεί ζωτικά άναγκαίο στοιχείο έκδημοκρατισμού της Κοινότητας. Φαίνεται ότι ή ανάπτυξη αυτή τά έπρεπε κατά προτεραιότητα να γίνει τούτη τη στιγμή προς τις εξής κατευθύνσεις: α) Στόν δημοσιονομικό τομέα ή έξουσία του Κοινοβουλίου, που σήμερα ουσιαστικά περιορίζεται στις μη ύποχρεωτικές δαπάνες,* τά έπρεπε να επέκταθεί και στις ύποχρεωτικές δαπάνες καθώς και στο τμήμα έξόδων του προϋπολογισμού. β) Οι άποφάσεις του Ευρωκοινοβουλίου να έχουν χαρακτήρα ύποχρεωτικό (και όχι όπως σήμερα συμβουλευτικό) σε ό,τι άφορά τον καθορισμό των στόχων και του τρόπου λειτουργίας των κοινών πολιτικών της Κοινότητας.

4. Πρέπει καταρχήν να υπάρξει κοινή βιομηχανική πολιτική και κοινή πολιτική έρευνας και τεχνολογίας που σήμερα δεν υπάρχουν. Και ο κυριότερος λόγος της άγνυπαρξίας τους είναι τό έξαιρετικά χαμηλό ύψος του κοινοτικού προϋπολογισμού, που τά έπρεπε άμεσα να αύξηθεί κατά 2 ή 2,5 φορές αν ύπήρχε πραγματική πολιτική βούληση για άρμονική ανάπτυξη της κοινότητας. Όστόσο, ή παρουσία σήμερα ισχυρών συντηρητικών στοιχείων στις κυβερνήσεις των χωρών της Κοινότητας ένισχύει την τάση να άναμένεται ή ευρωπαϊκή ανάπτυξη κυρίως ή και άποκλειστικά από την ολοκληρωση της έξωτερικής άγοράς, πράγμα που τά ένίσχυε τις ύπάρχουσες σήμερα ανισότητες στο έξωτερικό της Κοινότητας, χωρίς παράλληλα να αντιμετωπίζεται ή γνωστή άμερικανική και ιαπωνική πρόκληση.

Ειδικά ως προς τό θέμα της έρευνας και της τεχνολογίας τό γαλλικό σχέδιο ΕΥΡΗΚΑ άποτελεί μίαν έσπευσμένη ένεργεια με σκοπό να αντιμετωπιστεί ή μεγά-

* Υποχρεωτικές είναι οι δαπάνες που προκύπτουν από τις Συνθήκες της Ρώμης. Π.χ. οι δαπάνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (65% περίπου του κοινοτικού προϋπολογισμού). Μη ύποχρεωτικές είναι οι ύπόλοιπες δαπάνες που άφορούν π.χ. την περιφερειακή πολιτική, τις πολιτικές ένεργειες, περιβάλλοντος, κ.λπ.

λη τεχνολογική και έρευνητική έξόρμηση των ΗΠΑ που εγκαινιάζεται άπ' άφορμή τό γνωστό άμερικανικό σχέδιο I.D.S. («Πρωτοβουλία Άμυντικής Στρατηγικής» ή Πρόγραμμα «Πολέμου των άστρων»).

Χωρίς να εξετάσουμε όλες τις πλευρές του ΕΥΡΗΚΑ, ως περιοριστούμε να σημειώσουμε όρισμένα από τά μειονεκτήματα που παρουσιάζει τό σχέδιο αυτό: α) Δεν έχει ένταχθεί στην Κοινότητα ούτε συμμετέχουν σ' αυτό όλα τά κράτη-μέλη. Πρόκειται για μία πρωτοβουλία της Γαλλίας που ύποστηρίζεται κάπως «έν λευκώ» από τό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. β) Δεν έξασφαλίζεται ή διάχυση των τεχνολογικών γνώσεων και μεθόδων ύπερ όλων των χωρών της Κοινότητας. γ) Δεν έχει άκωμα διευκρινιστεί ή άυτονομία του από τά έρευνητικά τεχνολογικά σχέδια των ΗΠΑ.

5. Τά μέτρα που συζητούνται σήμερα σχετικά με την ένισχυση της «Ευρώπης των πολιτών» είναι άναμφισβήτητά πολύ σημαντικά. α) Όρισμένα έχουν ένα συμβολικό χαρακτήρα, όπως π.χ. ή σημαία της «Ευρωπαϊκής Ένωσης» ή άλλα έμβλήματα, που άποσκοπούν με έξωτερικό τά λέγαμε τρόπο να τονώσουν μίαν ευρωπαϊκή συνείδηση, που ώστόσο είναι δυνατόν να διαμορφωθεί μόνο μέσα από μίαν ευρωπαϊκή άλληλεγγύη και έναν ουσιαστικό άγώνα των ευρωπαϊκών λαών για κοινούς στόχους. β) Έναν σοβαρότερο ρόλο μπορούν να παίξουν άλλα προτεινόμενα μέτρα, όπως τό ευρωπαϊκό διαβατήριο, ή ισότητα δικαιωμάτων μέσα στον χώρο της Κοινότητας άνεξάρτητα από έθνική προέλευση, ή έλευθερία κίνησης κ.ά.

Άλλά τά έπρεπε να τονίσουμε ότι για να διαμορφωθεί μία γνήσια «Ευρώπη των πολιτών» χρειάζονται άλλα πολύ πιο ουσιαστικά μέτρα, όπως είναι ή ανάπτυξη άληθινής κοινωνικής πολιτικής (για την όποια είναι δύσκολο άκόμα να μιλάμε, όταν δεν αντιμετωπίζεται π.χ. τό πρόβλημα των 13 έκατομμυρίων άνέργων) και κυρίως ή προώθηση των ίδιων των εργαζομένων στα κέντρα των άποφάσεων, μέσα από τη δική τους πρωτόβουλη άγωνιστική δράση και μέσα από μορφές άμεσης και άντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Θά ήταν σκόπιμο τέλος να άναφερθούμε στη λεγόμενη πρόταση ανάπτυξης της Πολιτικής Συνεργασίας με στόχο την επίδιωξη να διαμορφώνεται κοινή κοινοτική πολιτική σε προβλήματα έξωτερικών σχέσεων και άμυνας. Έδώ δικαιολογείται άσφαλώς κάθε επιφύλαξη, ένόσω παραμένουν τόσο ισχυρές οι συντηρητικές και φιλονατοϊκές δυνάμεις μέσα στην Κοινότητα. Παίρνοντας ώστόσο ύπόψη μας τά άντικειμενικά έκείνα στοιχεία που άναδεικνύουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε μίαν ύπαρκτη όντότητα με αξιόλογες, έστω και άργά, τις πλευρές της άυτονομίας της στο σημερινό διπολικό σύστημα των δύο ύπερδυνάμεων, τά έπρεπε ή χώρα μας να αντιμετωπίσει ευνοϊκά και να συμβάλει στη δημιουργία πλαισίων για να προωθείται ή πολιτική συνεργασία σε θέματα όπου επιτυγχάνεται σύγκλιση ύστερα από συζήτηση.

Οικοδόμοι: νά κατοχυρωθοῦν οἱ 35 ὥρες

Ἐκείνη τὴν περίοδο, ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν ἐργατικές ὀργανώσεις, ἐπιδιώκεται σταθερά ὁ περιορισμὸς τοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματος τῆς ἐργοδοσίας πάνω στὴν ἐργατικὴ δύναμη καὶ στό χρόνο ἐργασίας, μέ σκοπὸ τὴν ἐπιβολὴ ἐνός μικρότερου καὶ ρυθμισμένου χρόνου ἀπασχόλησης. Δὲν χρειάζεται νά ἀνατρέξουμε στὴν ἱστορία τοῦ ἐργατικοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος γιὰ νά ἐπιβεβαιώσουμε αὐτὴ τὴν αὐταπόδεικτη ταξικὴ θέση τῶν ἐργαζομένων. Ἡ μείωση τοῦ χρόνου ἐργασίας ἦταν καὶ παραμένει τὸ κεντρικὸ ζήτημα τῶν συνδικάτων, πλάι στὴ διασφάλιση τῆς ἀπασχόλησης, τὴν προστασία ἢ τὴ βελτίωση τοῦ εἰσοδήματος τῆς συνθηκῆς ζωῆς καὶ δουλειᾶς, τὸν ἐλεύθερο χρόνο.

Ἡ διαρκὴς ἐξέλιξη τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας σὲ συνδυασμὸ μέ τὴν ἀνερχόμενη παραγωγικότητα, ποὺ ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς ἀναπτυσσόμενης κοινωνίας, ἐπιβάλλουν τὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς ἐργασίας, τὴν βελτίωση τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ὄρων ἀπασχόλησης, τὸν περιορισμὸ τῶν σωματικῶν ἐπιβαρύνσεων τῶν ἐργαζομένων, τὴν ὑποκατάσταση τῶν δύσκολων, βαριῶν καὶ ἀνθυγιεινῶν ἐργασιῶν μέ τὴν αὐτοματοποίηση καὶ τὴν εἰσαγωγή προηγμένης τεχνολογίας (κυβερνητικὴ, ρομποτικὴ κ.λπ.).

Ἐάν αὐτοὶ δὲν εἶναι σήμερα οἱ στόχοι ἐνός συνδικάτου, δὲν μπορούμε νά μιλάμε γιὰ σύγχρονο ταξικὸ διεκδικητικὸ κί-

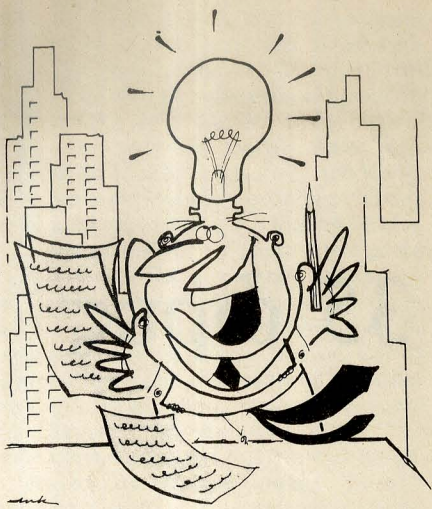

νημα. Μέ μόνη αὐτὴ τὴν παραδοχὴ θά μπορούσε κανεὶς νά δικαιολογήσει πλήρως τὰ αἰτήματα τῶν οικοδόμων γιὰ τὴν πενθήμερη ἐβδομάδα τῶν 35 ὥρων. Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ κάποιες ἄλλες πλευρὲς τοῦ ζητήματος, ἐξίσου σημαντικές.

Ἡ οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἡ συνεχῶς διογκούμενη ἀνεργία ἔφεραν στὴν ἐπιφάνεια νέα ὀξυμένα καὶ σύνθετα προβλήματα γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους. Δυσκόλεψαν τοὺς διεκδικητικούς ἀγῶνες τους γιὰ βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συμφερόντων τους καὶ ἐμφάνισαν τὴ σοβαρὴ ἀδυναμία τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος σὲ γενικότερους διαρθρωτικούς ἀγῶνες.

Ἡ ἐργοδοσία καὶ οἱ κυβερνήσεις ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ κατάφεραν νά προβάλλουν τὴν κρίση σάν τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ ὄπλο, γιὰ νά περιορίσουν τὶς κατακτήσεις τῶν ἐργαζομένων καὶ νά φορτώσουν μέ μεγαλύτερη εὐκολία τὰ βάρη τῆς στίς πλάτες τους.

Ἔτσι ὄχι μόνον ἐπλήγησαν μέ ιδιαίτερη ὀξύτητα ἀπὸ τὴν κρίση, ἀλλὰ καὶ δέχτηκαν στό ὄνομά τῆς τὶς πιὸ σκληρὲς ἐπιθέσεις τῆς ἐργοδοσίας, ποὺ στίς συνθηκῆς τῆς κρίσης συντονίζονταν μέ τὶς περιοριστικὲς οἰκονομικὲς πολιτικὲς καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν κυβερνήσεων ποὺ διαχειρίστηκαν τὴν κρίση. Ἀποτελέσματα: ἀνεργία, ὑποαπασχόληση, συρρίκνωση τοῦ ἐργατικοῦ εἰσοδήματος, ὑποβάθμιση τῆς ποιότητας ζωῆς. Στὸν οἰκοδομικὸ

κλάδο, πού ή κρίση εμφανίστηκε άμεσα, ό φόβος τής άνεργίας ευνόησε σημαντικά τήν εργοδοσία στό ξήλωμα οικονομικών και κοινωνικών κατακτήσεων τών οικοδόμων και έπέβαλε πιό δυσμενείς όρους εργασίας.

Η πορεία και τά άποτελέσματα τών συλλογικών συμβάσεων στόν οικοδομικό κλάδο τής τελευταίας τετραετίας έπιβεβαιώνουν αυτές τές εκτιμήσεις, χωρίς βέβαια νά υποτιμούνται μιά σειρά άλλων παραγόντων πού σχετίζονται μέ τή γενικότερη κρίση άπασχόλησης και επέτειναν τήν κατάσταση (άνυπαρξία κινητικότητας στήν εργασία, έπιανεκπαίδευση, κατάσταση του συνδικαλιστικού κινήματος). Έπρεπε λοιπόν νά υπάρξει ένας νέος διεκδικητικός προσανατολισμός, πού θά άνέτρεπε τήν άπογοήτευση τών εργαζομένων στόν κλάδο και θά έδινε νέα δυναμική στή δράση του πού τά τελευταία χρόνια έχει φθίνουσα πορεία.

Η νέα όμως αυτή άγωνιστική προοπτική προϋποθέτει έμπειρία σέ ευρύτερους διαρθρωτικούς άγώνες πού ό οικοδομικός κλάδος δέν διέθετε. Κάποιες προσπάθειες πού έγιναν στό πρόσφατο παρελθόν νά αντιμετωπιστεί συνολικά τό πρόβλημα τής στέγης στήν Ελλάδα μέ τή συντονισμένη παρέμβαση όλων τών ενδιαφερόμενων κοινωνικών φορέων γιά νά άνοιξουν νέοι πιό παραγωγικοί και άποτελεσματικοί όρίζοντες στόν οικοδομικό κλάδο άπέτυχαν.

Ο μοναδικός λοιπόν δρόμος πού άπόμεινε στους οικοδόμους ήταν ή μέ κάθε θυσία αντιμετώπιση τής άνεργίας πού έπαιρνε άπειλητικές διαστάσεις και προωινιζόταν τήν έξαθλίωση του κλάδου.

Ξεκινώντας άπό τήν άπλή και γνώριμη σ' αυτούς σκέψη ότι ή άφαίρεση μιάς ώρας εργασίας άπό κάθε 7 οικοδόμους δημιουργεί μιά νέα θέση άπασχόλησης και

συνειδητοποιώντας ότι δέν μπορεί πιά τό πρόβλημα αυτό νά αντιμετωπιστεί μέ έπιδόματα άνεργίας, έβαλαν μπροστά τή διεκδίκηση τής μείωσης του χρόνου εργασίας στις 35 ώρες τήν εβδομάδα. Κανείς βέβαια δέν μπορεί νά ισχυριστεί ότι μέ τή μείωση του χρόνου εργασίας θά έπιλυθεί τό διαρθρωτικό πρόβλημα τής άνεργίας πού αντιμετώπιζει ό κλάδος. Είναι όμως επίσης βέβαιο ότι οι οικοδόμοι δέν έχουν συνειδητοποιήσει πλήρως ότι μέ τήν ενέργειά τους αυτή έχουν βρεί τό κέντρο του στόχου. Ότι άνοιξαν δρόμο πού θά συνδέσει τό αίτημά τους, τής μείωσης του ώραριου, μέ τά γενικότερα προβλήματα πού άπασχολούν τήν οικονομία τής χώρας. Ότι έτσι θά αναγκαστούν νά άφυπνιστούν οι πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις του τόπου πού μέχρι σήμερα βολεύονται μέ τό νά φορτώνουν τά βάρη τής κρίσης σ' άλλες πλάτες. Ότι θά εμφανιστεί άνάγλυψη ή γύμνια τής σημερινής οικονομικής πολιτικής τής κυβέρνησης πού απέχει πολύ άπό τό νά είναι προσανατολισμένη στήν αντιμετώπιση τής κρίσης στήν άπασχόληση. Ότι θά βγουν άπό τόν λήθαργο του ρεφορμισμού κάποιες κοινωνικές δυνάμεις και θά αντιμετώπισουν πρόσωπο μέ πρόσωπο τήν κρίση, τήν τεχνολογική καθυστέρηση και τήν άνυπαρξία έναλλακτικής λύσης διεξόδου άπό αυτήν.

Ότι θά κατανοήσουν οι εργαζόμενοι τήν άνάγκη νά υπάρξει ένας διαφορετικός άπόος ανάπτυξης όπου στή θέση τών κινήτρων του κέρδους πρέπει νά μπουν νέα κοινωνικοοικονομικά κριτήρια γιά τήν αύξηση τής παραγωγής και του πλούτου, τήν άνοδο του βιοτικού έπιπέδου, τήν ποιότητα ζωής, τήν οικολογική ισορροπία κ.λπ., γιά νά υπάρξει έξοδος άπό τήν κρίση πρός όφελός τους.

Αυτά τά μεγάλα και κρίσιμα προβλήματα κρύβονται πίσω άπό τόν στόχο του έπταώρου, γι' αυτό και ό άγώνας τους και άπό αυτή τή σκοπιά είναι όρθός χωρίς άμφιβολία.

Ας δούμε όμως ποιές είναι οι πιθανότητες έπιτυχίας αυτού του άγώνα πού πίσω του κρύβονται όλα τά μεγάλα προβλήματα τής ελληνικής κοινωνίας. Τό αίτημα γιά τήν καθιέρωση τής εβδομάδας τών 35 ώρων τό ξεκίνησαν στή χώρα μας οι τραπεζοϋπάλληλοι πού, όπως είναι γνωστό, άποτελούν πρωτοπόρα συνδικαλιστική δύναμη στους άγώνες πού άφορούν τές συνθήκες δουλειάς. Πρέπει νά υπενθυμίσουμε άκόμη ότι όταν οι τραπεζοϋπάλληλοι διεκδίκησαν τό 1975 τήν πενήμερη εβδομάδα εργασίας, είχε θεωρηθεί αίτημα άπραγματοποίητο και έξωπραγματικό, ενώ σήμερα άποτελεί καθεστώς στους περισσότερους κλάδους εργαζομένων.

Όμως ή ΟΤΟΕ πού διεκδίκησε τό αίτημα τών 35 ώρων δέν κατόρθωσε νά τό προωθήσει και νά τό άναδείξει ως αίτημα αίχμης πού θά έσπρωχνε στή συνέχεια όλο τό συνδικαλιστικό κίνημα σέ μιά γενικότερη άναμέτρηση και θά οδηγούσε στή μείωση του ώραριου. Άλλωστε τό αίτημα αυτό ήταν πλήρως αντίθετο ή κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, πού διατηρεί τό ώράριο άπό τότε πού ανέλαβε τήν έξουσία στό έπίπεδο τών 40 ώρων. Οι οικοδόμοι, πού τά τελευταία χρόνια έχουν θέσει θέμα έπταώρου στό πλαίσιο τών συλλογικών

διαπραγματεύσεων, δέν έδειχναν μέχρι σήμερα ιδιαίτερα άγωνιστικό ενδιαφέρον. Ξαφνικά άποφάσισαν νά άνοιξουν άγωνιστικό μέτωπο γιά τή διεκδίκηση του παρόλο πού γνώριζαν τήν άρνητική στάση τής κυβέρνησης και τές δυσκολίες ενός τέτοιου έγχειρήματος. Εύκολα θά μπορούσε νά υποθέσει κανείς ότι ή διεκδίκηση του αίτήματος δέν είναι άσχετη μέ τές έπιλογές του φορέα πού έλέγχει κατά πλειοψηφία τό συνδικαλιστικό οικοδομικό κίνημα. Είναι άλλωστε πρόσφατες οι άπειλές πού έκτοξεύτηκαν.

Όμως τό αίτημα συγκινεί και είναι βέβαιο ότι συσπειρώνει τους οικοδόμους τής χώρας μιά και έχουν κατακτήσει τό έπταώρο τό 1964 μέ τόν ίδιο τρόπο πού τό έπιχειρούν πάλι σήμερα. Τό κρίσιμο ζήτημα είναι άν τó οικοδομικό συνδικαλιστικό κίνημα είναι προετοιμασμένο νά δώσει αυτή τή δύσκολη και μακρόχρονη μάχη. Αν θά καταφέρει νά έπωμιστεί τό βάρος του ρόλου του διεκδικητικού κριου, πού στήν πορεία θά συσπειρώνει δυνάμεις σέ μιά ευρύτερη συμπαράταξη πού θά έπεκτείνεται μέχρι τά Έργατικά Κέντρα και τή ΓΣΕΕ, γιά νά μπορέσει νά προωθήσει τό αίτημα πού έτσι κι άλλως, όπως προαναφέρθηκε, κουβαλάει σημαντικά ποιοτικά στοιχεία και άνοίγει ευρύτερους διεκδικητικούς δρόμους γιά τό ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα. Κι όλα αυτά όταν είναι δεδομένα:

- Η προηγούμενη άποτυχία τής ΟΤΟΕ.
 - Τό άρνητικό θεσμικό πλαίσιο πού θά χρησιμοποιηθεί άπό τήν εργοδοσία αλλά και άπό τήν κυβέρνηση γιά μείωση τών άποδοχών και τών ενσήμων.
 - Η σημερινή πολυδιάσπαση και άπομαζικοποίηση του οικοδομικού κινήματος.
 - Η άρνητική στήν ουσία στάση τής πλειοψηφίας τής διοίκησης τής ΓΣΕΕ πού έλέγχειται άπευθείας άπό τήν κυβέρνηση.
- Όλα αυτά σέ συνδυασμό μέ τήν άσημη οικονομική κατάσταση τής χώρας βάζουν τήν ήγεςία τών οικοδόμων αλλά και του συνδικαλιστικού κινήματος γενικότερα σέ σοβαρή δοκιμασία. Ό άγώνας αυτός τών οικοδόμων γιά νά στεφθεί μέ έπιτυχία πρέπει νά οργανωθεί μέ μεγάλη σοβαρότητα. Νά παραμεριστούν οι μικροπαραταξιακές σκοπιμότητες, τά καπελάματα και ή χρησιμοποίησή του γιά κομματικά όφέλη. Νά άποτελέσει —και μπορεί— τήν εκκίνηση γιά μιά νέα δημιουργική, ένωτική και άγωνιστική πορεία τών οικοδόμων πού στό τέρμα της, πέρα άπό τήν προώθηση του αίτήματος θά έχει έπιτυχία, τήν ένότητα, τή μαζικοποίηση και τήν άυτονομία του οικοδομικού κινήματος πού τόσα χρόνια ταλανίζεται άπό τήν κομματική χειραγώγηση και τόν μονοπαταξιασμό.

Τό οικοδομικό κίνημα βρίσκεται σ' ένα σταυροδρόμι. Η θά ακολουθήσει τήν «πεπατημένη» πορεία πού οδηγεί σέ άποτυχία και νέα άπογοήτευση ή θά άναβαθμίσει τό ρόλο του στό συνδικαλιστικό κίνημα σαν ένα σύγχρονο, άνανεωμένο, ταξικό, δημοκρατικό κομμάτι του, και θά μπει έτσι πρωτοπόρο στους ευρύτερους διαρθρωτικούς άγώνες πού θά άνοιξουν μέ τή διεκδίκηση τής εβδομάδας τών 35 ώρων.

Νίκος Καϊμάκης
Μέλος του Δ.Σ. τής ΓΕΝΟΠ/ΔΕΗ

Ἐνανεωτική Ἀριστερά:

Χρειάζεται ἕνα νέο κόμμα;

Συζητοῦν οἱ Ἄγγελος Ἐλεφάντης, Σάκης Καράγιωργας,

Ἀριστείδης Μπαλτᾶς καί Δημήτρης Ψυχογιός

Ἄγγελος Ἐλεφάντης: Ὅπως ὅλοι ξέρουμε ἀπό καιρό ἔχει τεθεῖ ἕνα θέμα σχετικά μέ τήν ἀνεπάρκεια τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. νά λειτουργήσει ὡς ὁ πολιτικά ἀποτελεσματικός φορέας τῆς ἀνανεωτικῆς Ἀριστερᾶς. Πρόσφατα μάλιστα ὁ Σάκης Καράγιωργας ἀρθρογράφησε ὑπέρ τῆς δημιουργίας ἑνός νέου εὐρύτερου σοσιαλιστικοῦ φορέα πού θά καλύψει αὐτή τήν ἀνάγκη. Ἄς ἀρχίσουμε λοιπόν, καί νά ἀκούσουμε τίς ἀπόψεις τοῦ Σάκη Καράγιωργα.

Σάκης Καράγιωργας: Ξεκινᾶω ἀπό μερικές βασικές ἐκτιμήσεις. Μετά τή δικτατορία ἢ πολιτική ὀργάνωση στήν Ἑλλάδα ἐκσυγχρονίστηκε. Καί ἐννοῶ τό ἐξῆς: πρὶν τή δικτατορία καί ἐπί δεκαετίες ἢ δεξιά διατηροῦσε καί ἀναπαρήγαγε τόν κοινωνικό σχηματισμό χρησιμοποιώντας κυρίως τόν καταπιεστικό μηχανισμό τοῦ κράτους. Δηλαδή δέν ἀκολούθησε τήν στρατηγική καί τακτική ἄλλων ἀστικῶν κομμάτων τῆς Δύσης τά ὅποια χρησιμοποιήσαν τό σχῆμα τοῦ δικτατορισμοῦ, τήν ἐναλλαγή δύο ἀστικῶν κομμάτων στήν ἐξουσία. Μετά τή δικτατορία, πού μπήκαμε καί στήν ΕΟΚ, ἔγινε νομίζω μιά ἀπαρχή ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης κατά τά εὐρωπαϊκά πρότυπα: δύο κόμματα πού ἐναλλάσσονται στήν ἐξουσία ὥστε νά διατηρεῖται καί νά ἀναπαράγεται ὁ κοινωνικός σχηματισμός. Τό δεύτερο κόμμα πού συνειδητᾶ παίξει αὐτό τό ρόλο εἶναι τό ΠΑΣΟΚ. Γιά νά πετύχει ὅμως τό ΠΑΣΟΚ σ' αὐτόν τό ρόλο ἔκανε μιά ἰδεολογική —δέν θά τήν ἔλεγα παραπλάνηση— ἀλλά ἐγγάραξη γκραμισανοῦ τύπου. Κάτι ἀνάλογο γίνεται σέ ὅλη τή Νότια Εὐρώπη. Παρουσιάστηκε δηλαδή σάν σοσιαλιστικό κίνημα ὥστε νά διαθέτει τή συναίνεση ἀριστερῶν μαζῶν· τό ἴδιο συνέβη καί στήν Ἰσπανία καί στήν Πορτογαλία καί στήν Ἱταλία, ἐκεῖ πού ὑπῆρχαν ριζοσπαστικοποιημένες λαϊκές μάζες. Τό ΠΑΣΟΚ λοιπόν κατόρθωσε νά ἐγκλωβίσει μεγάλο ποσοστό ἀριστερῶν μαζῶν καί σ' αὐτό τόν ἐγκλωβισμό βοήθηθηκε ἀπό τά κόμματα τῆς Ἀριστερᾶς. Καί τό ΚΚΕ καί τό ΚΚΕ ἔσωτ. πρόσφεραν κριτική ὑποστήριξη στό ΠΑΣΟΚ ἢ ἔκαναν ἀντιδεξιές συσπειρώσεις μέ τό ΠΑΣΟΚ, οἱ ὁποῖες μετά τή δικτατορία δέν ἦταν τόσο ἀναγκαῖες ἀλλά τίς χρειαζόνταν τό ΠΑΣΟΚ γιά νά παίξει τό ρόλο του. Ἡ πολιτική πού ἀκολούθησαν τά δύο ΚΚ ἀπέναντι στό

ΠΑΣΟΚ τά νομιμοποιῶσε ὡς σοσιαλιστικά κόμματα καί ἐπομένως νομιμοποιῶσε καί τόν ψηφοφόρο πού πήγαινε στό ΠΑΣΟΚ. Γιά νά περιοριστῶ στό ΚΚΕ ἔσωτ., τό εἶδος τῆς σχέσης πού ἀνέπτυξε μέ τό ΠΑΣΟΚ, τό ἐμπόδιζε νά ἀναπτύξει ἐκεῖνα τά χαρακτηριστικά πού θά τοῦ ἐπέτρεπαν νά συσπειρώσει τίς ἀριστερές μάζες γύρω του. Σήμερα πλέον τό ΚΚΕ ἔσωτ. δέν μπορεί νά παίξει αὐτό τό ρόλο γιατί πρῶτον προέρχεται ἀπό ἕνα σχίσμα καί δεύτερον γιατί ἀκολούθησε στρατηγικές ἐπιλογές πού τό καταδίκασαν. Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους σήμερα πρέπει νά δημιουργηθῆ ἕνας καινούργιος φορέας πού σκοπός καί στόχος του θά εἶναι νά ἀπεγκλωβίσει τίς ἀριστερές μάζες ἀπό τό ΠΑΣΟΚ καί νά παίξει ἕναν ἱστορικό ρόλο στά πολιτικά πράγματα τοῦ τόπου. Ὁ φορέας αὐτός πρέπει νά ἔχει χαρακτήρα μαρξιστικό καί στόχους εὐρωκομμουνιστικούς.

Δημήτρης Ψυχογιός: Ἐγώ νομίζω ὅτι τό πρόβλημα εἶναι νά ὑπάρξει ἕνα κόμμα πέραν τοῦ ΠΑΣΟΚ καί τοῦ ΚΚΕ. Καί αὐτό τό «πέραν» σχετίζεται μέ κάποια αἰτήματα πού δέν τά θέτει τό ΠΑΣΟΚ ἢ τό ΚΚΕ, τά ὅποια ἔχουν μεταξύ τους πολλά κοινά σημεῖα —ὅπως ἄλλωστε καί μέ τό ΚΚΕ ἔσωτ. Γιατί ὁ ὅρος παραδοσιακή ἀριστερά δέν ἀφορᾶ μόνο τό Κ.Κ. ἀλλά καί τό ΠΑΣΟΚ πού ἐνσωμάτωσε μιά σειρά στοιχείων τῆς ΕΑΜικῆς παράδοσης, αὐτοῦ δηλαδή πού ὑπῆρχε στήν Ἑλλάδα ὡς ἀριστερά μετά τόν ἐμφύλιο πόλεμο καί πού ὡς τήν ἐμφάνιση τοῦ ΠΑΣΟΚ ἐκφραζόταν μόνο ἀπό τήν κομμουνιστική ἀριστερά. Τό πρόβλημα λοιπόν ἀφορᾶ ἕνα κόμμα πού θά βρίσκεται πέραν αὐτοῦ τοῦ κλίματος. Τό ΠΑΣΟΚ καί τό ΚΚΕ τό μόνο πού οὐσιαστικά ἔχουν νά προτείνουν εἶναι ἡ διαχείριση τοῦ συστήματος σὺν κάποιες κοινωνικές παροχές. Νομίζω ὅτι τέτοιοι στόχοι δέν ἀρκοῦν ὡς κίνητρο γιά τήν ἀνάπτυξη ἑνός νέου κόμματος τῆς Ἀριστερᾶς. Δέν νομίζω ἄλλωστε ὅτι ὑπῆρξε «ἐγκλωβισμός ἀριστερῶν μαζῶν» στό ΠΑΣΟΚ, αὐτές ἦταν πρὶν τήν ἐμφάνιση τοῦ ΠΑΣΟΚ οἱ πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων, τά ἐρεθίσμάτα τους, καί ὅταν βρέθηκαν μπροστά σέ ἕνα κόμμα πού εἶχε ρεαλιστική δυνατότητα νά τά ὑλοποιήσει, τό ἀκολούθησαν.

Τό ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι ποιά εἶναι αὐτά τά ἐπικαιρα αἰτήματα πού δέν προβάλλονται σήμερα, ἂν μπορεί ἕνα κομ-

μουνιστικό κόμμα νά τά προβάλλει, καί ἂν ὄχι ποιός εἶναι ὁ πλέον κατάλληλος φορέας νά τά προωθήσει.

Ἀριστείδης Μπαλτᾶς: Θέλω νά ρωτήσω κάτι· λόγω τῆς ἱστορίας τοῦ κομμουνιστικοῦ καί τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ὑπάρχει μιά σύγχυση γύρω ἀπό τούς ὅρους, δηλαδή κομμουνισμός μπορεί ἐξίσου νά σημαίνει τό στόχο τοῦ Μάρξ γιά ἀταξική κοινωνία ὅπως καί τό καθεστῶς στή Σοβιετική Ἐνωση. Δημοκρατικός συγκεντρωτισμός μπορεί ἐξίσου νά σημαίνει τό νά μὴν ἔχει κανείς δικαιώματα μέσα στό κόμμα ἐκτός ἀπό τόν γραμματέα ὅπως καί ἐκεῖνη τή μορφή ὀργάνωσης πού ἐπέτρεπε στό μολοσεβίκικο κόμμα νά ἔχει τάσεις, χωριστά περιοδικά τάσεων, δημοκρατία κ.λπ. Ἐπειδή λοιπόν ὑπάρχει τάτοια σύγχυση θέλω νά ρωτήσω. Τί περιεχόμενο δίνεις στόν ὄρο κομμουνισμός;

Ψυχογιός: Δέν νομίζω ὅτι ὑπάρχει σύγχυση. Εἶναι γνωστά πράγματα. Ὁ ὄρος «κομμουνισμός» ἀπό τήν ἐποχή πού γράφτηκε τό *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* ἐγκαταλείφθηκε καί τόν ἐπανεφέρε τό 1917 ὁ Λένιν. Ὁ ὄρος εἶχε περιπέσει σέ ἀχρηστία ἐπί 60 περίπου χρόνια καί τόν ἐπανεισήγαγε ὁ Λένιν μέ τήν Τρίτη Διεθνή γιά νά διαχωρίσει τούς μολοσεβίκους ἀπό τά ἄλλα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Ἀπό κει καί πέρα ὁ κομμουνισμός διαμορφώθηκε κατά τόν μεσοπόλεμο, μέ τόν γνωστό μαρξισμό-λενινισμό τοῦ Στάλιν καί ὅταν ἀναφέρομαι σέ κομμουνιστικά κόμματα αὐτή τήν κωδικοποίηση ἔχω ὑπόψη κι ὄχι βέβαια τό *Κομμουνιστικό μανιφέστο* ἢ τήν ἀταξική κοινωνία στήν ὁποία ἄλλωστε ἀναφέρονται καί τά σοσιαλιστικά κόμματα. Ὡς κομμουνισμό ἐννοῶ τά ὑπαρκτά κομμουνιστικά κόμματα πού ἰδρύθηκαν ἀπό τήν Γ' Διεθνή καί πού ἔχουν ὡς θεωρία τόν μαρξισμό-λενινισμό. Αὐτό εἶναι ὁ κομμουνισμός καί τίποτα ἄλλο. Ὑπάρχει βέβαια καί τό ἐπίπεδο τοῦ ὄραματος στό ὁποῖο ἐπίσης λειτουργεῖ ὁ κομμουνισμός μέ μιά χιλιαστική ἐννοια ὡς τό βασίλειο τῆς ἐλευθερίας πού κάποια μέρα θά ἔρθει. Κι αὐτό πού σήμερα ζοῦμε καί βιώνουμε ὡς κομμουνισμό δέν εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας ἀλλά ἡ πραγματικότητα τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ καί ἡ πρακτική τῶν Κ.Κ.

Ἄ. Ἐλεφάντης: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι σήμερα ἡ πραγματωμένη μορφή κομμουνι-

σμού δέν είναι παρά τά καθεστῶτα σοβιετικού τύπου μέ τά γνωστά πολιτικά, ιδεολογικά καί κοινωνικά χαρακτηριστικά. Ἄλλά αὐτό ἰσχύει γιά ὅλα τά ἱστορικά κινήματα, γιά τούς σοσιαλιστές, καί τούς ἀναρχικούς, τούς τροτσκιστές κ.λπ. Δέν ὑπάρχουν ἱστορικά κινήματα παρθένα, στή μορφή πού κάποιοι θεωρητικοί τά εἶχαν συλλάβει στήν ἀφεταιρία τους. Μέσα ὅμως ἀπό τήν περιπέτεια τῶν κινήματων — φυσικά καί τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος —, περιπέτεια πού σχετίζεται μέ τήν πάλη τῶν τάξεων σέ διαχρονική κλίμακα, πρέπει νά διακρίνουμε τίς ἀλλαγές τῆς πολιτικῆς πού πραγματοποιοῦσε τό κάθε κίνημα — καί ἐννοῶ ἐδῶ κινήματα πού ἔχουν σχέση μέ τό ἐργατικό κίνημα. Ἡ ἐπαναφορά π.χ. μετά τόν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο τοῦ ὅρου κομμουνισμός δέν ὀφειλόταν στήν ἀναζήτηση κάποιου χιλιαστικοῦ δράματος ἀλλά στή συνειδητοποίηση τῆς χρεοκοπίας τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Γιά νά ἀλλάξει λοιπόν ἡ πολιτική κατεύθυνση, ἡ στρατηγική τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἔπρεπε νά ἀλλάξει συνολικά ὁ τύπος τοῦ κόμματος, ἀκόμα καί τό ὄνομά του. Ἄλλά αὐτό φτιάχτηκε στή βάση μιᾶς ὀρισμένης θεωρίας γιά ἕνα τύπο κόμματος, τό κόμμα νέου τύπου πού δέν περιστέλλεται μόνο στά στοιχεία τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ. Γιά νά γυρίσουμε στά τωρινά, ἄν ἔχουμε ἕνα πρόβλημα μέ τό ΚΚΕ ἔστω, αὐτό εἶναι κυρίως πρόβλημα τῆς πολιτικῆς του στρατηγικῆς. Ἀπό τή στιγμή πού τά κομμουνιστικά κόμματα βρέθηκαν ὑποχρεωμένα νά λειτουργήσουν ὡς ἀντιφασιστικές δυνάμεις καί ὄχι ὡς δυνάμεις κοινωνικῆς ἀνατροπῆς, προοδευτικά μετά τήν ἥττα τοῦ φασισμού, διατήρησαν ὡς κύριο χαρακτηριστικό τους τόν ἀντιφασισμό, ὁ ὁποῖος συνοδεύτηκε ἀπό μία πολιτική πού ζητοῦσε ἐκδημοκρατισμό τοῦ κράτους, τήν ἐγγύηση τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ, παροχές πρὸς τίς λαϊκές τάξεις. Δηλαδή τό μᾶξιμουμ ἦταν ἕνας ἀριστερός κενστανισμός, τό ἀριστερό κράτος πρόνοιας. Ταυτόχρονα πουθενά δέν ἔθεταν τό πρόβλημα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς. Αὐτοί οἱ στόχοι παραπέμπονταν στό μέλλον. Ὑπῆρξε δηλαδή ἀποσύνδεση τοῦ τρέχοντος καί τοῦ στρατηγικοῦ

Σ. Καράγιωργας: Θά συμφωνοῦσα στήν οὐσία πού πράγατος. Δηλαδή περιοριστήκαμε νά κάνουμε μία ἱστορική ἐξήγηση καί ἀναδρομή, ἀλλά ἐγώ ἀπό αὐτά πού εἶπε ὁ Ἐλεφάντης θά κρατήσω ὄχι τούς ὅρους πού ἔχουν καί μία φόρτιση ἱστορική ἀλλά ἄν γίνει ἕνας φορέας (κι ἐγώ πιστεύω πὸς πρέπει) ποιά πολιτική καί ποιά στρατηγική θά χαράξει. Ἐδῶ συμφωνῶ μέ τόν Ἄγγελο, μέ τήν οὐσία ὅσων εἶπε. Τώρα, τό ΚΚΕ ἔσ. εἶναι σφραγισμένο μέ τήν πολιτική καί τή στρατηγική πού ὡς σήμερα ἀκολουθῆσε καί γι' αὐτό πρέπει νά ὑπάρξει ὁ νέος φορέας, μέ μία πολιτική ὄχι κενστανινή, ὄχι ἀντιδεξιά, πού δέν ὑπάρχει λόγος νά τήν ἔχει, ὄχι ἀντιφασιστική πού δέν ὑπάρχει ἐπίσης λόγος νά τήν ἔχει, ἀλλά μία πολιτική συγκροτημένη, ρῆξης. Αὐτή εἶναι ἡ οὐσία, κι ὄχι τό ὄνομα τοῦ καινούργιου φορέα.

Δ. Ψυχογιός: Θά διαφοροποιηθῶ κάπως. Εἶναι βασικό τό πρόβλημα τῆς πολιτικῆς γραμμῆς ἀλλά εἶναι ἐπίσης βασικό καί τό

πρόβλημα τῆς θεωρίας ἀπό τήν ὁποία συνάγεται ἡ πολιτική γραμμή. Ὑπάρχουν κάποια στοιχεία ιδεολογικά πού τά ἔχουμε ὀνομάσει θεωρητικά, ἔχουμε δηλαδή τήν ψευδαἰσθηση ὅτι εἶναι ἀντικειμενικές ἀλήθειες, πού μᾶς καθορίζουν τήν πολιτική μας γραμμή. Αὐτά τά στοιχεία δέν μποροῦμε νά τά ἀπομονώσουμε καί νά ποῦμε δέν ἔχουν σημασία — μ' αὐτή τή ἔννοια ἐπιμένω στό ἄν μπορεῖ αὐτό τό κόμμα νά 'ναι κομμουνιστικό. Γιατί τό κομμουνιστικό κίνημα ἔχει ἀποδεχθεῖ μία σειρά ἀπό θεωρητικές ἀρχές πού διαμορφώθηκαν τήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου, τίς ἀρχές τοῦ μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ. Τίς ἀποδεχόμεστε ἢ ὄχι; Ἄν εἶναι νά πετάξουμε τόν μαρξισμοῦ-λενινισμό, ἄν εἶναι νά πετάξουμε τόν δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, τότε δέν καταλαβαίνω τί νόημα ἔχει ἡ διατήρηση τοῦ ὅρου κομμουνιστικό. Βέβαια ὅλοι κουβαλοῦμε τά νιάτα, τήν ἱστορία μας, κι αὐτό παίζει κάποιο ρόλο, μήν τό ὑποτιμάμε, διεκδικούμε τό παρελθόν μας καί θέλουμε νά τό δικαιώσουμε. Δέν μποροῦμε ὅμως νά μιλάμε γενικά καί ἀόριστα γιά ἕνα κόμμα πού βγάζει μία πολιτική γραμμή σύγκρουσης, σέ ἀντιπαράθεση μ' ἕνα κόμμα ταξικῆς συνεργασίας. Ἄλλά ποιῶν τάξεων μέ ποιές; Τῆς ἐργατικῆς τάξης; Ποιά εἶναι ἡ ἐργατική τάξη, πού ἀρχίζει, πού τελειώνει κ.λπ. Προκύπτουν δηλαδή προβλήματα πού γιά τόν μαρξισμοῦ-λενινισμό εἶναι ὑποτιθέται λυμένα: ὑπάρχει ἡ ἐργατική τάξη, ἐμεῖς εἴμαστε μέ τό προλεταριάτο, οἱ ἄλλοι μέ τούς κακοῦς καί προχωρᾶμε. Εἶναι τόσο ἀπλά σήμερα καί πράγματα; Ὅταν εἶναι γνωστό πόσο μικρή μειοψηφία εἶναι στή χώρα μας ἡ παραδοσιακή ἐργατική τάξη, πόσο διογκωμένος εἶναι ὁ τομέας τῶν ὑπηρεσιῶν κ.λπ.

Α. Μπαλτᾶς: Συμφωνῶ ὅτι ὑπάρχει ἕνα μεῖζον πρόβλημα θεωρίας κι ἕνα πρόβλημα ιδεολογίας, ὅπως εἶπε ὁ Ψυχογιός. Ἄλλά μέ τόν τρόπο πού τά θέτει φτιάχνεται μία μυθοποίηση. Καί ἐνῶ συμφωνῶ μέ τόν Καράγιωργα ὅτι δέν ἔχει νόημα ὁ τσακωμός γιά τά ὀνόματα, ἔχει νόημα ὁ τσακωμός γιά μία δλόκληρη ἱστορία καί τί συμπεράσματα βγάζουμε ἀπό τήν ἱστορία αὐτή. Θέλει πολλή συζήτηση τό γεγονός ὅτι μαζί μέ τά στοιχεία πού πρίν περιέγραψε ὁ Ἄ. Ἐλεφάντης ὑπῆρχε ἀκόμα καί μία μορφή ὀργάνωσης σταλινικοῦ τύπου ἡ ὁποία παρ' ὅτι μίλοῦσε στό ὄνομα τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ ἦταν ἕνας ἄκρατος συγκεντρωτισμός ὅπου τά μέλη τοῦ κόμματος ἀπλῶς ὑπάκουαν, καί τά ἄλλα γνωστά. Ὅμως ἀρνούμενοι ριζικά αὐτήν τή μορφή ὀργάνωσης πρέπει ταυτόχρονα νά θυμόμαστε ὅτι αὐτά τά κόμματα ἦταν τά μόνα πού ἀντιστέκονταν στό καθεστῶς μέ ὅποια μορφή κι ἄν ὑπῆρχε αὐτό. Θέλω νά πῶ ὅτι καί ἐσῦ, κι ἐγώ, ἄν ζούσαμε τότε, σέ κάποιο ἀπό αὐτά τά σταλινικά κόμματα θά βρισκόμαστε. Ἐτσι ὑποπεύομαι. Ἐν πάση περιπτώσει, θέλω νά καταλήξω ὅτι ὅταν ἀναφέρεσαι στή θεωρία, φτάνουμε καί στό σημείο ὅπου πρέπει νά σταματήσουμε γιά νά δοῦμε τί εἶδους κόμμα θέλουμε νά φτιάξουμε. Καί ἕνα ἀπό τά στοιχεία τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας εἶναι ὅτι ἕνα κόμμα τό ὁποῖο συμπυκνώνει μία θέληση ἐπαναστατικῆς ἀνατροπῆς ἔστω κι ἄν εἶναι ὀλιγάριθμο καί περιορισμένο, ἔχει τή δυνατότητα νά διαπαιδαγωγεῖ κοινωνι-

κές κατηγορίες καί τάξεις, νά καταστήσει τίς ιδέες πού τό συνέχουν ὕλική δύναμη καί στό βαθμό πού οἱ τάξεις αὐτές ἀρχίζουν νά κινοῦνται πρὸς τήν ἀνατροπή νά γίνει ἡ καρδιά τους, τό μυαλό τους. Ἄν δέν ἔχεις μία βολονταριστική στάση, σήμερα, τότε μέ τήν ὑπάρχουσα κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας δέν ἔχει καν νόημα ἡ συζήτηση ἀριστερῶν πού θέλουν νά φτιάξουν ἕνα κόμμα ἀνατροπῆς.

Σ. Καράγιωργας: Θέλω νά πῶ τό ἐξῆς: ἀνεξάρτητα ἀπό τόν τίτλο, πού βέβαια ἔχει μία ἱστορία πίσω καί ἴσως μία θεωρία, ἄν κοιτάξουμε τήν ἑλληνική πραγματικότητα θά διαπιστώσουμε ὅτι γίνεται κάτι σπουδαῖο. Δημιουργεῖται ἕνα ἄλλο ιδεολογικό-πολιτικό μπλόκ ἐξουσίας μέ τό ΠΑΣΟΚ. Ἄν αὐτό τό δεχόμεστε τότε ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη νά δημιουργηθεῖ ἕνα ἄλλο ἀντίπαλο ιδεολογικό μπλόκ. Αὐτός πρέπει νά εἶναι ὁ βασικός σκοπός τοῦ καινούργιου κόμματος γιά τό ὁποῖο συζητᾶμε. Αὐτό δέν ἔγινε οὔτε μπορεῖ νά γίνει μέ τό ΚΚΕ ἢ μέ τό ΚΚΕ ἔσ. Δηλαδή τόν φορέα τόν βλέπω νά παίζει τό ρόλο ιδεολογικοπολιτικῆς ὀργάνωσης, εἶναι αὐτό πού λείπει ἀπ' αὐτό τόν τόπο...

Δ. Ψυχογιός: Τό ἐρώτημα ὅμως εἶναι, τί ἔχει πάρει τό ΠΑΣΟΚ ἀπό τήν παραδοσιακή ἀριστερά σέ ιδεολογικό-πολιτικό ἐπίπεδο; Ἄν δηλαδή μπορεῖ κανεῖς νά ἀντιπαρατεθεῖ στό ΠΑΣΟΚ μέ τά ὅπλα τῆς παραδοσιακῆς ἀριστερᾶς ἢ χρειάζονται καινούργια ἐργαλεῖα.

Α. Ἐλεφάντης: Τό ΠΑΣΟΚ πῆρε ἀπό τήν ἀριστερά τόν ἀντιφασισμό, τήν ἀντιδεξιά γραμμή, τήν πάλη κατά τῶν καθεστῶτων ἀνωμαλίας κ.λπ., πῆρε δηλαδή στοιχεία τά ὁποῖα κάποια ἐποχή εἶχαν σημασία, διότι βεβαίως τό 1940 ὑπῆρχε πρόβλημα φασισμού καί τό 1950 ὑπῆρχε πρόβλημα δημοκρατίας σέ μία ἐποχή πού εἶχε πάψει νά ὑπάρχει τό πρόβλημα.

Σ. Καράγιωργας: Ἄς ἐπιστρέψουμε στό καινούργιο κόμμα. Δέν θά πρέπει, κατά τήν γνώμη μου, νά ἔχει τή στρατηγική καί τακτική πού ἀκολούθησαν τά ἀριστερά κόμματα ἀπό πρίν τό πόλεμο. Πρέπει δηλαδή νά ὑπάρξουν ἄλλα αἰτήματα, ἄλλοι στρατηγικοί καί τακτικοί στόχοι πού θά σχετίζονται μέ τή σημερινή πραγματικότητα. Κι ἐδῶ ὑπάρχει δυσκολία, στό συγκεκριμένο προσδιορισμό τῆς στρατηγικῆς τοῦ νέου φορέα, τοῦ νέου κόμματος.

Α. Ἐλεφάντης: Κατ' ἐμέ, ἕνα κομμουνιστικό κόμμα, ἕνα κόμμα δηλαδή πού ἐγγράφεται σέ μία ἀντικαπιταλιστική προοπτική, σέ μία προοπτική ἀνατροπῆς τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων παραγωγῆς, τῶν ἀστικῶν κοινωνικῶν σχέσεων καί τοῦ ἀστικοῦ κράτους, εἶναι ὑποχρεωμένο πρίν ὀτιδήποτε ἄλλο, νά λειτουργήσει μέ βάση τήν ἀντίληψη τοῦ κοινωνικοῦ σχίσματος, δηλαδή τοῦ ἀσυμβίβαστου μεταξύ τοῦ καπιταλιστικοῦ καί τοῦ ἀντικαπιταλιστικοῦ μπλόκ. Τό ἕνα μπλόκ εἶναι ὑπαρκτό, ἀρθρωμένο, μέ τούς μηχανισμούς του, τά μέσα του, τίς ιδεολογίες του κ.λπ., ἐνῶ τό ἄλλο ὑπάρχει εἴτε μέ τή μορφή αὐθόρμητων κινήσεων τῆς βάσης, στό ἐπίπεδο δηλαδή τῆς παραγωγῆς, καί αὐθόρμητων παραστάσεων πού ὅμως δέν ἀνάγονται στό ἐπίπεδο τῆς πολιτικῆς καί τῆς ιδεολογίας, εἴτε ὑπάρχει μέ τή μορφή τῆς θεωρίας. Νομίζω πὸς ἀπό αὐτό τό σημείο ὀφείλει νά ἐκκινεῖ ἕνα κομμουνιστικό, ἕνα

άντικαπιταλιστικό κόμμα, από τό αν και κατά πόσο έχει ή μπορεί να διαμορφώνε εκείνη τή θεωρία πού θά εισβάλει στό άδιαμόρφωτο ιδεολογικό συγκρότημα τάξεων και στρωμάτων για να τις μετασηματίσει ώστε να διαμορφωθεί ένα πολιτικό ύποκειμένο αντίπαλο του άστικού. "Αν δέν υπάρχει αυτή ή προϋπόθεση τότε όλες οι πολιτικές δέν μπορεί παρά να είναι ρεφορμιστικές και να εγγράφονται στην άστική πρόοπτική. Κομμουνιστικό κόμμα για μένα σημαίνει τήν αντίπαλη θεωρία, ιδεολογία και πράξη, και ή όποια άρθρώνεται με έναν όρισμένο τρόπο, έναντιον του υπάρχοντος άστικού ήγεμονικού συγκροτήματος.

Σ. Καράγιωργας: Μά αυτό άκριβώς είπα πριν, από αυτή τήν προϋπόθεση ξεκίνησα, αυτό έννοούσα όταν μίλησα για ιδεολογικό και αντιιδεολογικό μπλόκ. "Αλλά πέρα από αυτή τή γενική στρατηγική, ό άλλος σου λέει δέν έχετε έναλλακτική λύση, δέν έχετε άπάντηση στα συγκεκριμένα θέματα. Τι λές, λοιπόν, είμαι αντίθετος σε όσα κάνει ή άστική κυβέρνηση;

Δ. Ψυχογιός: Στην ταξική-κοινωνική τομή πού αναφέρθηκες "Αγγελε, προφανώς δέν θά διαφωνήσουμε. "Εβαλες όμως κάποιο περιορισμό στη κοβέντα σου πού ίσως δέν διευκολύνει. Είπες «μικρό ή μεγάλο δέν έχει σημασία». Τό «μικρό» τό σχετίζω μ' αυτό πού πριν ό "Αριστείδης Μπαλτάς άποκάλεσε βολонταριστική άποψη. Γιατί πρέπει πάντοτε να έχουμε ύπόψη τήν πολιτική άποτελεσματικότητα, άλλως τί σημασία έχουν όλα αυτά; Τελικά κάπου τό θέμα του μεγέθους γίνεται κρίσιμο και δέν μπορούμε να τό παραβλέπουμε. Και θά 'θελα εδώ να θίξω άκόμα ένα σημείο. "Η σημερινή κατάσταση κάπου μάς βολεύει όλους, και τά μέλη του ΚΚΕ έσ. και όσους βρίσκονται άπ' έξω: συμφωνούμε, διαφωνούμε, συνεργαζόμαστε, τσακωνόμαστε και είμαστε όλοι ίκανοποιημένοι. "Ομως τό πολιτικό άποτέλεσμα πού παράγεται είναι μηδενικό.

Α. Μπαλτάς: Μέχρι στιγμής είναι μηδενικό τό άποτέλεσμα και τό θέμα του μεγέθους παίζει κάποιο ρόλο, αλλά αν θέλουμε να έντοπίσουμε τή συζήτηση στο τί πραγματικά υπάρχει σήμερα, ποιά είναι πράγματι τό πρόβλημα, αν συμφωνήσουμε έστω μεταξύ μας ότι τό πρόβλημα είναι μία μορφή πολιτικού ύποκειμένου πού θά συμπυκνώσει στοιχεία του κοινωνικού σχίσματος και θά γίνεται τό αντίπαλο δέος του άστικού μπλόκ έξουσίας, αν δεχτούμε ότι αυτό είναι τό ζητούμενο, κι αν δεχθούμε επίσης ότι αυτό τό ζητούμενο μόνο του δέν φτάνει, αν δέν άρθρωθεί με κάποια συνολική πολιτική πρόταση, τότε προκύπτει άμέσως ένα συμπέρασμα πού λέει ότι τό ΚΚΕ έσ. δέν διαθέτει αυτά τά στοιχεία. Τό άμεσο καθήκον επομένως είναι να διαμορφώσουμε μία έναλλακτική πολιτική πρόταση, μέσω της όποίας θά συνδιαλλαγούμε με πολεμικούς όρους, αν χρειαστεί, με τό ΚΚΕ έσ. Τό πρόβλημα όμως είναι ότι παρ' ότι μοιάζει σ' αυτή τή φάση της συζήτησης να συμφωνούμε όλοι, έτσι όπως έχει τεθεί τό θέμα και από τή μεριά του ΚΚΕ έστω. και από τή μεριά των λεγόμενων άνέντακτων, δέν μοιάζει να προωθεί αυτού του είδους τήν προοπτική. "Η δική μου τουλάχιστον έντύπωση είναι ότι συγκρούονται δύο μετα-

φυσικές προτάσεις. "Η μία λέει ότι αν δέν λυθεί τό πρόβλημα του φορέα δέν μπορούμε να μιλήσουμε για πολιτική, ή άλλη λέει αν δέν μιλήσουμε για πολιτική δέν μπορεί να λυθεί τό πρόβλημα του φορέα. Είναι δύο άσύμβατες θέσεις πού δέν βγάζουν πουθενά.

Σ. Καράγιωργας: Βέβαια υπάρχει και τρίτη λύση, ότι δηλαδή ό καινούργιος φορέας θά διευκολύνει να χαραχθεί μία πολιτική στό πλαίσιο πού είπαμε πριν.

Α. Ήλεφάντης: Έδώ θέλω να διαφωνήσω. "Ο καινούργιος φορέας δέν θά φτιαχτεί με καινούργια ύλικά. Με τά ίδια παλιά ύλικά θά φτιαχτεί, δηλαδή με τους ανθρώπους του ΚΚΕ έσ., κάποιους άνέντακτους, επομένως και με τις ιδέες πού κουβαλάνε αυτοί οι άνθρωποι. Και κάνω μία ύπόθεση. "Εστω ότι όλοι, οι πάντες, συμφωνούν να γίνει ένα καινούργιο κόμμα και ό καθένας να προσφέρει αυτό πού ήδη έχει, ιδέες, πεποιθήσεις προγράμματα κ.λπ., για τήν οικοδόμηση του νέου φορέα. Και επειδή τά ύλικά αυτά είναι τά παλιωμένα και φθαρμένα, παλιό και φθαρμένο θά είναι οτιδήποτε προκύψει από αυτά. Γιατί τίποτα δέν θά αλλάξει αν δέν αλλάξουν οι άντιλήψεις των ανθρώπων. Γι' αυτό και είναι χρήσιμη ή συζήτηση και ή σύγκρουση σε θέματα πολιτικής γραμμής. Μόνο ή διαμάχη μπορεί να τροποποιήσει τις άντιλήψεις των ανθρώπων και άρα να προέλθει κάτι πραγματικά καινούργιο. Έδώ όμως εμφανίζονται οι δυσκολίες. Τό αίτημα του κοινωνικού σχίσματος δέν είναι ύπαρκτό κοινωνικό αίτημα, δέν προκύπτει από τήν πάλη των τάξεων στην "Ελλάδα σήμερα. Είναι μία θεωρητική κατασκευή. Δέν έχουμε δηλαδή τις τάξεις και τά στρώματα πού μέσα από τήν πραγματική τους κίνηση να παράγουν άντιλήψεις του κοινωνικού σχίσματος. "Ολόκληρη σχεδόν ή έλληνική κοινωνία παράγει κορπορατισμό, συντεχνιακό πνεύμα, διεκδικήσεις ρεφορμιστικού τύπου. Βεβαίως τό φαινόμενο έχει έρμηνεία, αλλά ή έρμηνεία δέν αντικαθιστά τήν έλλειψη. Μπορεί, ίσως, να έχουμε μία θεωρία περί κοινωνικού σχίσματος πού προβάλλεται όμως σε μία κοινωνία έχθρική, κι αυτό κατ' έμέ είναι τό μεγαλύτερο πρόβλημα. "Αν υπάρχει, κι αν όχι πώς μπορεί να υπάρχει μία κοινωνική διαθεσιμότητα για τις ιδέες της άνατροπής.

Σ. Καράγιωργας: Είτε μείνει τό ΚΚΕ έστω. ως έχει, είτε γίνει νέος φορέας ή ανάγκη να αλλάξουν οι άντιλήψεις των ανθρώπων παραμένει. "Ο καινούργιος φορέας διευκολύνει αυτή τή διαδικασία, αυτό μόνο. "Ομως τό ουσίως είναι άλλο. Βέβαια όταν εμφανίζεται μία έκτακτη κατάσταση όπως ό φασισμός, τότε εύκολα προσφέρεται μία ιδεολογία, για άγώνα, πάλη και συσπείρωση. Σε ήρεμες περιόδους όμως ή άστική τάξη διαθέτει τρόπον να ένσωματώνει στρώματα εργαζόμενων στο σύστημα, κι αυτό γίνεται πιο εύκολο σε περιόδους οικονομικής σταθερότητας. "Ομως σε περιόδους οικονομικής κρίσης όπως ή σημερινή, ό καπιταλισμός έχει τό δίλημμα ή να προχωρήσει τή συσσώρευση όποτε δέν έχει παροχές και άρα πολλαπλασιάζονται οι δυνάμεις πού μπορούν να ένταχθούν σε φορέα ρήξης ή να προσφέρει παροχές εξασφαλίζοντας τή συναίνεση όποτε δέν γίνεται συσσώ-

ρευση και ή κρίση συνεχίζεται. "Αλλά τά πρώτα σημάδια δείχνουν ότι πηγαίνουμε προς τήν πρώτη επιλογή, τις περικοπές έστω δειλά δειλά. Κι αυτό πρέπει να εκτιμήσουμε, ότι θά υπάρξουν εκείνα τά κοινωνικά στρώματα πού θά πληγούν, πού θά άγανακτήσουν κατά του συστήματος.

Δ. Ψυχογιός: Δέν συμφωνώ με τή γνώμη πού λέει ότι ίδιοι άνθρωποι θά είναι, ίδια πράγματα θά λένε, κι άπλως θά βρουν στέγη πέντε-έξι άστεγιοι πού κυκλοφορούν. Γιατί αν ξεκινήσουν οι διαδικασίες ίδρυσης νέου κόμματος —αν τό "Εσωτερικό τό θελήσει— πιστεύω πως πότε θά κινητοποιηθούν άλλες δυνάμεις πού ξεπερνούν τόν κύκλο των γνωστών και πεπαλαιωμένων.

Γιατί ύποτιμάμε τή δυναμική των ιδεών μας και των κοινωνικών συγκρούσεων; Νομίζω δε ότι ένα νέο κόμμα πού δέν θά βαρύνεται από τά πράγματα και τά σφάλματα του παρελθόντος μπορεί να 'ναι άποτελεσματικό. Τώρα σχετικά με τό αν ό σοσιαλισμός άποτελεί αίτημα της κοινωνίας θέλω να παρατηρήσω τά εξής: αν μείνουμε στην παλιά άποψη ότι ό σοσιαλισμός προϋποθέτει ίσχυρή εργατική τάξη — κάτι πού δέν άποδείχτηκε πουθενά— τή στιγμή μάλιστα πού έχει άρχισει να μειώνεται τό σχετικό βάρος της εργατικής τάξης μέσα στον κοινωνικό σχηματισμό...

Α. Ήλεφάντης: "Ηθελα άπλως να δείξω τό περίπλοκο του πράγματος, ό καπιταλισμός είναι σε κρίση, είτε με μικρή ή μεγάλη εργατική τάξη κι είναι σε κρίση για τους λόγους πού έλεγε πριν ό Καράγιωργας, και άρα τό πρόβλημα της έξόδου τίθεται άντικειμενικά.

Δ. Ψυχογιός: Τίθεται άντικειμενικά και τίθεται με όρους όχι της παραδοσιακής θεωρίας πού αναφέρεται άποκλειστικά στην εργατική τάξη και στην κρατικοποίηση. Για παράδειγμα ή κλασική θέση και του Μάο και του Στάλιν ότι ή μικροϊδιοκτησία γεννά τόν καπιταλισμό ίσχυει; "Εγώ δέν τό πιστεύω αυτό. Πρέπει να τά δούμε όλα αυτά, ζούμε σε μία χώρα μικροϊδιοκτητών. Πάντως τό ΠΑΣΟΚ πέρα από τά οικονομικά προβλήματα πού προανέφερε ό Καράγιωργας θά άντιμετωπίσει και άλλες δυσκολίες. Οι όπαδοί του σύν τώ χρόνω θά διαπιστώνουν ότι τό ΠΑΣΟΚ, ή ήγεςία του, έντάσσονται όλοένα στα ύπαρκτα κυκλώματα έξουσίας κι αυτό δέν μπορεί παρά να δημιουργήσει προβλήματα σε κοινωνικές κατηγορίες πού τις έπεισαν ότι τό ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση σημαίνει ό λαός στην έξουσία.

Α. Μπαλτάς: "Εχουν τεθεί νομίζω τρία θέματα. "Ενα είναι ότι υπάρχει θεωρητικό κενό σχετικά με τό ποιες δυνάμεις μπορούν να στηρίξουν τήν άνατροπή του καπιταλισμού, ένα δεύτερο θέμα είναι οι εκτιμήσεις για τήν κρίση, τις διεξόδους της, και πως τό ΠΑΣΟΚ θά άντιδράσει, και ένα τρίτο θέμα είναι ή δημιουργία του νέου κόμματος, κατά πόσο τό άπαιτεί ή συγκυρία, κατά πόσο θά μπορούμε να άντεπεξέλθει στα ζητήματα πού θέτει ή κρίση. Θά σταθώ στο τρίτο θέμα. Είπε πριν ό Καράγιωργας ότι ή δημιουργία ενός νέου κόμματος θά διευκολύνει στο ξεπέρασμα των άγκυλώσεων, ξεπερασμένων στρατηγικών, κ.λπ. "Ετσι όπως είναι ή κατάσταση στο ΚΚΕ έστω. αυτή τή στιγμή,

ὅπως ἐξελισσεται ἡ ἐσωκομματική συζήτηση, φοβούμαι ὅτι αὐτή ἡ ἄποψη ὄχι μόνο δέν διευκολύνει τήν ἀλλαγὴ τῶν ἀντιλήψεων, ἀλλὰ ἐνδεχομένως θά λειτουργήσει ἀντίθετα. Διότι ὑπάρχει πάντα μιά ἰσχυρή μερίδα στό ΚΚΕ ἐσωτ. πού λέει ὅτι πρέπει νά εἶμαστε ἡ ἀριστερή-κριτική συνείδηση τοῦ ΠΑΣΟΚ, νά βοηθήσουμε νά ξεβαλτώσει ἡ ἀλλαγὴ κ.λπ. Ὑπάρχουν ἐπίσης αὐτοὶ πού ἐξακολουθοῦν νά προσβλέπουν πρὸς τὸ ΚΚΕ, πρὸς ἓνα μπλόκ τῆς ἀριστερᾶς ἐνόμης μιάς στρατηγικῆς σύγκλισης. Μιά συζήτηση γιὰ τὸ φορέα δίνει σ' αὐτές ἀκριβῶς τὶς τάσεις μεγάλη εὐελιξία. Ὡς πρὸς τὸ ΚΚΕ εἶναι σαφές ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου ἐξαλείφει τὸ μείζον πρόβλημα πού ἔχετε καί θέτει τὸ ΚΚΕ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ΠΑΣΟΚ ξαναδίνεται ἡ δυνατότητα στό ΚΚΕ ἐσωτ. νά ξαναπροβάλλει μιά πολιτικὴ «κριτικῆς ὑποστήριξης» πρὸς τὸ ΠΑΣΟΚ. Δηλαδή δέν θεωρῶ καθόλου δεδομένο ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὸ φορέα βοηθᾷ στό ξεμπλοκάρισμα.

Α. Ἐλεφάντης: Θά πρόθετα καί τὸ ἐξῆς: ὑπάρχει ἐπίσης ἡ τάση ἐκείνη, μέσα καί ἔξω ἀπὸ τὸ ΚΚΕ ἐσωτ. πού μιλώντας γιὰ εὐρύτερο φορέα, εὐρύτερο σχῆμα, κ.λπ. στά πρότυπα τῆς προδικτατορικῆς ΕΔΑ, δέν συμμερίζεται τὸ αἶτημα τῆς ἀντικαπιταλιστικῆς ρῆξης, διότι τὸ θεωρεῖ ξεπερασμὸ ἱστορικά. Δηλαδή νά τὸ πῶ διαφορετικά: Θέλουν ἓνα δημοκρατικὸ ΠΑΣΟΚ. Ἐτσι ὁ νέος φορέας εἶναι τὸ ἀνάκατωμα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐτερόκλητων τάσεων: τὸ φιλο-ΚΚΕ καί φιλοσοβιετικὸ στοιχείο, τὸ φιλο-ΠΑΣΟΚ στοιχείο καί ἄλλα διάφορα. Βλέπω δηλαδή πὼς ὅλη αὐτή ἡ ὑπόθεση θά μᾶς ἀποπροσανατολίσει, θά μᾶς βάλει νά κουνεντιάζουμε ὀργανωτικά θέματα, μέ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἐπὶ ὀκτάμηνο τὸ ΚΚΕ ἐσωτ. ἀντὶ νά προετοιμάζεται γιὰ τήν ἐκλογικὴ σύγκρουση μέ τὸ ΠΑΣΟΚ συζητοῦσε γιὰ πρόεδρο καί γραμματέα. Ὑπάρχει ὅμως κι ἄλλη πλευρά.

Γιὰ νά γίνει ἓνα κόμμα χρειάζεται μιά θεωρία, δέν ἀρκοῦν οἱ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων. Σέ ὅλη τὴ συζήτηση περὶ φορέα δέν ὑπάρχει ἴχνος παρόμοιας θεωρίας, παρά μόνο μιά συναισθηματικὴ ἐκκλήση. Ἀναγκαστικά λοιπὸν ἡ συζήτηση πρέπει νά ἐντοπισεῖ στά πολιτικὰ στοιχεῖα πού συγκροτοῦν καταρχὴν ἓνα κόμμα καί στά ἰδεολογικὰ στοιχεῖα.

Ἐνα ἄλλο ζήτημα εἶναι ὁ τίτλος, εἶχε κάποιο νόημα παλαιότερα, τὴν ἐποχὴ τῆς διάσπασης τοῦ ἱστορικοῦ ΚΚΕ. Στὴ συνέχεια οἱ ἱστορικοὶ κομμουνιστές τῆς ἀνανέωσης διαχειρίστηκαν τὴν ὑπόθεση τῆς διάσπασης ἔτσι πού χάρισαν τὸν τίτλο στὴ φιλοσοβιετικὴ τάση, καί σήμερα εἶναι ἄλλως οἱ «ἐσωτερικοί». Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι δευτερεύον. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἡ πολιτικὴ, ὁ χαρακτήρας, ἡ φυσιογνωμία καί ἡ θεωρία βάσει τῆς ὁποίας συγκροτεῖται ἓνα κόμμα ἀριστερό. Καί ἐπειδὴ στὴ συζήτηση περὶ φορέα δέν τίθενται τέτοια ζητήματα, ἡ ὅλη ὑπόθεση παραμένει ἀσαφής.

Σ. Καράγιωργας: Ὅλες αὐτές οἱ παρατηρήσεις βρίσκονται στό ἐπίπεδο τοῦ ὑποκειμένου καί τῶν βουλήσεων τῶν διαφόρων προσώπων. Ξεχνᾶμε τί γίνεται στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα πού ἀσκεῖ πίεση στά ὑποκείμενα. Μιά ἐκτίμησή μου εἶναι ὅτι στὴ δυναμικὴ του τὸ κράτος, μέ τὴ πολιτικὴ πού θά ἀναγκαστεῖ νά

ἀκολουθήσει τὸ ΠΑΣΟΚ, θά υἱοθετήσῃ μιά πολιτικὴ ἀπέναντι στοὺς ἐργάτες, στοὺς ἀγρότες, στοὺς μικρομεσαίους, θά φανεῖ δηλαδή ὅτι τὸ ΠΑΣΟΚ δέν διαχειρίζεται ἀπλῶς τὸν καπιταλισμὸ, ἀλλὰ θά χρησιμοποιήσει καί σκληρὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐξοδὸ ἀπὸ τὴν κρίση. Αὐτὸ θά δημιουργήσει ἄλλο κλίμα —καί πρόκειται γιὰ βραχυχρόνια ἐκτίμηση— πού θά ἐπηρεάσει τὰ ὑποκείμενα πρὸς τὴν κατεύθυνση διαμόρφωσης ἀπόψεων σάν αὐτές πού πρὶν περιγράψαμε. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἂν ἀπὸ τώρα μπορεῖ ἡ Ἀριστερὰ νά ἐκμεταλλευτεῖ τὶς συνθήκες παίρνοντας πρωτοβουλίες. Κι αὐτὸ δέν μπορεῖ νά γίνει μέ τὸ ΚΚΕ ἐσ. ὡς ἔχει.

Ἐλεφάντης: Θά ἤθελες νά συνοψίσεις τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ ΚΚΕ ἐσωτ. δέν εἶναι σέ θέση...

Σ. Καράγιωργας: Μέ δύο κουβέντες, θά ἴλεγα ὅλη του τὴν ἱστορία ἀπὸ κεῖ πού ξεκίνησε μέχρι ἐκεῖ πού ἔφτασε. Ξεκίνησε ἀπὸ ἓνα σχίσμα, κράτησε πολιτικὴ ἀντί-ΚΚΕ καί νομιμοποίησε τὸ ΠΑΣΟΚ, ὡς ἀριστερό κόμμα. Εἶναι ἀμαρτίες ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὸ ΚΚΕ ἐσωτ. δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγεῖ. Ἄς μὴν πᾶμε στὴν ΕΑΔΕ, ἢ σέ μιά ἥλια ρεφορμιστικὴ πολιτικὴ, οὔτε κἀν σκληρῆ. Αὐτὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ΚΚΕ ἐσωτ.

Α. Ἐλεφάντης: Θά πρόσθετα ἐπίσης ὅτι διατηρεῖ ἄσχημες σχέσεις μέ τὸ μαρξισμό, ἄσχημες σχέσεις μέ τὴν ἱστορία του, ὅτι τὶς νέες ἰδέες τὸ ΚΚΕ ἐσ. τὶς εἰσπράττει ἀφοῦ ἔχουν ἐπικρατήσει, κλασικὸ παράδειγμα ἡ κριτικὴ τῶν ἀνατολικῶν κοινοῶν...

Δ. Ψυχογιός: Ἐπομένως βάζεις ἓνα πρόβλημα θεωρίας, ἡ θεωρία ἔχει ἓνα κόμμα...

Α. Ἐλεφάντης: Αὐτὸ εἶναι συνυφασμένο μέ τὴν ἱστορία τοῦ ἱστορικοῦ ΚΚΕ τὸ ὁποῖο φτιάχτηκε μαζί μέ τὸ σταλινισμό, δέν προϋπῆρχε τοῦ σταλινισμού. Εἰδικὰ τὸ ἐλληνικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα διαμορφώνεται ὡς κόμμα τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου χωρὶς νά ἔχει προηγουμένη παράδοση ἐργατικῶν ἀγώνων καί κινημάτων, φτιάχεται μαζί μέ τὸν ὕστερο τριτοδιεθνισμό. Καί δέν συμφωνῶ μέ τὴν ἄποψη ὅτι ἡ Τρίτη Διεθνὴς εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα ἀπὸ τὸ 1919 ἕως τὸ 1943. Δηλαδή ὁ σταλινισμὸς εἶναι ἐκεῖνος πού διαμορφώνει τὸ ΚΚΕ. Αὐτὸς ἄλλωστε προσφέρει τὴν κύρια πολιτικὴ παιδεία στὸν Ἑλληνα ἀριστερό. Ἀκόμη καί πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν καταδικάσει πολιτικὰ τὸν σταλινισμό διατηροῦν τὸν θεωρητικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ «μαρξισμού-λενινισμού» πού εἶναι ἡ πεμπτοσύνη τοῦ σταλινισμού. Δυστυχῶς τὸ ΚΚΕ ἐσωτ. ἀπέτυχε στὴν ἀνασκευή τῶν θεωρητικῶν του καταβολῶν, καί δέν μπόρεσε νά ξανασυναντήσῃ τὴν θεωρία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὰ ἐργα τοῦ Μάρξ, τοῦ Λένιν, τοῦ Γκράμσι...

Δ. Ψυχογιός: Κάνεις μιά ἀναγωγὴ στὴν παιδικὴ ἡλικία τοῦ κομμουνισμού.

Α. Ἐλεφάντης: Δέν κάνω καμιά ἀναγωγὴ στὴν παιδικὴ ἡλικία. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι ὁ σταλινισμὸς ἀποτελεῖ συστηματικὴ ἀναίρεση τοῦ Λένιν καί τοῦ μαρξισμού.

Δ. Ψυχογιός: Προσωπικὰ διαφωνῶ μαζί σου ὡς πρὸς τὸ ἂν ἀποτελεῖ ἀναίρεση τοῦ λενινισμού, ὅμως αὐτὴ τὴ στιγμὴ βρισκόμαστε νά συζητᾶμε ἂν ἔχει διαφορά ὁ λενινισμὸς ἀπὸ τὸ σταλινισμό, δέν μπορούμε δηλαδή νά συζητήσουμε ἄλλα προβλήματα γιὰ εἶμαστε ἐγκλωβισμένοι στό ἐσωτερικὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος. Δέν μπορούμε ἄραγε νά τὸ ἀφήσουμε στὴν ἄκρη καί νά δοῦμε πὼς προχωρᾶμε;

Κατ' ἐμέ τὸ μόνο κόμμα πού ἔχει «θεωρία» εἶναι τὸ ΚΚΕ. Ἐχει τὸν μαρξισμό-λενινισμό, εἶναι συνεκτικὸς ὡς θεωρία, κι αὐτὸ συνεπές μέ τὸν ἑαυτό του —ἀσχετα μέ τὸ ἂν εἶναι συνεπές μ' αὐτὰ πού «διδάσκει ἡ ζωή».

Ρωτᾶς Ἄγγελε, στό πλαίσιο ποιᾶς θεωρίας προτείνεται ἡ δημιουργία νέου κόμματος. Ἐτσι φέρνεις τὸν ἄλλον σέ μειοψηφικὴ θέση. Δέν ὑπάρχει κάποια ἐτοιμὴ θεωρία —οὔτε ἐσύ οὔτε κανεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ ΚΚΕ ἔχει αὐτὴ τὴ στιγμὴ— καί τελικὰ πιστεύω ὅτι δέν εἶναι θέμα θεωρίας μέ τὴν ἔννοια τοῦ πλήρους οἰκοδομήματος πού ἀπαντᾶει σέ ὅλα.

Α. Ἐλεφάντης: Εἶναι προφανές ὅτι πολιτικὴ καί θεωρία δέν εἶναι συνώνυμα, τὰ ἐπίπεδα εἶναι διακριτὰ, ἀλλὰ καμιά πολιτικὴ δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἂν δέν ἔχει θεωρητικοποιηθεῖ τὸ ἀντικείμενό της.

Δ. Ψυχογιός: Σύμφωνα. Ἐκεῖ πού εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς πρότασης εἶναι ὅτι δέν ἔχει συγκροτημένη θεωρία. Νά ποῦμε ὅτι εἶμαστε μαρξιστές σίγουρα δέν φτάνει, δέν ὀρίζεται τὸ πεδίο ἀφοῦ δέν περιέχει συγκεκριμένη μαρξιστικὴ ἐπεξεργασία.

Α. Ἐλεφάντης: Ἐντέλει εἶναι μιά ἀδυναμία ἀπέναντι στό ἴδιο της τὸ ἀντικείμενο. Τὸ πολιτικὸ κόμμα εἶναι, κι αὐτὸ μιά πολιτικὴ πραγματικότητα, ἐπομένως πρέπει νά θεωρητικοποιηθεῖ ὥστε...

Δ. Ψυχογιός: Μά δέν διαφωνῶ σ' αὐτό. Ὑπάρχει ὅμως κάποια ἄλλη θεωρητικὴ πρόταση πού ἐμεῖς τὴν ἀρνούμαστε, ὥστε αὐτὴ ἡ πρόταση πού γίνεται ἀπὸ ἐμᾶς νά μπλοκάρεται στό γεγονός ὅτι δέν βασίζεται σέ κάποια θεωρία γιὰ τὸ κόμμα;

Α. Μπαλτᾶς: Ἐγὼ ἰσχυρίζομαι ὅτι ὑπάρχει ἡ δυνατότητα αὐτὴ τὴ στιγμὴ, ὅτι ἔχουμε μιά τεράστια ἐμπειρία, ἀπὸ ὅπου μπορούμε νά ἀντλήσουμε τὴ θεωρία περὶ κόμματος πού χρειαζόμαστε.

Δ. Ψυχογιός: Δέ διαφωνοῦμε...

Α. Μπαλτᾶς: Ὅχι, δέν συμφωνοῦμε ἀπολύτως. Κάτι τέτοιο θά προϋπέθετε ὅτι ἔχουμε ἄποψη γιὰ τὶς σχέσεις λενινισμού καί σταλινισμού. Ἄν δηλαδή θέλεις νά ἔχεις μιά θεωρία ἐπαρκὴ γιὰ τὶς συνθήκες καί συνάμα ἀποτελεσματικὴ, τὸ πρῶτο πού θά συναντήσεις εἶναι τὸ πὼς χαρακτηρίζονται οἱ ἱστορικὲς ἀνατροπὲς τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων καί κατ' ἐπέκταση τὸ πὼς χαρακτηρίζονται οἱ σχέσεις Λένιν-Στάλιν.

Δ. Ψυχογιός: Ἀριστείδη, κάνε τὴν πρότασή σου, ἐγὼ θέλω νά τὴν κουνεντιάσω ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι λενινιστικὴ ἢ σταλινικὴ, μέ τὶς θεωρητικὲς σου καταβολές, στοιχειοθετημένη στὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Ἄν θέλεις νά τσιτάρεις Λένιν κάνε το, αὐτὸ ὅμως δέ βαρύνει γιὰ

μένα, δέν μέ πείθει. Σημασία έχει τό άν μέ τά δικά μας πολιτικά εργαλεία καί τή δική μας πολιτική εμπειρία αυτό πού θά πείς στέκει κι όχι άν τό προβλέπει κάποιος τόμος τών *Απάντων* του Λένιν.

Α. Μπαλτάς: Έχω τήν πεποίθηση ότι θά διαφωνήσουμε πραγματικά, άν συζητήσουμε γιά τό ρόλο τής θεωρίας στή συγκρότηση κόμματος, στήν πολιτική αποτελεσματικότητα αυτού του κόμματος, στον τρόπο πού τό κόμμα βλέπει τήν ίδια του τή δράση, κ.λπ. Άλλά τό θέμα είναι νά διαπιστώσουμε ότι αυτή ή συζήτηση δέν έχει γίνει.

Α. Έλεφάντης: Καί ότι είναι αναγκαίο νά γίνει. Άλλιώς όλη ή συζήτηση περί νέου κόμματος κ.λπ. είναι μετέωρη.

Δ. Ψυχογιός: Όχι Άγγελε, είπες πρίν ότι θά μπλέξουμε σέ οργανωτική συζήτηση. Διαφωνώ απολύτως. Τό τελευταίο πράγμα πού έχει νά αντιμετωπίσει μία συζήτηση γιά τή συγκρότηση ενός κόμματος είναι τό οργανωτικό. Κανείς σ' αυτή τήν κουβέντα, εδώ μεταξύ μας δέν έβαλε οργανωτικά προβλήματα. Κουβεντιάζουμε πολιτικά προβλήματα σέ σχέση μέ τό νέο κόμμα, καί πολιτικά προβλήματα έχουμε νά λύσουμε. Τό κακό είναι ότι τά προβλήματα αυτά μπαινουν σέ βάση έτεροκαθορισμού, σέ σχέση μέ τό ΚΚΕ, μέ τό ΠΑΣΟΚ, κ.λπ. κι αυτό πρέπει νά ξεπεραστεί. Δέν δέχομαι ότι θά εμπλακει ό χώρος σέ οργανωτική συζήτηση άν τεθεί τό θέμα νέου κόμματος. Θά εμπλακει σέ μία πολιτική καί ιδεολογική συζήτηση, ή όποία είναι καί ή μόνη δυνατότητα απεμπλοκής.

Α. Μπαλτάς: Τότε θά δεχόσουν νά μπει ό χώρος σ' αυτή τή συζήτηση, μέ πρώτο θέμα ήμερήσιας διάταξης τό ποιά πρέπει νά είναι ή πολιτική του ένλόγου φορέα...

Δ. Ψυχογιός: Νά συζητάμε δίχως νά έχουμε δεχθεί τήν ανάγκη του νέου φορέα; Μά άν έσύ δέν έχεις πεισθεί ότι χρειάζεται ό φορέας πώς θά συζητάμε γιά τήν πολιτική του;

Α. Μπαλτάς: Έχω πεισθεί ότι τό ΚΚΕ έστω, είναι ανεπαρκές, άρα τίθεται θέμα. Πώς θά γίνει όμως ή συζήτηση; Τό πρώτο στοιχείο είναι ή πολιτική βάση τής μετεξέλιξης: σέ ποιά βάση θά κληθούν οι άνθρωποι νά συμμετάσχουν. Τό δεύτερο είναι μέ ποιά οργανωτική μορφή θά έξυπηρετηθεί καλύτερα αυτή ή πολιτική. Τρίτο καί λιγότερο σημαντικό, τό όνομα.

Δ. Ψυχογιός: Αφήνεις έντελώς άπ' έξω τό θεωρητικό καί ιδεολογικό μέρος, γιατί;

Α. Μπαλτάς: Τό έντάσσω στό πρώτο σημείο. Όταν μιλώ γιά πολιτική περιλαμβάνω καί αυτά.

Δ. Ψυχογιός: Η συζήτηση έχει νόημα στό βαθμό πού έχουμε πεισθεί γιά τήν αναγκαιότητα του νέου σχήματος. Δηλαδή αυτή ή συζήτηση στό πλαίσιο του ΚΚΕ έστω, δέν μέ ένδιαφέρει, γιατί ξερω ότι άνεξάρτητα από τά αποτελέσματά της θά είναι μία υπόθεση πολιτικά αναποτελεσματική.

Α. Μπαλτάς: Ίσως νά βρίσκεται εκεί ή διαφωνία μας.

Σ. Καράγιωργας: Έγώ παίρνω λίγο πρακτικά τά πράγματα, καί άς υποθέσουμε ότι άρχίζει μία τέτοια κουβέντα στό ΚΚΕ έστω.

καί έστω ότι καταλήγουμε σέ σωστές προτάσεις. Πιστεύετε ότι τό ΚΚΕ έστω, θά μπορέσει νά απογειωθεί, νά ξεφύγει από τό 2%; Θά μπορέσει νά παίξει τόν καταλυτικό ρόλο του άπεγκλωβισμού άριστερών μαζών από τό ΠΑΣΟΚ;

Α. Μπαλτάς: Πιστεύω ότι θά μπορέσει νά τό κάνει έξίσου μέ τό άν άντιστραφεί τό πρόβλημα. Όσο θά μπορέσει νά τό κάνει τό ΚΚΕ έσ. μ' αυτές τις προϋποθέσεις, άλλο τόσο θά μπορέσει νά τό κάνει καί ό νέος φορέας.

Σ. Καράγιωργας: Ξεχνάμε τήν ιστορία...

Α. Έλεφάντης: Σάκη, ή ιστορία δέν είναι μοίρα, καί όλες οι ιστορίες είναι κακές. Τήν ιστορία ή τήν έκλαμβάνουμε ως μοίρα καί άρα είναι μοιραίο νά συνεχίσει νά εξελίσσεται άσχημα ή ιστορία είναι αυτό πού έγινε καί έμεις εκ των υστέρων έχουμε ένα ρόλο άπέναντί της νά παίξουμε: νά τήν καταλάβουμε. Η κατανόηση τής ιστορίας έχει καί ένα καθαριστικό χαρακτήρα. Δηλαδή ξέρεις μέ τί σχετίζεται από τά ιστορικά προηγούμενα καί μέ τί δέθές νά 'χεις καμιά σχέση. Όσο κακή κι άν είναι μία ιστορία, ούτε σέ παρένθεση μπορούμε νά τήν κλείσουμε, ούτε θά πάροουμε ένα κοντάρι γιά νά πηδήσουμε από πάνω της. Άν τό ΚΚΕ έστω, άπέναντι στήν ιστορία του κομμουνιστικού κινήματος είναι λανθασμένο, είναι διότι αυτή τήν πάλη τήν έχει άρνηθεί. Σήμερα όμως πρέπει νά καταλάβουμε τί ήταν π.χ. ό άντιφασισμός, πώς λειτούργησε, άν θέλουμε νά 'χουμε κάποια σχέση μαζί του σήμερα ή όχι, τί ήταν ό σταλινισμός, κ.λπ.

Σ. Καράγιωργας: Πώς σηματοδοτούνται όλα αυτά στον κόσμο, όταν ό κόσμος έχει κατά κάποιο τρόπο χαραχθεί μέ αυτή τήν ιστορία, τά ξέρει, ξέρει ποιά πολιτική, ποιά στρατηγική άκολουθήθηκε. Θά κάνεις διπλό κόπο, μία νά βγάλεις από τή συνείδηση του κόσμου τήν παλιά αντίληψη καί μία νά του δώσεις μία νέα αντίληψη.

Α. Έλεφάντης: Διατείνομαι ότι ό κόπος ούτως ή άλλως είναι διπλός. Είτε μέ καινούργιο όνομα έμφανιστείς είτε παραμείνεις μέ τό παλιό.

Δ. Ψυχογιός: Άγγελε αυτά είναι τά προβλήματα του Έσωτερικού, γιατί τά βάζεις σέ μένα, αυτά άφορούν τους ανθρώπους πού είναι στό Έσωτερικό.

Α. Έλεφάντης: Γιά πολλούς λόγους, καί ένας έξ αυτών είναι ό εξής: Καινούργιος φορέας, μετεξέλιξη ή οτιδήποτε άλλο, είναι αδύνατο νά υπάρξει δίχως τις δυνάμεις πού είναι σήμερα στό ΚΚΕ έστω.

Δ. Ψυχογιός: Συμφωνώ, αλλά όχι νά μεταφέρει τό Έσωτερικό τά σημερινά του προβλήματα στο νέο κόμμα, π.χ. τό νά δικαιώσει ό Κύρκος τήν ΕΑΔΕ άπέναντι στα μέλη του ΚΚΕ έστω., δηλαδή νά χρεωθεί ό καινούργιος φορέας μέ τά παλιά ντράβαλα.

Α. Μπαλτάς: ... Άς άντιστρέψω τά ερωτήματα πού μου έκανε ό Καράγιωργας πρίν. Έστω ένας φορέας μέ κάποιο όνομα, μέ νέες μορφές όργάνωσης, μέ νέα πολιτική κ.λπ., ό όποιος κάνει τήν πρώτη του πράξη. Έμφανίζεται π.χ. μέ μία διακήρυξη. Δέν είναι προφανές ότι σύσσωμος ό τύπος, οι πάντες, θά πούν, είναι αυ-

τοί του Έσωτερικού, τής άνανεωτικής άριστεράς πού αλλάζανε άπλώς τίτλο...

Δ. Ψυχογιός: Μά αυτό μπορεί νά τό πεί όποιος θέλει, γιά κάποιο διάστημα έχοντας άλλη πολιτική αυτό θά σταματήσει. Δέν καταλαβαίνω γιατί τό νέο κόμμα πρέπει νά ασχοληθεί μέ τις παλιές ή πολύ πρόσφατες διαμάχες πού όλοι γνωρίζουμε.

Α. Μπαλτάς: Μά έστω ότι δέν άσχολεϊται καί έμφανίζεται μέ αυτή τή νέα μορφή. Δέν θά συνεχίσει ό *Ριζοσπάστης* νά λέει γιά τήν ΑΣΔΗΣ, δέ θά συνεχίσει τό ΠΑΣΟΚ νά λέει γιά «κόμμα των εκατό ύπογραφών»;

Α. Έλεφάντης: Τις ιστορίες τις παλιές δέν θά τις χρεωθεί τό νέο κόμμα σέ μία καί μόνο περίπτωση. Άν αυτού πού θά 'χουν τήν πρωτοβουλία νά τό φτιάξουν, ή βασική του στελέχωση, είναι πράγματι έντελώς νέοι άνθρωποι δέν προέρχονται από τό Έσωτερικό. Έπίσης άν ό νέος φορέας προκύψει μέσα από μία διάσπαση του σημερινού ΚΚΕ έστω. Άλλά καί τις δύο περιπτώσεις έγώ τις θεωρώ από ουτοπικές έως καταστροφικές. Πρέπει επομένως νά γίνει οικονομία τέτοιων φάσεων. Γιατί ποτέ δέν πίστεψα ότι μόνο μέ τήν πλήρη κατάρρευση του ΚΚΕ έστω., καί εκ του μηδενός, μπορεί νά φτιαχτεί ένα καινούργιο κόμμα. Μέσα στήν ύπάρχουσα τοπογραφία των άριστερών δυνάμεων, τό ΚΚΕ έστω, είναι τό στρατηγικό σημείο, καί αναγκαστικά ό,τι είναι νά γίνει θά γίνει μέ αυτό, κόντρα σ' αυτό ένδεχομένως αλλά μέ αυτό. Έπομένως είναι μοιραίο τό ΚΚΕ έστω, νά κουβαλήσει μαζί του καί τήν ιστορία του. Άρα άπέναντι σ' αυτή τήν ιστορία πού δέν είναι δυναμική καί ώραία έχει μία καί μόνο δυνατή άπάντηση. Νά τήν κατανοήσει, νά τήν εκλογικεύσει, νά σταθεί κριτικά άπέναντί της. Έπικαλούμαι δηλαδή τήν κομμουνιστική άρετή τής αυτοκριτικής.

Σ. Καράγιωργας: Η πράξη ένταξης στον ένιαίο φορέα είναι μία πράξη άρνησης καί αυτοκριτικής όλης τής ιστορίας...

Α. Έλεφάντης: Αυτό θά προϋπέθετε ότι ό κόσμος του ΚΚΕ έστω, θά άποφάσιζε νά ένταχθεί στο νέο φορέα.

Υπάρχει ένας κόσμος πού είναι ΚΚΕ έστω., οι όπαδοί, τά μέλη, οι φίλοι του, καί οι όποιοι θέλουν νά είναι αυτό πού είναι. Δέν μπορείς νά τους λές πάψτε νά είστε αυτό πού είστε...

Σ. Καράγιωργας: Βάζεις ένα κρίσιμο θέμα. Η γνώμη μου ήταν πάντα — τήν είχα πεί καί τή λέω καί τώρα — ότι άν τό ΚΚΕ έστω, δέν κάνει διεργασίες μέσα στα όργανά του, από τό Ε.Γ. καί τήν Κ.Ε. μέχρι τά συνέδριο, γιά νά άποφασίσει γιά τήν αναγκαιότητα ενός τέτοιου φορέα, τό πράγμα δέν προχωράει. Έπομένως πρώτα πρέπει νά ξεκαθαρίσει τό ΚΚΕ έστω, καί ύστερα θ' άρχίσουν οι όποιες διεργασίες. Είναι βασικό θέμα.

Δ. Ψυχογιός: Είναι προφανές. Τό θέμα αυτό έξαρτάται κυρίως από τή θέληση των όπαδών, των μελών, των στελεχών του ΚΚΕ έστω. Η έχουν άποκτήσει μία παραπλήσια άποψη μέ τή δική μας καί άρα μπορούμε νά κουβεντιάσουμε, ή όλα αυτά είναι τρικυμίες σ' ένα ποτήρι νερό. Όταν έγώ λέω ότι ό νέος φορέας δέν πρέ-

Στιγμαία

Έμ ξένη, έμ και Σουηδέζα

πει να είναι κομμουνιστικός, δέν ζητάω π.χ. από τόν Δρακόπουλο να δηλώσει ότι δέν είναι κομμουνιστής αλλά τό πρόβλημα μου είναι: ό Δρακόπουλος ως κομμουνιστής έχει συνειδητοποιήσει ότι για να γίνουν αποτελεσματικά αυτά τά όποια θέλει, υπάρχει ανάγκη για καινούργιες μορφές πολιτικής πράξης, πολιτικής θεωρίας, πολιτικής ιδεολογίας, και μπορεί να συνυπάρξει στό ίδιο κόμμα μέ έμένα που δηλώνω ότι δέν είμαι κομμουνιστής, πού δέν είμαι μαρξιστής - λενινιστής; Δέχεται αυτή τή συνύπαρξη σ' ένα κόμμα τάσεων, πιστεύει ότι αυτό μπορεί να έχει κάποια πολιτική δυναμική, τότε μπορούμε να προχωρήσουμε, άλλως...

Α. Έλεφάντης: Δέν ξέρω τί πιστεύει ό Δρακόπουλος, αλλά εγώ δέν θέλω να είμαι στό ίδιο κόμμα μ' ένα «μαρξιστή - λενινιστή», δηλαδή μ' ένα σταλινικό.

Ένα κόμμα του όποιου οί τάσεις και τά ρεύματα — και μάλιστα θεσμοποιημένα — πηγαινούν από τό σταλινισμό έως τόν άκραίο σοσιαλδημοκρατισμό, δέν μέ ενδιαφέρει, διότι τότε θα έπρεπε να ψάχνουμε ένα κόμμα μέ επίκεντρο τό ΚΚΕ...

Δ. Ψυχογιός: Υπάρχουν μερικά πράγματα δεδομένα, ότι δηλαδή υπάρχει μία κριτική του ΚΚΕ έσωτ. προς τό σταλινισμό, όχι όμως και του μαρξισμού - λενινισμού. Έξακολουθεί πάντα να όρίζεται ως μαρξιστικό - λενινιστικό κόμμα.

Α. Έλεφάντης: Όχι, αυτό δέν τό λέει πιά...

Δ. Ψυχογιός: Πώς, τό λέει, και ή Β' Πανελλαδική, όταν διεγράφη, διεγράφη στό όνομα του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Τότε είχα διαβάσει άρθρο μετά πολλά χρόνια μέ αναφορές στό μαρξισμό - λενινισμό και τόν δημοκρατικό συγκεντρωτισμό. Αλλά υπάρχει ταυτόχρονα μία πράξη, οί ίδιοι όρίζονται ως εύρωκομμουνιστές, κι αυτό δημιουργεί περιθώρια συνεργασίας. Τό θέμα όμως βρίσκεται στό άν αυτοί οί εύρωκομμουνιστές μπορούν να συνυπάρξουν μέ αυτοδιαχειριστές, μέ οικόλογους, μέ σοσιαλιστές, μέ τά νέα κοινωνικά κινήματα.

Α. Έλεφάντης: Πρέπει να γίνουν μερικές όροθετήσεις. Η οικολογία π.χ. είναι μία σημαντική υπόθεση και ή άριστερά έχει ανάγκη να τήν εντάξει μέσα στό δικό της κίνημα. Αλλά εν αρχή ήν ή πολιτική, είτε πρόκειται για τό ΚΚΕ έσωτ. είτε για τή μετεξέλιξη του. Αυτό που προέχει είναι να όριστούν οί πολιτικοί του άξονες, και δέν έννοώ έδω τί θα πούμε π.χ. για τό Ε.Σ.Υ. ή τή φορολογία αλλά για τά πολιτικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά του κόμματος.

Δ. Ψυχογιός: Δέν έχω αντίρρηση, τά θέματα όμως ποιά θα είναι, ποιά είναι ή «φυσιολογική τους σειρά».

Α. Μπαλτάς: Πρώτο θέμα μία συνολική έναλλακτική πολιτική πρόταση και δεύτερο ή οργανωτική μορφή που άνταποκρίνεται σ' αυτή τήν πρόταση.

Σ. Καράγιωργας: Ίσως έδω, στίς «προτεραιότητες», έντοπίζεται τό σημείο τής διαφωνίας στη σημερινή συζήτηση. Νομίζω ότι ή συνέχιση τής κουβέντας δέν μπορεί να όδηγήσει πιά παραπέρα. Λέω καλύτερα να σταματήσουμε έδω.

«Οί Σουηδέζες στόν τόπο μας φημίζονται, και είναι περιζήτητες, για τερπνές επιδόσεις. Ειδικά μάλιστα στη Ρόδο, τόνησι τής Εύρω-πάνδημης Αφροδίτης, όπου τρέχουν, προς μεγάλη αγαλλίαση κάθε ιθαγενούς κακομούτσουνο ή εύμελοϋς Άδωνι, για να έπαληθεύσουν και να έξαργυρώσουν τή γνωστή ρήση περί Ρόδου και άλματος. Κυκλοφορεί άκόμη ή συγκινητική ιστορία τής Σκανδιναβής που, όταν στό άεροδρόμιο του Έλληνικού έμαθε πως τά καράβια άπεργούν, όρμησε για Ρόδο κολυμπώντας».

Τέτοια είναι τά μέ επίκεντρο τή χιλιοτραγουδισμένη συλλογική βουβωνική χώρα μας αισθήματα έθνικής ύπερηφανείας που κατακλύζουν τόν κ. Παύλο Μάτεσι στό Βήμα (7.7). Τί γίνεται όμως όταν ή κατάλληλη μόνο για κρεβάτι, και ύπτια ή άλλη στάση γενικότερα, Σουηδή κόρη άποδειχτεί ρωμαλέα και — άντι να άνοιξει τά σκέλια της, ως όφειλε, στόν πρώτο παρατηχόντα συμπατριώτη μας — άντιστρέψει τούς ρόλους και του ρίξει ένα χέρι ζύλο; Τόν χτυπήσει δηλαδή εκεί που πονάει; Τί γίνεται λοιπόν άν κάποια Σουηδέζα, όπως εκείνη ή εύσωμη τουρίστρια πρό ήμερών, άντισταθεί στην άστυνομία που πάει να τή συλλάβει επειδή τό σκυλί της δάγκωσε Έλληνόπουλο, ρίξει κλωτσιές, βρίσει και έκσφενδονίσει καρέκλα, και έπιπλέον σημαδέψει στό δικαστήριο δημοσιογράφους μέ τόν ποινικό κώδικα; Μήπως θα έπρεπε άπλώς να εφαρμοστούν τά υπό του νόμου προβλεπόμενα; Μήπως θα έπρεπε τάχα να τύχει τής ίδιας μεταχείρισης που θα σιναντούσε ό κάθε κακομούτσουνος ή εύμελής συμπατριώτης μας; Δέν είμαστε καλά.

«Είναι ώρα, και ΑΝΑΓΚΗ, να άντιμετωπισθεί άποφασιστικά ή γενικά περιφρονητική στάση τών άλλοδαπών έναντίον στόν Έλληνα πολίτη. Δέν μπορεί ή κάθε άλλοδαπη ύπαρξη να λακτίζει, επειδή διαθέτει τάλαντο όνου. Ώρα και καιρός πλέον οί άσχημονούντες ξένοι να άπελαύνονται άκαριαία, άφου πρώτα άντιμετωπίσουν τήν Έλληνική Δικαιοσύνη».

Και δέν είναι μόνο αυτό. Διότι οί άστυνομικοί δέν είναι κάποιοι τυχόντες Έλληνες:

«Ειδικά μειωτική για μία χώρα είναι ή προσβολή τών όργάνων τής τάξεως, επειδή οί ένστολοι αυτοί είναι οί πληρεξούσιοι μας και οί εκπρόσωποι μας».

Πολύ περισσότερο πού, για πρώτη φορά επιτέλους πιά σ' αυτόν τόν τόπο, ή Έλλάδα δέν είναι ξεφραγο άμπέλι, άνήκει στους Έλληνες:

«Τώρα πού τό πνεύμα τής δουλοφροσύνης γενικά ύποχωρεί στόν τόπο μας, δέν επιτρέπεται να άνεχόμεσαστε άθαδιάζοντες και άσχημονούντες ξένους».

Ταυτόχρονα δέ, ό πολίτης άρχίζει να αισθάνεται για πρώτη φορά έλεύθερος και να διαφεντεύει τόν τόπο του:

«Ό σημερινός Έλληνας πολίτης, καθώς άρχίζει να ξανακερδίζει τήν άξιοπρέπεια του, όργίζεται από άπρέπειες και αθάρδειες ξένων άπένταρων και ρυπαρών, που κυκλοφορούν μέ άναιδή άνεση, φωνασκούν, ζητιανεύουν άπειλητικά, κοιμούνται (όχι μόνο κοιμούνται) στα λυμφατικά παρκάκια μας, όπου μάλιστα φιλοξενούν και διερχόμενους τράνζιτο ρυπαρούς και άδέκαρους συμπατριώτες τους».

Εύνησε ό πολίτης, κύριοι, και όταν ό γίγας πολίτης ξυπνάει:

«Τό κράτος πρέπει να προλάβει, πριν ό πολίτης προσφύγει στην αυτοδικία».

Και δέν είναι μόνο ό πολίτης. Είναι και τό όργανο τής τάξεως. Δέν μπορεί να παίζουμε μέ τήν ψυχραμία του και τόν έξοπλισμό του:

«Δέν επιτρέπεται να δοκιμάζεται τόσο άπρόσκοπτα και ύποτιμητικά ή ψυχραμία τών (όπλοφορούντων) όργάνων τής τάξεως».

Και για να τελειώνει ό κ. Μάτεσις:

«Όποια κυρία σκληρόπυγος λακτίζει και γενικώς διαθέτει χαρίσματα ύποζυγίου, να άπελαθεί και να τά άσκει στην πατρίδα της».

Όσο για μās τούς Έλληνες, πρέπει νομίζω, στην άντιμετώπιση τέτοιων άλλοδαπών όντων, να άποβάσουμε ένα τουλάχιστον από τά χαρακτηριστικά του όνου: τήν ύπομονή».

Έκτός πιά κι άν τά ένλόγω ξενόφερτα όνα περιοριστούν στους διατεταγμένους ρόλους τους: σκληρό συνάλλαγμα και σκληρό πορνό.

Η άγρια φυλή των Λιλιπούδα έναντίον των Ζουλού

Δέν είναι σαφές για τί πράγμα κατηγορείται ό άγνωστός μας λέκτορας του Οικονομικού Τμήματος τής Άθήνας κ. Ν. Χαριτάκης: έδωσε μέν ένα θέμα στις έξετάσεις τό όποιο μεταξύ άλλων αναφέρει ότι γίνονται εκλογές στη χώρα των Ζουλού μέ συμμετοχή τών κομμάτων ΠΑΚΩΚ (Πάντα

Στυγμιαία

Κώκ), Ν.Δ. (Νέα Δουλεία) και ΚΚΔ (Κόμμα Κυριών και Δεσποινίδων), δέν είναι όμως προφανές τό άδίκημα. «Αποκάλεσε τούς "Ελληνες Ζουλού», τιτλοφορούν άγανακτισμένα τά ΝΕΑ (24.6.85). "Ε και; Πού είναι ή προσβολή; "Άσε πού θά μπορούσε νά πρόκειται και περί κολακείας: οί Ζουλού είναι ένας μεγάλος και ένδοξος λαός τής Νότιας Άφρικής μέ σημαντικές άγωνιστικές και άντιποικιακές παραδόσεις. "Η μήπως ό «δημοκρατικός» τύπος τό άγνοεί; Και δέχεται ότι ό όρος Ζουλού είναι κακόφημος και ύβριστικός περιπίπτοντας έτσι στό άδίκημα τού ρατσισμού; "Η πάλι ύπονοείται ότι ό κ. Ν. Χαριτάκης είναι αυτός πού χρησιμοποιεί τόν όρο ως ύβριστικό; Όπότε θά παρεμφθεί γιά διάδοση ρατσιστικών ιδεών και συνθημάτων; Έκτός κι άν όλα αυτά είναι άπολύτως άδιάφορα και τό μόνο πού τσουζεί είναι εκείνο τό ΠΑΚΩΚ. "Άλλά ποιά θά είναι ή κατηγορία; Θά μπορούσε βέβαια νά είναι τό πράγματι άνεπαρκές χιούμορ τής όλης ένέργειας. "Άλλά γιά νά στοιχειοθετηθεί τέτοια κατηγορία (και όχι βέβαια διανοητικά) άπαιτείται νά έχουν χιούμορ οί κατήγοροι...

"Ενα εϋγε στην κυβέρνηση...

Είθισται, σέ τακτά χρονικά διαστήματα, νά χαιρετίζουμε κάποιο μέτρο τής κυβέρνησης. Και αυτό όχι λόγω τύψεων. Σειρά έχει τώρα ό ύπουργός ΧΟΠ και Δημοσίων Έργων κ. Κουλουμπής.

Βεβαίως δέν ξέρουμε άν τό εϋγε μας πρέπει τελικά νά τό άπευθύνουμε στόν κ. ύπουργό ή στό Συμβούλιο Ύπουργών Περιβάλλοντος τής ΕΟΚ και τήν ντιρεκτίβα πού αυτό υιοθέτησε τόν Μάρτιο, αλλά και τό νά εφαρμόζει κανείς τίς ντιρεκτίβες θέλει, όσο νά ναι, μιά κάποια πολιτική βούληση. Μέ έγγραφό του λοιπόν, ό κ. Κουλουμπής ζητάει από άλλα ύπουργεία και τόν Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων νά υπάρξει συντονισμός προκειμένου νά ενισχυθεί ή χρησιμοποίηση γυάλινων μπουκαλιών συσκευασίας και νά μειωθεί σταδιακά ή χρήση μεταλλικών και κυρίως πλαστικών συσκευασιών. Προβλέπεται μάλιστα ότι κατά τή μεταβατική περίοδο θά απαγορευτεί και ή διαφήμιση τών προϊόντων σέ πλαστικές φιάλες ή μεταλλικά κουτιά.

Τό όρθό μέτρο σκοπό του έχει τή μείωση τής ρύπανσης τού περιβάλλοντος άφου τό πλαστικό, κυρίως αυτό, δέν καταστρέφεται (βέβαια καίγεται, αλλά καλύτερα νά μόν καεί) και άπλώς ρυπαίνει φανερά ή

θαμμένο. "Η γυάλινη συσκευασία μπορεί νά ξαναχρησιμοποιείται και έτσι έρχεται, πέρα άπ' όλα τά άλλα, και οικονομικότερη στόν καταναλωτή. Και μπορεί επιπλέον νά χρησιμοποιηθεί και γιά άλλους σκοπούς. Προσθέτουμε δέ ότι τό πλαστικό τού γάλακτος, ειδικότερα, είναι τό άντιπαθέστερο όλων διότι καθώς τό άνοίγεις σέ πιτσιλάει άν έστω και λίγο τό πιέσεις. Έκείνοι λοιπόν πού είχαν δυσανασχετήσει τότε πού άντικαταστάθηκε τό γυάλινο μπουκαλάκι γάλακτος, άφου μέ εκείνο, γιά κάποιοι μυστήριους λόγους, εύχαριστιόντουσαν και καλύτερα τό περιεχόμενό του, μπορούν πλέον άνέτως νά καταρρίψουν τίς κατηγορίες επί «νοσταλγία» διότι α) δέν είναι όλα «τά αισθητικά» προβλήματα άπλως αισθητικά, και β) άποδεικνύεται ότι όντως όρισμένες τάσεις μπορούν νά είναι τελικά, άντιστρέψιμες.

Δέν ξέρω βέβαια πόσο άντιστρέψιμη τάση είναι ή γενικευμένη κυριαρχία τού πλαστικού και τών παραφιάδων αυτού. "Αν πάντως οί μπουκάλες είναι από γυαλί και οί σημαίες, γιά νά φέρουμε ένα παράδειγμα, από πανί φτιάχνονται.

...πού τό παίρνουμε άμέσως πίσω

Πρίν άκόμα συνέλθουμε από τήν έκπληξή μας γιά τή σωστή άπόφαση τού ύπουργείου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος γιά τόν περιορισμό τής χρήσης τού πλαστικού στίς συσκευασίες, τό τελευταίο έσπευσε νά επανέλθει στην πάγια πολιτική του. Στην άδιαφορία δηλαδή γιά ότιδήποτε σχετίζεται μέ τό φυσικό περιβάλλον και τήν προστασία του.

Περιχαρής ό ύπουργός κ. Κουλουμπής ανακοίνωσε ότι ή Έλλάδα άντιτάχθηκε στην πρωτοβουλία τών «ίσχυρων τής ΕΟΚ» γιά περιορισμό τών έκπομπών τού διοξειδίου τού θείου στην άτμόσφαιρα. "Αφησε μάλιστα νά έννοηθεί ότι οί «ίσχυροί» αυτοί σκέφτονται μέ τό κόλλο τούτο νά δημιουργήσουν προβλήματα στην άνάπτυξη τής χώρας μας, ιδιαίτερα στόν ενεργειακό τομέα. Οί ύπουργοί τού ΠΑΣΟΚ όμως ξέρουν νά άντιμετωπίζουν τέτοια σκοτεινά σχέδια...

Τό διοξείδιο τού θείου στην άτμόσφαιρα γίνεται θεικό όξύ και έπιστρέφει στή γή μέ τήν μορφή τής όξινης βροχής πού έχει γίνει πιά εφιάλτης γιά τά δάση τής Ευρώπης (και τού κόσμου). Πρόσφατα, τό πρόβλημα παρουσιάστηκε όξυμένο και στή χώρα μας. Οί μετρήσεις τού τμήματος Δασολογίας τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έπεσήμαναν τίς καταστροφικές συνέπειες

τού φαινομένου σέ πολλά δάση τής Βόρειας Ελλάδας. Τά δάση τής Άττικής βρίσκονται σέ άκόμα χειρότερη κατάσταση από τήν ίδια αίτία...

"Η σχέση τού ΠΑΣΟΚ μέ τό περιβάλλον είναι μιά άτυχη και μερδεμένη ιστορία. "Η ΕΘΥΛ τής Θεσσαλονίκης ήταν άπειλή γιά τήν πόλη επί Δεξιās (μέχρι ή Νότια Κορέα είχε άρνηθεί τέτοιου είδους εργοστάσιο) ενώ επί ΠΑΣΟΚ, παράγοντας τά ίδια προϊόντα, δέν είναι παρά μιά ύποδειγματική συναλλαγατοφόρα επιχείρηση. Τό νέφος τής Άθήνας μπορεί νά γίνεται συχνότερο, πυκνότερο και μέ τούς ίδιους ρύπους, είναι όμως λιγότερο επικίνδυνο γιά τήν υγεία μας... Πώς λοιπόν νά μόν είναι ή όξινη βροχή κακόβουλη και ύστερόβουλη φαντασίωση τών Δυτικών;

"Όσο γιά τό ενεργειακό μας τά πράγματα δέν είναι τόσο τραγικά όσο ισχυρίζεται ό κ. ύπουργός. "Η ΕΟΚ πρότεινε άπλως νά μπουν βελτιωμένο φίλτρα όπου καίγεται λιγνίτης. "Ίσως τό ύπουργείο «Περιβάλλοντος» θά έπρεπε νά ρωτήσει σχετικά τούς άνθρώπους (κι άν μπορούσε τά φυτά και τά ζώα) τής Μεγαλόπολης, τής Πτολεμαΐδας, τού Άμύνταιου, μήπως και μάθει ότι κάπου ύπάρχει πρόβλημα.

Πού 'σαι καημένε κάβουρα...

"Αστοχες οί κριτικές πού άπευθύνονται από δω κι από κεί στην τελευταία άφισα τού ΠΑΣΟΚ όπου ή χαριτωμένη Άλλαγίτσα μās καλεί ένωμένους νά βαδίσουμε προς τό έτος 2000 κραδαίνοντας συνάμα ένα κλειδί («κάβουρα») στό χέρι. "Αντί γιά κλειδί έπρεπε νά κρατάει κομπιουτεράκι, λέει ό ένας, λείζερ, λέει ό άλλος και γενικώς κάτι πού νά θυμίζει σύγχρονη τεχνολογία αίχμης πού άνοίγει τό μέλλον.

"Άλλά ό συλλογισμός ύποφέρει παντοιοτρόπως. "Η καλπάζουσα τεχνολογία ίσως έχει ξεπεράσει, μέχρις άφανισμού, κομπιουτεράκια και λείζερ ως τό 2000. "Ενώ άντίθετα τό κλειδί τού γκαραζιέρη ή τού υδραυλικού είναι μαθηματικώς βέβαιο ότι θά ζεί, θά βασιλεύει και τήν έλληνική οικονομία, και κοινωνία, θά εκπροσωπεί. "Άσε πού, άν παραπέμπει σέ υδραυλικό, ό συσχετισμός μέ τήν «υδραυλική κοινωνία», σ' αυτήν ή σ' εκείνη (τού Βιτφόγκελ...) τήν έκδοχή, ύπογραμμίζει και τούς βαθύτερους προβληματισμούς τού δημιουργού και τών ύπευθύνων γιά τή διάδοση τής άφίσας.

Τρεχάτε στή λεωφόρο

Ὁ Κάιν τοῦ Καλαμακίου, ὁ γνωστός μας καί ὡς Στέλιος, ἀντέχει ἀκόμα. Ἐνδέκατη μέρα σήμερα, μᾶς ἐνημερώνει ὁ τύπος. Αὐριο, δωδέκατη. Καί μεθαύριο πρώτη τοῦ Μανώλη, κι ὕστερα δεύτερη. Καί ἐπεταί ὁ Μηνᾶς τοῦ Κερασινίου καί ὁ Τάσος τοῦ Βοτανικοῦ.

Δέν διστάζουμε νά ποῦμε εὐθύς ἐξαρχῆς ὅτι εὐτυχῶς, ἀπό μιά μεριά, πού τό θέμα κρατήθηκε στή δημοσιότητα, γιατί ἀλλιῶς τόν ἄνθρωπο μᾶλλον θά τόν ἔτρωγε τό μαῦρο σκοτάδι. Θά θυμόσαστε τήν περίπτωση Τσιρώνη καί τήν πύρινη πένα τοῦ δημοκρατικοῦ Βήματος: μά δέν ὑπάρχει, ἐπιτέλους, κράτος;

Ἄλλά δέν πρόκειται περί αὐτοῦ. Δέν ἦταν δηλαδή αὐτός ὁ λόγος πού τό θέμα τοῦ ἀδελφοκτόνου ἔγινε πρωτοσέλιδο καί σαλό-νι (στή Μεσημβρινή μάλιστα τρεῖς σελίδες, στήν δέ Ἐλευθεροτυπία καί κύριος τίτλος) τήν Πέμπτη, τήν ἐπομένη τοῦ γεγονότος, τό ἴδιο καί τή μεθεπομένη, πρωτοσέλιδο καί τό Σάββατο (ἡ Ἐλευθεροτυπία ἐξακολουθοῦσε νά τοῦ ἀφιερώνει γιά τρίτη συνεχῆ μέρα τό σαλό-νι της), καί ξανά πρωτοσέλιδο τή Δευτέρα 1.7, καί πάλι τήν Τετάρτη 3.7 (τά Νέα μάλιστα μέ σαλό-νι) καί δῶς' του ἀπ' τήν ἀρχή. Τιμῆς ἔνεκεν ἀφιερώνουμε κι ἐμεῖς τό σαλό-νι μας.

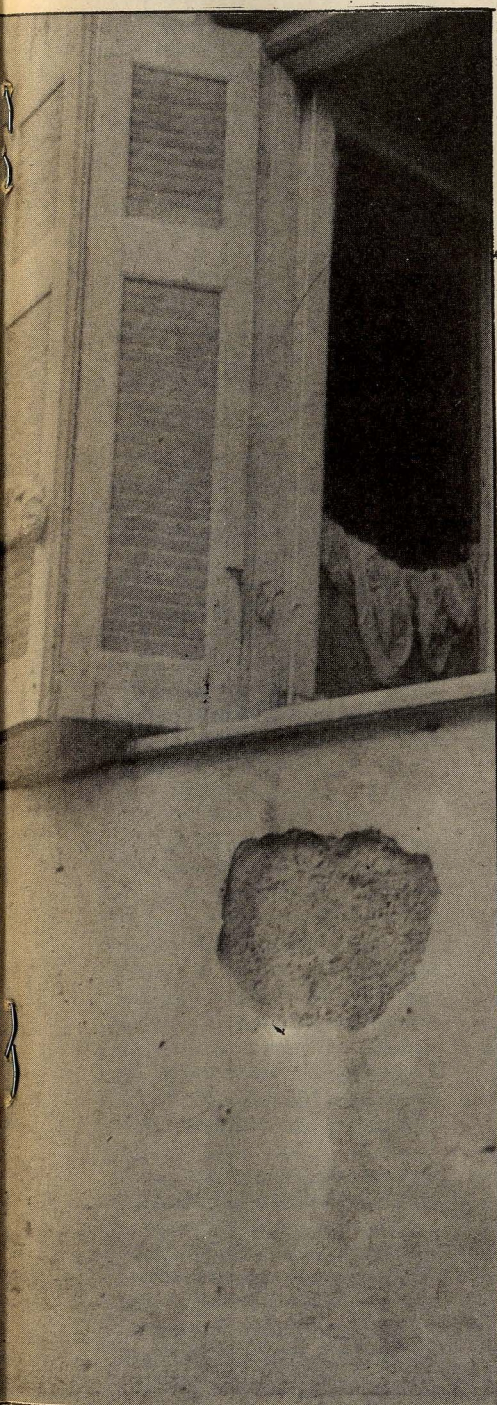
Καί ὁ κόσμος μαζεῦτηκε στή λεωφόρο Ἀμφιθέας γιά νά δεῖ, τό ἔδαφος ἦταν ἔτοιμο. Εἶναι σαλεμένος ὁ ἀδελφοκτόνος, ἔγρα-

φαν οἱ ἐφημερίδες. Ἀκόμα καί νά τή σκαπουλάρει, σέ καμιά φυλακή θά καταλήξει ἢ στό τρελάδικο, ἄφηναν νά ἐννοηθεῖ. Εἶναι χαμένος, κατεστραμμένη ζωή, καμένο χαρτί. Ἐπομένως τό θέαμα μπορεῖ νά τό παρακολουθεῖ κανείς χωρίς τύψεις καί ἀναστολές. Πολύ περισσότερο πού πρόκειται γιά ἓνα θέμα μέ τό ὅποιο, ἂν πιστέψετε τά ὀχτά-στηλα, ἀσχολεῖται σήμερα ὅλη ἡ Ἑλλάδα. Τρεχάτε στή λεωφόρο Ἀμφιθέας, εἴσαστε καλυμμένοι.

«Ξεφύγαμε ἀπό τή ρουτίνα», ἔλεγε κάποιος μόνιμος θεατής. «Κονσέρβα-διασκέδαση στήν τηλεόραση, ἐνῶ ἐδῶ εἶναι ζωντανό». Μά γιά ζωντανό τοῦ τό εἶχαν ὑποσχεθεῖ καί οἱ δημοσιογράφοι, ἐφάμιλλο τῶν εὐρωπαϊκῶν: πολιορκία, σκοῦρο γυαλί καί αὐτόματο, τσιγάρο στό στόμα καί δάχτυλο στή σκανδάλη, ἀκροβολιστές καί γουόκι-τόκι, πόλεμος νεύρων καί τό ἐνδεχόμενο τῆς τελικῆς κάθαρσης, ἡ ἀναμονή τοῦ ντοῦ. Ἡ γλύκα, σωστότερα, τῆς ἀναμονῆς. Καί τό ὑποψήφιο θύμα γνωστό μας, μέ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του, μέ παρελθόν, μέ πρόσωπο, ὄχι ἓνα ἄλφα τυχόν θύμα. Μᾶς τά 'παν ὅλα μέ τό νί καί μέ τό σίγμα οἱ δημοσιογράφοι, πού εἶδαν νά ἀνοίγεται στάδιο δόξης λαμπρόν ἐδῶ καθῶς μέ «κίνδυνο τῆς ζωῆς τους» σκαρφιζόντουσαν τά μύρια ὅσα γιά νά πλησιάσουν τόν ἐπικίνδυνο ἐγκληματία, νά τοῦ πάρουν μίαν ἀποκλειστική δήλωση. Νά ἀσκήσουν τό λειτουργημά τους.

ρόρο 'Αμφιθέας

«Δέν περιμένουμε τίποτα. "Αν γίνει κάτι θά μᾶς τὰ χαλάσει. Θά στεναχωρηθοῦμε...», ὁμολόγησε τακτικός θαμῶν. Μέχρι νά βαρεθοῦμε, ἐννοεῖ. Τό ἴδιο φυσικά καί οἱ δημοσιογράφοι, κι αὐτοί θέλουν τὰ πράγματα ὡς ἔχουν. Μέχρι νά ἐξαντληθεῖ, ἐννοεῖται, τό θέμα. Καί περίπου ἔχει ἤδη ἐξαντληθεῖ: τσουῆρο πιά οἱ περίεργοι οἰκογενειακῶς, πτυσσόμενα καρεκλάκια, ράντζα, θερμός, μικροπωλητές, χαριεντισμοί, τί θά 'κανα ἐγὼ ἂν ἦμουν ΜΕΑ. Καιρός λοιπόν τώρα γιά κοινωνιολογία.

Τώρα πιά τὰ δισέλιδα τῶν ἐφημερίδων, μερικῶν βέβαια γιατί δέν εἶναι ὅλες πλουμιστά ταμπλόιντ, παρατηροῦν κυρίως τόν κόσμο πού οἱ ἴδιες ἔστειλαν ἐκεῖ, ὁ «Στέλιος» πέρασε σέ δεύτερο πλάνο. Περιγραφές μικροαστικῶν σκηνῶν, ἱερή καίτοι ἔμμεση (ἓνα εἶναι τό κοινό...) ἀγανάκτηση τῶν δημοσιογράφων γιά τὰ βάρβαρα ἐνστικτα τοῦ φιλοθεάμονος κοινού, μά πού ζοῦμε, ἀποσιωπητικά, θαυμαστικά καί τὰ τέτοια. «Γιατί μελαγχολήσατε;», μᾶς ρωτάει θλιμμένα στό τέλος τό σαλόνι τῆς *Μεσημβρινῆς* ἢ μάλλον ἡ τρίτη σελίδα τοῦ ἀφιερώματος τῆς 5.7. «'Επίλογος: τί καθρέπτης εἶναι αὐτή ἡ ἀρένα;», κουνάει μελαγχολικά τό κεφάλι του ὁ δημοσιογράφος τοῦ δισέλιδου τῶν *Νέων* τήν ἐπομένη. Δέν πρόκειται βέβαια γιά αὐτοκριτική.

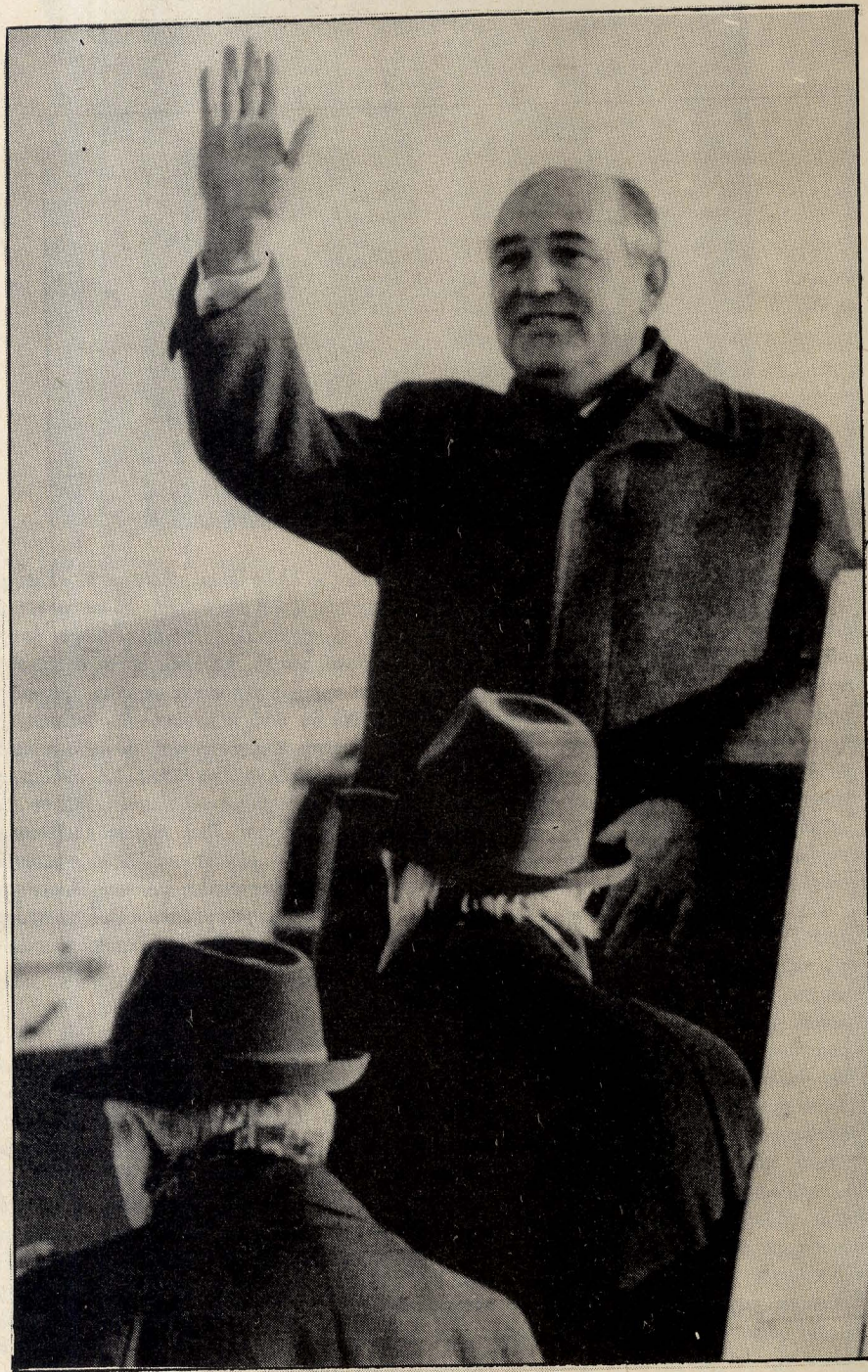
Πρώτη φάση δισελιδῶν ἀφιερωμάτων λοιπόν, δεύτερη τώρα. Ἡ ὑπόθεση ἔχει

ὅμως κι ἄλλο ζουμί. Κάπως θά λήξει αὐτή ἡ ἱστορία καί ἡ κατάληξη, ἂν καταφέρουμε νά τό κρατήσουμε τό πράγμα μέχρι τότε στήν ἐπικαιρότητα, θά εἶναι σίγουρα πρωτοσέλιδο: τρίτη φάση ἀφιερωμάτων. Ἄλλὰ πρωτοσέλιδο ἀπό πρωτοσέλιδο διαφέρει: ἄλλο μιά εὐπρεπῆς σύλληψη, ἄλλο μιά πεζή παράδοση, ἄλλο ἓνα μακελιό. «Περιμένουν νά δοῦν τό θῦμα νά πέφτει. Νά τό σκοτώσουν ἐπιτόπου. Νά παρακολουθήσουν τό ντού», λέει ἐξουθενωμένος ὁ γαμπρός τοῦ Στέλιου Οἰκονομίδη γιά τούς συγκεντρωμένους. Οἱ δημοσιογράφοι πού ξεροσταλιάζουν κάθε μέρα ἐκεῖ γύρω τί ἀκριβῶς περιμένουν;

Μήπως σημαίνουν τὰ παραπάνω ὅτι τάχα γιά ὅλα φταίει ὁ τύπος, ὅτι αὐτός μόνο ἔστειλε τόν κόσμο ἐκεῖ; ὅτι δέν ὑπάρχει πρόβλημα μέ τούς ἀνθρώπους ὅταν μαζεύονται νά φυγαγωγηθοῦν μέ τήν ἀνθρώπινη μίζερια, νά δοῦν χοντρή «φάση» ἢ ὅταν πέρασι παρακινουῦσαν χαβαλεδιάζοντας ἐκεῖνον τόν ἄτυχο νά πηδήσει ἀπό τήν ταρατσα; Ὑπάρχει βέβαια. Τεράστιο. Ἄλλὰ αὐτό δέν μποροῦμε νά τό συζητήσουμε μέ τὰ ταμπλόιντ καί μέσα ἀπό τίς στήλες τους. Μόνο ἐναντίον τους καί εἰς βᾶρος τους.

ΕΣΣΔ:

Η ΑΔΥΝΑΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΟΦ

Είναι γνωστή ή «διαίρεση» που υπάρχει εδώ και πολλά χρόνια στα ανώτατα κλιμάκια της ιεραρχίας της ΕΣΣΔ. Μέσω κυρίως των εσωτερικών διαφωνιών ως προς τη σοβιετική εξωτερική πολιτική, ο κόσμος έχει μάθει ότι στη σοβιετική ήγεσία υπάρχουν οι «περιστέρες» (όπαδοί της ύφεσης και του διαλόγου) και οι «ιέρακες» (που υποστηρίζουν την πολιτική της δύναμης). Συνήθως η τελευταία τάση εκφράζεται από τους στρατιωτικούς που είναι μέλη του πολιτικού γραφείου, ενώ οι υπόλοιποι, δηλαδή τά πολιτικά και οικονομικά στελέχη της σοβιετικής ιεραρχίας, οι «θεωρητικοί», οι «τεχνοκράτες», καθώς και οι εκπρόσωποι της Κά Γκέ Μπέ, εμφανίζονται συνήθως διαιρεμένοι με κυρίαρχη απόκλιση προς την πολιτική της ύφεσης, που ενίοτε συνοδεύεται (ή μάλλον υπαγορεύεται) από μία μεταρρυθμιστική διάθεση στο εσωτερικό και ιδιαίτερα στα οικονομικά της ΕΣΣΔ.

Ο Γκορμπατσόφ θεωρείται κλασικός εκπρόσωπος της τελευταίας αυτής ομάδας. Όμως στα ήγητικά κλιμάκια της ΕΣΣΔ, μετά τη σταλινική περίοδο, ισχύει ένα είδος «εσωτερικής δημοκρατίας», ένας σεβασμός δηλαδή και μία τήρηση των ισορροπιών ανάμεσα στις ομάδες αυτές. Αυτό είναι άλλωστε και ο λόγος της τόσης δυσκαμψίας (και καχυποψίας) στην ανάδειξη των νέων ήγετων που οδήγησε δύο φορές στο πρόσφατο παρελθόν σε «προσωρινές» λύσεις ανάγκης (ιδιαίτερα με τον υπέργηρο Τσερνιένκο). Οι εκπρόσωποι της «εθνικής οικονομίας», των «εσωτερικών και της δημόσιας τάξης» καθώς και της «εθνικής άμυνας» (για να χρησιμοποιήσουμε οικειούς όρους) οι οποίοι συναποτελούν τό ήγητικό μπλόκ έξουσίας δέν εκφράζουν βέβαια συγκρουόμενα συμφέροντα: υπερασπίζονται τά ίδια συμφέροντα, ίσως όμως από δια-

φορετική όπτική γωνία και δίνοντας διαφορετικές προτεραιότητες ή καθένας τους, πράγμα που οδηγεί τελικά και στις διαφορές απόψεων που υπάρχουν ανάμεσά τους.

Η τήρηση των ισορροπιών είναι έτσι απαραίτητη για πολιτικούς λόγους (για να εξασφαλιστεί δηλαδή η συνοχή των διαφόρων μερίδων του κυρίαρχου μπλόκ εξουσίας), αλλά και για ιδεολογικούς λόγους που έχουν να κάνουν με το σταλινικό τραύμα. Θά έλεγε κανείς ότι ο Στάλιν ήταν ταυτόχρονα ο δημιουργός των διευθυντικών στρωμάτων της σοβιετικής κοινωνίας, αλλά ακριβώς γι' αυτό και ο δυνάστης τους, ο πατέρας αφέντης, ο άνθρωπος που είχε μεγαλύτερη εξουσία ή όποια έφτανε μέχρι σημείου να μπορεί να εξαλείψει τα στρώματα αυτά ή έστω τους φυσικούς τους φορείς (άλλωστε οι σταλινικές διώξεις και η τρομοκρατία δεν άφορούσε τον άμετοχο πολιτικά λαό, αλλά κυρίως πολιτικούς, δηλαδή κομματικούς, και «κρατικούς» αντιπάλους). Η περιφημη αποσταλινοποίηση δεν ήταν τελικά παρά η χειραφέτηση των στελεχών της κρατικής και κομματικής καριέρας από τον δημιουργό αλλά και δυνάστη τους, τον Στάλιν, ή καταδικητών μεθόδων του και η έγκαιρη δρυσή κάποιας «δημοκρατίας», κάποιων κανόνων που διέπουν τις σχέσεις και την εξέλιξη αυτών των στελεχών, αντί της σταλινικής αυθαιρεσίας που επικρατούσε μέχρι τότε. Αυτός ο ταξικός χαρακτήρας της αποσταλινοποίησης ήταν άλλωστε και η αιτία για την περιορισμένη έκταση που πήρε, καθώς η σύγκρουση άφορούσε έναν στενό κύκλο σοβιετικής ηγεσίας και επ' ούδενι λόγω θά έπρεπε οι αντιθέσεις σ' εκείνο το επίπεδο να μεταφερθούν και στο λαό. Έκτοτε οι ηγέτες της Σοβιετικής Ένωσης αναδεικνύονταν σε στενό δημοκρατικό κύκλο εκφράζοντας και τηρώντας τις ισορροπίες και τη διάρθρωση της σοβιετικής κοινωνίας.

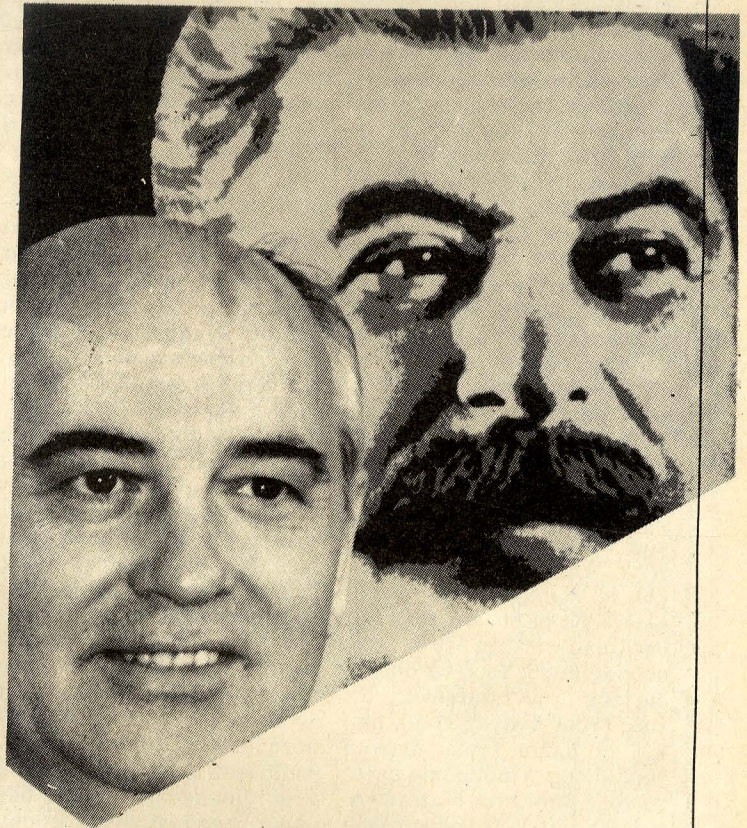
Η άνοδος του Γκορμπατσόφ στην εξουσία έγινε σύμφωνα με το παραπάνω τυπικό και είχε ήδη προετοιμαστεί τουλάχιστον κατά την τελευταία περίοδο της ηγεσίας Τσερνιένκο. Κι όμως, παρ' όλη τη ρουτινιερική εικόνα που παρουσίασε η άνοδος του

Γκορμπατσόφ στην εξουσία, αν πιστέψουμε την άρθρογραφία αρκετών άριστερων αλλά και συντηρητικών εντύπων της Δύσης, ή Σοβιετική Ένωση βρίσκεται μπροστά σε μία «επανάσταση από τα πάνω», ή έστω μπορούσά σε μία «μεταρρύθμιση» που θά έχει αλλάξει τη μορφή της μέχρι το έτος 2000.

Ήδη η «παραίτηση» Ρομάνοφ, ή αποπομπή του Γκορμικό διά του προβιβασμού του στο προεδρικό αξίωμα, ή είσοδος νέων μελών στο Πολιτικό Γραφείο, θεωρούνται όχι απλώς ως προσπάθειες στήριξης της εξουσίας του νέου ηγέτη, αλλά και προσπάθειες προώθησης των «μεταρρυθμιστών» εις βάρος της παλιάς φουρνιάς. Ποιά είναι η έκταση όμως που μπορεί να έχει η μεταρρύθμιση και ποιοι οι λόγοι που την επιβάλλουν;

Οι κοινωνίες σοβιετικού τύπου σίγουρα δεν είναι κεφαλαιοκρατικές. Η ατομική ιδιοκτησία έχει σε μεγάλο βαθμό καταργηθεί, τά μέσα παραγωγής ανήκουν στο κράτος. Από κει και πέρα το ερώτημα που έχει κείρια σημασία όσον αφορά την ταξική φύση των κοινωνιών αυτών είναι σε ποιόν ανήκει τό κράτος. Και βέβαια από τη μεριά των απολογητών του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» ή απάντηση έρχεται αυτόνομη: τό κράτος, ή εξουσία, ανήκει στο κόμμα, τό κόμμα στην εργατική τάξη και σ' όλη την κοινωνία. Ίδου ο κύκλος του σοσιαλισμού. Στην πραγματικότητα βέβαια τό κόμμα έχει αυτονομηθεί από την κοινωνία και την εργατική τάξη, έχει ταυτιστεί με τό κράτος. Στην ιδιοποίηση λοιπόν και τη στελεχών της κρατικής εξουσίας, ή όποια παίρνει τη θέση της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής, στο γεγονός δηλαδή ότι οι «ιδιοκτήτες» του κράτους είναι ουσιαστικά και «ιδιοκτήτες» των μέσων παραγωγής συνίσταται ή νέα ταξική συγκρότηση των κοινωνιών σοβιετικού τύπου.

Η κατανόηση των κοινωνιών σοβιετικού τύπου απαιτεί να απομακρύνουμε για λίγο τη σκέψη μας από όσα μās έχει συνηθίσει ή παρατήρηση και ή ανάλυση των κεφαλαιστικών κοινωνιών. Έδω ή ύπαρξη των τάξεων θεμελιώνεται πάνω στην ατομική ιδιοκτησία, πάνω στις κεφαλαιοκρατικές σχέσεις παραγωγής. Οι σχέ-

σεις αυτές αποτελούν τη σταθερή και αναλλοίωτη συνιστώσα, που πάνω της χτίζεται κάθε κεφαλαιστική κοινωνία. Είναι σχέσεις απρόσωπες, προσιτές τυπικά στον καθένα, σχέσεις που έχουν τη δυνατότητα να εκκλαϊκούνται μέχρι ενός σημείου, αποτελώντας έτσι μία σταθερή βάση ικανή να συνοδεύεται από διάφορες μορφές εποικοδομημάτων. Τά εποικοδομήματα αυτά έχουν μία σχετική ελαστικότητα, είναι ικανά να εξελίσσονται, καθώς ή πολιτική μορφή διακυβέρνησης και ή δομή της εξουσίας να μέν όφείλει να διασφαλίζει τις κυρίαρχες σχέσεις παραγωγής, δεν συμπίπτει όμως και μ' αυτές. Στις κοινωνίες σοβιετικού τύπου αντίθετα, οι καθαυτό σχέσεις παραγωγής είναι κατά κάποιον τρόπο ταξικά ουδέτερες. Κι αυτό γιατί ή ταξική τους χροιά δεν είναι αναπόσπαστο στοιχείο της φύσης των ίδιων των σχέσεων παραγωγής, δεν αποτελεί σταθερή συνιστώσα της βάσης, αλλά προσδίδεται σ' αυτήν από τό εποικοδομήμα, μέσω δηλαδή της ταξικής συγκρότησης της εξουσίας. Η καρδιά λοιπόν του ταξικού χαρακτήρα των κοινωνιών αυτών δεν βρίσκε-

ται στις σχέσεις παραγωγής αλλά στο εποικοδομήμα. Η ταξική χροιά της βάσης είναι από μόνη της αδύναμη και σαθρή, και είναι αμφίβολο αν θά επιζούσε των όποιωνδήποτε μεταβολών στο εποικοδομήμα.

Ενώ λοιπόν στις κεφαλαιστικές κοινωνίες ή ταξική κυριαρχία δεν ταυτίζεται στενά με την πολιτική κυριαρχία, στις κοινωνίες σοβιετικού τύπου ταξική κυριαρχία και κυριαρχία της πολιτικής εξουσίας συμπίπτουν, αποτελούν έννοιες περίπου ταυτόσημες: ή ταξική κυριαρχία συνίσταται στην κυριαρχία της εξουσίας. Τούτος είναι ο λόγος που οι προσπάθειες μεταβολής του εποικοδομήματος των κοινωνιών αυτών, κάθε προσπάθεια για εκδημοκρατισμό της πολιτικής εξουσίας, αντιμετώπιστηκε από τη μεριά των κυρίαρχων στρωμάτων με τέτοια άκαμπτη σκληρότητα. Για τό στρώματα αυτά ή μορφή του εποικοδομήματος είναι απολύτως ανελαστική: ταξική κυριαρχία και πολιτική δικτατορία είναι έννοιες απολύτως συνυφασμένες και άδιαχώριστες στις κοινωνίες σοβιετικού τύπου.

Τό γεγονός ότι οι ταξικές σχέσεις δεν είναι αντικειμενοποιημένες και διακριτές ως προς τις σχέσεις εξουσίας οδηγεί σε ένα μονόδρομο, μιά αποθέωση της εξουσίας. Δεν βασίζεται δηλαδή αυτή σε τίποτα άλλο παρά μόνο στον έαυτό της, στη δύναμή της. Κι αυτός είναι ο λόγος που από την εξουσία δεν μπορούν να λείπουν οι εκπρόσωποι εκείνων των στρωμάτων που έχουν τελικά τη δύναμη στα χέρια τους, εκπρόσωποι δηλαδή του στρατού και των σωμάτων ασφαλείας. Αυτοί έχουν «φυσικό δικαίωμα» να συμμετέχουν στην εξουσία μία και άποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της και αυτό αναγνωρίζεται από τη μεριά των πολιτικών και οικονομικών στελεχών. Από την άλλη πλευρά και οι «εκπρόσωποι των δ-πλων» γνωρίζουν ότι χωρίς τα υπόλοιπα στελέχη δεν θα μπορούσαν μόνοι τους να διαχειριστούν την κοινωνία, ότι τους έχουν ανάγκη τόσο, όσο και οι άλλοι έχουν ανάγκη τους ίδιους: ή ισορροπία μεταξύ τους βασίζεται σ' αυτήν ακριβώς την αλληλοαναγνώριση.

Αλλά η σοβιετική κοινωνία πρέπει να αναπαραχθεί, να επιβιώσει ως σύνολο. Κι αυτό σημαίνει ότι τα κυρίαρχα στρώματα, που κατέχουν ταυτόχρονα και την πολιτική εξουσία, δεν μπορούν να νοιάζονται μόνο για τη διαίωσή της, ή μάλλον επειδή ακριβώς νοιάζονται για τη διαίωσή της, πρέπει ως κυρίαρχα να φροντίζουν για τη νομιμοποίησή της, πρέπει δηλαδή να φροντίζουν για όλη την κοινωνία, τον ανταγωνισμό της Σοβιετικής Ένωσης με άλλα κράτη, την εξωτερική πολιτική, την άμυνα κ.λπ.

Και εδώ αρχίζουν οι διαφωνίες. Οι στρατιωτικοί από τη φύση τους προσβλέπουν σε μία πολιτική ισχύος στον εξωτερικό τομέα με αναπόφευκτη «στρατιωτικοποίηση» στο εσωτερικό της σοβιετικής κοινωνίας. Δόγμα τους φαίνεται να είναι ότι πηγή της ισχύος και της σταθερότητας της σοβιετικής κοινωνίας είναι η ισχύς των όπλων. Αυτό και όχι η οικονομία είναι που αναδεικνύουν τη Σοβιετική Ένωση σε υπερδύναμη. Η άποψη, κυνική, σκληρή, δεν απέχει σε τελευταία ανάλυση πολύ από την πραγματικότητα.

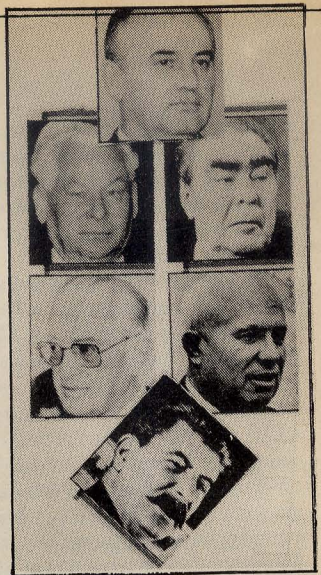
Αλλά η πραγματικότητα δεν κινείται στο επίπεδο της τελευταίας ανάλυσης. Είναι δηλαδή πολύ πιο σύνθετη, κι αυτό τό αντιλαμβάνονται καλύτερα όσα μέλη της ηγεσίας έχουν ή είχαν κάποια σχέση με την κοινωνία και την παραγωγή. Άλλωστε η όμολογημένη στρατηγική του Προέδρου Ρήγκαν, που συνίσταται όχι στη στρατιωτική αλλά στην οικονομική πίεση της Σοβιετικής Ένωσης μέχρι βαθμού καταρρεύσεως μέσω του ανταγωνισμού των εξοπλισμών, αποκάλυψε σε όσους Σοβιετικούς ηγέτες δεν τό είχαν ήδη καταλάβει, ότι η «εὐρωστία» της κοινωνίας τους δεν μπορεί να είναι άνιση, σε έναν μόνο τομέα, αλλά συνολική. Ότι τό εύπαθές σημείο της Σοβιετικής Ένωσης είναι η οικονομία της (ή αύξηση της παραγωγής στη Σοβιετική Ένωση έχει πέσει σήμερα στο πολύ χαμηλό επίπεδο του 1,5%). Είναι προφανές ότι αν τό σημερινά όρια της εξαγωγής υπεραξίας από την εργασία του Σοβιετικού πολίτη είναι άσυμπίστα (και δεν μπορεί παρά να είναι, έφόσον τουλάχιστον η εξουσία προσβλέπει σε κάποια συναίνεση), τότε ο μόνος δρόμος που άπομένει είναι οι μεταρρυθμίσεις, οι νεωτερισμοί προς την κατεύθυνση της αύξησης της παραγωγικότητας. Πρώτος λοιπόν στόχος (που έχει καταντήσει κοινός τόπος για τούς μεταμπρεζνιεφικούς Σοβιετικούς ηγέτες) ή καταπολέμηση της διαφθοράς στις μεσαίες και κατώτερες βαθμίδες των κρατικών στελεχών, τό όποια, ως φαίνεται, νοιάζονται πολύ περισσότερο για τό άμεσα συμφέροντα της τσέπης τους και λιγότερο για τό μακροπρόθεσμα συμφέροντα του στρώματος στο όποιο κάνουν καριέρα.

Από κεί και πέρα βέβαια τό πράγματα δυσκολεύουν. «Η σοβιετική οικονομία έχει πρό πολλού υπερβεί τό σημείο όπου ήταν δυνατόν να διευθύνεται από ένα και μόνο κέντρο», έγραφε πριν από δύο χρόνια ή κοινωνιολόγος Σασλάφσκαγια, άποψη που μόλις πρόσφατα (τήν 1η Ιουνίου) της επετράπη να δημοσιεύσει στην *Ισβέστια*. Έδώ όμως βρίσκονται και τό όρια της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας του Γκορμπατσόφ. Η οικονομία δεν μπορεί να διευθύνεται παρά από ένα μόνο κέντρο,

τήν εξουσία, τό κόμμα, αν τουλάχιστον τό κυρίαρχα στρώματα της Σοβιετικής Ένωσης θέλουν να διατηρηθούν ως τέτοια. Είναι βέβαια δυνατόν να υπάρξει κάποια αποκέντρωση άρμοδιοτήτων, μη ουσιαστικών όμως, γιατί σε περίπτωση ουσιαστικής αποκέντρωσης (αυτοδιαχείρισης), αλλάζει όλη ή δομή της σοβιετικής ηγεσίας, μία και ή προϋπέθετε άλλωστε την αυτοκατάργησή της, τουλάχιστον όσον άφορά ή σημερινή της μορφή.

Ο Γκορμπατσόφ λοιπόν εξέλεγε κάτω από τίς πιεστικές ανάγκες που αναφέραμε πιο πάνω. Η έκλογή του ήταν άναμφισβήτητη νίκη της «ήπιας» μερίδας της σοβιετικής ηγεσίας πάνω στους σκληρούς κι αυτό φάνηκε και στην πρόσφατη άντικατάσταση του Ρομανόφ. Η προτεραιότητα στην οικονομική άναρρωση της σοβιετικής παραγωγικής μηχανής άπαιτεί άπερίσπαστο εξωτερικό μέτωπο, άπαιτεί δηλαδή ένα διάλειμμα στον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων, ό όποιος «γονατίζει» τούς Σοβιετικούς, έξου και ό νέος Σοβιετικός ηγέτης (καθώς και ό νέος ύπουργός Έξωτερικών) έπιζητούν την ύφεση, τον διάλογο με τίς ΗΠΑ, ή διακοπή του προγράμματος του πολέμου των άστρων, νέες σχέσεις με ή Δυτική Εύρώπη κ.λπ.

Είναι όμως εξαιρετικά άμφίβολο αν ό Ρήγκαν θά δώσει στους Σοβιετικούς ή δυνατότητα να άναρρώσουν. Τούτου δεδομένου και με βάση τό εξαιρετικά περιορισμένα όρια των οικονομικών μεταρρυθμίσεων που περιγράψαμε πιο πάνω, οι δυνατότητες του νέου Σοβιετικού ηγέτη να ξεφύγει από την πεπατημένη είναι πολύ περιορισμένες. Στην πραγματικότητα ό μόνος δρόμος που άνοίγεται μπροστά του είναι ή τελειοποίηση του ήδη υπάρχοντος συστήματος, ή πάταξη των διαφόρων δυσλειτουργιών και της διαφθοράς, ή εισαγωγή κάποιων περιορισμένων (οικονομικών) κινήτρων — που άλλωστε πάντα ύπήρχαν — για την άνοδο της παραγωγικότητας. Ο ίδιος ό Γκορμπατσόφ θά πρέπει σ' αυτή ή διαδικασία να άρθει υπεράνω των στρωμάτων τό όποια εκπροσωπεί ώστε ό ίδιος, και γενικότερα τό «ουδέτερο» κράτος, να άπο-

τελέσει την κινητήρια δύναμη της σοβιετικής παραγωγής, με ένα σχετικό βαθμό άνεξαρτησίας από τό στελέχη καριέρας που ή διαχειρίζονται. Από αυτή την άποψη ή ισχύς του Γκορμπατσόφ θά είναι ίσως μεγαλύτερη από εκείνη των προκατόχων του, χωρίς αυτό να σημαίνει έπιστροφή σε σταλινικές μεθόδους άσκησης της εξουσίας, αλλά άπλώς μία μεγαλύτερη άυτονόμηση της πολιτικής εξουσίας από τό στρώματα που αυτή εκπροσωπεί. Θά πρέπει άλλωστε στο έξής να υπάρξει και κάποια χαλάρωση στον τομέα της επικοινωνίας των ιδεών, στο μέτρο τουλάχιστον που τό ΚΚΣΕ έχει σήμερα περισσότερο από άλλοτε την άνάγκη της συμμετοχής του έπιστημονικού κόσμου στην παραγωγική προσπάθεια (πράγμα που σύμφωνα με τό σοβιετικά ήθη προβλέπεται να τό άποφέρει και μιά άντιστοιχη συμμετοχή στο μπλόκ της εξουσίας).

Τά όρια αυτά, ίσως εξαιρετικά στενά, δεν προσδιορίζονται βέβαια από την πολιτική βούληση του Γκορμπατσόφ ή όποιουδήποτε άλλου, αλλά από τίς ανάγκες και τίς δυνατότητες του συστήματος. Άν σ' αυτό τό σύστημα μπορεί να διακρίνει κανείς μία κυρίαρχη πολιτική βούληση, αυτή συνίσταται στο μέλημα να κρατηθεί ή σοβιετική κοινωνία μακριά από τό κράτος, μακριά από την εξουσία. Γιατί ό εκδημοκρατισμός του κράτους, ακριβώς λόγω της φύσης της σοβιετικής κοινωνίας, θά σήμαινε και τερματισμό της πολιτικής και ταυτόχρονα ταξικής κυριαρχίας. Υψιστό μέλημα του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ είναι να ή διαφυλάξει. Γι' αυτό άλλωστε εξέλεξε.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

Ἡ Κόκα-Κόλα ὡς ἀνάγκη καί ὡς ἐμπόρευμα

«Ἀποφασίσαμε νά προχωρήσουμε ἕνα βῆμα στὸν δρόμο πού ἔχουμε χαράξει, πρὸς τὴν ἐκπλήρωση τοῦ πεπωμένου μας, γιατί οἱ καιροὶ εἶναι ὄριμοι. Εἴμαστε ἱκανοποιημένοι καὶ ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὶς δυνάμεις μας. Κινούμαστε σὲ πλήρη συνέπεια μὲ τὴν κληρονομιά μας».

Τὰ πομπώδη αὐτὰ λόγια δὲν τὰ ἔπευτε ὁ Ρήγκαν οὔτε ὁ Κόλ, ὅπως παρατηρεῖται καὶ ὁ Σπῆγκελ (1.7), ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀντλήσαμε τὰ στοιχεῖα γιὰ αὐτὸ τὸ σημείωμα. Ἦταν ὁ Μπράιαν Ντάισον, ἐπικεφαλῆς τῆς Κόκα-Κόλας. Καὶ μιλοῦσε ἀπλῶς γιὰ τὰ ποσοστὰ τῆς ἀγορᾶς πού ἐλέγχει. Σὲ αὐτὸν λοιπὸν ἔχει πέσει τὸ μεγάλο ἔργο νά πείσει τοὺς συμπατριῶτες του ὅτι, ὕστερα ἀπὸ 99 χρόνια, ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου γιὰ νά ἀλλάξει γεύση τὸ θρυλικὸ ἀναψυκτικὸ, ἔμβλημα καὶ αὐτὸ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως τὸ ἀγαλμα τῆς Ἐλευθερίας. Ἐκεῖ ἄλλωστε ἦπιε, πρὶν ἀπὸ δύο μῆνες, ἕνας ἐργατὴς τὶς πρῶτες γουλιές τῆς νέας Κόλας.

Τὸ ὅτι ὁ κ. Ντάισον χρησιμοποιοῖ τὴν τρέχουσα ρητορική γλώσσα τῶν πολιτικῶν δὲν εἶναι τυχαῖο. Ὁ προσωπικὸς δημοσκόπος τοῦ Ρήγκαν στὶς τελευταῖες ἐκλογές καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ψήφων ἀναλυτὴς τοῦ Χάρτ δουλεύουν τώρα γι' αὐτόν. Ὁ πρῶτος ἔχει ἀναλάβει τὸ μάρκετινγκ, ὁ δεῦτερος ἐπεξεργάζεται τὰ μοτίβα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ νέα γεύση θά ἐμπεδωθεῖ στὶς ἀμερικανικὲς συνειδήσεις. Σὲ αὐτοὺς θά ὀφείλεται τὸ ὅτι ὅλα ἠχοῦν σάν νά πρόκειται γιὰ ἐθνικὴ ἀνάταση πρὸς νέους ὀρίζοντες: «Σήμερα ἔχουμε ἕνα μήνυμα γιὰ σᾶς. Μαζί σας θά ἐκπορθήσουμε τὸ μέλλον. Εἴμαστε ἡ πρωτοπορία τῆς ἀλλαγῆς», εἶπε ὁ Ντάισον σὲ ἐπίσημη τελετῆ.

Ὅμως, καίτοι τὸν Μάιο οἱ πωλήσεις ἀνέβηκαν κατὰ 8%, ἡ πατριωτικὴ ἐκστρατεία συναντᾷ σθεναρὴ ἀντίσταση: οἱ πραγματικοὶ μανιῶδες κοκακολικοί («κοκαολικοί» κατὰ τὴ *Νιούσγκουηκ*) δὲν εἶναι καθόλου εὐχαριστημένοι πού τὸ ἀγαπημένο ποτὸ τους ἔχει γίνει πιὸ γλυκό, σχεδὸν ὁλόμοιο μὲ τὴ δευτέρη τῆς ἀγορᾶς, τὴν Πέτσι. Οἱ γνῶμες βέβαια γιὰ

τὸ μέλλον δίστανται. Οἱ τῆς ἐταιρείας θεωροῦν ὅτι καλῶς ἔχουν μελετήσει τὴν ὑπόθεση, ἄλλοι πάλι μιλοῦν γιὰ «τὸ φιάσκο τοῦ αἰῶνα», ἀφοῦ ἡ ἐταιρεία θά διώξει ἐκείνους τοὺς σταθεροὺς ἀγοραστὲς πού ἔχει τόση ἀνάγκη. Ὅπως καὶ νά ἔναι, οἱ πωλήσεις τῶν ἐπόμενων μηνῶν θά δείξουν ποιὸς ἔχει δίκιο καὶ ποιά μέτωπα ἔχουν δημιουργηθεῖ στὴν ἀγορά τῶν 25 δις. δολαρίων τοῦ τομέα τῶν ἀεριούχων. Ὑπάρχει βέβαια καὶ μιὰ ἄλλη ἄποψη πού λέει ὅτι ἡ ἀντίδραση τῶν πιστῶν τῆς παλιᾶς Κόκα-Κόλας εἶναι εὐπρόσδεκτη γιὰ τὴν ἐπιχείρηση: «Σὲ λίγο καιρὸ θά ὑποχωρήσουν καὶ θά ξανακυκλοφορήσουν τὴν παλιά παράλληλα μὲ τὴ νέα. Ἔτσι θά ξαναπαίσουν τὴν ἀγορά καὶ θά τὴν διευρύνουν— εἰς βάρος τῆς Πέτσι»...

Πρὸς τὸ παρὸν πάντως στὸ ἀρχηγεῖο τῆς Κόκα-Κόλας στὴν Ἀτλάντα ἔχουν καταγραφῆ 40 χιλιάδες τηλεφωνήματα διαμαρτυρίας τὶς λίγες ἐβδομάδες πού κυκλοφορεῖ τὸ νέο προϊόν. Τὸ νά ἀλλάξεις τὴν Κόκα-Κόλα, ἀγρίεψε κάποιος, εἶναι σάν νά «φτύνεις τὴν ἀμερικανικὴ σημαία». Σὲ ἄλλους ἡ γεύση θύμιζε «βερνίκι ἐπίπλων», σὲ ἄλλους «ἀπόνερα», σὲ κάποιος «Πέτσι δύο ἡμερῶν». Τὸ νέο ἀναψυκτικὸ εἶναι μιὰ «Κόλα γιὰ μαμόθρεφτα», ἔγραψε κάποιος τῆς λείπει ἡ παλιά, ἀγαπημένη γεύση τοῦ «θεϊκοῦ ὀξέος μπαταρίας».

Οἱ παραδοσιακοὶ ἀγόρασαν ἀμέσως προμήθειες, ὅπως ἕνας στὸ Μπέβερλυ Χίλς πού ἀγόρασε ἀμέσως 500 κασόνια καὶ τὰ πούλησε στὴ μαῦρη ἀγορά, στέλλοντας μάλιστα ἕνα μέρος ἀεροπορικῶς σὲ μέρη ὅπως τὸ Μόντρεαλ καὶ τὸ Λονδίνο. Ἐνας ἄλλος, παραγωγὸς ταινιῶν αὐτός, νοίκιασε γιὰ 1.200 δολάρια κατάλληλο χῶρο ψυγείου καὶ φυλάει τὸ πολῦτιμο ποτὸ.

Ὅμως ὁ πιὸ ἐξαλλος ἐχθρὸς τῆς νέας Κόλας εἶναι ἕνας 57χρονος, ὁ ὁποῖος ὀργάνωσε στὸ Σιάτλ ἐπιτροπὴ πρωτοβουλίας «Πότες παλιᾶς Κόλας τῆς Ἀμερικῆς», καὶ ἔδωσε 45.000 δολάρια γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐχοντας μαζέψει 60.000 ἐχθροὺς

τοῦ νεωτερισμοῦ ὀργάνωσε τὸν Ἰούνιο μιὰ διαδήλωση στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο πού εἶχε ὅλα τὰ γνωρίσματα μιᾶς πολιτικῆς σύγκρουσης στὴν Ἀμερικῆ: τραγούδια διαμαρτυρίας, φανελάκια, κονκάρδες, κόκα-κόλες.

Τὸ πράγμα ὅμως ἔχει καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ἐνδιαφέρουσα πλευρὰ γιατί ὁ ἐνλόγος Ἀμερικανὸς πῆγε μακρύτερα. Σκοπεῖ νά ἀναγκάσει, μὲ δικαστικὸ ἀγῶνα, τὴν πολυεθνικὴ νά κοινοποιήσει τὴ συνταγὴ γιὰ τὸ ποτὸ πού ἀποσύρθηκε, ἡ ὁποία φυλάσσεται μέχρι τώρα μὲ ἄκρα μυστικότητα. Ἡ αἰτιολογία του εἶναι ἐντυπωσιακή: «Κάποιος πρέπει νά τὸ κάνει. Ἡ δημοκρατία στὸ κάτω κάτω ἀπαιτεῖ συνεχὴ ἐπαγρύπνηση». Γιατί ὅταν ἡ ἐταιρεία ἀπέσυρε ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τὴν παλιὰ συνταγὴ, τοῦ προσέβαλε τὸ δικαίωμά του τῆς ἐλευθερῆς ἐκλογῆς. Καὶ αὐτό, κατὰ τὸν ἐξαγρωμένο Ἀμερικανό, εἶναι «θεμελιώδες ὅσο ἡ Μάγνα Κάρτα καὶ ἡ Διακήρυξη τῆς Ἀνεξαρτησίας. Γι' αὐτὴ τὴν ἐλευθερία πῆγαμε στὸν πόλεμο μὲ τὴν Ἰαπωνία»...

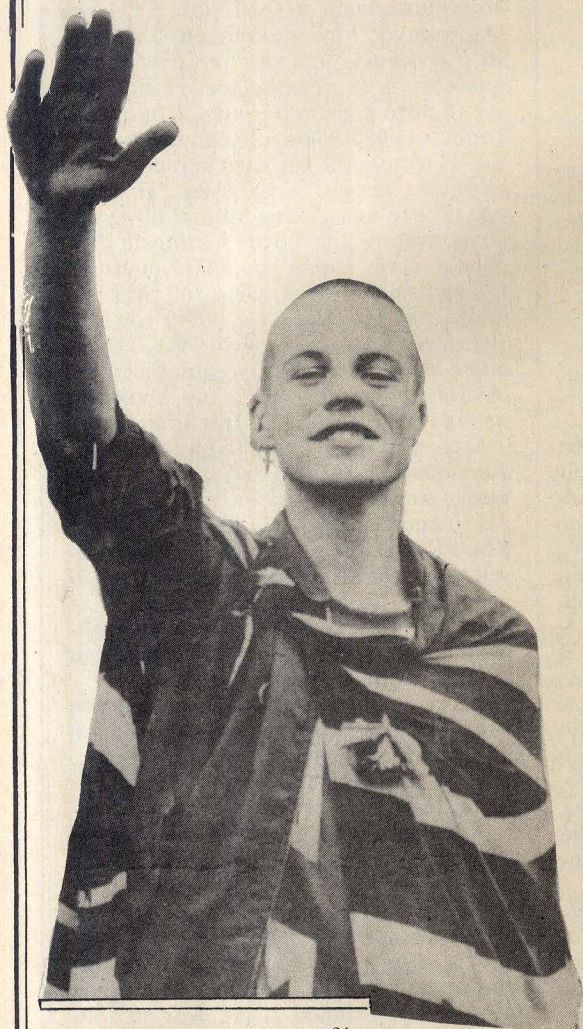
Μπορεῖ πολλοὶ τὸ πρόβλημα τῶν ἀγανακτισμένων Ἀμερικανῶν νά τὸ βρῆσκουν ἀστεῖο, μπορεῖ δηλαδή (αὐτὸ θά πεῖ τὸ προηγούμενο) νά μὴν τοὺς ἀρέσει ἡ Κόκα-Κόλα. Καὶ πλεῖστα ὅσα μπορεῖ κανεὶς νά πεῖ γιὰ τὸ ἐνλόγο σύμβολο τοῦ «ἀμερικανικοῦ τρόπου ζωῆς». Ὅμως τὸ ζήτημα πού τίθεται ἐδῶ εἶναι τελικὰ τεράστιο: πρόκειται οὔτε λίγο οὔτε πολὺ γιὰ τὴ σύγκρουση ἀναγκῶν— κέρδους.

Θά πεῖ ἴσως κανεὶς ὅτι καὶ τὴν ἀνάγκη γιὰ Κόκα-Κόλα τὴν ἔχει γεννήσει ἡ ἴδια ἡ ἐταιρεία. Μπορεῖ καὶ ἔτσι νά ἔναι. Ὅμως, σήμερα πιά, δὲν παύει νά εἶναι γιὰ κάποιους ἀνάγκη αἰθνητικὴ, ἔστω καὶ δευτερεύουσα. Κανεὶς ἄλλωστε δὲν γεννιέται μὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες του διαμορφωμένες. Ἀντίστοιχη ἀνάγκη κάποιου ἄλλου, λοιπὸν, εἶναι νά χρησιμοποιοῖ ἕναν τύπο ἀποσμητικοῦ, αὐτὸν πού παίρνει ἐδῶ καὶ χρόνια, ὅσπου ξάφνου τοῦ λένε: δὲν τὸ φέρνουμε πιά· ἡ ἡ ἐταιρεία βγάζει μόνο αὐτὸ τὸ νέο προϊόν τώρα. Καὶ τὰ ἴδια συμβαίνουν μὲ ἕνα σωρὸ πράγματα «μικρά», τῆς καθημερινῆς ζωῆς (γιατὶ φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ τὰ μεγάλα, τὰ τεράστια). Στὶς ἀλλαγές τῶν ὁποίων καλεῖται κανεὶς νά προσαρμοστεῖ βία, κι αὐτὸ ὀχι γιατί ἡ τεχνολογία τὰ ξεπέρασε ἢ γιατί ἡ ζωὴ προχωρεῖ—δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ αὐτοῦ— ἀλλὰ γιατί ἄλλαξαν οἱ ἀνάγκες τῶν ἐταιρειῶν, ὄχι οἱ δικές μας. Ἔτσι λοιπὸν, ἀκόμα κι ἂν ἐκατὸ φέρμες δουλεύουν σὲ κάποιο προϊόν, ἡ καθεμίᾱ τους λειτουργεῖ ἀπὸ μιὰ ἄποψη ὡς μονοπώλιο. Ὑπάρχει ἡ Πέτσι, τὸ Σπράιτ, τὸ Σέβεν Ἄπ καὶ πάμπολλα ἄλλα, γιὰ τὸ κοινὸ τῆς ὁμῶς ἡ Κόκα-Κόλα εἶναι μονοπώλιο. Καὶ ἡ ζήτηση σπάνια μπορεῖ νά ἀντισταθεῖ σὲ ἕνα μονοπώλιο.

Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀμερικανοῦ κοκακολάκια καὶ ὁ δικαστικὸς ἀγῶνας του εἶναι βέβαιο ὅτι δὲν θά ἀλλάξει τίποτα: οἱ πωλήσεις, ἡ ἐλαστικότητα δηλαδή τῶν ἀναγκῶν, θά ἀποφασίσουν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀναδεικνύει ἕνα καιρὸ πρόβλημα. Ὅθεν καὶ μᾶς εἶναι συμπαθές.

Γ.Κ.

«Οί χούλιγκανς είναι πιά κοντά στη Θάτσερ απ' όσο νομίζει»

Με τά γεγονότα του σταδίου Χένζελ των Βρυξελλών ο χούλιγκανισμός των βρετανικών γηπέδων έγινε πλέον θέμα συζήτησεως σ' όλον τον κόσμο. Η βρετανική άριστερά βρίσκει ανάμεσα σέ ένα φαινόμενο μέ τό όποιο δεν μπορεί βέβαια νά αισθάνεται αλληλέγγυα, καί στίς σχεδόν ύστερικές κραυγές πολιτικών, τύπου καί τής λεγόμενης κοινής γνώμης πού ζητοῦν ένταση καί γενίκευση τής καταστολής. Καίτοι απευθύνεται σέ βρετανικό κοινό καί αναφέρεται σέ όρισμένα πρόσωπα καί πράγματα άγνωστα στόν Έλληνα αναγνώστη, αναδημοσιεύουμε έδώ από τό περιοδικό τής Έργατικής Άριστεράς New Socialist (τεύχος Ίουλίου-Αύγουστου) τό άρθρο του Stuart Weir, εκδότη του περιοδικού καί, όπως υπογράφει, όπαδού τής Τότεναμ:

Η τραγωδία στό Χένζελ μιάς έδειξε ακόμα μιά φορά ότι ανάμεσα μας έχουμε πολλούς βίαιους, όργισμένους καί αποξενωμένους νέους. Μιά ύγιής κοινωνία θά έρευνούσε άποφασιστικά νά βρεί τί έχει πάει στραβά. Η δικιά μας δείχνει άποφασισμένη νά αντιμετώπισει τήν όργή μέ τήν όργή.

(...) Από τότε πού ή «έκθεση Χάρινγκτον» γιά τόν χούλιγκανισμό στό ποδόσφαιρο έπιχείρησε, τό 1968, νά έξηγήσει τή συμπεριφορά τών νεαρών όπαδών πού προκαλοῦν τά έπεισόδια, όι πολιτικοί όσο καί όι παράγοντες του ποδοσφαίρου δεν άνέχονται καθόλου τήν όποιαδήποτε πληροφορία ή έρμηνεία πού θά παρενέβαλε έμπόδια στό νά ληφθοῦν «λογικά» μέτρα τιμωρίας καί καταστολής, τό πέραςμα πρós μιά κοινωνία «νόμου καί τάξεως». Σέ αυτό τό

πνεῦμα κινήθηκε καί ή κ. Θάτσερ όταν, κατά τή συζήτηση στό Κοινοβούλιο, απέρριψε άσυζητητό αίτημα του Νήλ Κίνock νά διενεργηθεί έρευνα. Καί τούτο, παρότι καί ή ίδια δεν είναι, ως φαίνεται, άνεπηρεάστη από κοινωνιολογικού τύπου θεωρητικοποιήσεις: γι' αυτή, ή βία στό ποδόσφαιρο είναι άσθένεια τής εϋημερίας!

Δέν τό βλέπουν όμως ακριβώς έτσι τό πράγμα καί όι συμμορίες τών κοινωνικά άποστερημένων νέων πού προκαλοῦν όλες αυτές τίς «μάχες». Αυτοί στράφηκαν πρós τίς άβολες, χωρίς ύπόστεγο «θέσεις όρθίων» στό πέταλα τών ποδοσφαιρικών γηπέδων τής Βρετανίας, βλέποντάς τες ως κάποια από τά λίγα έναπομείναντα μέρη πού μποροῦν νά τά θεωροῦν δικά τους. Έκεί περιχαράκωσαν τήν «επικράτεια» τους, μέ μιά έννοια τόσο συμβολική όσο καί υλική, καί εισήγαγαν στήν παράδοση του ένθερμου όπαδού, όπως αυτή αντιπροσωπεύεται από τά πλήθη του Λίβερπουλ Κόπ (τό όποιο, παρεμπιπτότως, όνομάστηκε έτσι σέ άνάμνηση τής μάχης του Σπίον Κορ στόν πόλεμο τών Μπόερς) μιά νέα παράδοση άδίστακτης σκληρότητας.

Μέσα στήν περιοχή πού διάλεξαν έχουν τή δυνατότητα νά φτιάξουν όνομα, καί όχι κατ' ανάγκη χάρη σέ κάποια «πολεμικά» μόνο άνδραγαθήματα: μπορείς νά είσαι «σπίρτο» καί νά σκαρφίζεσαι έξυπνα συνθήματα ή «έγκέφαλος» (νέα τραγούδια) ή ακόμα καί «στρατηγός» (άρχηγός). Η βία τους όχι μόνο δεν είναι άσυλλόγιστη αλλά, αντίθετα, είναι σήμερα ιδιαίτερα οργανωμένη καθώς πρέπει νά ξεπεράσουν σέ πονηριά όχι μόνο τούς αντίπαλους όπαδούς αλλά καί μιά έξίσου σκληρή άστυνομική δύναμη πού χρησιμοποιεί πολυποίκιλα μέσα γιά νά άπομονώσει τούς όπαδούς στό γήπεδο, στους δρόμους, στους κοντινούς σιδηροδρομικούς σταθμούς.

Ο κύριος στόχος κάθε «όμάδας μάχης» (ή «έταιρείας» ή «στρατού», όπως π.χ. ό «κόκκινος στρατός του Γιατρού») είναι νά καταλάβει τήν περιοχή τών αντίπαλων όπα-

δών — καί αυτό ακριβώς έκαναν όι όπαδοί τής Λίβερπουλ στις Βρυξέλλες. Όμως όι σημερινές προφυλάξεις τής άστυνομίας στό γήπεδο τούς έχουν ταυτόχρονα αναγκάσει νά εφαρμόζουν μελετημένα σχέδια ένεδρών μακριά από τόν καθαυτό άγώνα.

Κανείς δεν μπορεί νά πει μέ σιγουριά γιάτί αυτοί όι νέοι γίνονται συνεχώς καί πιά βίαιοι από τά τέλη τής δεκαετίας του '70. Όλες όι συνήθειες έρμηνείες γιά τή βία τους — άποδιάρθρωση τής παραδοσιακής κοινότητας, σταθερή άπαγκίστρωση από τήν κουλτούρα τών «γονέων», ζοφερή προτίμηση μιάς χαμηλόμισθης καί άνιάρθρης δουλειάς, ή καί καθόλου δουλειάς, τό καταθλιπτικό περιβάλλον τών μεγάλων συγκροτημάτων κατοικίας καί τών φτωχογειτιών στό κέντρο τής πόλης—, αυτά παίζουν τό ρόλο τους, όμως δεν μποροῦν παρά νά είναι έρμηνείες μερικές.

Στό βιβλίο τους *Τό σάντουιτς τής γροθιάς* ο Ντέβιντ Ρόμπινς καί ο Φίλ Κοέν έπεσήμαναν ότι ο Ντένις Χίλ-Γούντ, ο πλούσιος πρόεδρος τής Άρσεναλ, ήταν όντως ο ιδιοκτήτης τής Νόρθ Μπράνκ, τήν όποία όι όπαδοί τής Άρσεναλ όνόμαζαν δική τους. «Σέ τελική άνάλυση», έγραψαν, «κανείς δεν μπορεί νά ιδιοποιηθεί «ώς διά μαγείας», χάρη στήν κοινωνική του θέση ως έργατική τάξη, κάτι πού στήν πραγματικότητα δεν του άνήκει. Τό πάθος καί ή ματαιότητα τής σύγκρουσης άνάμεσα σέ αντίπαλες ομάδες κοινωνικά άποστερημένων νέων είναι ή καλύτερη άπόδειξη γιά τήν έκταση τής νίκης εκείνων πού άσκοῦν ταξική έξουσία πάνω τους».

Καί είναι σίγουρα μιά αισθηση αυτής τής άδυναμίας τους πού τροφοδοτεί τίς όλο καί πιά μηδενιστικές καί αυτομισούμενες «έπιδείξεις» τους. Τό ποδόσφαιρο τούς προσφέρει μιά εθνική — καί διεθνή— σκηνή γιά τά πιά θεαματικά κατορθώματά τους καί καμαρώνουν γιά τήν έν χορῶ άγαπκηση καί καταγγελία πού προκαλοῦν. Ρώτησαν κάποτε νεαρούς όπαδούς τής Άρσεναλ πώς αισθάνονται γιά τούς τίτλους τών εφημερίδων πού τούς περιέγραφαν σαν φονιάδες καί ζωα. «Είναι αλήθεια», είπε ένας. «Αισθάνεσαι περήφανος, νιώθεις πολύ όμορφα», είπε άλλος. Διεκδικοῦν τήν πιά άυστηρή καταδίκη. «Ετσι όι όπαδοί τής Λίβερπουλ, γυρνώντας από τίς Βρυξέλλες, τραγουδοῦσαν προκλητικά: «Είμαστε δολοφόνοι».

Μέ αυτή τους τή στάση, φυσικά, όχι μόνο επιβεβαιώνουν την αποξένωση που αισθάνονται από την υπόλοιπη κοινωνία· δίνουν συγχρόνως στον έαυτό τους τήν ψευδαίσθηση ότι είναι οι ίδιοι που τή δημιούργησαν. Όχυρώνονται σε μιά άλλη λεγόμενη βασιμμένη στο μίσος για όποιονδήποτε δέν είναι «δικός μας». Μάλιστα ή θύρα του Στρέτφορντ τραγουδούσε: «Μισούμε τους ανθρώπους».

Αποτέλεσμα φυσικά είναι νά προκαλούν έναντιον τους τή γεμάτη εμπάθεια αντίδραση των πολιτικών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του ποδοσφαιρικού κατεστημένου. Δέν πάει πολύς καιρός που ό Μπράιαν Ρόμπσον, προπονητής τής Έθνικς Άγγλιας, έκανε λόγο για τή χρήση φλογοβόλων έναντιον των βίαιων όπαδών. Μετά από τή λεγόμενη εξέγερση του Τορίνου τό 1980, ό τότε πρόεδρος τής Ποδοσφαιρικής Όμοσπονδίας μιλούσε για «αυτούς τους άρουραίους του ύπνóμου», ενώ ό Ρόν Γκρήγγοντ, πρώην προπονητής τής Έθνικς, είπε: «Έλπίζω νά τουςβάλουν σε ένα μεγάλο καράβι και νά τους ρίξουν στα άνοιχτά». Σαπιστε τους, έλεγε στον κύριο τίτλο της ή *Ντέιλι Μίρρορ*, τσακίστε τους δολοφόνους ή Σάν. Αυτοί οι «δολοφόννοι» όχι μόνο δέν είναι «πραγματικοί όπαδοί»: είναι μιά ξένη όρδή, τυφλή στις ήθικές αρχές τής ύλιστικής μέσης Άγγλιας, μακριά από τή φωτισμένη ήγεσία ανθρώπων όπως ό Ρόμπσον (και ό Ντόν Ρέβι), ό Μπόμπυ Τσάρλτον (και ό μεγάλος του άδερφός Τζάκν):

Εύκολα όμως διαπιστώνει κανείς ότι, αν εξαίρέσουμε τήν άπεριόριστη έχθρα τους προς τις αρχές, οι χούλιγκανς του ποδοσφαίρου κάθε άλλο παρά ξένο σόμα αποτελούν μέσα στή βρετανική κοινωνία. Ό άποδεδειγμένος σοβινισμός τους, ή ρατσιστική και σεξιστική συμπεριφορά τους, ή έχθρότητά τους άπέναντι στους διανοούμενους και τους όμοφυλόφιλους, ή φυσική επιθετικότητά τους, τό οινόπνευμα — είναι πράγματα εμφανέστατα μέσα στην κουλτούρα τής κυρίαρχης κοινωνίας μέσα στην όποία τόσο άνετα νιώθουν ή κ. Θάτσερ και οι λοιποί. Άρκετοί έχουν ήδη επισημάνει τις έντυπωσιακές άναλογίες με τά Φόκλαντς. Τότε δηλαδή που όλόκληρο τό έθνος κλήθηκε νά καμαρώσει τήν έφεση των «παιδιών μας» προς αυτό που ό λοχαγός Κήμπλ του Τάγματος Ά-

λεξιπτωτιστών όνόμασε «βρώμικο πόλεμο» στο Γκούζ Γκρήν. Ό ύποκριτικός τύπος μας όνόμασε τις Βρυέλλες «σφαγή»· πραγματική σφαγή ήταν τό Γκούζ Γκρήν.* Ό ρατσισμός και ό σεξισμός είναι φαινόμενα ένδημικά στή βρετανική κοινωνία, μάλιστα καθιγιάζονται και μέσα στους νόμους μας. Είμαστε έθνος πολύ περισσότερο βίαιο στην καθημερινή μας ζωή από όσο το λμάμε ποτέ νά παραδεχτούμε και ή φυσική επιθετικότητα και (συχνά) οι ξυλοδαρμοί άποτελούν άναπόσπαστο, και τοί άνομολόγητο, στοιχείο τής άνατροφής των άνδρών μας. Τά περισσότερα άγόρια και οι νέοι καλούνται νά αυτοεπιβεβαιωθούν σε καβγάδες.

Τό νά προσπαθεί κανείς νά κατανοήσει δέν σημαίνει νά δικαιολογεί, συνεπάγεται όμως έναν κάποιον σεβασμό τον όποιο ή κυρίαρχη κουλτούρα μας συνήθως άρνείται όχι μόνο στους χούλιγκανς του ποδοσφαίρου, αλλά και στους περισσότερους άνειδίκευτους νέους τής εργατικής τάξης σε όλους τους τομείς τής ζωής τους. Ξέρουμε ότι ή βιαιότητα δέν είναι άπλως αντίδραση στή μιζέρια και τήν έλλειψη εργασίας: άπόδειξη τά παιδιά τής συμμορίας του Καίμπριτζ που πρόσφατα φυλακίστηκαν, όρισμένα τους εύκατάστατα στα είκοσί τους. Είναι προϊόν λεπτότερων εκπτώσεων του πνεύματος, τις όποιες οι καθαρά θεσμικές μεταρρυθμίσεις των Έργατικών πιθανώς νά ύπογράμμισαν και πάντως σίγουρα δέν άγγιξαν. Η άριστερά, πάλι, πολύ εύκολα έρμήνευσε τή βία τους ως «αντίσταση». Ίσως και νά είναι όμως δέν είναι μορφή αντίστασης στήν όποία μπορούμε πιά χωρίς πρόβλημα νά στηρίζομαστε.

Είναι βέβαιο, ακόμα, ότι τά νέα μέτρα ποινών και έλέγχου που δοκιμάζονται δέν θά φτάσουν στην καρδιά των προβλημάτων που συγκλίνουν στο φαινόμενο. Οι ύπάρχοντες τρόποι έλέγχου ήδη άπο-

ξενώνουν μιά ευρύτερη μερίδα τής νεολαίας μας, ενώ συγχρόνως επιβεβαιώνουν τήν αυτοεκτίμηση εκείνων που επιζητούν δραστήρια τον «τσαμπουκά». Οι άδυστηρότερες ποιές θά δώσουν ακόμα μεγαλύτερο κύρος στα «σκληρά καρύδια» του παιχνιδιού.

Τά πέταλα των γηπέδων είναι όντως μιά συμβολική άρένα για ένα είδος Βρετανίας. Οι πολυτελείς «διευθυντικοί» θάλαμοι, τόσο τής μόδας τελευταία στα μεγαλύτερα γήπεδα, είναι ένα άλλο. Μέσα σε αυτούς τους κλιματιζόμενους θαλάμους και άσφαλώς άπο-

μονωμένοι με τό γυαλί από τό πλήθος, εκείνοι που έχουν πιάσει τήν καλή στον άμοραλιστικό θάτσερικό κόσμο του έγωιστικού και επιθετικού άτομικισμού καταναλώνουν τό ποδόσφαιρό τους μέσα στην πολυτέλεια που έχουν συνηθίσει: μαλακές πολυθρόνες, σερβιτόρες για τό τζίν έντ τόνικ τους, βίντεο του άγωνα — και όλα στην έταιρεία, φυσικά. Τά πέταλα και οι θάλαμοι είναι όψεις του ίδιου προβλήματος.

Stuart Weir
μετάφραση: Γ. Κοπακάκης

New Socialist July 1985

* Η μάχη του Γκούζ Γκρήν, ένα από τά σχετικά μικρής κλίμακας επεισόδια του πολέμου των Φόκλαντς, έχει σχεδόν γίνει σύμβολο βρετανικής άνδρείας. Σκοτώθηκαν εκεί 18 Βρετανοί άλεξιπτωτιστές και 250 Άργεντινοί. Οι Βρετανοί άρνήθηκαν νά συλλάβουν αιχμαλώτους, ακόμα και όταν μπορούσαν, και χτύπησαν στο ψαχνό. «Οί άνδρες μας είναι έξαιρετικά επιθετικοί», είπε ό λοχαγός Κήμπλ. «Έχουν εκπαιδευτεί νά πολεμάνε, όχι νά κωλοβαρύνε».

«Νέες» κατευθύνσεις στή γαλακτοκομία

«Νέες» κατευθύνσεις στη γαλακτοκομία

Άμεση μετά τις εκλογές της 2^{ης} Ιουνίου κυκλοφόρησε ένα «κείμενο εργασίας» —όπως αυτοχαρακτηρίζεται— του υπουργείου Γεωργίας με τίτλο «Κατευθύνσεις αγροτικής πολιτικής». Άπ' ό,τι ξέρουμε τό παραπάνω κείμενο ήταν ήδη έτοιμο από τὰ τέλη τοῦ 1984, τυπώθηκε στίς ἀρχές τοῦ 1985 καί προφανῶς λόγω τῶν ρευστῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων τῆς πρώτης περιόδου τοῦ 1985 καί ἐν συνεχείᾳ λόγω τῆς προεκλογικῆς περιόδου παρέμεινε γιά ὄλο αὐτό τό διάστημα στίς ἀποθήκες τοῦ ὑπουργείου.

Παρόλο τό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπό τήν συγγραφή ὡς τήν κυκλοφορία τους οἱ «Κατευθύνσεις τῆς αγροτικῆς πολιτικῆς» εἶναι ἕνα σημαντικὸ ντοκουμέντο ἀπό τήν ἄποψη ὅτι παρουσιάζουν τίς κατευθύνσεις τῆς αγροτικῆς πολιτικῆς τοῦ κυβερνητικῶς κόμματος. Φιλοδοξοῦν μάλιστα κατὰ πῶς λέει στόν πρόλογο τοῦ ὀπουργοῦ Γεωργίας κ. Κώστας Σημίτης νά «χαράξουν τόν δρόμο, ὥστε τό ὄραμα πού σήμερα εἶναι μακρινό νά γίνει πραγματικότητα αὐριο».

Μέ ἀφορμή τό ἔντυπο αὐτό καί εἰδικότερα μέ τὰ ὄσα ἀναφέρει γιά τόν τομέα τῆς παραγωγῆς γάλακτος καί γαλακτοκομικῶν προϊόντων, θά ἀναφερθῶ στά ἐπόμενα γιά τήν κατάσταση πού ἐπικρατεῖ σ' αὐτόν τόν τομέα.

Τό ἀγελαδινὸ γάλα καί τὰ προϊόντα τοῦ

«Ἄν, ὅμως, ὄντως δέν κινδυνεύουμε νά πινοῦμε ἀπό τό ἑλληνικὸ γάλα, εἶναι πολὺ πιθανὸ νά πεθάνουμε χορτάτοι ἀπό τὰ εἰσαγόμενα γαλακτοκομικὰ προϊόντα».

Σ' αὐτό τό ἀπαισιόδοξο συμπέρασμα κατέληγε ἕνα παλαιότερο σημείωμά μου στό ἀνά χείρας περιοδικό («Γάλα, περισσότερο γάλα», Δεκαπενθήμερος Πολίτης, τεύχ. 13).

Τρόπος τοῦ λέγειν, βέβαια: διότι εἶναι πολὺ εὐχάριστη ἡ προοπτικὴ τοῦ νά «πε-

θάνουμε χορτάτοι» καί μακάρι αὐτό τουλάχιστον νά μᾶς συμβεῖ· μιά καί στό μεταξύ δέν ἀπολαμβάνουμε παρά τήν τλαιπωρία τοῦ νά πασχίζουμε νά καταλάβουμε μέ ποιόν εἶναι τό δίκιο.

Μέ ἐμᾶς πού προτείνουμε:

- Ἄμεση ἐνίσχυση καί ἀνάπτυξη τοῦ δευτερογενοῦς τομέα ἐπεξεργασίας τοῦ γάλακτος, τῆς συνεταιριστικῆς ἢ ἰδιωτικῆς γαλακτοβιομηχανίας, πού ἔχει τίς προϋποθέσεις γι' τήν παραγωγή ἐκείνων τῶν προϊόντων πού θά μπορούσαν νά ἀντικαταστήσουν τό μεγαλύτερο μέρος τῶν εἰσαγομένων.

- Ταυτόχρονη στήριξη, ἀξέση τῆς παραγωγικότητας καί βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ντόπιας πρωτογενοῦς παραγωγῆς ἀγελαδινοῦ γάλακτος· μέ τήν οὐσιαστικὴ βοήθεια καί χρηματοδότησή τῆς —ἐκτός τῶν ἄλλων— καί ἀπό τόν δευτερογενή τομέα.

- Σέ ἐπόμενη δέ φάση ἀξέση τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἀγελαδινοῦ γάλακτος, πού ὡς γνωστόν μᾶς λείπει καί τό εἰσάγομε.

Ἡ τό δίκιο εἶναι μέ ἐκείνους πού ἐνῶ δέν διαφωνοῦν —τουλάχιστον φανερά— μέ τὰ παραπάνω, ἀπλῶς τὰ ἀγνοοῦν στήν πράξη; Παράδειγμα ἡ κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ καί πολὺ περισσότερο τό ὑπουργεῖο Γεωργίας. Ἀναφέρεται π.χ. στίς «κατευθύνσεις αγροτικῆς πολιτικῆς» τὰ παρακάτω:

Στόν τομέα τῆς κτηνοτροφίας ἐπιδιώκεται ἡ ἐνίσχυση τῆς βοοτροφίας *σέ πρώτη φάση*, γιά τήν ἀνάσχεση τῆς πτωτικῆς τῆς τάσης, καί *σέ δεύτερη*, γιά τήν ἀξέση τῆς παραγωγῆς σέ βοδινὸ κρέας καί γάλα, μέ στάδιο τήν ὄσο τό δυνατό πληρέστερη κάλυψη τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καί τήν ἀντίστοιχη ὑποκατάσταση εἰσαγωγῶν». (σελ. 97. Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου).

Πῶς ἐννοεῖται ἄραγε «ἡ ἐνίσχυση σέ πρώτη φάση»; Ὅταν μεσοῦντος τοῦ 1985, δύομισι χρόνια μετά τήν ἐναρξη ἐφαρμογῆς(;) τοῦ πενταετοῦς (1983) καί

ἀκριβῶς ἄλλα τόσα πρὶν ἀπὸ τὴ λήξη τοῦ (1987), ἡ πτωτικὴ τάση στήν πρωτογενή παραγωγή ἀγελαδινοῦ γάλακτος οὔτε συνεχίστηκε οὔτε ἀνασχέθηκε, μιά καί ἡ συνολικὴ παραγωγή τοῦ ἐδῶ καί 10 χρόνια —τουλάχιστον— ἀνέρχεται σέ 700.000 τόννους ἐτησίως.

Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, ἐπίσης, ἰσχύει: ἡ «σέ δεύτερη φάση ἀξέση τῆς παραγωγῆς ...σέ γάλα», πού προφανῶς μᾶς παραπέμπει στό ἐπόμενο πενταετές μιά καί δέν ὑπάρχουν ἐμφανεῖς ἐνδείξεις γιά ἀξέση στά ἐπόμενα 1 ὡς 2 χρόνια, ἢ αὐτό πού γράφεται ἀμέσως παρακάτω στήν ἴδια σελίδα (97) καί μάλιστα ὡς *ἄμεσος* στόχος τοῦ προγράμματος 1983-87 γιά ἀξέση τῆς παραγωγῆς ἀγελαδινοῦ γάλακτος ἀπὸ 700.000 σέ 1.000.000 τόννους ἐτησίως;

Ἄς πᾶμε τώρα στά εἰδικὰ μέτρα γιά τήν βελτίωση τῶν δομῶν ἐμπορίας καί ἐπεξεργασίας γαλακτοκομικῶν προϊόντων.

Ἀντιγράφουμε ἀπὸ τήν ἀντίστοιχη παράγραφο (σελ. 138) τὰ προτεινόμενα «προγράμματα γάλακτος καί πτηνοτροφίας». Προκαταβολικὴ ἀπορία: πῶς συνδέονται καί συνεπῶς ἀντιμετωπίζονται σέ ἐνιαία παράγραφο τό γάλα, τὰ κοτόπουλα καί τὰ αὐγά; Ἄγνωστον!

Ἐμεῖς ἀντιγράφουμε μόνον τὰ σχετικὰ μέ τό γάλα: «Τὰ προγράμματα γάλακτος ...ἔχουν περιθώριο γιά τήν πλήρη ὑλοποίησή τους σέ τέσσερα χρόνια ...καί σ' αὐτὰ ἐντάσσονται:

1. Ἡ ἴδρυση 35 σταθμῶν καί ἀντικατάσταση 5 παλαιῶν γιά πρόψυξη γάλακτος, προϋπολογισμοῦ 140 ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

2. Ἡ ἴδρυση ἐνός τυροκομεῖου καί μιᾶς βιομηχανίας γάλακτος σέ παραμεθόριες περιοχές, προϋπολογισμοῦ 180 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ὅπως καί ἡ ἴδρυση μικρῶν τυροκομεῖων.

3. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς 5 ἐργοστασίων γάλακτος καί συνεταιριστικῶν τυροκομεῖων.

Ερώτημα πρώτον: Πώς έννοείται τό χρονικό περιθώριο τών τεσσάρων χρόνων γιά τήν ύλοποίηση τών προγραμμάτων; Αρχίζει ή μέτρηση τού χρόνου από τό 1983 (έναρηξη τού πενταετούς) όπότε έχουμε περιθώρια ως τό τέλος τού 1986 ή αρχίζει από τό 1985 (πού τυπώθηκαν οί «κατευθύνσεις») όπότε έχει λήξη χρόνου τό 1988 ή πρόκειται περί *κινητής αρχής* τών χρόνων (κάτι σάν τίς κινητές έορτές), όπότε κάθε φορά ένψει άπολογισμού ύπάρχει ή διεξοδος τής έπόμενης τετραετίας; Καί αυτό άδιευκρίνιστο.

Ερώτημα δεύτερον: Μέ τά 140 έκατομμύρια πού θά διατεθούν γιά τήν ίδρυση 35 σταθμών πρόψυξης καί αντικατάστασης πέντε παλαιών, μέ τρισήμισυ δηλαδή έκατομμύρια άνά σταθμό κατά μέσον όρο, τί πρόκειται νά πρωτογίνει; Τό κτίριο τού σταθμού; Η άγορά τού στοιχειώδους έξοπλισμού; Η άγορά τού αυτοκινήτου περισυλλογής τού γάλακτος από τούς παραγωγούς;

Ερώτημα τρίτον: Τί μεγέθους, τί είδους είναι καί πού θά ίδρυθεί τό τυροκομείο καί ή γαλακτοβιομηχανία συνολικού προϋπολογισμού μόλις 180 έκατομμυρίων;

Ερώτημα τέταρτον: Ποιών έργοστασιών γάλακτος (πέντε τόν άριθμό) καί ποιών τυροκομείων επίκειται ό έκσυγχρονισμός;

Στά παραπάνω έρωτήματα δέν ύπάρχει άπάντηση στίς «*Κατευθύνσεις άγροτικής πολιτικής*». Ύπάρχει, εύτυχώς, ή αναλυτική τους παρουσίαση στό «*Εϊδικό Τομεακό Πρόγραμμα Έγκαταστάσεων καί Έμπορίας προϊόντων ζωϊκής παραγωγής*» (έφαρμογή στή χώρα μας τού κανονισμού Ε.Κ./355/1977 τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων). Από αυτό τό πρόγραμμα, μέ ήμερομηνία έκδόσεως τού ύπουργείου Γεωργίας Άπρίλιο τού 1981 (έπί έπαράτου Δεξιιάς δηλαδή!) άντιγράφουμε καί ταυτοχρόνως άπαντούμε στά παραπάνω έρωτήματα:

- Έργα ύποδομής περιόδου 1980-1984 (ιδού ή τετραετία!)

Κατανομή δαπανών (έκ.)

α. Ίδρυση 35 σταθμών προψύξεως γάλακτος δυναμικότητας Μ.Ο. 3 τόνων έκαστη ήτοι 70 τόνων ήμερησίως x 35 ώρες = 25.000 συνολικά τόνων γάλακτος έτησίως, δαπάνη:	1981	1982	1983	1984
	13	50	50,5	14
β. Αντικατάσταση 5 παλαιών δυναμικότητας 5.250 τόνων έτησίως	2	4	4,5	2
Σύνολο	15	54	55	16
Γενικό σύνολο	140 έκ. δρχ.			

α. Ίδρυση συν/κού τυροκομείου εις Ροδόπη	12	18	18	12
--	----	----	----	----

β. Βιομηχανία γάλακτος σέ παραμεθόρια περιοχή γιά τήν έκμετάλλευση τού γάλακτος καί παραγωγή 4.000 τόνων έτησίως παστεριωμένου γάλακτος καί τυριών 12.000 τόνων έτησίως μέ συνεταιριστικό φορέα	24	36	26	24
Σύνολο	36	54	54	11

Γενικό σύνολο: 180 έκ. δρχ.

α. Βελτίωση, συμπλήρωση, επέκταση 5 έργοστασιών γάλακτος	16	40	40	40
--	----	----	----	----

β. Αντικατάσταση πεπαλαιωμένων έξοπλισμών συν/κών τυροκομείων Πελοποννήσου, νήσων κ.λπ., μέ αύξηση τής δυναμικότητάς τους άποκλειστικά γιά τήν άπορρόφηση τής τοπικής παραγωγής

γά τυροκόμηση	20	40	40	30
Σύνολο:	36	80	80	70

Γενικό σύνολο: 266 έκ. δρχ.

Εύτυχώς πού ύπάρχει καί τό πρόγραμμα τού 1980-1984 γιά ενημέρωσή μας. Πού άντιγράφεται άνερυθριάστως από τό ύπουργείο Γεωργίας τού ΠΑΣΟΚ τό 1985 (1) μέ τίς παραπάνω άξιόπινες παραλείψεις:

- Δέν άναφέρεται ό έκπονήσας τό πρόγραμμα (κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας).
- Έπρεπε νά είχε ήδη εκτελεσθεί ως τό 1984 καί όμως έμφανίζεται σήμερα ως πρόταση πρόσ έκτέλεση (άδικαιολόγητη καί άνομολόγητη καθυστέρηση).
- Δέν ύπήρξε ή στοιχειώδης μέριμνα γιά τήν *αναθεώρηση* έστω τού προϋπολογισμού, πού μέ βάση τίς τότε εκτιμήσεις είναι σήμερα 2 μέ 2,5 ύψηλότερος (βαρύτετα άμέλεια καί παραπλάνηση).
- Δέν έγινε καμιά κριτική αναθεώρηση τού τομεακού προγράμματος, μιά καί έχουν περάσει ήδη πέντε χρόνια από τότε καί ή ανάγκη αναθεώρησης, τουλάχιστον *λόγω παλαιότητας*, είναι προφανής (βαρύτετα πολιτική άμέλεια).

Κάποιες στοιχειώδεις διευκρινίσεις άπ' τήν πλευρά τού ύπουργείου Γεωργίας θεωρούμε ότι είναι άπαραίτητες καί θά ήταν όπωσδήποτε εύπρόσδεκτες.

Ίσως θά περιμένουμε καί κάποιες διευκρινίσεις γιά τά παρακάτω:

- Τί γίνεται μέ τή διάθεση τής επέκτασης τού συνεταιριστικού έργοστασίου τής ΑΓΝΟ; Πότε θά ύπάρξει κάποια δημόσια ενημέρωση γιά τούς άλλεπάλληλους διαγωνισμούς;

- Τί θά γίνει μέ τήν παραγωγή τού παστεριωμένου γάλακτος, πού είναι κακής ποιότητας άφενός καί ή προσφορά του *χαμηλότερη* από τήν *ζήτηση*, μέ συνέπεια νά *κυριαρχούν* στήν άγορά τά συμπυκνωμένα γάλατα (τό καλύτερο συμπυκνωμένο είναι έπεικώς άπαραδέκτο ως προς τό άπλώς καλό παστεριωμένο γάλα καί έπ' ούδενί λόγο μπορεί νά τό αντικαταστήσει) καθώς καί τά εισαγόμενα γάλατα (μακράς διαρκείας) σέ χάρτινα κουτιά ή πλαστικά μπουκάλια;

Έπειδή ως γνωστόν τό άγελαδινό γάλα είναι τό πιό κατάλληλο γιά ρόφημα (παστεριωμένο ή μακράς διαρκείας) καί δεδομένου ότι ή ντόπια παραγωγή του είναι έλλειματική, πότε έπιτέλους θά δοθεί προτεραιότητα στήν παραγωγή ροφημάτων γάλακτος καί γιά τά ύπόλοιπα νωπά γαλακτοκομικά προϊόντα (γιαούρτια κ.λπ.) νά χρησιμοποιείται εισαγόμενο, νωπό, άκατέργαστο άγελαδινό γάλα, ή όταν καί αν ποτέ αύξηθεί ή παραγωγή τού ντόπιου;

- Τί θά γίνει μέ εκείνη τήν πολιτική ανάπτυξης τής γαλακτοβιομηχανίας, πού νά παράγει προϊόντα άνταγωνιστικά τών εισαγομένων, αυτών κυρίως πού εισάγονται σέ μεγάλες ποσότητες, όπως π.χ. τό γάλα μακράς διαρκείας καί τά τυριά;

Δέν είναι δά καί τόσο δύσκολα τά πράγματα, άρκει νά κατέβουμε από τά νεφελώματα τής «αυτοδύναμης ανάπτυξης» καί τά πατήσουμε στή γή. Καί νά σκεφτούμε λίγο, γιατί όχι. Όπότε π.χ. θά άναρωτηθούμε τί γίνεται μέ τό πολυσυζητημένο συνεταιριστικό έργοστάσιο τής ΣΥΝΕΡΓΑΛ στά Οινόφυτα Βοιωτίας, πού ως γνωστόν (καί εύτυχώς γιατί ή ΑΓΝΟ άκόμα «*διαγωνίζεται*») άρχισε έπιτέλους νά παράγει από τόν Μάρτιο τού 1984. Νά παράγει όμως τί; Γαλακτοκομικά προϊόντα άνταγωνιστικά τών εισαγομένων; Άστεία πράγματα. Κύριο προϊόν τής ΣΥΝΕΡΓΑΛ είναι τό γιαούρτι μέ κομμάτια φρούτων τής γαλλικής φίρμας YOPLAIT. Αν είναι καλό, μέτριο ή κακό ως προϊόν δέν θά τό σχολιάσουμε άπ' αυτή τή θέση· άλλοι είναι άρμόδιοι νά κρίνουν καί κυρίως ως καταναλωτές.

Έμεις, άπλώς, σημειώνουμε γιά πολλοστή φορά ότι τέτοια προϊόντα όπως καί τά γιαούρτια γενικότερα (πού είναι άριστη τροφή καί μακάρι νά παράγονται από κάθε γαλακτοκομική επιχείρηση) είναι ή έλάχιστη ως άνύπαρκτη άπάντηση στά εισαγόμενα γάλατα καί τυριά. Γιατί άπλούστατα δέν τά αντικαθιστούν, δέν είναι ύποκατάστατα αυτών. Καί ιδιαίτερα τά γιαούρτια μέ φρούτα ως έπιδόρπια. Άντικαθιστούν τά έπιδόρπια καί τά φρούτα. Καί μάλιστα μέ φρούτα τού δά-

σους, φρούτα εξωτικά και τροπικά, μ' φρούτα εισαγόμενα δηλαδή. "Οχι πώς δέν πρέπει να ικανοποιούμε όλα τα γούστα, αλλά γιατί τόσο άνικανότητα—έλλειψη πολιτικής τελικά—στό να αξιοποιηθούν και μερικά από τα ελληνικά φρούτα;

Άρκετά όμως για τα γαλακτοκομικά προϊόντα από άγελαδινο—κυρίως—γάλα και τα όσα περί αυτό αναφέρονται στις «Κατευθύνσεις αγροτικής πολιτικής».

Θά ήθελα μόνο να τονίσω ένα τελευταίο σημείο. Υπάρχει ακόμη ή άποψη ότι από τη σύνδεση μας με την ΕΟΚ, λόγω της περισσεύσεως άγελαδινού γάλακτος στην Κοινότητα, πολύ λίγα ως άνυπαρκτα είναι τα περιθώρια για την ανάπτυξη της ντόπιας παραγωγής καθώς και για την ανταγωνιστικότητα (από άποψη κόστους) των έγχωριών γαλακτοκομικών προϊόντων. Έξηγησαμε, νομίζω, πειστικά σε προηγούμενο σημείωμα (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 13) γιατί αυτή ή άποψη ήταν ήδη πρό 18 μηνών κοντόφθαλμη και συζητική (με την έννοια ότι μπέρδευε την πολιτική για την πρωτογενή παραγωγή με εκείνη της έμπορίας και της επεξεργασίας του γάλακτος). Σήμερα αρχίζει ήδη να διαμορφώνεται μία νέα κατάσταση, που βοηθά ακόμη περισσότερο την επιχειρηματολογία, ότι ή κατάσταση του τομέα του γάλακτος στην ΕΟΚ δέν αποτελεί, για την ανάπτυξη αυτού του τομέα και στή χώρα μας, κανένα ήδη σοβαρό κέλυδο. "Ηδη, όπως προκύπτει από την εισήγηση της 21 'Ιουνίου 1985, του αντιπρόεδρου της ASSILEC ("Ένωση των γαλακτοβιομηχανιών της ΕΟΚ) Frans Andriessen, αλλά και άλλα σχετικά κείμενα, που έγιναν γνωστά τον τελευταίο μήνα, ή ΕΟΚ κατάφερε να μειώσει τό άνοιγμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης γαλακτομικών προϊόντων και παρ' όλα τα προβλήματα που υπάρχουν ακόμη, οι προοπτικές για περαιτέρω εξισορρόπηση προσφοράς—ζήτησης είναι αισιόδοξες. Ορισμένα ένδεικτικά στοιχεία:

- Κατά τό 1984 ή πραγματική μείωση της παραγωγής (προσφοράς) γάλακτος σε σχέση με τό 1983, είναι μεγαλύτερη από τό στόχο της αντίστοιχης πολιτικής των ποσοτώσεων. Πραγματοποιήθηκε τελικά μείωση κατά 4,3% έναντι της πρόβλεψης, που ήταν 4% (σημειώνω ότι ή επιπλέον διαφορά 4,34=93% που προέκυψε, όσο άσήμαντη κι αν φαίνεται ανέρχεται στό 45% περίπου της έγχωριας παραγωγής άγελαδινού γάλακτος).

- Η παραγωγή βουτύρου (τό μεγάλο πρόβλημα της ΕΟΚ) μειώθηκε κατά 200.000 τόννους τό 1984 σε σχέση με τό 1983. Αναμένεται αντίστοιχη πτώση και κατά τό 1985. Έτσι, σε δύο χρόνια ή παραγωγή βουτύρου θά πέσει κατά 20%.

- Η παραγωγή άποβουτυρωμένης σκόνης γάλακτος μειώθηκε κατά 350.000 τόννους τό 1984 σε σχέση με τό 1983. Προβλέπεται να πέσει ακόμη κατά 200.000 τόννους τό 1985.

Αυτά άπλώς για την ιστορία, που λέμε. "Ωστε να μήν θολώνουμε τα νερά εξαντλούμενοι στό άκρως έφησυχαστικό ότι όλο μās φταίνε οι άλλοι και εν προκειμένω ή «κακή συγκυρία» της ΕΟΚ.

Τό αίγοπρόβειο γάλα και τά προϊόντα του

"Όπως είναι γνωστό, ό τομέας του γάλακτος στή χώρα μας δέν εξαντλείται με τό κύκλωμα του άγελαδινού γάλακτος. Υπάρχει κι ένας άλλος κύκλος, πίο σημαντικός σε ποσότητες και αξίες: ό κύκλος του αίγοπρόβειου γάλακτος. Έτήσια παραγωγή 1.000.000 τόννων αίγοπρόβειου γάλακτος, αριθμός ζώων πάνω από 10.000.000. "Αν λέγαμε ότι σε κάθε ζεύγος 'Ολλανδών αντίστοιχεί και μία άγελάδα και σε κάθε Έλληνα ένα «αίγοπρόβατο» δέν θά πέφταμε και πολύ μακριά από την αλήθεια.

"Αν, τώρα, στην αρχαία 'Ινδία (όπως μās πληροφορούν κείμενα στην σανσκριτική γλώσσα) ήταν ήδη γνωστή ή περιστεφόμενη βουτυροκάδη για την παραγωγή βουτύρου από γάλα άγγελάδος, στην 'Αρχαία Έλλάδα οι πρόγονοί μας τρέφονταν ήδη με γάλα και τυρί, που προέρχονταν από κατσίκες και πρόβατα.

"Αν τό μεγαλύτερο ποσοστό του άγελαδινού γάλακτος χρησιμοποιείται και πρέπει να χρησιμοποιείται ως ρόφημα, τό μεγαλύτερο ποσοστό του αίγοπρόβειου γάλακτος χρησιμοποιείται και πρέπει να χρησιμοποιείται για την παραγωγή τυριών.

Κάθε λαός έχει την ιστορία του, τά ήθη και τά έθιμά του' καθώς επίσης και τις προτιμήσεις του στό ποτό και τό φαί. "Αν π.χ. οι 'Ισλανδοί κατέχουν τή πρώτη θέση στόν κόσμο στην κατά κεφαλή κατανάλωση γάλακτος (230 κιλά ανά άτομο τό χρόνο, ενώ ή αντίστοιχη κατανάλωση στην Έλλάδα είναι 60 κιλά), οι Έλληνες κατέχουν την πρώτη θέση στην κατά κεφαλή κατανάλωση τυριού (20 κιλά ανά άτομο τό χρόνο, ενώ ή αντίστοιχη κατανάλωση π.χ. των 'Ιαπώνων είναι 0,8 κιλά).

Τό μεγαλύτερο ποσοστό της κατανάλωσης τυριών στή χώρα μας, με διαφορά από τά λοιπά είδη, αντίστοιχεί στή φέτα, που γίνεται κυρίως από πρόβειο γάλα. Τρῶμε γενικῶς τυριά που γίνονται από αίγοπρόβειο γάλα. Νοστιμότατα, όταν δέν έχουν αλλοιωθεί, πολύτιμη τροφή, όταν δέν βρίθουν από βλαπτικούς μικροοργανισμούς λόγω του άθυγιεινού τρόπου παραγωγής τους. Ένός τρόπου παραγωγής που, πλην έλαχίστων εξαιρέσεων, βρίσκεται ακόμη στα προπολεμικά επίπεδα. Μιάς παραγωγής που συντελείται συνήθως σε πάμπολλα μικρά τυροκομεία με άνεπαρκέστατο εξοπλισμό. Μιάς παραγωγής που παραμένει ακόμη έγκατελειμένη στην τύχη της και που όδηγησε στην εισαγωγή τυριών από άλλες χώρες. Στις εισαγωγές αυτές την πρώτη θέση κατέχει πάλι ή φέτα από άγελαδινο γάλα, και για να κυριολεκτούμε, μία μέτρια ως κακή άπομίμηση της ελληνικής φέτας.

Τι λένε λοιπόν γι' αυτόν τον τομέα οι «Κατευθύνσεις Αγροτικής Πολιτικής»;

"Επιδιώκεται γενικῶς «ή αύξηση της παραγωγής αίγοπρόβειου κρέατος και γάλακτος, με παράλληλη μείωση του κόστους παραγωγής» (σελ. 100). "Όπως π.χ. με τά προγράμματα κτηνιατρικής, της καταπολέμησης δηλαδή της φυματίωσης, του μελιταίου πυρετού, της έχινοκοκκίας και τά συναφή, που συμπλη-

ρώνονται με προγράμματα παρεμπόδισης διάδοσης των μεταδοτικών νοσημάτων, ενίσχυσης των κτηνοτρόφων που ακολουθούν τις ύποδειξεις και χρησιμοποιούν τά κατάλληλα φάρμακα, προγράμματα άποζημίωσης των παραγωγών, όταν επιβάλλεται ή θανάτωση των προσβεβλημένων ή ύπόπτων προσβόλων από νόσο ζώων και τά λοιπά.

Τό συνολικό ύψος των παραπάνω ενισχύσεων ή παροχών ήταν για τό 1984 πεντακόσια δεκαπέντε (515) έκατομμύρια δραχμές (σελ. 103). "Ένα πενηντάριο πάνω κάτω για κάθε ζώο. Τι από τά παραπάνω μπόρεσε να καλύψει άποτελεσματικά αυτό τό πενηντάριο; Κάποιες ίσως παροχές σε χρήμα για «άποζημιώσεις» και ή ζωή συνεχίζεται...

Τά πράγματα, όμως, είναι—στην κλίμακά τους—όντως κρίσιμα και χρήζουν σοβαρής αντιμετώπισης. Είναι τουλάχιστον άπαράδεκτο να «προωθούνται» με ευχές στα χαρτιά, όταν ή πραγματικότητα, για όσους ζούν, είναι άθλια έως τραγική. "Όταν π.χ. αυτό που θά μπορούσε να είναι εξαιρετικής ποιότητας πρόβειο γάλα, από τις διάφορες φυλές προβάτων (Βλάχικη, Καραγκούνικη, Χίου κ.λπ.) ή/και από τις διάφορες «καλές» φυλές αίγων, όχι μόνον υποβαθμίζεται λόγω της έλλειψης (και της άγνοιας) ύγιεινών συνθηκών κατά τό άρμεγμα, τή συγκέντρωση, τή φύλαξη και τή διακίνηση του γάλακτος, αλλά νοθεύεται κιόλας είτε με τή μερική άποβουτύρωσή του και κατά περίπτωση την αντικατάσταση του λίπους του με λίπη άλλης προέλευσης, είτε με την άραιωσή του με νερό (ή πίο «άγαθή» ίσως νοθεία) είτε με την προσθήκη άλλων για την αύξηση του ειδικού του βάρους κ.λπ. Μία άπαράδεκτη κατάσταση για την όποία είναι ύπεύθυνοι όλοι όσοι συμμετέχουν στό κύκλωμα: από τον παραγωγό, τον ενδιάμεσο έμπορο ως τή μονάδα επεξεργασίας. Κι αυτό όχι γιατί οι άνθρωποι είναι γενικῶς κακοί, πονηροί και άπληστοι, αλλά γιατί έχουν έγκαταλειφθεί στην τύχη τους άφενός και έχουν «καλοπυθην» με μία σειρά άγορανομικών διατάξεων, που άδιακρίτως κόστους και ποιότητας, επιβάλλουν τον ύπέρτατο νόμο μιάς εκ των προτέρων καθορισμένης τιμής μονάδας. Πεδίοι δόξης λαμπρόν για τους «πληρούς».

Τά πράγματα, όμως, είναι άπαράδεκτο να μείνουν ως έχουν καθώς κι έμεις να γυρίσουμε από τό άλλο πλευρό με την αυτοϊκανοποίηση ότι «τά είπαμε» για μία άλλη φορά.

Θά ήταν, λοιπόν, για όλους χρήσιμο—και άπευθύνω τή σχετική έκκληση μέσω των στηλών αυτού του περιοδικού—να υπάρξει μία όσο γίνεται πίο σαφής και χωρίς φοριτούρες πληροφόρηση από τό ύπουργείο Γεωργίας για τά συγκεκριμένα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν τά επόμενα χρόνια. Με μία τελευταία παράκληση: άπλή αναφορά των μέτρων και όχι κάποιες «νέες» κατευθύνσεις, που εξαντλούμενες σε άμφίβολου αξιοπιστίας περιγραφή της ύπάρχουσας κατάστασης—άντι έστω κάποιας κριτικής—άποσιωπούν τελικά την πολιτική περι του πρακτέου.

Ἐπιχείρηση ἐξετάσεις: ἀποτέλεσμα πολυέξοδο καί μάταιο

Ενώ ακόμα δέν ἔχει κοπάσει ὁ ἐναύσιος σάλος πού προκαλοῦν οἱ γενικές ἐξετάσεις γιά τήν ἐπιλογή τῶν ἐπίδοξων φοιτητῶν καί σπουδαστῶν, βιώθουμε τόν πειρασμό νά προσθέσουμε μιά δική μας ἀπορία.

Ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ ὑποψήφιοι ἐξετάζονται μόνο σέ τέσσερα πεδία γνώσης, σέ τέσσερα μαθήματα. Ἡ ἐξεταστέα ὕλη τῶν μαθημάτων αὐτῶν εἶναι σαφῶς περιορισμένη, αὐστηρά ὀροθετημένη καί συνήθως λιγότερη ἀπό τήν προηγούμενη χρονιά. Κάτι ὁ διαχωρισμός τῆς ὕλης σέ μαθήματα «κορμοῦ» καί «δέσμης», κάτι οἱ διαμαρτυρίες γιά δυσνόητα κομμάτια, κάτι οἱ συνηγορίες τῶν παιδαγωγῶν πού βλέπουν παντοῦ τήν καταπίεση τοῦ παιδιοῦ, ἔδωσαν στήν «ἐπαρκή γνώση» (τήν ἐξεταστέα) τή μορφή μερικῶν ἀόριστων καί ἀσύνδετων ἐπαλειψέων.

Στήν ἱστορία, γιά παράδειγμα, οἱ ὑποψήφιοι τῆς τρίτης καί τῆς τέταρτης δέσμης δέν ἔχουν νά μάθουν παρά 180 σελίδες ὕλης. Λίγα βασικά γιά τόν εὐρωπαϊκό διαφωτισμό, λίγα ἀσύνδετα γιά τήν παιδεία, τά οἰκονομικά καί τά διπλωματικά τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, ἐλάχιστα γιά

τίς κοινότητες τῆς Τουρκοκρατίας καί γιά τή μικρασιατική καταστροφή. Ὅλα αὐτά γαρνιρισμένα μέ θεωρία, φιλοσοφία, μεθοδολογία τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν, πού ὅσο ἀκατανόητα καί νά εἶναι, ὅπως δῆποτε ἔχουν πολύ περιορισμένη ἔκταση.

Γιά νά μάθουν οἱ ὑποψήφιοι αὐτές τίς 180 σελίδες κειμένου, καθώς καί τίς ἀνάλογες τῶν ἄλλων τριῶν μαθημάτων, λειτουργοῦν δεκάδες κρατικά μεταλλυκειακά προπαρασκευαστικά κέντρα καί γίνονται ἑκατοντάδες ἰδιωτικά μαθήματα πού τρέφουν ἢ πλουτίζουν ἀμέτρητους προπαρασκευαστές. Ἀλλά καί στά ἴδια τά σχολεῖα, γι' αὐτές τίς 180 σελίδες ἱστορίας διατίθενται τέσσερις ὥρες διδασκαλίας τήν ἐβδομάδα γιά ἕναν ὀλόκληρο χρόνο.

Πρόκειται πλέον γιά θεσμούς, γιά τεράστιους μηχανισμούς πού ἔργο τους καί ἀπασχόλησή τους εἶναι ἡ ἐκμάθηση αὐτῶν τῶν 180 ἱστορικῶν σελίδων. Καθεμία ἀπό τίς τελευταῖες μαθαίνει συχνά στή μνήμη τῶν παιδιῶν διαμέσου μιάς ἀντίστοιχα σημαντικῆς συρρίκνωσης τοῦ περιεχομένου τοῦ πατρικοῦ πορτοφολιοῦ.

Θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι μέ τόσους κόπους καί ἐπενδύσεις, ἡ ἔννοια τελειότητα θά ἔδινε τή μόνη δυνατή περιγραφή τῶν ἱστορικῶν ἀπαντήσεων πού θά γραφοῦν στίς ἐξετάσεις.

Καί ὁμως... Στή φανατική τρίτη δέσμη περίπου τό 40% τῶν γραπτῶν τῆς ἱστορίας βρίσκονται κάτω ἀπό τή βάση. Στήν λιγότερο ἀποτελεσματική τέταρτη δέσμη, τό ποσοστό τῶν ἀποτυχόντων στό ἴδιο μάθημα φτάνει στό 65%. Ἐάν σκεφτοῦμε ὅτι σημαντικό ποσοστό τῶν ὑποψηφίων διαγωνίζεται στίς ἴδιες σελίδες γιά δευτέρα ἢ καί τρίτη χρονιά, τότε τό φαινόμενο πλησιάζει τό ἀνεξήγητο. Ποτέ μιά ποτέ μιά ἐπένδυση τέτοιου μεγέθους, μιά προσπάθεια πού προκαλεῖ τόσες ἀυπνίες, δέν ἀπέδωσε τόσο φτωχά ἀποτελέσματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν οὐσιαστική πλευρά τοῦ θέματος, ὅλα τά παραπάνω εἶναι περίπου ἀδιάφορα. Ἡ σωστή ἀπομνημόνευση αὐτῶν τῶν 180 σελίδων ἱστορίας, τῶν τόσο ἀσύνδετων μεταξύ τους ὥστε ὡς σύνολο νά καταντοῦν ἀσυνάρτητες, δέν θά προσφέρει τίποτα στήν ἱστορική παιδεία τῶν νέων. Ἡ μαντική τέχνη πού χρειάζεται στήν ἔκθεση ὥστε νά πλησιάσουν οἱ ἰδέες τοῦ ὑποψήφιου ἐκεῖνες πού τό ὑπουργεῖο ἔχει ἐπισημάνει στόν διορθωτή (καί μέ βάση τίς ὁποῖες γίνεται ἡ βαθμολόγηση), δέν ἔχει τίποτα νά κάνει μέ τήν «ἀξιολόγηση τῆς προσωπικότητας». Τό ἀντίθετο μάλιστα. Σέ ὁδηγίες πού ἔστειλε τή χρονιά πού πέρασε τό ὑπουργεῖο γιά τή διδασκαλία τῆς ἔκθεσης σέ ὑποψηφίους, στήν ἀνάλυση τοῦ θέματος «δωρεάν παιδεία» τό σχέδιο ἀνάπτυξης προέβλεπε τήν παρουσία μιάς ἀπρόσμενης ἰδέας. Ὅτι δηλαδή ἡ παιδεία δέν εἶναι πραγματικά δωρεάν ἐπειδή οἱ μαθητές ἀγοράζουν στυλό, τετράδια καί γενικά γραφική ὕλη. Τό παιδί πού θά ἀρνιόταν νά καταγράψει κάτι τό τόσο βλακῶδες, ὅπως δῆποτε κινδύνευε νά χρεωθεῖ μέ τόν χαρακτηρισμό «ἐλλιπῆς ἀνάπτυξη».

Τό πρόβλημα λοιπόν εἶναι ἡ ἀναποτελεσματικότητα τῶν ἀδιαφορῶν γιά τήν οὐσιαστική γνώση (καί, κατ' ἐπέκταση, γιά τή σωστή ἐπιλογή) ἐξεταστικῶν θεσμῶν καί μηχανισμῶν. Καί ἡ ἀπορία μας μπορεῖ νά συνομιστεῖ: Πῶς καί δέν καλλιεργεῖται ἡ ἰδέα τῆς κατάργησης αὐτῶν τῶν πολυδάπανων καί βασιανιστικῶν μηχανισμῶν; Σκέψεις γι' αὐτό ὑπάρχουν καί εἶναι ὅπως δῆποτε ἀξίες νά ἀνοίξουν ἕναν σχετικό διάλογο. Ἐκεῖνο πού φαίνεται πάντως σίγουρα εἶναι τά ἀδιέξοδα καί ἡ ματαιότητα πού περικλείει τό σημερινό σύστημα καί ἡ λογική πού τό στηρίζει. Ἐνα σημαντικό μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ξεδιπλώνει κάθε χρόνο μιά ξέφρενη δραστηριότητα μόνο καί μόνο γιά νά κάνει μιά τρύπα στό νερό. Στίς μέρες μας δέ, οἱ καταστάσεις αὐτές κοστίζουν πολύ στήν κοινωνία πού τίς ἀνέχεται.

Γιώργος Μαργαρίτης

Ένα απόγευμα μέ τις μικρές ειδήσεις τῆς ἔφημερίδας

Ἡ ἀνάγνωση τῶν ἔφημερίδων, ἰδίως τῶν ἀπογευματινῶν, τείνει νά γίνει ἀνεπαίσθητα ὄλο καί περισσότερο μιά ἄπνοη συνήθεια, μιά ρουτινιέρικη χειρονομία ἀπό τήν ὁποία λείπει τό κύριο στοιχεῖο εὐχαρίστησης πού τέτοιου τύπου ἔντυπα ὑπόσχονται νά προσφέρουν: ἡ ἐνημέρωση. Εἶναι κοινή πιά διαπίστωση ὅτι οἱ ἔφημερίδες, πρωινές καί ἀπογευματινές, ἐπαναλαμβάνουν κατά κανόνα ὅ,τι ἀπαγγέλθηκε τήν προηγούμενη στίς βραδινές ειδήσεις τῶν δύο τηλεοπτικῶν καναλιῶν, καί τά σχολιάζουν. Ἐνας τομέας πού οἱ «φανατικοί» ἀναγνώστες περιμένουν ἀπό τήν ἔφημερίδα εἶναι, πέρα ἀπό τόν, γενι-

σφέρεται ὄχι ὡς καθημερινό καθῆκον τῆς δημοσιογραφίας, ἀλλά ὡς κυριακάτικο δῶρο. Ἡ ἀπουσία, κατά κανόνα, τέτοιων ἄρθρων ἀπό τίς ἀπογευματινές κυρίως ἔφημερίδες συμβαδίζει ἐν πολλοῖς καί μέ τό νέο μικρό τους σχῆμα.

Ὅμως ἀπ' ὅ,τι διαπιστώνουμε καί γύρω μας καί ἀπό τούς ἀριθμούς κυκλοφορίας πού τακτικά δημοσιεύονται, παρόλο πού ἡ ἀκροαματικότητα τῶν τηλεοπτικῶν ἐιδήσεων εἶναι ὑψηλότερη ὁ κόσμος δέν ἔπαψε νά ἀγοράζει ἔφημερίδες. Τουλάχιστον δέν ἔπαψε ἀκόμη. Ζοῦμε βέβαια ἀκόμη σέ μιά περίοδο ὅπου μόλις ἐνηλικιώνονται οἱ γενιές πού διαμορφώ-

ξία ἐγκυρότητας, ἡ ἀνάγνωση, ὁ γραπτός λόγος δέν μπορεῖ νά ἐξομοιωθεῖ μέ ἄλλους λόγους.

Αὐτή ἡ διαπίστωση ἔχει ὁποσδήποτε μιά χροιά πεπατημένου καί αἰσιόδοξου οὐμανισμοῦ, γι' αὐτό ἄς μὴ σταθοῦμε παρηγορητικά σ' αὐτήν. Οἱ ἔφημερίδες, στό μικρό τους σχῆμα, ἀντιμέτωπες μέ τήν «ἄμεση» πληροφόρηση καί εἰδησεογραφία τῆς τηλεόρασης, ἔχουν ἐπιτυχία διό- το πρόλαβαν ἔγκαιρα νά ἀντικαταστή- σουν ἡ ὑποκαταστήσουν τήν ὄλο καί πῶ ἀποπιλωμένη καί ὑποβαθμισμένη ἀρθρο- γραφία μέ ἄλλου τύπου θεματολογία, πού πολύ σχηματικά θά τή λέγαμε θεματολο- γία πού προσανατολίζεται κυρίως στίς κοινωνικές περιοχές, ἰδωμένες μέσα ἀπό τήν ὀπτική τῆς ἰδιαιτερότητας, τοῦ ἰδιο- τικοῦ, τοῦ λαοῦ, τοῦ πρασίνου, τῶν δι- καιωμάτων τοῦ παιδιοῦ, κυρίως ὁμως μέ- σα ἀπό τό πρίσμα τοῦ *αὐτονόητου*. Κι αὐ- τό τό *αὐτονόητο*, πού αὐτονόητα «δίνει δίκιο» στήν κοινωνία ἡ ὁποία μέ τή σειρά της ἰσοῦται μέ τόν «Λαό», εἶναι πού ἐξο- μοιώνει καί ἰσοπεδώνει κοινωνικά γεγο- νότα καί προβλήματα διαφορετικῆς ση- μασίας γιά τήν κοινωνία, ἀποκρύπτει, ἐν ὀνόματι τοῦ «λαϊκοῦ», τίς συγκρουσι- κές σχέσεις πού ὑπάρχουν ἀκόμη καί στά πῶ αὐτονόητα λαϊκά αἰτήματα, ὅπως ὄ- ταν στήν τάδε περιοχῇ π.χ. ἡ διαπλάτυ- ση μῆς λεωφόρου κόβει κάποιον πράσινο. Ἐτσι, ἀπό τόν ψυχοπαθῆ πού ταμπουρώ- θηκε σπῆτι του μέχρι τούς ἀπεργούς τοῦ

κά, κομματικό σχολιασμό, ἡ ἀνάλυση καί ἀνασύνθεση τῶν εἰδησεογραφικῶν σημείων. Ἀπόδειξη πῶς τέτοιοι ἀναγνώ- στες εἶναι πολλοί συνιστᾷ τό γεγονός ὅτι οἱ κυριακάτικες ἐκδόσεις τῶν πρωινῶν ἔ- φημερίδων διατηροῦν σταθερά τό τίρᾶς τους, ἀκριβῶς διότι αὐτός ὁ δεύτερος το- μέας ἔχει τελευταία καθιερωθεῖ νά προ-

νονται μέ ὑψηλό, ἐπικίνδυνα ὑψηλό πο- σοστό κωδικῶν πού προσλαμβάνουν «ὀ- πτικοακουστικά». Γιά τόν πολύ κόσμο, πού ἡ νοητική του συγκρότηση ἔχει μιά σχέση—ἀν ὄχι συντριπτική ποσοτικά, ὀ- πωσδήποτε συντριπτική ποιοτικά— μέ τόν γραπτό πολιτισμό, ἔστω καί σάν ἀ- ποδοχῇ του ὡς πολιτιστικῆς ἀξίας καί ἀ-

Φωταερίου καί τήν τάδε παράσταση στόν Λυκαβηττό, ὅλα καταλήγουν, μέ τή συ- νέργεια καί τοῦ ταμπλόιντ, σ' αὐτό τό ἰ- διαίτερο εἶδος εἰδήσεων, πού οἱ Γάλλοι ὀ- νομάζουν «faits divers», οἱ *μικρές ειδή- σεις*. Πληθώρα τίτλων καί ἐγχρωμων φω- τογραφιῶν πού ἀναγκαστικά παραγκωνί- ζουν καί περιορίζουν τό κείμενο, ἀνακά-

τεμα ετερόκλητης θεματολογίας στην ίδια σελίδα (αν αφαιρέσει κανείς τις πρώτες —μετά το πρωτοσέλιδο— σελίδες των πολιτικών και εκείνες των αθλητικών), το σύνολο δίνει την εντύπωση πώς η έγνοια των συντακτών είναι να χωρέσουν όλο και περισσότερη ενημέρωση, όλο και περισσότερες πληροφορίες. Όλο και περισσότερη «κοινωνία». Όλο και περισσότερες μικρές ειδήσεις δίνουν τελικά την ψευδή εντύπωση πώς ανταποκρίνονται σε όλο και περισσότερη «αντικειμενική» πληροφόρηση του αναγνώστη.

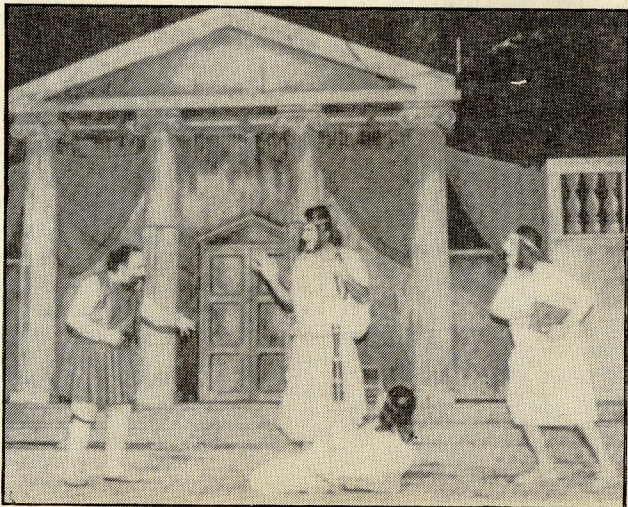
Γιά όσους, και είναι αρκετοί, τα παραπάνω είναι «αυτονόητα», ως διαβάσουν μόνο τα λίγα παραδείγματα που παραθέτουμε, από ένα απόγευμα (6 Ιουλίου) διαβάζοντας στα ΝΕΑ τις «μικρές ειδήσεις», διότι και χωρίς τις παραπάνω γενικολογίες, έχουν κάποιο ενδιαφέρον.

1. Γκάζι. Οί κάτοικοι της περιοχής Γκάζι επιτίθενται στους Κολωνακιώτες και ζητούν να σταματήσει «άμεσα» το έργο διαμόρφωσης της Δεξαμενής και να αρχίσουν «έργα αναβάθμισης και εξανθρωπισμού» της περιοχής Γκαζοχωρίου. Σωστά. Θεωρούν την απόφαση (για το Κολωνάκι) απαράδεκτη «τή στιγμή που οι γειτονίες γύρω από το Γκάζι αργοπεθαίνουν μέσα στο γκέτο των τουρκόγυφτων»! (σ. 14).

1.α. Γκάζι και πάλι. Ο τίτλος της ειδήσεως (σ.15) δημοκρατικός: «Με καθολική επιτυχία ή άπεργία στο Φωταέριο».

Τί ζητούν όμως οι εργαζόμενοι της ΔΕΦΑ, κοντά στα μισθολογικά κ.λπ.: «Νά μή μετεγκατασταθούν στο νέο κτίριο (Θησέως 9) που άνήκει στην επιχείρηση, αλλά νά χτιστεί σύγχρονο κτίριο στο σημερινό χώρο της ΔΕΦΑ (Γκάζι)».

Τό αίτημα των εργαζομένων — άπεργών νά γκρεμιστεί τό ιστορικό και πανέμορφο κτίσμα του Γκαζιού και νά χτιστεί καινούργιο, περνάει σήμερα στά ψιλά γράμματα της εφημερίδας, παρεμπιπτόντως. Οί κάτοικοι στή θέση του Γκαζιού θέλουν πράσινο, οί εργαζόμενοι πολυκατοικία. Οί δύο ειδήσεις βρίσκονται, στριμωγμένες ανάμεσα σ' άλλα άσχετα, σε δύο διαφορετικές σελίδες. Είναι σίγουρο πώς όταν έρθουν οί μπουλντόζες στό Γκάζι, ή ίδια εφημερίδα θά κόπτεται δακρυβρεχτα για τή διατήρηση του ιστορικού μνημείου κ.λπ. κ.λπ. Άλλά είπαμε: οί εφημερίδες δέν ενημερώνουν πιά.

2. Κάτι από τό θέατρο τώρα, σ. 38.

«Ένα κοινό λαϊκό που ξεσπούσε άβίαστα σε γέλια...» άρχίζει τό σχετικό ρεπορτάζ από τήν παράσταση του έργου *Νεφέλες* που δόθηκε τήν προηγούμενη (Παρασκευή 5/7) στό Στάδιο από τόν θίασο *Βεάκη*. Γιατί τό κοινό έδώ ήταν όπωσδήποτε λαϊκό; Έπειδή ή διασκευή του Γ. Σκούρτη, άπ' ό,τι συνάγουμε από τήν περιγραφή που ακολουθεί, ήταν μία διασκευή όλοφάνερα λαϊκιστική, όπως ταιριάζει σε μία ταμπλόιντ άπογευματινή εφημερίδα;

«Ντυμένος με μία κόκκινη χλαμύδα που θύμιζε φουστάνελα με φόντο ένα λιτό σκηνικό (μιά πρόσοψη άρχαίου σπιτιού) ό Θύμιος Καρακατσάνης στό ρόλο ενός Στρεψιάδη — μέσου Έλληνα που θέλει νά γίνει κουπιναδόρος και σιχαίνεται τούς κουλουριάρηδες, κυριαρχούσε στην παράσταση, που δέν καινοτομούσε σκηνοθετικά ούτε ντυνόταν με έφε».

Γύρω του ένας Σωκράτης (Γιάννης Άργύρης) ντυμένος στα λευκά που μιλούσε μία άρχαϊζουσα καθαρεύουσα και τό γύριζε στή γλώσσα της πιάτσας...».

3. Τά παιδιά

Μιά και οί εφημερίδες διαβάζονται κατά τεκμήριο από μεγάλους, δέν υπάρχει λόγος νά ενημερωθούν οί αναγνώστες, άφου δέν έμπίπτει στις δικαιοδοσίες των ενήλικων τό θέμα, ποιοί, πώς, με ποιές διαδικασίες που λένε, εκλέγχαν οί 10 αντιπρόσωποι — παιδιά που εκπροσωπούν τό «Ντόπιο» (πανελλαδικό;) παιδικό κίνημα στις έκδηλώσεις του Παγκοσμίου παιδικού κινήματος (!!) στή Σόφια (κάπου προς τό εκεί θά τό φανταζόμαστε κι έμεις). Πρόκειται πράγματι για «παγκόσμιο», άφου εκπροσωπούνται πάνω από 100 χώρες, πάντως (ή τό ελπίζουμε); όχι για κίνημα, όσο για τά παιδιά τί νά πούμε; Είναι νά άπορεί κανείς γιατί στην περίπτωση αυτή δέν άποστέλλονται στή Σόφια κάτι παιδιά σάν εκείνα μιάς προηγούμενης σελίδας (σ. 12) που ποζάρουν χαρούμενα και έγχρωμα, καθώς κάθε πρωί βάζουν μπροστά στις μπουλντόζες τά κορμιά τους, εκεί στή συνοικία Ζωγράφου και άποτελούν σπασσοκεφαλιά για τή δήμαρχό τους.

4. Άλλά και στην ποίηση έχουμε βαρυσήμαντα γεγονότα κατά τήν εφημερίδα.

Τήν πρώτη μέρα στό 5ο Συμπόσιο Ποίησης στην Πάτρα, δέν έξερουμε καν τούς τίτλους των εισηγήσεων στό θέμα *Ποίηση και κοινωνία*. Μαθαίνουμε όμως πώς «ιδιαίτερο ενδιαφέρον» προκάλεσε ή κατάθεση ενός ιστορικού ντοκουμέντου, ενός άποσπάσματος μιάς όμιλίας του Νίκου Μπελογιάννη με θέμα «*Ποίηση και μουσική*». Ίδιαίτερο ενδιαφέρον σε ποιούς και για ποιούς; Για τήν ποίηση; Τήν ιστορία; Τήν όργάνωση του Συμποσίου; Ίδου και πάλι τό αυτονόητο: ποιός θά μπορούσε νά δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον μετά τήν αναγνώριση και της Έθνικής Άντίστασης.

5. Τό τελευταίο παράδειγμα τό παραθέτουμε όλόκληρο και αυτούσιο, άδυνατώντας νά σχολιάσουμε τόση πυκνότητα και ποικιλία πληροφοριών και σημείων, πολιτιστικών, ιστορικών, κρατικών, επισημονικών, κοσμοπολιτικών, πατριωτικών, λαϊκιστικών, λογοτεχνικών.

Προσκυνητές στα Ψαρά οι Κανάρηδες

ΣΤΑ Ψαρά σήμερα βλέπεις ότι σε λίγο, θα περπατά και πάλι «η Δόξα μονάχη» τα παλιάρια δεν μένουν στην έρημη γη...

Ξαφνικά φέτος το καλοκαίρι, όμως, 60 Κανάρηδες, με το αίμα του μπουρλοτιέρη (21-28 Ιουλίου) στις φλέβες, έρχονται να περάσουν μια βδομάδα στο νησί, που οι κάτοικοί του δεν είναι περισσότεροι από πενταπλάσιοι — καμιά τρακοσαριά...

Τό προσκλητήριο των διεσπαρμένων σε τρεις ηπείρους απογόνων των συγγενών του ήρωα του αγώνα της παλιγγενεσίας σήμανε ο ΕΟΤ, μαζί με την Ακαδημία Αθηνών, την Εταιρεία Ανάπτυξης Άγωνα Περιούχων και το υφυπουργείο Τύπου σαν συμβολική επιστροφή στις ρίζες...

Οί Γάλλοι «φραμελίτες» των Ελλήνων Κανάρηδων, η δεσποινίς Ιζαμτέλ ντε Ντυμάστ και ο κ. Μισέλ Μαρμιλό μίλησαν στη γαλλική τηλεόραση για τη γενιά τους και ήταν σαν να έλεγαν Ιστορία:

Η μάνα του μπουρλοτιέρη, η Δέσποινα, «κολυμπώντας έσωσε τον πρωτότοκο γιο της, τον Λυκούργο στη σφαγή των Ψαρών». Ο νέος αυτός με υποτροφία του βασιλιά Λουδοβίκου - Φιλίππου φοιτά στη γαλλική ναυτική ακαδημία και ορκίζεται σημαιοφόρος. Γυρίζει στην Ελλάδα και παντρεύεται την κόρη του Γάλλου πρόξενου στη Μήλο, τη Λουίζα Μπρεστ. (Οί ελληνικές οικογένειες Ταταράκη και Παπαευστρατίου έχουν αίμα Μπρεστ!).

Μία άλλη Κανάρη, η Αθηνά, — αδελφή του παππού ενός σημερινού Αθηναίου Κανάρη — παντρεύεται τον Γάλλο Πιερ Μιχιέρ. Η Αθηνά έζησε στη Σμύρνη και η κόρη της Χριστίνα, που ήταν στη Βηρυτό το 1967 μιλούσε ελληνικά. Χήρα του Γάλλου Μαριτό η Αθηνά ξαναπαντρεύτηκε με Έλληνα.

Θαυμαστής του Κανάρη ο ιδρυτής του Πανεπιστημίου του Νανσύ ο ντε Ντυμάστ, αφιέρωσε στον πυρπολητή μια ποιητική συλλογή. Δε φανταζόταν ότι «τα εγγόνια του θα έβγαν απόγονοί του Κανάρη».

Έλένη Δημητρίου

Γιά τόν Μάιλς Ντέιβις στό Λυκαβηττό

Ο Μάιλς Ντέιβις είναι, όπως οι περισσότεροι μεγάλοι μουσικοί της τζάζ, πρόσωπο σχεδόν μυθικό. Ο μύθος όμως γύρω από το πρόσωπό του δεν συνδέεται τόσο με το έξομο μουσικό ιδεολογικό φορτίο που κουβαλάει ή τζάζ ως κοινωνικό φαινόμενο (και που πολλές φορές περιορίζει άποφασιστικά τους όριζοντες δημιουργών και κοινού) όσο με το ίδιο το μουσικό του έργο. Ο Μάιλς Ντέιβις, ο μεγαλύτερος μουσικός της μοντέρνας τζάζ, είναι πάνω απ' όλα το τολμηρός, και παράλληλα σοβαρός, ανανεωτής της, εκείνος που πέρασε μέσα από — ή/και διαμόρφωσε ρεύματα και στίλ χωρίς ποτέ να έγκλωβιστεί σ' αυτά.

Τό πρωτοποριακό του αυτό πνεύμα σίγουρα όφειλει πολλά στις μουσικές εμπειρίες που ο Ντέιβις απέκτησε στο ξεκίνημα της, ήδη σαραντάχρονης, καριέρας του, όταν στά χρόνια της άκμης του στίλ «μπόπ», στη δεκαετία του '40, έπαιξε δίπλα στον μεγαλύτερο σολίστα που ανέδειξε ή τζάζ, τον Τσάρλι Πάρκερ. Ο Πάρκερ (και μαζί του τό «μπόπ») αναζητούσε με άγνωση τόν ήχο που θά εξέφραζε, χωρίς κανένα περιορισμό, ει δυνατόν, τις μουσικές του ιδέες. Έμπνευσμένος από τή μοναδική καθαρότητα της μουσικής του Πάρκερ, ο Μάιλς Ντέιβις καλλιέργησε στην τρομπέτα τό δικό του, εξίσου μοναδικό, ήχο. Σέ αντίθεση με όλους σχεδόν τούς προγενέστερους — και άρκετούς από τούς μεταγενέστερους του — τρομπετίστες, απέφυγε συστηματικά τή φωνασκία. Ο ήχος του είναι συγκρατημένος, συγκαλυμμένος, σχεδόν ύπαικτικός: έκπληκτικός σέ λιτότητα, γεμάτος από αναζήτηση και άνησυχία, καταφέρει πάντα νά δημιουργήσει μιά βαθιά συναισθηματική φόρτιση στό έσωτερικό του «ψυχρού», αύστηρο πλαίσιο του.

Ακόμα ο Ντέιβις από πολύ νωρίς έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τή μεθοδική όργάνωση του πλαισίου μέσα στό όποιο θά αναπτυσσόταν ο αυτοσχεδιασμός. Πρώτος καρπός της άνησυχίας του αυτής ήταν, στό τέλος της δεκαετίας του '40, ή «κούλ» τζάζ, φορέας μιάς αύστηρης, σχεδόν ψυχαναγκαστικής, αλλά σίγουρα περιεκτικής σέ μουσικές ιδέες αντίληψης για τόν όμαδικό αυτοσχεδιασμό, σέ μιά εποχή που τό μπόπ άυτοπεριοριζόταν βαθμιαία σέ μιά στείρα επίδειξη σολιστικής δεξιοτεχνίας και έκκεντρισμού χωρίς ούσιαστική αναζήτηση.

Στή συνέχεια, και για άρκετά χρόνια, δούλεψε, πάντα συνδυάζοντας τό πρωτοποριακό πνεύμα με τή λιτότητα και τήν

αυτοσυγκράτηση, με μικρά κυρίως γκρούπ, με τά όποια κατάφερε νά δώσει μερικές από τις καλύτερες στιγμές της μοντέρνας τζάζ. Στά γκρούπ του Μάιλς Ντέιβις μαθήτευσαν και διαμορφώθηκαν μουσικοί ιδιαίτερα σημαντικοί άλλα και πολύ διαφορετικοί μεταξύ τους όπως ο Μπίλ Ήβανς, ο Σόνι Ρόλινς, ο Τζόν Κολτρέιν. Στά τέλη της δεκαετίας του '50 οι πειραματισμοί του Μάιλς Ντέιβις με μορφές αυτοσχεδιασμού βασισμένες στους τρόπους — δηλαδή τά μουσικά συστήματα που χρησιμοποιούσαν οι άρχαίοι Έλληνες, πολλούς αιώνας πριν από τήν επινόηση των κλιμάκων ματζόρε και μινόρε —, έδωσαν, με τή συνδρομή του Κολτρέιν, έν σπέρματι πολλά από τά στοιχεία που στή δεκαετία του '60 θά διαμόρφωναν τό νέο αυτοσχεδιαστικό ιδίωμα, τή φρή τζάζ.

Στά τέλη της δεκαετίας του '60, μετά από μιά περίοδο σχετικής αδράνειας, ο Μάιλς Ντέιβις επανήλθε με μιά έντυπωσιακή στροφή, εκ πρώτης όψεως άσυνήθιστη για τό συγκρατημένο ύφος του: σέ μιά προσπάθεια ριζικής ανανέωσης του ήχου του χρησιμοποίησε όργανα με ηλεκτρονική ένιςχυση (ηλεκτρική κιθάρα και μπάσο) στό συγκρότημά του, αντικατέστησε τό πιάνο με ηλεκτρικό πιάνο και όργανο και πρόσθεσε πολλά κρουστά. Παράλληλα εισήγαγε στή μουσική του πολλά στοιχεία από τή μουσική πόπ, για νά διαμορφώσει τό νέο ιδίωμα, τήν τζάζ-ρόκ. Ο ήχος του Μάιλς Ντέιβις, παισιωμένου τώρα από μουσικούς με θητεία στό ρόκ, για πολλούς άλλαξε επί τό εύπεπτο, έχασε κάτι από τή σοβαρότητά του, φτώχυνε. Απέκτησε όμως ένα καινούργιο κοινό και άποτέλεσε έναυσμα για μιά νέα σειρά αναζητήσεων: ακόμα περισσότερο: αναδείχτηκε σέ κυρίαρχη τάση της τζάζ στή δεκαετία '70-'80. Τό 1984, με τό δίσκο *Ντικόνι*, ο Μάιλς Ντέιβις βρισκόταν ξανά στην κορυφή.

* * *

Αυτός ο «νέος», άμφιλεγόμενος για πολλούς, νόθος για άλλους, άλλα πάντα μεγάλος Μάιλς Ντέιβις έδωσε πριν μερικές μέρες, με τις δύο συναυλίες του, τό δικό του χρώμα στό θέατρο του Λυκαβηττού.

Χαρακτηριστικό λοιπόν στοιχείο των συναυλιών αυτών ήταν ο όχι μόνο έντονος, άλλα και σαφώς διευρυνμένος ρόλος του ρυθμικού τμήματος του γκρούπ του Μάιλς Ντέιβις. Μ' αυτό θέλω νά πώ ότι ο Ντέιβις δεν περιορίστηκε στό νά έμπι-

στευθεί στό τύπανο π.χ. και τά ύπόλοιπα κρουστά, ή και στό ηλεκτρικό μπάσο, τή δημιουργία ενός ήχου που θά ξεπερνούσε τις ανάγκες της ρυθμικής ύποστήριξης του σολίστα. Με τήν κατάλληλη χρήση τους — και τήν άποφασιστική συμβολή των ηλεκτρικών έφε από τά κίμπορντς — τό ρυθμικό τμήμα δημιουργούσε κυρίως ένα ιδιαίτερο μουσικό κλίμα που συμπλήρωνε, ώθούσε ή/και έθετε όρια στό σόλο των πνευστών και της κιθάρας. Μιά τέτοια διεύρυνση και άναδιοργάνωση του πλαισίου του αυτοσχεδιασμού βρίσκεται, πιστεύω, στον προβληματισμό του Μάιλς Ντέιβις από τά πρώτα του κιόλας βήματα. Τό άποτέλεμά της, χάρη στή θαυμαστή συνοχή του γκρούπ, ήταν ή δημιουργία μιάς μουσικής άτμόσφαιρας που σέ μερικές στιγμές ήταν ιδιαίτερα έντονη χωρίς όμως — παρά τήν ένταση των ένισχυτών — νά βασίζεται στην όποια φωνασκία. Τά σόλο των σαξόφωνων και της κιθάρας ήταν πλούσια σέ ιδέες και τολμηρά, χωρίς νά σπάνε όμως τήν ήχητική συνοχή του συνόλου. Όσο για τόν ήχο της τρομπέτας του Μάιλς Ντέιβις, ήταν για μιά ακόμα φορά σαηνευτικά λιτός, γεμάτος από έσωτερικότητα και ύπόγεια ένταση.

Η «σκηνηκή» παρουσία τόσο του συγκροτήματος όσο και του ίδιου του Μάιλς Ντέιβις φάνηκε ότι άποσκοπούσε σέ μιά άμεση έπικοινωνία με τό κοινό. Αυτό είναι εξάλλου και ένα από τά αίτήματα της τζάζ-ρόκ: «Μέ ένα καλό σύστημα ένισχυτών μπορείς νά παίζεις όσο σιγά και μαλακά θές και νά άκούγεται από τό άκροατήριο» είχε πεί κάποτε χαρακτηριστικά ο Ντέιβις. Πάντως και στό σημείο αυτό επικράτησε ή σοβαρότητα και ή άφροσύνη στην ίδια τή μουσική. Τό συγκρότημα δεν υπέκυψε ούτε στιγμή στον έξμπισιονισμό, τόν εύκολο διονυσιασμό και τήν ψευδή ύπόσχεση της άπελευθέρωσης του σώματος που χαρακτηρίζουν τις συναυλίες της πόπ. Η άγνωση της έπικοινωνίας έγινε άγνωση και του ίδιου του κοινού. Και, για μιά φορά, τό κοινό αυτό που πριν από τέσσερα χρόνια κατάφερε νά διώξει τόν Ντιζί Γκιλέσπι και πριν από δύο έκανε καραγκιόζ-μπερντέ της συναυλία του Μέμφις Σλίμ, φάνηκε νά «συμμετέχει» με τόν άρμόζοντα σεβασμό.

Ο Μάιλς Ντέιβις στις συναυλίες του κατάφερε νά δικαιώσει για μιά ακόμη φορά τή μουσική του. Όσο τελικά ένα μεγάλο μέρος των επιφυλάξεων που διατυπώνονται για τούς νεωτερισμούς του νά όφείλεται, ως ένα βαθμό, στην «παράδοση» που θέλει τόν μαύρο μουσικό της πρωτοποριακής τζάζ άπόκοσμο, έρημικό, έχθρικό προς τό κοινό του, έξολοθρευτή άγγελό της «λευκής» κουλτούρας ή/και εύαγγελιστή νέων ύπαρξιακών διεξόδων. Ο Μάιλς Ντέιβις, παρότι έκκεντρικός ο ίδιος, παρότι ή μουσική του απέχει από τό νά είναι «εύκολη», άποδεικνύει ότι ή τζάζ δεν χρειάζεται τέτοιου είδους μυθοποιήσεις. Της άρκει ή αξία της ως μουσικής. Και αυτός είναι πιθανώς ο δρόμος για νά ξεφύγει από τό μεταξύ καταναλωτικού ιδεολογικού προϊόντος και καλλιτεχνικού δημιουργήματος μεταίχιμο όπου τήν στριμώχνουν πολλές φορές οι ίδιοι οι όπαδοί της.

Γιώργος Βαρέμης

Πάν μετρό άριστον;

Άερα!

Η κραυγή αυτή, με όλο τό βάρος του εθνικού φορτίου της και τή συγκίνηση που προκαλεί στους παλιότερους, ακούστηκε τό περασμένο Σάββατο, γιά λόγους πεζότερους είναι ή αλήθεια αλλά εξίσου ζωτικούς, στον σταθμό του Ήλεκτρικού στή Βικτώρια. Καί από τή σήραγγα ξεπρόβαλε πεζό τό λεφούσι, εξουθενωμένο και λούτσα στον ιδρώτα, γέρο, νέοι και γριές ήμίγυμνοι και σταυροκοπιούμενοι, μουντζουρωμένοι αλλά ικανοποιημένοι γιά τήν αΐσια έκβαση. Είχε γίνει βλάβη, έκοψαν τό ρεύμα και τό επιβατικό κοινό βγήκε ποδαράτο από τή σήραγγα.

Οί μεγάλες άνωμαλίες στίς καθυστερήσεις έχουν πλέον παταχθεί, αναφέρει από τήν πλευρά του ό πρόεδρος των ΗΣΑΠ. Μπορεί και νά 'χει δίκιο, μπορεί δηλαδή σήμερα νά επιβιώνουν μόνο οί μικρές άνωμαλίες, όμως πολλοί τακτικοί επιβάτες επιμένουν ότι, ιδίως τό μεσημέρι, περιμένουν καμιά φορά μέχρι και είκοσι λεπτά. Καί έχουν επανειλημμένα διαμαρτυρηθεί, ιδιαίτερα γιά τίσ καθυστερήσεις σέ ώρες αιχμής που ή ούρά όλο και μεγαλώνει. Είναι γρήγορο μέσο βέβαια ό Ήλεκτρικός, εκτός πιά κι αν υπάρξει πτώση του ρεύματος ή κάποιο βαγόνι τρελαθεί ή φρακάρουν οί πόρτες ή γίνονται μανούβρες και δοκιμές ή και άλλα που δεν έ-

ρουμε. Καί τά προβλήματα είναι ακόμα δεξύτερα άφου ό Ήλεκτρικός εξυπηρετεί πάρα πολύ κόσμο, και μάλιστα κόσμο που είναι κυριολεκτικά αναγκασμένος νά πάρει αυτό τό μέσο, άλλως του χρειάζεται χρόνος δεκαπλάσιος. Ήδη, ακόμα και όταν τηρούνται τά ώράρια με ακρίβεια, τό στριμωξίδι άρκετές ώρες είναι άπερίγραπτο. Άλλά νά 'ταν μόνο οί καθυστερήσεις...

Υπάρχει πράγματι πρόβλημα και μέ τά ίδια τά βαγόνια. Όταν άποφάσισαν νά τά αντικαταστήσουν, τά ξύλινα κυρίως που έχουν λίγο πολύ φάει τά ψομιά τους, έφεραν κάτι στενά, από τήν Ανατολική Γερμανία. Άν θυμόμαστε καλά είπαν ότι ή παραγγελία ήταν μεγάλη και θα δοκίμαζαν καταρχήν λίγα γιά τούς Πανερωπαϊκούς του 1982. Τελικά, πάλι αν καλά θυμόμαστε, πρωτοχρησιμοποιήθηκαν άργότερα διότι χρειάστηκε νά τούς προστεθούν πτερύγια στό πλάι γιά νά μπορεί νά βγαίνει ό κόσμος και νά μή χρειάζεται νά σαλτάρει. Στενά όντας, έπαιρναν λιγότερο κόσμο και τό στρίμωγμα ήταν χειρότερο από πριν. Δέν είχαν κουρτίνες. Τίσ πόρτες μάλιστα τίσ άνοιγες μόνος σου, με σχετική δυσκολία, και τέρμα νά σιγάς τό δυσλειτουργίες.

Έπειτα τά κίτρινα αυτά βαγόνια χάθηκαν και, έμεις τουλάχιστον, δέν μάθαμε τί άπόγιναν.

Μετά ήρθαν τά πορτοκαλιά. Φίλοι του περιοδικού, έμπειροι επιβάτες του Ήλεκτρικού, μās είχαν έγκαίρως έπισημάνει ότι τό πράγμα είναι όλοφάνερο: τό καλοκαίρι θα υπάρξει τεράστιο πρόβλημα. Άλλά καταργήθηκε ή σελίδα μας «Τής Πόλης» και τούς άγνοήσαμε. Τώρα τό πρόβλημα βοά, μαζί με τούς επιβάτες. «Ή άφόρητη ζέστη που κάνει εκει μέσα μās ξεθεώνει», λέει στήν *Έλευθεροτυπία* ένα άτυχής που κάνει καθημερινά μπάνιο στή διαδρομή Κηφισιά-Πειραιάς. «Κατεβαίνουμε κυριολεκτικά μούσκεμα στον ιδρώτα. Πολλές φορές περιμένω νά πάρω κάποιο παλιό τραίνο, έστω κι αν χάσω τό τραίνο».

Αυτό που κάνει τά νέα βαγόνια άφορητα τό καλοκαίρι είναι κυρίως ότι τά παράθυρα δέν άνοιγουν παρά ελάχιστα στό πάνω μέρος. Καί επιπλέον δέν έχουν κουρτίνες. Οί επιβάτες ανταλλάσσουν καυτά χνώτα και ιδρώτες με συμμετοχικές διαδικασίες. Ή διοίκηση διαβεβαίωσε τούς δημοσιογράφους ότι...«ξέρει τό πρόβλημα» και τό μελετά, διά τής μεθόδου των συσκευέων. Ή ιδέα νά άνοιξει ό εξαερισμός στό φούλ άπερρίφθη γιάτί δέν σήκωνε τό ρεύμα. Ίσως οί άνεμιστήρες μπαταρίας νά ήταν μιά λύση...

Τό έρώτημα δέν είναι μόνο πώς και γιάτί οί άρμόδιοι περίμεναν νά ψηθεί πρώτα ό κόσμος γιά νά καταλάβουν εκεινο που ό καθένας φανταζόταν με τρόπο ήδη από τό χειμώνα. Είναι και ποιοί έκαναν τήν παραγγελία. «Ή σύμβαση υπογράφηκε λίγες μέρες πριν από τίσ εκλογές του '81», λέει ό πρόεδρος στήν έφημερίδα. «Ή αλήθεια είναι ότι κι έμεις δέν ελέγξαμε όσο έπρεπε τίσ τεχνικές προδιαγραφές». Φταίνε οί προηγούμενοι, φταίνε οί τωρινοί; Όλοι φταίμε, όμολογεί ό πρόεδρος.

Άλλά τά προβλήματα δέν σταματούν εδώ. Οί Έλληνες τεχνικοί, διαβάζουμε, αναγκάστηκαν νά λύσουν και νά δέσουν από τήν αρχή τίσ 6.000 πόρτες των όχημάτων γιάτί άλλες μπλοκάριζαν και δέν έκλειναν, άλλες πάλι άνοιγαν μόνες τους εν μέση διαδρομής. Αυτό γιά τή σύμβαση των τεσσάρων δισεκατομμυρίων και εν άναμονή τής έπομένης. Στό κοινό του Ήλεκτρικού βέβαια εδοκίμησε παλιότερα ή συνηθισμένη σέ τέτοιες περιπτώσεις όσο και άόριστη άναφώνηση «φάγανε καλά, οί μάγκες», αλλά έμεις θα άρθουμε υπεράνω τέτοιων ύπονοιών. Τό μόνο που ξέρουμε είναι ότι τίποτα δέν μαθεύτηκε γιά εύθύνες που καταλογίστηκαν στους υπεύθυνους.

Άλλοι λοιπόν βασανίζονται, άλλοι βρίζουν, άλλοι περιμένουν τά παλιά τρένα, ακόμα και τά ξύλινα, άλλοι ένδεχόμενος ξενοικιάζουν τό σπίτι τους. «Φτάνουμε στό σημείο νά πιστεύουμε ότι γίνεται σαμποτάζ, γιά νά άγανακτήσει ό κόσμος», ύποπτεύεται μιά επιβάτης. Πρόκειται πράγματι γιά ένα ντεφάκτο σαμποτάζ που στρέφεται κατά του μετρό, νομίζω, τό όποιο έτσι στό έπόμενο πενταετές ούτε καν με αυτοκόλλητο δέν αναμένεται νά δρομολογηθεί.

Βασίλης Μπελιγιάτης

Δύο βιβλία από την Κύπρο

Σαββόπουλος και «τό ἄδειο μας πρόσωπο ἢ Κύπρος τὸ πληρώνει». Μπόμπυ Σάντς καὶ «θά'θελα νὰ γράψω ἓνα ποίημα ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ τελειώσω;». Μπόμπυ Σάντς καὶ Διονύσης Σαββόπουλος καὶ δύο καινούργια βιβλία ἀπὸ τὴν Κύπρο — ὄχι γιὰ τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀλαφράδα του. Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Αἰγαῖον» τῆς Λευκωσίας, τὶς ἴδιες πού ἐκδίδουν τὸ περιοδικὸ *Αὐτοδιάθεση*.

• *Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Μπόμπυ Σάντς*: Ἐξήντα ἕξι ἡμέρες ἄντεξε νὰ πολεμάει τὴν πείνα ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ IRA Μπόμπυ Σάντς. Πέθανε στὶς 5.5.81, στὰ Η-Μπλόκς, κι ἐνῶ εἶχε ἤδη ἐκλεγεί βουλευτὴς. Στὸ δρόμο του ἄλλοι ἑννέα ἀγωνιστὲς δαπάνησαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἰρλανδίας.

Στὶς πρῶτες δεκαεπτὰ ἡμέρες τῆς ἀπεργίας του, ὁ Μπόμπυ Σάντς κατέγραφε στὸ μυστικὸ του ἡμερολόγιο (στ' ἀγγλικά καὶ στὰ γκαελικά) τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἐλπίδες του, τὶς πιέσεις τῶν δεσμοφυλάκων καὶ τῶν παπάδων, τὸν ἐκβιασμό τῆς μαρμελάδας, τὴν ἀγάπη του γιὰ τοὺς δικούς του καὶ τὴ σιγουριά του γιὰ τοὺς συναγωνιστὲς του. Μὲ πλήρη σεμνότητα, δίχως τὸ ἐλάχιστο ἴχνος ἥρωϊκοῦ ναρκισσοῦ, ἀφήνει τὸ χιοῦμορ του νὰ τοῦ δώσει κουράγιο, βέβαιος ὅπως καὶ στὸ τραγούδι του πῶς «*πληρωμὴ θεὸς νὰ πάρουν μιά μέρα ἀπὸ μᾶς ἀκριβή*».

Ἐσχατὴ καταγραφή: «*Δέν θά μέ διαλύσουν, δέν θά ὑποκύψω γιὰτί ὁ πόθος μου γιὰ τὴν ἐλευθερία εἶναι βαθιά στὴν καρδιά μου*».

Τὸ ἡμερολόγιό του προτάσσεται ἓνα κείμενο τοῦ Γιάννη Καραλιώτα. Στὶς γραμμὲς του ἀνιχνεύεται ἡ παραλληλότητα στοὺς ἀγῶνες κατὰ τῶν Ἀγγλων στὴν Κύπρο καὶ στὴν Ἰρλανδία.

• *Γιώργου Καραμελιά, Γιὰ τὸν Σαββόπουλο*: Στὶς ἑβδομήντα σελίδες τοῦ βιβλίου περιλαμβάνονται δύο κείμενα τοῦ Γιώργου Καραμελιά γιὰ τὸν Διονύση Σαββόπουλο. Καὶ τὰ δύο εἶχαν πρωτοδημοσιευτεῖ (ἀνυπόγραφα) στὴ *Ρήξη*. Τὸ πρῶτο στὸ δεῦτερο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ, τὸ 1979, καὶ τὸ δεῦτερο τέλη τοῦ 1983.

Ὁ συγγραφέας τους στὶς προλογικὲς ἀράδες του ἐπισημαίνει ὅτι καὶ τὰ δύο κομμάτια «*σήμερα θὰ γράφονταν διαφορετικά*». Ἡ διαφορὰ γραφῆς ἄλλωστε εἶναι ἐμφανὴς καὶ ἀνάμεσα στὰ δύο ἄρθρα. Σὲ ἐπίπεδο γλωσσικὸ, ἀφοῦ μετὰ ἀπὸ πέν-

γνωστὴ λογικὴ τῆς χρησιμότη-
τας τῆς τέχνης καὶ τῆς ὑποχρέω-
σης τοῦ καλλιτέχνη νὰ ἰδεο-
λογικοποιεῖ, μὲ τὸν τρόπο τοῦ
Προκρούστη, τὴν ἐμπνευστὴ
του. Κι ἀκόμα γιὰτί εἰδικὰ στὴν
περίπτωση τοῦ Σαββόπουλου ὑ-
πάρχουν ἢ ὁπαδοὶ ἢ ἐχθροὶ (μὲ
συνηθισμένες τὶς μετεγγραφές
ἀπὸ τὴ μία ὁμάδα στὴν ἄλλη).
Οἱ σποραδικὲς κριτικὲς ἀποτι-
μήσεις τῆς παρουσίας του ὡς
ποιητὴ καὶ μουσικοῦ ὑποχω-
ροῦν μπροστὰ στὸν ὄγκο τῶν
«ζήτω» καὶ τῶν «κάτω», μπρο-
στὰ στὸ κουτσομπολιό καὶ τὸ
σκάνδαλο. Προβοκάτορας ὡς
εἶναι ὁ Σαββόπουλος, προβοκά-
ρει συχνά-πυκνά τὸν ἴδιο του

τε χρόνια ἢ ξύλινη γλώσσα πού
τὴ βάραιναν οἱ ἰδεολογικὲς
ἐξαρτύσεις τῆς κατάφερε νὰ
κερδίσει σὲ εὐελιξία, νὰ ἀπο-
κτήσει καλύτερες σχέσεις μὲ
τὴν οἰκονομία καὶ τὴν κυριολε-
ξία. Ἀλλά, ἐπίσης, καὶ στὸν
βαθμὸ ἀποδοχῆς τοῦ Σαββό-
πουλου, ἀπέναντι στὸν ὁποῖο
ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται μιά
διάθεση κριτικῆς ὑποστήριξης,
ἕστερα ἀπὸ τοὺς πανταχόθεν
προερχόμενους ἀναθεματι-
σμούς, λίγο μετὰ τὴν ἐμφάνιση
στὴν ἀγορὰ τοῦ δυσκολοχώνευ-
του δίσκου *Τραπεζάκια ἔξω*.

Χρήσιμο τὸ βιβλίον. Καταρ-
χὴν ἐπειδὴ οἱ ἰδέες πού τὸ δια-
τρέχουν δέν ὑποτάσσονται στὴ

τὸν ἑαυτό, τὴ δημόσια εἰκόνα
του ἔστω, μὲ δηλώσεις πού ἐρω-
τοτροποῦν μὲ τὴν ἐκβιασμένη
ἐκκεντρικότητα καὶ οἱ ὁποῖες
μάλιστα φιλοξενοῦνται σὲ «κα-
θωσπρέπει» ἔντυπα.

Ὁ Γιώργος Καραμελιάς
προσεγγίζει τὴ δουλειὰ τοῦ
Σαββόπουλου μελετώντας τοὺς
στίχους του σὲ σχέση μὲ τὴν
προϊστορία τῆς συγκίνησης πού
τοὺς παρήγαγε καὶ τὴν κοινωνι-
κὴ τους ἀποτελεσματικότητα.
Κι ἐπειδὴ τὸ θέμα του τὸ πονάει,
ἀποφεύγει τὸ δρόμο πρὸς τὴν
αὐτάρεσκη ἐκφώνηση ἄφορι-
σμών καὶ τὴν ἠθικολογία.

Παντελής Μπουκάλας

Τῆς φυλακῆς τὰ σίδερα...

... Δέν εἶναι γιὰ τοὺς λεβέντες,
μ' ὅποια σημασία κι ἂν βαρύν-
ουμε τὴ λέξη. Εἶναι γιὰ τοὺς
«ἐπώνυμους κοσμικούς», τὴν
«ἀφρόκρεμα τῆς ἀθηναϊκῆς
νεολαίας», τοὺς «ἐκκεντρικούς
διανοούμενους».

Περὶ τῆς δυσκοθῆκης τῆς
Βούλας «Φυλακῆ» (καὶ ἐπὶ τὸ
ἑλληνικότερον «Prison») ὁ λό-
γος. Δέν ἔφτανε τὸ «Ἔργο-
στάσιο», τὸ χορευτᾶδικο ἐκεῖ-
νο πού ἀπαιτεῖ τὸ κορμί τοῦ
ἐκλεκτοῦ πελάτη ντυμένο μὲ
φόρμα ἐργατικὴ γιὰ τὸ ἐλευθε-
ρώσει, τάχα μου, καὶ νὰ τὸ
νανουρίσει ἐντέλει μὲ τὸν μο-
νότονο, ἐμβατηριακὸ ρυθμὸ
τῶν ντισκοτράγουδων.

Ἴδου τώρα πού ἡ μόδα ὑπο-
χρεώνει νὰ ἀντιγράψεις τὶς
στολές τῶν φυλακισμένων (ἐ-
κείνους βέβαια τοὺς ὑποχρεώ-
νει τὸ κράτος). Γιὰ ἓνα στύλ
ζοῦμε κι ἀφοῦ, παρεμπιπτόν-
τως, «ἡ κοινωνία εἶναι φυλα-
κῆ», ἄς ἀγοράσουμε τὶς πανά-
κριβες ριγέ ἐνδυμασίες μας
γιὰ νὰ μπούμε... in. Ἀλλιῶς, ὁ
θυρωρὸς (ντυμένος φυσικά δε-
σμοφύλακας) δέν θὰ μᾶς ἀφή-
σει νὰ διαβῶμε τὴν καγκελό-
πορτα καὶ νὰ εἰσχωρήσουμε
στῶν ἀδύτων τὰ ἄδύτα γιὰ νὰ
πάρουμε τὸ ποτό μας ἀπὸ τὸ
καγκελόφραχτο μπάρ καὶ νὰ
σύρουμε τὶς «μπάλες» τὶς γνω-
στὲς τῶν καταδικῶν. Ἄσε πού
ὁ ἐνλόγως ἀστυνόμος κρα-
τᾶει καὶ χειροπέδες γιὰ ὄσους
ἐπιμένουν νὰ ἐγκλει-
στοῦν χωρὶς νὰ συγκεντρώ-
νουν τὰ σχετικὰ προσόντα.

Ἄν κάποιες ἐποχές ἢ (πραγ-
ματικὴ) φυλακὴ ἐνίσχυε τὸ
κύρος τοῦ (ποινικοῦ ἢ πολιτι-
κοῦ) κρατουμένου, ἀνοίγον-
τας ἴσως τὸν δρόμο γιὰ τὴν
κατοπινὴ ἐξαργύρωση, τώρα,
ἐποχὴ ἐκπτώσεων, γιὰ νὰ ἀριθ-
μηθεῖς στοὺς «νυχτερινούς ἐπό-
νυμους» προαπαιτεῖται ἀπο-
φυλακιστήριον τῆς «Prison».

Σάν φυλακισμένοι σάν ἐργά-
τες· σάν φαντάρου· σάν ἰνδιάν-
νοι· σάν μαῦροι (πῶς πιά νὰ
φανταστεῖς τὸ καλοκαίρι δίχως
Κόπερτον;). Γιὰ ἓνα σάν καὶ
δοῦ like. Ἄθλημα τῆς μόδας καὶ
τῆς κατανάλωσης ὁ πόνος τῶν
ἀνθρώπων. Καὶ οἱ ἄνθρωποι.

**Ποιητική
συνεισφορά**

«Δεύτερο θά μεγενοποιούσα ό,τι τό ελληνικό σάν τέχνη γιά νά τό παρουσιάσω διεθνώς». Έτσι άπάντησε ό μουσικός Γιώργος Κατσαρός στην έρώτηση του Σχολιαστή (τεύχος 28, Ιούλιος 1985) γιά τό τί θά έκανε άν του αναθέτανε τήν όργάνωση μιās έκδήλωσης γιά τόν έορτασμό τής Αθήνας ως πολιτιστικής πρωτεύουσας τής Εύρώπης.

Θά μεγενοποιούσε λοιπόν. Καί καλά τό νί νά χώνει τήν ούρίτσα του στό μέγεθος. Άς πούμε ότι φταίει ό δαίμων ό τής φωτοσυνθέσεως. (Άλλωστε, στατιστικές έρευνες άπέδειξαν ότι ή λέξη μεγένθυση γράφεται κατά 72% ως μεγένθυση, κατά 21% ως μεγένθυ-

ση καί μόνο κατά 7% όπως επιτάσσει ή καταγωγή της). Άλλά γιati νά ποιήσει μέγε(ν)θος; Έκείνο τό μεγεθύω δέν του φτάνει — γιά νά μήν περάσουμε στά ξαδέρφια του τά συνώνυμα;

Έπί τή εύκαιρία, καί γιά τήν ιστορία, ιδού καί ή σχετική σαφέστατη άπάντηση του ήθοποιού Βλάση Μπουάτσου στό περί συναισθημάτων έρώτημα του Σχολιαστή:

«Τά συναισθήματα είναι φοβερά συγκινητικά γιati κάθε Έλληνας που έχει γνώση τής ελληνικής ιστορίας θά ήθελε νά είναι πάντα ή Αθήνα όπως στην άρχαιότητα τό κέντρο του δυτικού πολιτισμού καί τής παράδοσης. Οί σκέψεις όμως είναι μάλλον πρός τό τραγικό τους γιati ή όργάνωση τής Αθήνας του τότε μέ τήν άνοργάνωσή τής Αθήνας του σήμερα είναι πολύ έμφανής αντίθεση». Φως φανάρι.

**Έξήντα παπάδες
πάν μπροστά**

Τώρα οι παπάδες γίνανε μοτοσικλετιστές — ό αριθμός πάντως παρέμεινε σταθερός. Τόσους γύρευε ό Μπόι Τζόρτζ γιά νά πειστεί νά συμμετάσχει στό διήμερο ρόκ φεστιβάλ (26-27 Ιουλίου), στό Παναθηναϊκό Στάδιο, μαζί μέ τή Νίνα Χάγκεν, τούς «Κάλτσουρ Κλάμπ», τούς «Κλάς» καί μερικούς άκόμα. Γιά νά τόν παραλάβουν στό άεροδρόμιο, νά τόν συνοδέψουν στό ξενοδοχείο του, μετά στό στάδιο γιά τή συναυλία, πίσω στό ξενοδοχείο καί δώσ' του πάλι στό άεροδρόμιο.

Μέ γιαιά του μέ χαρά του. Άλλωστε στά δικά μας πνευμόνια θά πέσει ή σχετική αύξηση των ρυπαντών. Θά θέλα-

με μόνο νά προτείνουμε στόν Γιάννη τόν Πάριο, π.χ., όταν θά ξαναπάει στό Λονδίνο νά ζητήσει νά τόν παραλάβουν στό Χίθροου σαρανταπέντε δούκισες κι έξηνταδύο λόρδοι. Κι ό Νταλάρας νά κανονίσει άμέσως νά πάει στό Παρίσι, μόνο καί μόνο γιά νά απαιτήσει διακόσιους άλεξιπτωτιστές κι όγδόντα βατραχάν-

θρωπους (καί τόν Πλατινί) γιά τιμητική φρουρά.

Στό κάτω κάτω, έμεις είμαστε οι πρωτεουσιάνοι γιά φέτος. Πρέπει νά μās τό 'χουν μιά στάλα. Άλλιώς τζάμπα τά έξοδα.

ΒΛΑΧΟΙ GO HOME

Ξεθύμαναν πιά τά, μεταφρασμένα ή ιθαγενή, άνέκδοτα μέ τούς Ποντίους καί τά κατορθώματά τους. Η ευρύτατη χρήση στράγγιζε όλη τους τή νοστιμιά. Τώρα μάλιστα που ό πρωθυπουργός μας όνομάστηκε Πόντιος στό πρώτο παγκόσμιο ποντιακό συνέδριο, στη Θεσσαλονίκη, τουλάχιστον τό 46% του ελληνικού λαού θά άποφεύγει επιμελώς, καί γιά πολιτικούς λόγους, οποιαδήποτε ευτελιστική άναφορά στά παιδιά του Πόντου.

Βρέθηκε όμως ήδη ό νέος έσωτερικός έχθρός, έτσι γιά νά έκτονώνεται έγκαιρώς ό ρατσισμός μας καί νά μήν προλαβαίνει νά συσσωρευτεί. «Πās βλάχος βάρβαρος» επιμένουν οι (άστειζόμενοι;) τοιχογραφείς. Τό σπρέι καί ό μαρκαδόρος δέν πείθουν μόνο γιά τή διατήρηση του πνεύματος των ένδόξων προγόνων μας. Πιστοποιούν ταυτοχρόνως ότι άλλαγή δέν γίνεται μέ μία μετακόμιση κι ότι έν πάση περιπτώσει άλλο τό κάρβουνο κι άλλο ή διαμαντό-

πετρα στής γής τό δαχτυλίδι. Έξου καί «τόν βλάχο κι άν τόν πλένεις τό σαπούνι σου χαλάς».

Σχέδιο τάχα των εύαριθμων Γκαγκαραίων γιά νά πεισώσουν οι βλάχοι όλων των καταγωγών, νά τό πάρουν ως έκ τούτου άπόφαση, νά μαζέψουν τάμπογαλάκια τους καί νά γυρίσουν στά γενέθλια χώματα; Έτσι θά 'τανε πράγμα εύκολο τό ταξί καί τό φτηνό νοίκι, θ' άδειάζαν οι δρόμοι, θά μās άφηνε χρόνους τό νέφος, θά βρίσκαμε καί δουλειά.

Των όρίτζιναλ Αθηναίων λοιπόν ή συνωμοσία ή μήπως καί έχουν βάλει τό χεράκι τους οι ύπηρεσίες οι ταγμένες στόν ύπέρ άποκεντρώσεως καί κατά άστυφιλίας άγώνα; Όπως καί νά 'ναι, δύσκολο πολύ νά φανταστούμε τό άστν τό κλεινόν πολιτιστική πρωτεύουσα τής Εύρώπης δίχως τούς βλάχους του καί τή βλαχιά τους.

οι αληθινοί βλάχοι είναι αυτοί που...
...παιρνουν τις δουλειές απ' τους γνήσιους...
Αθηναίους

Τό Συνέδριο τῶν Συγγραφέων γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς Κουλτούρας

Τέτοιες μέρες πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, στίς 21 Ἰουνίου τοῦ 1935 συγκεκριμένα, τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι γέμιζαν ἀσφυκτικά τὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς Μυτυαλιτέ στό Παρίσι. Ἀνάμεσά τους καὶ διακόσιοι συγγραφεῖς ἀπὸ σαράντα περίπου χώρες, καὶ μεταξύ τῶν τελευταίων μεγάλα ὀνόματα τῆς τέχνης καὶ τῆς κριτικῆς: ὁ Μπρέχτ, ὁ Ἔρνστ Μπλόχ καὶ ὁ Γιοχάνες Μπέχερ, ὁ Ἀντρέ Μαλρώ, ὁ Ἀντρέ Ζίντ καὶ ὁ Ἀντρέ Μπρετόν, ὁ Ἐλύάρ, ὁ Χάινριχ καὶ ὁ Τόμας Μάν, ὁ Μουζίλ, ὁ Ἀραγκόν, ὁ Τζαρά, ὁ Πῶλ Νιζάν, ὁ Ἴλια Ἐρενμπουργκ καὶ ὁ Πάστερνακ, ὁ Ἰσαάκ Μπαμπέλ, ὁ Χάξλεϋ. Ἦταν τὸ πρῶτο Διεθνὲς Συνέδριο Συγγραφέων γιά τὴν ὑπεράσπιση τῆς Κουλτούρας, πού κράτησε πέντε μέρες.

Τὸ συνέδριο ὁργανώθηκε ἀπὸ Γάλλους συγγραφεῖς, μέ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ Ἐρενμπουργκ καὶ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Ἀνταποκρινόταν ὁμως καὶ στίς ἀγωνίες πολλῶν ἄλλων, δημοκρατῶν, σοσιαλιστῶν, κομμουνιστῶν, μπροστά στὴν ἀνοδο τοῦ φασι-

σμοῦ. Γιατί ἡ κατάσταση ἦταν ἀμείλικτη, ὅπως ὠμά τὴν περιέγραψε ἄλλωστε στὴν παρέμβασή του ὁ Γκούσταφ Ρέγκλερ: «*Μαλώναμε γιά τοὺς ἰδεαλιστές φιλοσόφους, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβανόμαστε πόσο κοντά μας εἶχαν ἤδη ἔρθει τὰ μεταφυσικά φαντάσματα. Γιά χρόνια ὀλόκληρα ἐξαπολύσαμε ἰεπιθέσεις στοὺς ἀποστόλους τοῦ «καθαροῦ πνεύματος», δανειζόμεσταν ὄξεις φράσεις ἀπὸ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς, καὶ ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ἡ ἐπανάσταση καὶ ὄχι ἡ θρησκεία εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ἱστορίας.*

Καὶ ξαφνικά, μετὰ ἀπ' ὄλες τίς συζητήσεις, βρῖσκεσαι — πῶς θυμῶμαι ἀκόμα ἐκείνη τὴν ἡμέρα! — μέ μερικά βιβλία στὴ μασχάλη στὴ Βίλχελμστράσε, μπροστά στὴν Καγκελαρία τοῦ Βερολίνου. Ἀκούς τίς κραυγές ἐνός ἐνθουσιασμένου πλήθους, ἐργάτες κάθονται στὰ κλαδιά τῶν δέντρων καὶ λάμπουν ἀπὸ χαρὰ, βλέπεις στὰ παράθυρα τοὺς κατακτητὲς πού τίποτα δέν ξέρουν γιά τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἐμεῖς μέ τόσες ἀποχρώσεις καὶ σέ βάθος συζητούσαμε, πού ποτὲ τους δέν διάβασαν

Χέγκελ καὶ πολὺ λιγότερο Μάρξ, καὶ πού παρ' ὅλα αὐτὰ νίκησαν: οἱ σημαῖες ἀνεμίζουν, ἐμεῖς στεκόμαστε μέσα στό εὐτυχημένο πλῆθος, μόνοι, καὶ κρατᾶμε τὴν ἀλήθεια στὰ χέρια σάν ἓνα δῶρο πού κανένας δέν θέλει. Τὰ φαντάσματα ἔχουν δεῖξει μεγαλύτερη ἰκανότητα γιά ζωὴ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς». (Die Zeit, 19.4.85).

Μπροστά ὁμως στὴν ἐξαπλούμενη βαρβαρότητα καὶ παρὰ τὴν κοινὴ ἀγῶνιά, ἡ «ἐνότητα» κάθε ἄλλο παρὰ αὐτόνοχη ἦταν. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἰδρῦθηκε στό τέλος ἓνας διεθνὲς σύνδεσμος συγγραφέων καὶ νὰ ἐξελέγη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ, οἱ ἀντιθέσεις ὁμως ἦταν συχνὰ ἀγεφύρωτες (καὶ δέν ἐννοοῦμε ἐδῶ τίς προσωπικές, ὅταν ὁ Ρόμπερτ Μουζίλ, γιά παράδειγμα, ἀρνήθηκε νὰ μιλήσει τὴν ἴδια μέρα μέ τὸν Χάινριχ Μάν). Πρόκειται γιά ἰδεολογικές καὶ πολιτικές διαφορές, τίς ὁποῖες ἡ ἀπειλὴ τοῦ φασισμοῦ δέν ἦταν δυνατόν νὰ ἐξαλείψει. Γιατί τὸ πρόβλημα δέν ἦταν ἀφηρημένο ἀλλὰ ἄμεσο: πῶς θὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸν φασισμό; Βρισκόμαστε ἄλλωστε λίγο μετὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ συμφώνου ἀμοιβαίας βοήθειας μεταξύ Γαλλίας καὶ Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, καὶ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ Ἐβδομο Συνέδριο τῆς Διεθνούς, πού ἐγκαινίασε καὶ τυπικά τὴ γραμμὴ τῶν Λαϊκῶν Μετώπων. Ἦδη ὁμως τὸ ζήτημα εἶχε τεθεῖ καὶ στό συνέδριο.

Ἡ μία τάση στό συνέδριο ἐκπροσωπήθηκε, ἀπὸ διαφορετικές σκοπιές, ἀπὸ σοφιστικὸς ὅπως ὁ Μπρετόν (ἐναντίον τῶν ὁποίων κυρίως ἔβαλε ὁ Ἀραγκόν), ἀπὸ φιλελεύθερους ὅπως ὁ Ζ. Μπαντά ἢ καὶ ἄλλους πού ἀναφέρθηκαν ἀκόμη καὶ σέ περιπτώσεις κρατουμένων στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Τὸ κοινὸ στὴ στάση τους ἦταν, θὰ ἔλεγε κανεῖς, μιά ἀντίθεσή τους πρὸς τοὺς κομμουνιστὲς καὶ πρὸς τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση (ἢ ὁποῖα ἔπαιζε κεντρικὸ ρόλο στὴ διαμορφωνόμενη σύλληψη τῶν λαϊκῶν μετώπων). Ὁ Ζυλιέν Μπαντά, μάλιστα, ἀναφέρθηκε γενικότερα καὶ στίς καίριες διαφορές πού ἔβλεπε ἀνάμεσα στὴν κομμουνιστικὴ ἀντίληψη γιά τὴν κουλτούρα καὶ στὴ δυτικὴ τῆς κλασικῆς προέλευσης: ἡ μία ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐξάρτηση τῆς λογοτεχνικῆς δραστηριότητας ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ, ἡ δευτέρη, μέ τὴν ὁποία αὐτὸς συμφωνοῦσε, τὴν ἀπορρίπτει.

Ὁ Ἐρενμπουργκ ἀπάντησε, μεταξύ ἄλλων, σέ αὐτὴ τὴν κριτικὴ, ἐξαίροντας τὴ συμβολὴ τῆς σοβιετικῆς κουλτούρας στὴν καλλιέργεια τοῦ σοβιετικοῦ λαοῦ. Ὁ Ἐρενμπουργκ (μαζὶ μέ τοὺς ἄλλους Σοβιετικούς συνέδρους καὶ τοὺς κομμουνιστὲς, κυρίως τοῦ Γαλλικοῦ Κ.Κ.) ἐξέφραξε μιά διαφορετικὴ τάση. Ἐκείνη πού στό συνέδριο προσπαθοῦσε κυρίως νὰ ἀναδείξει τὴ συμμαχία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως μέ τοὺς Δυτικοευρωπαίους ἀντιφασίστες, νὰ δώσει δηλαδὴ τὰ πρωτεῖα, κατὰ κάποιον τρόπο, στὴν «πρώτη χώρα τοῦ σοσιαλισμοῦ» γιά τὸν ἄγωνα κατὰ τοῦ φασισμοῦ, ἂν ὄχι καὶ νὰ τὸν ὑποτάξει στίς ἀνάγκες τῆς ὑπεράσπισής της.

Στὸν Μπαντά ὁμως ἀπάντησε καὶ ὁ Πῶλ Νιζάν (τρία χρόνια πρὶν ἀποχωρήσει ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Κ.Κ. ἐξαιτίας τοῦ συμφώνου Μολότοφ-Ρίμπεντροπ καὶ τέσσερα πρὶν σκοτωθεῖ στὴ Δουνκέρκη πολέμου τοῦς Γερμανοῦς). Ὁ Νιζάν χτύπησε τὸν φιλελεύθερο «νέο οὐμανισμό» καὶ κατέληξε:

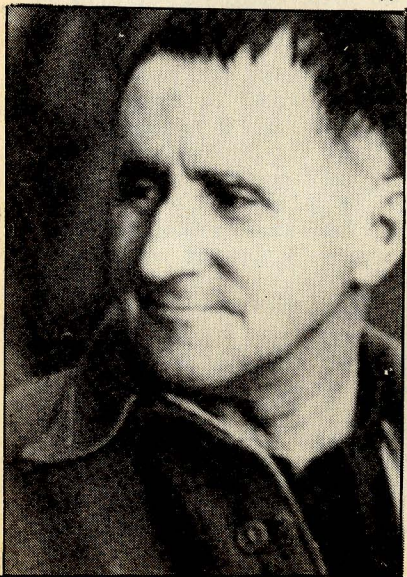
«Σ' αυτόν τον κόσμο, όπου ο καθένας μας είναι λεία της μοναξιάς και του πολέμου, η καθιέρωση κοινών αξιών είναι δυνατή μόνο ανάμεσα σ' εκείνους που διεξάγουν κοινόν αγώνα... Θά έλθει ο καιρός όπου οι άνθρωποι θά μπορούν νά αποδεχθούν τό πεπρωμένο τους... Καί ίσως μιλήσουν γιά ουμανισμό της χαράς. Ήμεεις, αντίθετα, ακόμη σήμερα, μιλούμε μόνο γιά έναν περιορισμένο ουμανισμό: περιορισμένον επειδή αρνείται τόν κόσμο κι επειδή συνεπάγεται τό μίσος, έναν ουμανισμό στόν όποιο ή μοναδική αξία πού προαναγγέλλει τό μέλλον είναι ή έθελοντική αδελφосύνη εκείνων πού πασχίζουν νά μεταμορφώσουν τή ζωή». (Βήμα, 23.6.85).

Θά έλεγε κανείς ότι και ο Νιζάν έκπροσωπούσε μία τρίτη τάση, τά στοιχεία της όποίας εξέθεσε μέ μεγαλύτερη σαφήνεια ο Μπρέχτ. Κομμουνιστές και οι δύο, είχαν βέβαια στραμμένα τά βλέμματά τους και πρός τή Σοβιετική Ένωση. Τό πρόβλημα όμως ήταν τί θά γίνει στην ύπόλοιπη Εύρώπη. "Αν λοιπόν σέ πολλούς όπαδούς των λαϊκών μετώπων τελικά βάραινε περισσότερο ή υπεράσπιση της Σοβιετικής Ένωσης, ο Μπρέχτ άσκησε μία έμμεση κριτική σέ αυτήν τήν τάση προσπαθώντας, μάταια άπ' ό,τι φαίνεται, νά στρέψει τήν κυρίως συζήτηση στις ίδιες τις δυτικές κοινωνίες, δηλαδή στις σχέσεις παραγωγής και ιδιοκτησίας, τελικά στόν καπιταλισμό. Γι' αυτόν, τό κύριο στην πάλη κατά του φασισμού δέν ήταν τόσο ή υπεράσπιση της Σοβιετικής Ένωσης όσο ή οργάνωση της πάλης και κατά των αιτίων του φασισμού και κατά των κοινωνικών σχέσεων πού τόν γέννησαν.

Πενήντα χρόνια μετά, ή τότε συζήτηση δέν είναι ανεπίκαιρη, κάθε άλλο μάλιστα, καιτοι σήμερα ο φασισμός δέν μάς άπειλει. Γιατί και τότε, παρά τήν καταστροφική του επέλαση, τό πρόβλημα τελικά δέν ήταν μόνο ο φασισμός, και έν πάση περιπτώσει ύπήρχαν άνθρωποι πού έβλεπαν τό πρόβλημα πιά σύνθετα.

Δημοσιεύουμε εδώ τήν εισήγηση του Μπρέχτ στό συνέδριο, μεταφρασμένη από τόν γερμανικό τόμο των πολιτικών κειμένων του στις εκδόσεις *Suhrkamp*. Οι εκδότες συνόδευσαν τήν εισήγηση μέ ένα σχετικό σχόλιο του ίδιου του Μπρέχτ άγνωστης χρονολογίας (τό όποιο οι ίδιοι τιτλοφόρησαν) και πού κρίναμε σκόπιμο και αυτό νά τό δημοσιεύσουμε.

Β. Μπελιγράτης

Μπέρτολτ Μπρέχτ

...Μιά αναγκαία διαπίστωση στόν αγώνα κατά της βαρβαρότητας

Σύντροφοι, θά ήθελα, χωρίς νά λέω τίποτα τό ιδιαίτερα καινούργιο, νά πώ δυό λόγια γιά τήν καταπολέμηση εκείνων των δυνάμεων, πού προετοιμάζονται σήμερα νά πνίξουν στό αίμα και στό βόρβορο τή δυτική κουλτούρα ή τά υπόλοιπα της κουλτούρας, πού μάς άφησε ένας αιώνας εκμετάλλευσης. Θά ήθελα νά επιστήσω τήν προσοχή σας σέ ένα μόνο σημείο, πάνω στό όποιο, πρέπει, κατά τή γνώμη μου, νά υπάρξει σαφήνεια, άν θέλουμε νά καταπολεμήσουμε τις δυνάμεις αυτές άποτελεσματικά και προπαντός μέχρι τήν τελική τους εξαφάνιση.

Οί συγγραφείς, πού άποχτάνε πείρα των κακουργημάτων του φασισμού στό ίδιο τους τό πετσί ή στό πετσί των άλλων και φρίττουν γι' αυτές τις θηριωδίες, μέ τήν πείρα και τή φρίκη αυτή δέν είναι, άνευ έτέρου, σέ θέση νά καταπολεμήσουν αυτά τά κακουργήματα. Μπορεί κάποιος νά πιστεύουν ότι ή έξιστόρηση αυτών των κακουργημάτων άρκει, ιδιαίτερα άν ή έξιστόρηση γίνεται πειστική, λόγω ενός μεγάλου λογοτεχνικού ταλέντου και μιας ειλικρινούς όργης. Πράγματι, τέτοιες έξιστορήσεις είναι πολύ σημαντικές. Έδώ γίνονται κακουργήματα. Αυτό είναι άπαραδέκτο. Έδώ βασανίζουν άνθρωπος. Αυτό είναι άπαραδέκτο. Χρειάζεται πολλή συζήτηση; Πρέπει νά ξεσηκωθούμε και νά έμποδίσουμε τους βασανιστές.

Σύντροφοι, χρειάζεται συζήτηση. Μπορεί νά ξεσηκωθούμε, αυτό δέν είναι τόσο δύσκολο. Άλλά ύστερα έρχεται τό «Νά έμποδίσουμε», κι αυτό είναι κιόλας δυσκολότερο. Η όργή υπάρχει, ο αντίπαλος προσδιορίστηκε, αλλά πώς θά τόν νικήσουμε; Ο συγγραφέας μπορεί νά πεί: Καθήκον μου είναι νά καταγγείλω τήν άδικία, και ν' άφήσει στόν αναγνώστη τά περαιτέρω. Άλλά τότε θ' άποχτήσει, ο συγγραφέας, μία παράξενη έμπειρία. Θά άντιληφθεί ότι ή όργή, όπως και ο οίκτος, είναι κάτι τό ποσοτικό, κάτι πού υπάρχει σέ τούτη ή σ' εκείνη τήν ποσότητα και μπορεί νά εξαντληθεί. Και τό χειρότερο είναι ότι εξαντλούνται στό μέτρο πού γίνονται πιά αναγκαία. Κάποιοι σύντροφοι μου είπαν: "Όταν αναφέραμε γιά πρώτη φορά ότι σφάζουν τους φίλους μας ακούστηκαν κραυγές φρίκης και ύπήρξε μεγάλη βοήθεια. Ύστερα σφάχτηκαν εκατοντάδες. Άλλά μόλις σφάχτηκαν χιλιάδες και ή σφαγή δέν τέλειωνε, άπλώθηκε σω-

πή και ή βοήθεια λιγόστεψε. Έτσι είναι: «Όταν σωρεύονται τά έγκλήματα, γίνονται άθέατα. Όταν τά βάσανα γίνονται άνυπόφορα δέν ακούγονται πιά οι κραυγές. Βασανίζουν έναν άνθρωπο κι ο θεατής λιποθυμάει. Αυτό είναι φυσικό. Σάν πλεονάσει τό έγκλημα και πέφτει σάν τή βροχή, τότε κανείς δέν φωνάζει: σταματήστε!».

Έτσι είναι. Πώς νά τό αναχαιτίσουμε; Δέν υπάρχει κανένας τρόπος νά έμποδίσουμε τόν άνθρωπο νά άποστρέψει τό πρόσωπο από τις φρικαλεότητες; Γιατί τό άποστρέφει; Τό άποστρέφει γιατί δέν βλέπει καμιά δυνατότητα επέμβασής του. Ο άνθρωπος δέν χρονοτριβεί στόν πόνο κάποιου άλλου, όταν δέν μπορεί νά τόν βοηθήσει. Μπορεί κανείς ν' άντέξει τό χτύπημα όταν ξέρει πότε θά πέσει, πού θά πέσει και γιατί, γιά ποιό σκοπό θά πέσει. Κι όταν μπορεί ν' άντέξει κάποιος τό χτύπημα όταν υπάρχει μία τέτοια δυνατότητα, έστω και ίσχνή, τότε μπορεί νά 'χει κανείς οίκτο γιά τό θύμα. Μπορεί, βέβαια, νά 'χει και χωρίς αυτό, αλλά όχι γιά πολλόν καιρό και πάντως όχι γιά τόσο πολύ, ώστε νά γιάνουν οι πληγές του θύματος.

Γιατί λοιπόν τό χτύπημα; Γιατί αποβάλλεται ή κουλτούρα όπως ή σαβούρα από τό πλοίο, αυτά τά υπολείμματα της κουλτούρας πού μάς απόμειναν; Γιατί ή ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων, των πιά πολλών ανθρώπων, φτώχυνε έτσι, άπογυμνώθηκε, μισοκαταστράφηκε ή καταστράφηκε όλοτελα;

Μερικοί από μάς δίνουν μία άπάντηση. Λένε: από όμότητα. Πιστεύουν ότι ζούμε ένα τρομερό ξέσπασμα, σ' ένα μεγάλο, όλο και μεγαλύτερο, πηήμα της ανθρωπότητας, ένα φριχτό φαινόμενο, χωρίς διαπιστώσιμες αιτίες, πού παρουσιάζεται ξαφνικά, κι ίσως, ως έλπίζουμε, πάλι ξαφνικά θά εξαφανιστεί, ένα βιαίο ξέσπασμα μιας μακρόχρονα καταπιεσμένης ή ναρκωμένης βαρβαρότητας, ένστικτώδους φύσης.

Αυτοί πού άπαντάνε έτσι, τό καταλαβαίνουν βέβαια και οι ίδιοι, ότι μία τέτοια άπάντηση δέν πάει πολύ μακριά. Και τό νιώθουν κι οι ίδιοι ότι είναι άπαραδέκτο νά κατατάσσουμε τήν όμότητα στα φυσικά φαινόμενα, στις άκατανίκητες δυνάμεις του Κακού.

Μιλάνε γιά παραμελημένη παιδαγωγή-

ση του ανθρώπινου γένους. Κάτι τι παραλείφθηκε ή στη βιασύνη δεν ολοκληρώθηκε. Πρέπει να το επανορθώσουμε τώρα. Πρέπει στην ωμότητα να αντιτάξουμε την καλοσύνη, λένε. Πρέπει να επικαλεστούμε τις μεγάλες λέξεις, τους εξορκισμούς, πού βοηθήσανε κι άλλοτε, τις άθανατες έννοιες: Έλευθερία, Άξιοπρέπεια, Δικαιοσύνη, πού ή άποτελεσματικότητά τους είναι ιστορικά δοκιμασμένη. Και μεταχειρίζονται τους μεγάλους εξορκισμούς. Τί έγινε; Στην παρατήρηση ότι είναι όμως, ό φασισμός απαντάει έξυμνώντας φανατικά την ωμότητα. Στη μομφή ότι είναι φανατικός απαντάει με έπαίρους του φανατισμού. Στην κατηγορία ότι τραυματίζει τη λογική προχωρεί με άνεση στην καταδίκη της λογικής.

Κι ό φασισμός βρίσκει την παιδεία παραμελημένη. Αναμένει πολλά από τον επηρεασμό της σκέψης και την εμπέδωση των αισθημάτων. Στις ωμότητές του των κελιών των βασανιστηρίων προσθέτει τις όμορφες των σχολειών του, των έφημερίδων του, των θεάτρων του. Παιδαγωγεί όλόκληρο τό έθνος και τό παιδαγωγεί όλόκληρο τό εικοσιτετράωρο. Δεν έχει να μοιράσει πάρα πολλά στο μεγάλο πλήθος, δηλαδή να τό παιδαγωγήσει. Δεν προσφέρει τροφή, πρέπει λοιπόν να καλλιεργήσει τη φιλαυτία. Δεν μπορεί να βάλει τάξη στην παραγωγή του και του χρειάζεται ένας πόλεμος, πρέπει τότε να καλλιεργήσει τη σωματική ρώμη. Χρειάζεται θύματα, πρέπει λοιπόν να καλλιεργήσει τό πνεύμα της θυσίας. Κι αυτά είναι ιδανικά, στόχοι για τον άνθρωπο και μάλιστα μερικά είναι ύψηλά ιδανικά, ύψηλοί στόχοι.

Εμείς βέβαια ξέρουμε τί εξυπηρετούν αυτά τά ιδανικά, ποιός παιδαγωγεί μ' αυτά και ποιόν θά ώφελήσει αυή ή άγωγή— πάντως όχι τον παιδαγωγούμενο. Τί γίνεται με τά δικά μας ιδανικά; Άκόμα και κείνοι από μας πού θεωρούν την ωμότητα, τη βαρβαρότητα, σαν τό βασικότερο κακό, μιλάνε, καθώς είδαμε, μόνο για άγωγή, μόνο για επέμβαση στα πνεύματα— πάντως για καμιά άλλη επέμβαση. Μιλάνε για καλλιέργεια της καλοσύνης. "Όμως ή καλοσύνη δεν γεννιέται από τό αίτημα για καλοσύνη, καλοσύνη κάτω από όποιεσδήποτε συνθήκες, *άκόμα και τις χειρίστες*, έτσι όπως ή ωμότητα δεν γεννιέται από ωμότητα.

Εγώ δεν πιστεύω στην ωμότητα για την ωμότητα άπλως. Πρέπει να προσπίσουμε την ανθρωπότητα από την κατηγορία ότι είναι ανάληγη ύσο κι αν αυτό δεν άποτελεί εύκολη δουλειά. Είναι μιά έξυπνη άποστροφή του φίλου μου Φούχτβανγκερ όταν λέει: ή χυδαιότητα προηγείται της ιδιοτέλειας, αλλά δεν έχει δικιο. Η ωμότητα δεν γεννιέται από ωμότητα, αλλά από τις μπίζνες πού χωρίς αυτή θά ήταν άδύνατες.

Στη μικρή χώρα, από την όποια κατάγομαι, υπάρχουν λιγότερο τρομερές συνθήκες άπ' ό,τι σε πολλές άλλες χώρες. "Όμως κάθε βδομάδα καταστρέφονται 5.000 σφαχτά πρώτης ποιότητας. Αυτό είναι πολύ κακό, αλλά δεν πρόκειται για κανένα ξαφνικό ξέσπασμα αίμοδιψίας. "Αν ήταν έτσι τότε θά 'τανε μικρότερο τό κακό. Η καταστροφή των σφαγίων όπως και ή καταστροφή της κουλτούρας δεν όφείλονται σε βάρβαρα ένστικτα. Και στις δύο περιπτώσεις καταστρέφεται ένα

τμήμα από αγαθά, πού άποκτήθηκαν με μεγάλο κόπο, γιατί έγινε βάρος. Σε σχέση με την πείνα πού βασιλεύει και στις πέντε ηπείρους, αναμφισβήτητα, τέτοια μέτρα, άποτελούν εγκλημα, αλλά δεν έχουν καμιά σχέση με κακοβουλία, άπολύτως καμιά. Στις περισσότερες χώρες του κόσμου επικρατούν σήμερα κοινωνικές συνθήκες τέτοιες πού τά κάθε είδους εγκλήματα άμείβονται ακριβά και οι άρετές στοιχίζουν πάρα πολύ. «*Ό αγαθός είναι άπροστάτετος και ό άπροστάτετος ξυλοκοπιέται άγρια ενώ με την ωμότητα μπορείς να άποχτήσεις τά πάντα. Η χυδαιότητα υπάρχει εδώ και 10.000 χρόνια. Άντίθετα, ή καλοσύνη χρειάζεται σωματοφύλακα, αλλά δεν βρίσκει κανέναν*».

"Ας μήν την άπαιτούμε από τους ανθρώπους. "Ας μή ζητάμε και μεϊς τά άδύνατα. "Ας μήν έκτεθούμε και μεϊς στην μομφή ότι άπευθύνουμε και μεϊς έκκλησεις στους ανθρώπους να κάνουν υπεράνθρωπες πράξεις, δηλαδή να ύπομείνουν με άρετή τρομερές συνθήκες, οι όποιες μπορούν βέβαια ν' αλλάξουν, αλλά δεν πρόκειται ν' αλλάξουν! "Ας μή μιλάμε μόνο για κουλτούρα!

Οίκτο για την κουλτούρα, αλλά, οίκτο, πριν άπ' όλα, για τους ανθρώπους! Η κουλτούρα θά σωθεί αν σωθούν οι άνθρωποι. "Ας μήν παρασυρθούμε στον ισχυρισμό ότι οι άνθρωποι υπάρχουν για την κουλτούρα κι όχι ή κουλτούρα για τους ανθρώπους! Κάτι τέτοιο θά θύμιζε αυτό πού γίνεται στις μεγάλες άγορές, όπου οι άνθρωποι υπάρχουν για τό σφάγια κι όχι τά σφάγια για τους ανθρώπους!

Σύντροφοι, άς μελετήσουμε τις ρίζες του κακού! Μιά διδασκαλία, πού επεκτείνεται όλο και σε μεγαλύτερες ανθρώπινες μάζες του νεαρού άκόμα πλανήτη μας, διδάσκει ότι οι ρίζες όλων των κακών βρίσκονται στις σχέσεις ιδιοκτησίας. Η διδασκαλία αυτή, όπως όλες οι μεγάλες διδασκαλίες, συγκινεί έκείνες τις ανθρώπινες μάζες, οι όποιες ύποφέρουν περισσότερο από τις υπάρχουσες σχέσεις ιδιοκτησίας και τις βάρβαρες μεθόδους με τις όποιες οι σχέσεις αυτές προασπίζονται. "Αρχισε να εφαρμόζεται σε μιά χώρα, πού άποτελεί τό ένα έκτο της γης και όλου οι καταπιεσμένοι και οι άκτήμονες κατέλαβαν την έξουσία. Έκεί δεν καταστρέφονται πιά τά τρόφιμα ούτε ή κουλτούρα.

Πολλοί από μας τους συγγραφείς, πού πληροφορούμαστε τις φρικαεότητες του φασισμού κι άγανακτούμε μ' αυτές, δεν κατάλαβαν άκόμα αυτή τη διδασκαλία, δεν ανακάλυψαν άκόμα τις ρίζες της ωμότητας. Διατρέχουν άκόμα τον κίνδυνο να θεωρήσουν ότι οι θηριωδίες του φασισμού δεν είναι απαραίτητες. Έμμένουν σταθερά στις συνθήκες ιδιοκτησίας, γιατί πιστεύουν ότι για την υπεράσπισή τους δεν είναι αναγκαίες οι θηριωδίες του φασισμού. "Όμως, για τη διατήρηση των σχέσεων ιδιοκτησίας πού κυριαρχούν, αυτές οι θηριωδίες είναι αναγκαίες. Σ' αυτό, δεν ψεύδονται οι φασίστες, σ' αυτό λένε την άλήθεια. Έκείνοι από τους φίλους μας, πού φρίττουν με τις θηριωδίες του φασισμού, αλλά θέλουν να διατηρηθούν οι σχέσεις ιδιοκτησίας ή παραμένουν άδιάφοροι ως προς τη διατήρησή τους ή όχι, δεν μπορούν να δδηγήσουν με σθένος και με διάρκεια τον άγώνα κατά της τόσο έξαπλούμενης βαρβαρότητας,

γιατί δεν βοηθάνε να γίνουν γνωστές και να επικρατήσουν οι κοινωνικές έκείνες συνθήκες, πού καθιστούν περιττή τη βαρβαρότητα. Έκείνοι όμως, οι όποιοι, έρευνώντας για τις ρίζες του κακού, προσέκρουσαν στις σχέσεις ιδιοκτησίας, κατέβηκαν πολύ βαθύτερα, μέσ' από μιά κόλαση θηριωδίας πού βρίσκεται άκόμα πίο βαθιά, όπου έφτασαν εκεί όπου, ένα έλάχιστο τμήμα της ανθρωπότητας, έχει έγκαταστήσει την άδυσώπητη κυριαρχία του. Την έχει έγκαταστήσει στην άτομική ιδιοκτησία, πού χρησιμεύει στην εκμετάλλευση των συνανθρώπων, και πού την ύποστηρίζει με νύχια και με δόντια, θυσιάζοντας μιά κουλτούρα, πού δεν προσφέρεται πιά προς υπεράσπισή του ή δεν είναι κατάλληλη πιά γι' αυτή, θυσιάζοντας κυριολεκτικά όλους τους νόμους της ανθρωπίνης συμβίωσης για τους όποιους ή ανθρωπότητα άγωνίστηκε πολύν καιρό με θάρρος άπελπισμένα.

Σύντροφοι, άς μιλήσουμε για τις σχέσεις ιδιοκτησίας! Αυτό ήθελα να πώ στον άγώνα κατά της έξαπλούμενης βαρβαρότητας, ώστε να είπωθεί κι αυτό εδώ ή να τό έχω πεί κι εγώ.

(Ιούνιος 1935)

[Πηγή κάθε βαρβαρότητας]

Τέτοια συνέδρια, όπως τό συνέδριο των αντιφασιστών συγγραφέων, άποδεικνύουν ότι υπάρχουν στην άστική τάξη άνθρωποι, πού δεν είναι πρόθυμοι να ύποστηρίξουν με όλα τά μέσα, άκόμη και τά πίο βρώμικα, την άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής. Ένώ πολλοί συγγραφείς—ό αριθμός τους όλο και μεγαλώνει—είναι κιόλας έτοιμοι να ή βοηθήσουν πλέον την άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, ή όποια χρειάζεται και χρησιμοποιοεί τόσο βάρβαρα μέσα για την υπεράσπισή της, άλλοι είναι κιόλας έτοιμοι να κάνουν τό παν έναντίον της, υπάρχουν όμως άκόμα πολλοί πού συντηρούν την έλπίδα ότι ή υπεράσπιση της άτομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής δεν χρειάζεται καθόλου τέτοια μέτρα όπως έκείνα πού χρησιμοποιοεί ό φασισμός, τά όποια άποστρέφονται. Αυτό πού σκέφτονται έτσι δεν έχουν άκόμα άπόλυτα κερδηθεί στον άγώνα κατά του φασισμού. Μπορούν άκόμα και να χαθούν, είτε άπέχοντας να τον πολεμήσουν είτε, μάλιστα, κάνοντας τά πάντα υπέρ του φασισμού. Μπορούν να ταλαντεύονται στο μέτρο πού ξεθωριάζει ή έλπίδα τους ότι ή άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής μπορεί να διασωθεί χωρίς βαρβαρότητας. Δεν αντιλαμβάνονται ότι πηγή αυτής της βαρβαρότητας είναι ή άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής κι αυτό τό πράγμα τους άδικεί με σιγουριά στην έπιδόκιμασία άκόμα και βάρβαρων μέτρων. Μπορούμε να μαλώνουμε δώ μερόνυχτα αν ή πηγή του φασισμού είναι ή άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής ή όχι, όμως ένα μού φαίνεται σίγουρο: Χωρίς την έλπίδα ότι ή πηγή της βαρβαρότητας θά φραχτεί και θά στερέψει, όταν θά έξαλωθεί ή άτομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, κανείς δεν μπορεί σήμερα να είναι έμπιστευσιμος άγωνιστής κατά του φασισμού.

Μετάφραση: Παναγιώτης Σκούφης

ΠΕΡΙ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ (καί πάλι) Ο ΛΟΓΟΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΚΑΠΟΙΩΝ ΦΟΒΩΝ

Ὑπερσυγκέντρωση ἐξουσιῶν ἢ δημοκρατική ρήξη;

Οί προβληματισμοί σχετικά με τὰ θέματα τῆς ἐξουσίας, τοῦ κρατισμοῦ, τῆς φύσης τοῦ ΠΑΣΟΚ, ἰδιαίτερα σήμερα, θά ἐπανέρχονται, μαζί με ἄλλους, καθώς ἡ Ἀριστερά θά ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀναζήτηση τῆς αὐτονομίας τῆς πού ἀποτελεῖ καί τὸν πρωταρχικό ὄρο γιά μιὰ πραγματικά ἀριστερή παρέμβαση στή μετεκλογική συγκυρία. Ἀναμφισβήτητα, διαφωνίες καί ὑπάρχουν καί γόνιμες εἶναι. Ὑπάρχουν ὁμοίως καί κάποια ὄρια πέρα ἀπό τὰ ὁποῖα ἡ διαφωνία γίνεται ἀντίθεση. Ἐνας διάλογος πρῶτα αὐτά, μερικές φορές, διερευνᾷ.

Πιστεύω ὅτι οἱ ἀπόψεις τοῦ Χ. Τυροβούζη (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 45) πού ἀπαντοῦν στό κείμενό μου (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 44), ἐνῶ δέν ἀναφέρονται στήν οὐσία τῶν ὄσων ὑποστήριξα, ἐπαναθέτουν τό πρόβλημα τῆς ἐνδυνάμωσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, σήμερα μέ «ἀναβαπτισμένη» ἀπό τίς ἐκλογές κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, καθώς ἀναδεικνύουν κάποια ἄλλα προβλήματα ὅχι καί τόσο ἄσχετα μέ τίς ἐρμηνείες ἢ καί τίς παρερμηνείες μας γιά τό θέμα αὐτό.

Χρόνια ὀλόκληρα ἡ Ἀριστερά ἀδυνατεῖ νά συναρθρώσει τοὺς διακριτοὺς λόγους πού δηλώνουν ὅτι τὴν ἀποτελοῦν. Γιά πολλοὺς τοῦτο ἦταν μιὰ «δυστυχία», γιά ἄλλους, ἀντίθετα, ἀποτελοῦσε τὴν προϋπόθεση γιά τὴν ἀνάδειξη τῆς ἀνανεωτικῆς τῆς ἐκδοχῆς, πού κι αὐτὴ βεβαίως μπορεῖ νά εἶναι πολυφωνική. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Χ. Τυροβούζης ἐκφράζει, σήμερα, κάποιους φόβους πῶς «δέν πᾶμε καλά». Πῶς νά ἀγνοήσουμε ὁμοίως ὅτι μέσα ἀπὸ διαφωνίες καί ἀντιθέσεις ἡ Ἀριστε-

ρά ψάχνει ἀκόμα καί σήμερα τό πρόσωπό της; Ἐνα εἶναι βέβαιο· δέν μπορεῖ νά τό ἀνακαλύψει παρά μόνο σέ ἀντιπαράθεση πρὸς ὅ,τι δέν εἶναι Ἀριστερά. Δυστυχῶς αὐτὴ ἡ, ἔστω ταυτολογική, ἀποψη δέν εἶναι πάντοτε αὐτονομήτη, ἴσως ἐπειδὴ «μπορεῖ νά μὴν ξεχνᾶμε τί σημαίνει Δεξιὰ, πλὴν ὁμοίως ξεχνᾶμε πολὺ εὐκολὰ τί σημαίνει Ἀριστερά».

Ἐνα κείμενο στό περιοδικό *Κριτική* μοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νά ἐπανέλθω καί στοὺς «σχολιαστές» καί στὸν Πουλιαντζᾶ. Ἴσως, ξαναβλέποντας τίς ἀντιθέσεις, ἢ ἀπάντησή μου στὸν Χ. Τυροβούζη νά ἐντάσσεται ἔτσι πρὸς ὅλοκληρωμένα στό πλαίσιο ἐνός διαλόγου πού πράγματι διερευνᾷ καί τοὺς προβληματισμοὺς καί τίς ἀφετηρίες τοὺς.

Α. Μιά «Κριτική» θέση

Οἱ τῆς «σχολιαστικῆς ἀριστερᾶς» δέν διατυπώνουν μόνο θέσεις καί σχολιασμοὺς. Διαθέτουν, παραπλευρῶς καί τὴν «Κριτική» τοὺς ὑποστήριξη. Δέν εἶναι μετὰ ἄλλα λόγια καθόλου ἀνάδελφοι. Ἔτσι, καί πάλι προεκλογικά, ὁ Ἄρης Ντάτσης, στήν ἐιδικὴ ἐκδοσὴ τῆς *Κριτικῆς* (σελ. 12-16) διατυπώνει σαφέστερα, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὴ «σχολιαστικὴ» ἀποψη γιά τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ΠΑΣΟΚ. Τό εὐτύχημα εἶναι ὅτι ἐνῶ ἀναφέρεται, *τί σύμπτωση*, στό *ἴδιο* τεύχος τοῦ Πουλιαντζᾶ ἀπὸ τό ὁποῖο ὁ Γ. Μηλιός καί ὁ Μ. Σπάθης ἐκμαίευσαν τό δικό τους ἰδεολόγημα (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 44) («ἡ πρωτοκαθεδρία τοῦ ἐ-

κτελεστικοῦ δέν συνεπάγεται λιγότερη δημοκρατία»), ὁ Ἄρης Ντάτσης δέν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νά καταφύγει στὸν προκρούστειο ἐμβρυολογικὸ τῶν *Θέσεων*. Ἴσως ἐπειδὴ εἶναι σαφέστερος καί ἐπομένως μετὰ λιγότερες ἐνοχές. Λέω σαφέστερος γιὰτί γράφει ὅτι «ἡ πρόταση ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος (...) ὑποβαθμίζει τίς ἀρμοδιότητες τοῦ Προέδρου πρὸς ὄφελος τῆς κυβέρνησης (καί τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας). Πρόκειται γιά μιὰ τάση συγκέντρωσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στὸν πόλο τῆς κυβέρνησης...». Σαφέστερος εἶναι καί στήν αὐταπάτη του: «Μιὰ τέτοια μεταβολὴ —ἀκόμα καί αὐτῆς τῆς ἐκτασης— δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι *δημοκρατικοῦ χαρακτήρα*»: ἡ κυβέρνηση *θεωρεῖται, κατὰ τεκμήριο, περισσότερο ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὸν (ἀνεύθυνο) Πρόεδρο*. Τώρα, πού βλέπει τὰ τεκμήρια ὅταν ὁ ἴδιος γράφει ἐπίσης ὅτι «ἡ ὑποβάθμιση τοῦ κοινοβουλίου, ἡ μετατροπὴ τὸν σέ μηχανισμό ἐπικύρωσης κυβερνητικῶν ἀποφάσεων μετὰ βάση δεδομένους κομματικούς συσχετισμοὺς (καί ἂς προσθέσουμε, μετὰ δεδομένο τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ ΠΑΣΟΚ) (...) εἶναι αἴτιμα τῶν καιρῶν», ἀποτελεῖ ἐρώτημα πού δέν τὸν ἀπασχολεῖ οὔτε ἔστω μετὰ «κριτικό» πνεῦμα. Ἀρκεῖται νά ἐπισημάνει ὅτι ἡ «ὑπεροχὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ καί σάν τέτοιο *ὕφισταται* στήν Ἑλλάδα τουλάχιστον μετὰ τὴν μεταπολίτευση». (...) «Τό σκηنيκὸ ἐπομένως *δέν ἀλλάζει* μετὰ τὴν πασοκικὴ ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος». Προφανῶς δέν τὸν ἀπασχολεῖ ὁ *ἐμπλουτισμός* τοῦ σκηنيκοῦ, πού κατὰ τὸν Δ. Χαραλάμπε ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τὴν προδικτατο-

ρική εποχή και «έπιδεινώνεται με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση» καθώς «επαναλαμβάνεται με πιά συστηματική μορφή στο ΠΑΣΟΚ ή πατερναλιστική μορφή ήγεςίας που είχε εφαρμόσει ο Καραμανλής στην ΕΡΕ και τη Ν.Δ. Άλλά και η κατάργηση του σταυρού προτίμησης έμβραθύνει την πατερναλιστική, αυταρχική όργάνωση των κομμάτων. Περιορίζοντας δέ την άμεσότητα του κοινοβουλευτικού συστήματος ενισχύει τη θέση της εκτελεστικής εξουσίας και της διοίκησης» (Στρατός και πολιτική έξουσία, Έξάντας, σελ. 215).

Γιά τον Άρη Ντάτση άρκει ή περιγραφή του φαινομένου: «Πρόκειται», γράφει, «για τό νέο ρόλο που έπιφυλάσσει στους κομματικούς μηχανισμούς ή ύπεροχή του εκτελεστικού και ή συρρίκνωση των αντιπροσωπευτικών θεσμών στον μονοπωλιακό καπιταλισμό».

Είναι άλήθεια ότι δέν ιδεολογικοποιεί, όπως οί Γ. Μηλιός και Μ. Σπάθης την «άποτελεσματικότητα» και τη «δημοκρατικότητα» του εκτελεστικού. Και είναι άλήθεια ότι θεωρεί «άναγκαίο να άσκήσουμε ως άριστεροί κριτική σ' αυτήν την τάση του έλληνικού καπιταλισμού, θά πρέπει να την αντιμετώπισουμε σαν τέτοια: σαν άποτέλεσμα δηλαδή της καπιταλιστικής ανάπτυξης και συστατικό χαρακτηριστήρα του μονοπωλιακού καπιταλισμού». Μήπως άν μπορούσαμε να δομε και να παραδεχθομε ότι ή περαιτέρω ενίσχυση του εκτελεστικού που διαπράχθηκε δέν μās έπιφυλάχθηκε άπλως τελευταία και μέσα από τίς παρεμβάσεις της «συνταγματικής νομιμότητας», που ήταν τέτοιες ώστε να διευκολύνουν και να προωθούν την περαιτέρω συρρίκνωση των θεσμών της αντιπροσωπευτικότητας, μήπως τότε θά μπορούσαμε έπίσης να άσκήσουμε πιά όλοκληρωμένη άριστερή κριτική; Μήπως τότε θά μπορούσαμε ταυτόχρονα και πέραν της κριτικής να εκδηλώσουμε πιά άποτελεσματικά και την άριστερή μας πρακτική, έπειδή έτσι ή κριτική θά μās τροχοδρομούσε άσφαλότερα και την έπικαιρη κατεύθυνση προς την όποία θά τρεφόταν ή άμεση αντίδρασή μας;

«Ήθικολογίες», κραυγάζουν οί «σχολιαστές» και ό Άρης Ντάτσης συμφωνεί άπόλυτα. Άπό φόβο μήπως χάσουν άπ' τά μάτια τίς δομές και έγκλωβιστούν σε άστικά ιδεολογήματα, λαιδορούν τούς θεσμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και χειροκροτούν χαρούμενοι κάθε πλήγμα έναντίον τους. Μέ την «άριστερή» βεβαίως αυταρέσκεια ότι έτσι ξεσκεπάζουν τούς τρόπους άστικής νομιμοποίησης. Άλλη όμως ήταν ή αντίληψη του Πουλαντζά, τον όποιο δέν διστάζουν να έπικαλούνται και να παραποιούν. Τοúτο καταφαίνεται καλύτερα όταν δομε ότι τό κύριο πρόβλημα που βασάνιζε τον Πουλαντζά ως τον θάνατό του, ήταν τό «πώς να συλλάβουμε έναν ριζικό μετασηματισμό του κράτους συναθρώνοντας τη διεύρυνση και τό βάθεμα των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας (που ήταν και μιά κατάκτηση των λαϊκών μαζών) με την ανάπτυξη των μορφών άμεσης δημοκρατίας στη βάση και τη διασπορά αυτοδιαχειριστικών έστιών, αυτό είναι τό βασικό πρόβλημα ενός δη-

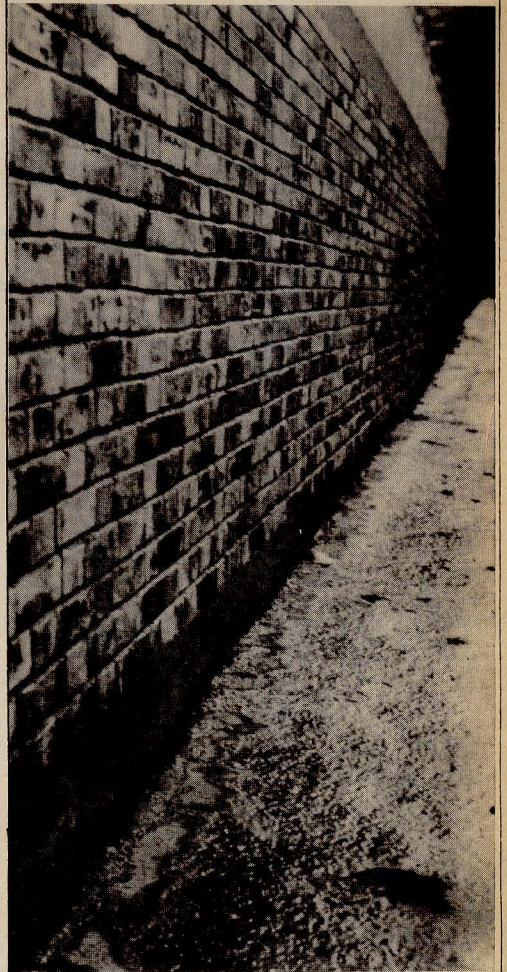
μοκρατικού δρόμου προς τον σοσιαλισμό και ενός δημοκρατικού σοσιαλισμού» (Τό κράτος και ή έξουσία, Θεμέλιο, σελ. 364). Γι' αυτό και δέν παρέλειπε να αναφέρεται στην κριτική της Ρόζας Λούξεμπουργκ προς τον Λένιν και τούς Μπολσεβίκους που με την κατάλυση των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας προετοίμασαν τον σταλινικό κρατισμό. Και δέν ήταν καθόλου τυχαίο ότι, παράλληλα, μās ύπενθύμιζε και τον κίνδυνο ενός «τεχνο-γραφειοκρατικού κρατισμού των έμπειρογνωμόνων» που προέρχεται από τη σοσιαλδημοκρατία. Έχω την εντύπωση ότι ποτέ δέν ήταν τόσο χρήσιμοι για τη χώρα μας οί προβληματισμοί του Πουλαντζά, άρκει να μην άκρωτηριάζονται.

B. «Ύλιστικές» έρμηνείες και παρερμηνείες

Σπεύδω να αντίστρέψω τό περιεχόμενο του φόβου που ό Χ. Τυροβούζης διατυπώνει στο συμπέρασμα της έπιστολής που προκλήθηκε από όσα έγραψα για να καταδείξω την ιδιότυπη «σχολιαστική» χρήση του όνόματος και της σκέψης του Πουλαντζά. Άς μην άνησυχεί πώς «δέν πάμε καλά», φαίνεται πώς πάμε «περίφημα», όπως δηλαδή πάντα πηγαίναμε και όπως άλλωστε πάντα πιστεύαμε. Έγώ αυτό φοβάμαι. Έννοώ ότι εξακολουθούμε να πορευόμαστε — με διπλή σημασία: προχωράμε και βολευόμαστε — με τίς «σημαίες και τά ταμπούρλα» κάποιων «ύλιστικών» (ύποτίθεται) έρμηνειών που εκ προοιμίου ή εξ όρισμού θεωρείται ότι, ως άριστεροί, διαθέτουμε. Έτσι νομίζω ότι και σήμερα, δυστυχώς, εξακολουθεί να άρκει ή από μέρος μας «στόχευση» των κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων να γίνεται «στό φώς του ύλισμού» και προπαντός τουτο εξακολουθεί να άρκει να δηλώνεται ρητώς.

Ό Χ. Τυροβούζης μου προσάπτει ότι «δέν στοχεύω σε κάποια ύλιστική έρμηνεία των πασοκικών έπιλογών». Φοβάμαι λοιπόν, για την άκόμη και σήμερα έμμονη χρήση των παλαιοαριστερών μας γνωστών έπιθετικών (και στην κυριολεξία) προσδιορισμών. Ως γνωστόν, από πολύ παλιά ή συμπάρθεση των προσδιορισμών αυτών στίς έννοιες του άριστερου «όπλοστασιού» μας άποσκοπούσε στην εκ του άσφαλους έξασφάλιση του μή, κατ' ανάγκη, αυτοαναδυόμενου εκ της έπιχειρηματολογίας κύρους, ενδω παράλληλα με τον άφορισμό «όσα ύποστηρίζεις δέν είναι ύλιστικά» δρούσαν άφοπλιστικά ή άποτρεπτικά για τίς αντίθετες άποψεις. Ήταν ή εποχή που ό «ύλισμός» έργαλειό πωλούνταν στην ιδεολογική άγορά της Άριστερας, έτοιμος προς χρήση. Στά διπλανά ράφια οί «νομοτέλειες», ή «διαλεχτική» κι ό, τι άλλο είχε τυποποιήσει ή σταλινική μας παράδοση. Όλα έτοιμα, συσκευασμένα και με οδηγίες χρήσεως. Ποιός μπήκε σε σούπερ μάρκετ και δέν άγόρασε κάτι;

Ό Χ. Τυροβούζης όμως για άλλα φοβάται. Έχει την εντύπωση πώς οί «άψιμαχίες γύρω από (κλασικά και μή) τσιτάτα (...) δέν συμβάλλουν στο αντικαπιταλιστικό κίνημα». Ή δική μου εντύπωση

είναι πώς ή άποψη του επαναλαμβάνει, σε άλλον τομέα, τη γνωστή θεωρία που τελευταία αναδείχθηκε ως, ύφιστου βαθμού, πολιτικός πραγματισμός. Μην άσχολείστε μ' αυτά, πρόκειται για «φιλολογίες», «ψύλλους στ' άχυρα», ό, τι δηλαδή άκούσαμε με άφορμή τίς μετακαρμανλικές «διαδικασίες» που ύποτίθεται δέν ήταν πολιτική; Ή πολιτική θεωρία δέν είναι πολιτική;

Είναι βεβαίως γνωστή ή κατάρα της τσιτατολογίας στον άριστερό μας λόγο. Και δέν έχει χαθεί ό απόηχος της εποχής εκίνης που κάθε σεβόμενος τό κόμμα και την κομματική του εξέλιξη ένιωθε την ύποχρέωση να στηρίξει τά λεγόμενά του άναδιφώντας και παραθέτοντας τσιτάτα από τά έπίσημα κομματικά ευαγγέλια. Και είναι γνωστό ότι βοηθούσης και της προκρούστειας μεθόδου, ή τσιτατογραφία μπορούσε να άποδείξει ότιδήποτε, ύποκαθιστώντας τελικά κάθε έπικαιρική πολιτική και κοινωνική άριστερή ανάλυση, αναπαράγοντας ταυτόχρονα και την ανακύκλωση των ιδεολογημάτων άλλα και των συνεπαγόμενων πρακτικών.

Θεωρώ λυπηρό που ό Χ. Τυροβούζης είδε στο κείμενό μου έναν άπλό τσιτατολογικό καβγά, όταν άκριβώς, ανατέμνοντας μιά περίπτωση τσιτατολογικής, κατά τη γνώμη μου, λαθροχειρίας έναντίον του Πουλαντζά, έπιχειρώ την καταγγελία της. Ό Χ. Τυροβούζης θεωρεί προτιμότερο να μην άσχοληθεί με την ουσία του θέματος, έπειδή δέν του άρέσει (και

είναι δικαίωμά του) «τό ύφος και τό ήθος μου» αλλά και (γιατί όμως;) ή «αναλυτική μου μέθοδος». Έκείνος προτιμά τόν «ύλισμό» του. Ίδού μερικά από τά αποτελέσματά του:

1. Ένίσταται ό Χ. Τυροβούζης για τήν ανάγνωση τών *Θέσεων* και του *Σχολιαστή* που κάνω. Λοιπόν άς διαβάσουμε μαζί: «Οί μεταρρυθμίσεις προωθούνται δηλαδή σέ αντιπαράθεση με κάποια στηρίγματα τής έξουσίας (στό πανεπιστήμιο οί τακτικοί καθηγητές, στήν Ύγεια οί «μεγαλογιατροί» και οί ιδιοκτήτες κλινικών, στή δημόσια διοίκηση οί παραδοσιακές κορυφές, στήν ύπαιθρο όρισμένες κατηγορίες πλουσίων άγροτών κ.λπ.) και σέ συμπάρataξη με κάποιους νέους συμμάχους — κοινωνικά στηρίγματα έξουσίας. Στο έργοστάσιο οικοδομείται μιά αντίστοιχη νέα μορφή συναίνεσης τής εργατικής τάξης προς τήν έξουσία, καθώς ή κυβερνητική πολιτική έπεμβαίνει άνασχετικά προς όλες εκείνες τίς τάσεις τών κεφαλαιοκρατών για αύξηση τής έκμετάλλευσης μέσα από τήν ένίσχυση τής εργασιακής πειθαρχίας, τήν τρομοκρατία, τήν καθήλωση τών μισθών, τίς απολύσεις κ.λπ., και προωθεί άποκλειστικά τήν τάση για αύξηση τής έκμετάλλευσης μέσα από τήν αύξηση τής σχετικής υπεραξίας (αύξηση τής παραγωγικότητας)» (*Θέσεις*, τεύχ. 11, σελ. 12). Λοιπόν, τί προωθήθηκε και τί άνασχέθηκε; Πόσο άποκλειστικά προωθείται ΜΟΝΟ ή αύξηση τής παραγωγικότητας και όχι ή εργασιακή πειθαρχία με κάποιο άρθρο 4; Ποιά ή τύχη τής ΑΤΑ για τόν ιδιωτικό τομέα και με ποιά ευκαιρία οί πανέλληνες έμαθαν για τόν «έτεροχρονισμό»; Τί γίνεται άραγε με τίς απολύσεις; Τί καινούργιο άραγε εγκαινιάζουν κάποιοι πρόσφατες στήν ΕΛΙΝΤΑ; Ποιός διαβάζει άραγε άνεπιτυχώς τίς άπλουστευτικές διχοτομικές μεταξύ Ν.Δ./ΠΑΣΟΚ άπολυτότητες που είναι άναγκαίες μόνο και μόνο για να στηρίξουν τούς άκροβατισμούς τών «θεωρητικών σχολιασμών»; «Όσο για τόν *Σχολιαστή* παραπέμπω τόν Χ. Τυροβούζη στό κείμενο του Βερναρδάκη για τό Σύνταγμα, στόν πρό τών «καραμανλικών»

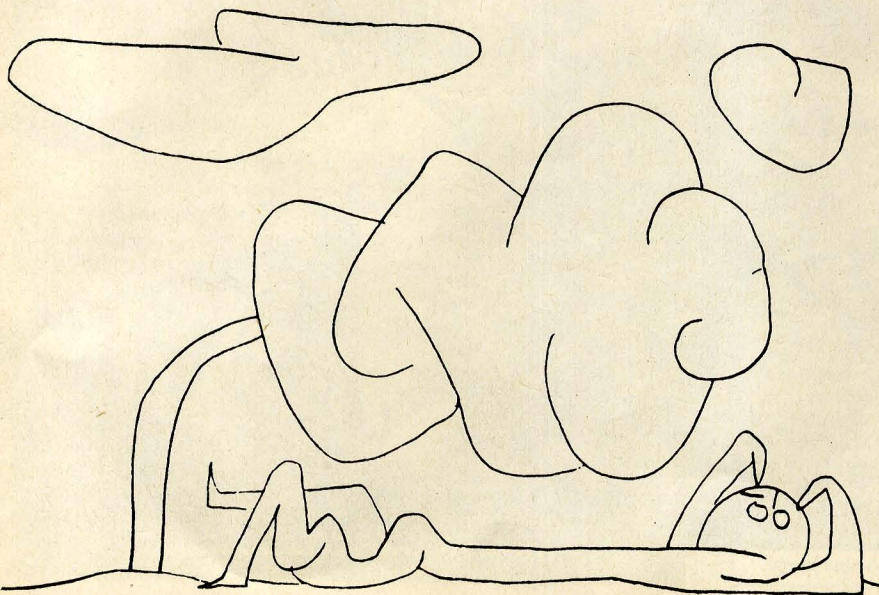
Σχολιαστή, τεύχ. 24, σελ. 6-7, κι ύστερα άς διαβάσει όσα άλλοι «σχολιαστές» έγραψαν ΜΕΤΑ για τήν πασοκική πρόταση άναθεώρησης του Συντάγματος.

2. Ό Χ. Τυροβούζης δέν καταλαβαίνει γιατί ό Μηλιός και ό Σπάθης επιχαιρούν για τήν ένίσχυση του έκτελεστικού. Οί «σχολιαστές» δέν απέκρυσαν ποτέ τή χαρά τους για τίς πρωτοβουλίες του ΠΑΣΟΚ που δρομολογήθηκαν ξαφνικά, και αϊφνδιαστικά, μεθοδεύοντας άναμφισβήτητα και τήν περαιτέρω ένίσχυση του έκτελεστικού.

Όταν χειροκροτείς τήν έκκίνηση, ή άγνωείς τό άποτέλεσμα ή τό χειροκροτείς κι αυτό. Και φυσικά δέν τό άγνωούν. Τόσο ό Ντάτσης όσο και ό Μηλιός και ό Σπάθης διαβλέπουν τή συγκέντρωση τής άμεσης έξουσίας στήν κυβέρνηση και μάλιστα τή θεωρούν «δημοκρατική τομή». Για να τό «άποδείξουν» χρησιμοποιούν ή παραποιούν άκόμα και τόν Πουλαντζά (με τό ίδιο άκριβώς τσιτάτο μάλιστα). Οί «άνησυχούντες» πάντως δέν πρωτοανακάλυψαν, όπως ισχυρίζεται ό Χ. Τυροβούζης, στό ΠΑΣΟΚ τόν προεξάρχοντα ρόλο «του κόμματος, τής κυβέρνησης...» και όχι μόνο στόν καπιταλισμό. Έτσι δέν έχω λόγους να μή συμφωνήσω μαζί του ότι «ό δημοκρατικός συγκεντρωτισμός δέν άποτελεί εύρεσιτεχνία του ΠΑΣΟΚ». Βεβαίως άνήκει στή δική μας (των άριστερών) τήν παράδοση, αλλά τούτη ή παραδοχή άνοίγει και πάλι τό θέμα του αϋξανόμενου, ΚΑΙ διά τής έκτελεστικής έξουσίας, κρατισμού. Άνοίγει όμως προοπτικές και για μιά χρήσιμη υπόθεση εργασίας για τίς μετεκλογικές αναλύσεις μας. Θα άξιζε πράγματι να διερευνηθεί ό ρόλος τών «συγκεντρωτισμών», δημοκρατικών ή κρατικιστικών (που, ως ιδεολογήματα παλαιοαριστερά, γαλούχησαν γενιές και γενιές άριστερών), στή μαζική ύπερπήδηση του ΠΑΣΟΚ από τούς παλαιότερους κυρίως άριστερούς. Η γνωστή θεωρία τών σταδίων γιατί τάχα να μήν ένισχύθηκε «βάσιμα» καθώς τό ΠΑΣΟΚ «παρείχε» τή διαβεβαίωση και τήν προοπτική μιάς άμεσης «άποτελεσματικότητας» μέσω τών θεωρούμενων από

πολλούς (και τούς σχολιαστές) «καλών» ένισχυμένων έκτελεστικών έξουσιών; Μήπως αυτό θα έξηγοϋσε και από άλλο δρόμο τό φαινόμενο τής μεγαλύτερης μετατόπισης προς τό ΠΑΣΟΚ, στίς μεγάλες εκείνες άστικές περιοχές όπου είναι έγκατεστημένος, λόγω παλαιότερων διώξεων, ό κύριος όγκος τών «σταλινικότερων» — κατά τό παρελθόν — άριστερών; Μήπως τόν ίδιο «κρατικιστικό» λόγο δέν προωθεί τό ίδιο τό ΚΚΕ, ώστε ή διάχυσή του στόν ευρύτερο εργατικό κόσμο να τούς καθιστά έτσι πιο ευάλωτους στίς σειρήνες του ΠΑΣΟΚ; Γιατί τάχα να μήν προβάλλει άνάμεσά τους πτό άνετα ή αϋταπάτη τής βοήθειας στήν εμπέδωση ενός κράτους που θα είναι «κοντά» τους άν όχι «δικό» τους, όπως τούς είπαν περίπου και οί σχολιαστές; Ό Χ. Τυροβούζης άποφεύγει έστω και να ύποψιαστεί. Άσχολείται μαζί μου για να παρερμηνέψει τή διατύπωσή μου περί (άν)ηθικολόγων νομίζοντας ότι προτείνω μιά «ήθικολογική κλίμακα αξιών» στήν όποία κατατάσσω (αϋτάρεσκα μάλιστα καθώς λέει) τόν μόν έαυτό μου στόν πόλο του καλού, τούς δε σχολιαστές στόν πόλο του κακού. Προφανώς ό Χ. Τυροβούζης δέν παρακολούθησε όσο έπρεπε και με τή δέουσα προσοχή όσα αναπτύχθηκαν σχετικά από τίς στήλες του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη* και του *Σχολιαστή*. Άς τό ύπενθυμίσω λοιπόν τήν άποψη που θέλησε να αντιταχθεί στίς σχολιαστικές κατηγορίες περί «κουλουριάρικων ήθικολογιών»: ήθικολόγοι δέν ήταν οί πολιτικά «άνησυχούντες 116» αλλά αντίθετα οί (άν)ηθικολογούντες πράγματι «σχολιαστές». Η παρένθεσή μου περιόριζε τό άρνητικό για να φανερώσει, υπέθετα, καλύτερα τίς δύο όψεις του ΙΔΙΟΥ ήθικολογικού νομισματος. Δέν θέλησα ποτέ να πώ ότι οί 116 ήταν ήθικολόγοι ενώ οί σχολιαστές ήταν άνηθικολόγοι (*Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχ. 38 και 41, αλλά και *Σχολιαστής*, τεύχ. 25 και 26).

3. Μου άποδίδει ό Χ. Τυροβούζης πρόθεση να χρησιμοποιήσω τή δήλωση Κουτσόγιωργα (για τή μεταφορά του «ιστορικού κλήρου» από τό Κίνημα στόν Άνδρέα) με άποδεικτική αξία. Μά έγω γράφω άπλά και πιστεύω κατανοητά ότι «πέραν όλων τών άλλων, ύπάρχει ή άπτή πραγματικότητα που ό κ. Κουτσόγιωργας δέν παραλείπει να μάς τήν ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΕΙ κάνοντάς τήν άκόμη πιο ζοφερή». Υπέθετα, άφελώς, ότι θα μπορούσε να τήν ύπενθυμίσει και στους μαζί του συνεντευξιαζόμενους «σχολιαστές». Υλιστικές και πάλι παρερμηνείες ή ευκαιρία για να διατυπωθεί ή κατηγορία ότι χρησιμοποιώ άποδείξεις διά «δηλώσεων και όμολογιών»; Δυστυχώς για τόν Χ. Τυροβούζη άλλοι — και πάλι σχολιαστές — χρησιμοποιούν τέτοιες άποδείξεις και έχω τήν έντύπωση πως προς εκείνη τήν κατεύθυνση όφείλει να άπευθυνθεί. Άς διαβάσει στόν καινούργιο *Σχολιαστή*, τεύχ. 28, σελ. 7: «Άποδεικνύεται ότι οί λαϊκές μάζες αντιπροσωπεύονται ως τέτοιες (δηλαδή λαϊκές) στό ΠΑΣΟΚ» επειδή οί πασοκικές ήγεσίες δεκάδων εργατικών σωματείων δήλωναν προεκλογικά ότι στηρίζουν τήν Άλλαγή (!!!). Γνωστή ή κίνηση και βέβαια ένταγμένη και καθοδηγημένη μέσα στό γενικότερο κλίμα τής ύπογραφομανίας που ευτυχώς λίγες σελίδες πιο

κάτω στον ίδιο Σχολιαστή, χλευάζεται και δικαίως χρονογραφικά: «Όλοι βρεθήκανε μέ ένα bic στό χέρι νά υπογράφουνε» (σελ. 27). Καί νά σκεφτεί κανείς ότι αυτές οι δηλώσεις πίστεως και στήριξης, ανάγονται τώρα μετεκλογικά σέ κύρια διαφορά ΠΑΣΟΚ/Ν.Δ. σέ ό,τι αφορά τίς σχέσεις τους μέ τίς μάζες. Άς τό έχουν υπόψη τους οι «άνανεωτικοί» ή οι «λαϊκοί» τής Ν.Δ., θά τους φανεί ίσως χρήσιμο. Καί άντε νά πείσεις ύστερα τους σχολιαστές ότι ή Ν.Δ. δέν έγινε κόμμα μέ συνειδητές τίς λαϊκές μάζες πού τήν ακολουθούν μόνο και μόνο επειδή ίσως σκεφτεί και καταφέρει νά μαζέψει κι αυτή τίς σχετικές υπογραφές.

4. Ο Χ. Τυροβούζης, έχοντας παρερμηνεύσει τους σχολιαστές παρερμηνεύει κι έμένα όταν ασκώ κριτική στίς έννοιες και τίς σχέσεις «ύπαρκτού/στρεβλού» πού κατά τους Μηλιό και Σπάθη χαρακτηρίζουν τήν αλλαγή. Έπειδή, λέει ό Χ. Τυροβούζης, «δέν καταλαβαίνω καλά» αναλαμβάνει νά μās έρμηνεύσει τή σχολιαστική άποψη. Νά ένα παράδειγμά του: όταν αναγνωρίζεται μέν ή Άντίσταση αλλά αυτό γίνεται ως «πανεθνική-έθνοκοενωτική» τούτο σημαίνει ότι «άνταν ακλάται στρεβλά ή κοινωνική δυναμική και τά λαϊκά αίτήματα». Έτσι όμως τοποθετεί τό «ύπαρκτό» στοιχείο όχι ως συμπλήρωμα τής πασοκικής στρεβλότητας, αλλά ως αυτή καθαυτή κοινωνική πραγματικότητα, δηλαδή εκτός ΠΑΣΟΚ. Μέ άλλα λόγια τό ΠΑΣΟΚ άνταν ακλά στρεβλά αυτό πού θέλει ό λαός. Δέν νομίζω ότι αυτή είναι ή άποψη τού σχολιαστή. Αυτόι γράφουν σαφέστατα: «Έχουμε, έπομένως, νά κάνουμε μέ μία ύπαρκτή (όσο κι άν είναι «στρεβλή» γιατί δέν προωθεί τά μακροπρόθεσμα λαϊκά συμφέροντα) σχέση εκπροσώπησης και «αυτοαναγνώρισης» τού λαϊκού κινήματος στή στρατηγική τής αλλαγής» (Θέσεις, τεύχ. 11, σελ. 12). Λοιπόν είναι ήλίου φαινότορο: ύπαρκτή όσο κι άν είναι στρεβλή. Έπειδή οι χαρακτηρισμοί αναφέρονται σέ μία σχέση πού απαιτεί τουλάχιστον δύο μέρη (έδώ τό ΠΑΣΟΚ και οι λαϊκές μάζες πού αυτοαναγνωρίζονται σ' αυτό), τό «ύπαρκτό» πού γράφουν, κατά τή γνώμη μου, αφορά όχι κάτι τό έξωτερικό πρós τό ΠΑΣΟΚ, δηλαδή μόνο τήν κοινωνική δυναμική, αλλά και τά αποτελέσματα — τήν άντανάκλαση άν θέλει ό Χ. Τυροβούζης — τών σχέσεων μεταξύ ΠΑΣΟΚ και λαϊκών δυνάμεων, δηλαδή και τά αποτελέσματα τής πολιτικής τού ΠΑΣΟΚ (άνάμεσά τους και ή ... αναγνώριση τής Άντίστασης). Γι' αυτό και αναφέρονται στήν «ύπαρκτή αλλαγή» (σελ. 15). Έγώ δέν μετρώ ποσότητες, διότι πιστεύω ότι στήν περίπτωση τής Άντίστασης π.χ. δέν πρόκειται για στρεβλή/ύπαρκτή αναγνώριση αλλά για μή αναγνώριση. Έπειδή άκριβώς στή θέση μίας ύπαρκτής παρελθούσας πραγματικότητας αναγνωρίζεται μία άλλη πού δέν υπήρξε ποτέ. Άλλωστε έχω τήν έντύπωση ότι τήν ίδια «αναγνώριση» θά μπορούσε νά κάνει και ή Ν.Δ., ήδη δέ στή μετεκλογική τους αυτοκριτική άρχισαν νά μέφρονται τόν έαυτό τους επειδή τούς πρόλαβε τό ΠΑΣΟΚ. Γράφοντας ήθελα νά έπισημάνω τήν καθουσιαστική λειτουργία τού λεκτικού παιγνιδίσματος μεταξύ στρεβλού/ύπαρκτού πού όταν άνάφεεται στήν κριτική

τού λεγόμενου σοσιαλιστικού στρατοπέδου γίνεται σαφέστερη επειδή άποκρύπτει ευχερέστερα τά ψευδή άλλοθι πού προσφέρει, όπως άλλωστε και όταν άφορούν τήν περιφημη πιά «Άλλαγή».

5. Συμπερασματικά, κάτι μου λέει και μένα πώς πρέπει νά φοβόμαστε για τήν άνθεκτικότητα τών παλαιοαριστερών, έστω «ύλιστικών» έρμηνειών μας. Άλλά και για κάτι άκόμη. Αυτό πού ή γνωστή μας «σχολιάστρια» τού «Φλός Ρουαγιάλ» άποτολμά στό καινούργιο τεύχος τού Σχολιαστή (σελ. 11) γράφοντας: «Ο κ. Γιάγκος Πεσμαζόγλου πήγε στή Ν.Δ., ό υιός Πεσμαζόγλου στους 116». Διαφανής ό (άν)ηθικολογικός τής ύπαινηγμός, καθώς στό τέλος τής παραγράφου — κι άφοι άνάφερω κι άλλα παραδείγματα ... συσπειρώσεων μεταξύ «σκεπτομένων άριστερών» και «πεφωτισμένων δεξιών» «για νά άντιμετωπιστεί ό φασισμός τού ΠΑΣΟΚ» — άνάφωνει: «κάτι άλήθεια συμβαίνει έδώ. Τι;» Προφανώς έμμένει άκόμη στή θαυματουργή «ρήξη» τών δύο κόσμων τού Κουτσόγιωργα. Νά όμως πού στον Σχολιαστή δέν διατυπώνονται μόνο ... «σχολιασμοί». Λίγες σελίδες πío κάτω ό Δ. Κούρτοβικ, μελετώντας τήν «αισθητική τής κρίσης» (σελ. 17) θεωρεί τά όσα έγιναν προεκλογικά «όχι μόνο άπλά τεχνάσματα, άπλά στρατηγήματα, αλλά άκτινογραφία τής άντίληψης πού έχει μία παράταξη για τή διαχείριση τής έξουσίας». Σάν τέτοια τά καταγγέλλει (πάνε περίπατο οι δημοκρατικές τομές;), όπως άλλωστε και οι «σκεπτόμενοι» άριστεροί τής σχολιάστριας. Σέ πείσμα τών άλλων «σχολιαστών» ό Δ. Κούρτοβικ παρατηρεί

τή «συλλογική συνείδηση πού έέρει από καιρό πός τό πολιτικό παιγνίδι παίζεται έρήμην τής» και ότι οι «διαδικασίες γίνονται όλο και πío άυτονομημένες από αυτό πού λέμε “λαό”». Κι όλα αυτά περιγράφοντας τή διαμάχη τών δύο κόσμων, όχι όπως ό πρύτανης τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ν. Φατούρος (στό Βήμα τής 2.6), δηλαδή, ως άριστοφανικό έξεσπασμα τού λαού, αλλά ως «άναπαράσταση τών παθών» του, ως «φοκλορικό θέαμα πού σκεπάζει τή σημερινή πολιτική παράλυση τής κοινωνίας» (πάει περίπατο ή «ρήξη»);, ως «υιοθέτηση τής ποδοσφαιρικής έκδοχής τού πολιτικού άγώνα». Βεβαίως έπιμένει νά άποστρέφεται τήν έκφραση «έκφυλισμός τής πολιτικής». Γιατί όμως τάχα νά μήν μπορούμε νά έκφέρουμε τή λέξη πού άνταν ακλά πρός τά έξω τίς πράγματι βαθύτερες διαδικασίες. Η διατύπωση τών συμπτωμάτων σέ τί έμποδίζει τή διερεύνηση τών αίτιών μίας νόσου; Μήπως άντίθετα ή παραγνώριση τών συμπτωμάτων οδηγεί άναπόδραστα και σέ έφησυχασμό;

Παρ' όλα αυτά, ό Χ. Τυροβούζης πού μου άπαντά μέ τούς φόβους τους, μπορεί νά είναι ήσυχος. Άπό τήν πλευρά ενός μέρους τουλάχιστον τής Άριστερας πάμε «περίφημα», όπως πάντοτε πηγαίναμε, όπως πάντοτε νομίζαμε. Δυστυχώς. Εύτυχώς όμως γιατί τό «μέτωπο» είναι άκόμα άνοιχτό.

Είναι δέ καιρός νά συζητήσουμε τά όρια πέρα από τά όποια ή διαφωνία γίνεται άντίθεση.

Δημήτρης Θεοδώρου

